

SZENT ISTVÁN EGYETEM

Helyi gazdaságfejlesztési lehetőségek a Velencei-tónál

Wirth Gábor

Gödöllő

2017

A doktori iskola

megnevezése: Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola

tudományága: Regionális tudományok

vezetője: Dr. Hajdú Zoltán
egyetemi tanár, DsC
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

Témavezető: Dr. habil. Tóth Tamás
egyetemi tanár, PhD
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. JELÖLÉSEK, RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	5
2. BEVEZETÉS	6
2.1. A téma jelentősége és időszerűsége.....	6
2.2. A kutatási téma lehatárolása	7
2.3. A dolgozat célkitűzései.....	9
2.4. Kutatási kérdések.....	9
2.5. Kutatási hipotézisek.....	10
2.6. A dolgozat felépítése.....	11
2.7. Az empirikus kutatáshoz szükséges fogalmak és definíciók.....	11
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	17
3.1. A Velencei-tó tudományos feldolgozottsága a szakirodalomban.....	17
3.2. A Velencei-tó településstruktúrájának XVIII -XIX. századi előzményei.....	22
3.3. A Velencei-tó fürdőkultúrájának kezdetei a XX. században	26
3.4. A Velencei-tó településeinek fejlesztése a II. világháborút követően	31
3.5. Település- és területfejlesztési problémák az 1980-as években: A bővülő turisztikai funkció hatása a Velencei-tó településeire	35
3.6. A Velencei-tó – Vértes üdülőkörzet mint területfejlesztési egység belső ellentmondásai	44
3.7. Retró vagy megújulás? A Velencei-tó települései a rendszerváltozás után.	45
4. ANYAG ÉS MÓDSZER	54
5. EREDMÉNYEK.....	59
5.1. A Velencei-tó településeinek történeti vizsgálata	59
5.1.1. Diakrón vizsgálat különös tekintettel a településszerkezetre és a gazdasági funkciókra	59
5.1.2. A Velencei-tó turizmusának hanyatlása az 1990-es évektől.....	69
5.1.3. A Velencei-tó eddigi területfejlesztési gyakorlatának problémái történelmi távlatban.....	71
5.2. A Velencei-tó gazdaságfejlesztési összefüggéseinek és lehetőségeinek vizsgálata.....	72
5.2.1. Budapest vonzásában – agglomeráció vagy szomszédság?	72
5.2.2. A Velencei-tó településeinek településszerkezeti és gazdasági jellemzőinek vizsgálata.....	83
5.2.3. A szezonális hatásai a Velencei-tó gazdaságára.....	96
5.2.4. A Velencei-tó településeinek turisztikai funkciójának vizsgálata.....	98
5.2.5. A turizmus rendszerszemléletű fejlesztésének lehetőségei a Velencei-tó településein.....	99

5.2.6. A lokális társadalmi közösségek szerepe a Velencei-tó településeinek fejlesztésében.....	120
5.2.7. A Velencei-tó gazdaságfejlesztési lehetőségeinek SWOT-mátrixa.....	122
5.2.8. Főbb ellentmondások az aktuális fejlesztési tervek és a kutatási eredmények között.....	125
5.2.9. Lehetőségek a Velencei-tó desztinációs márkázására.....	126
6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	130
6.1. A hipotézisek értékelése.....	130
6.2. Új tudományos eredmények.....	133
7. ÖSSZEFOGLALÁS.....	135
8. SUMMARY.....	139
9. MELLÉKLETEK.....	142
9.1. (M1) Irodalomjegyzék	142
9.2. (M2) Ábrajegyzék	152
9.3. (M3) Táblázatjegyzék	154
9.4. (M4) Kérdőív kisvállalkozások részére	155
9.5. (M5) Fogyasztói kérdőív	156
9.6. (M6) A polgármesterekkel készített interjú kérdései	159
9.7. (M7) Interjú ingatlanirodák vezetőivel, kérdések	161
9.8. (M8) Főkomponens-elemzés.....	162
9.9. (M9) Interjú a velencei TDM-szervezet vezetőjével (kérdések).....	165
9.10. (M10) Interjú a Neusiedlersee Tourismus GmbH üzletvezetőjével (kérdések).....	166
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	167

1. JELÖLÉSEK, RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÉVM: Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium

HGF: helyi gazdaságfejlesztés

KSH: Központi Statisztikai Hivatal

OTKB: az Országgyűlés Településfejlesztési és Környezetvédelmi Bizottsága

TDM: turisztikai desztináció menedzsment

TeIR: Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer

VÁTI: Városépítési Tervező Iroda (VÁTERV) ma: VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft.

VETOSZ: Velencei-tavi Országos Szövetség

VIB: Velencei-tavi Intéző Bizottság

VTOB: Velencei-tavi Tárcaközi Operatív Bizottság

2. BEVEZETÉS

2.1 A téma jelentősége és időszerűsége

Egy ország gazdaságának fejlesztése tudatos lokális és térségi fejlesztés nélkül ma már elképzelhetetlen. A Velencei-tó településeinek fejlesztésére számos dokumentum, koncepció létezett és létezik. A különböző elképzelésekben egyáltalán nem, vagy csak helyenként jelenik meg a településekben, településhálózatban, egyáltalán valamiféle rendszerben való gondolkodás.

Az 1970-es-1980-as években még az ország egyik legjelentősebb turisztikai desztinációjának számító Velencei-tó ma leginkább „retro-üdülőhelyként” ismert (SZEGMENS 2009), noha az utóbbi években több vizsgált településen már komolyabb fejlesztések is történtek. Az 1960-as-1970-es években a Velencei-tó közkedvelt üdülőhely volt, a nyolcvanas-kilencvenes években a helyi vállalkozók még optimistán tekinthettek a jövőbe az akkori évek turisztikai fellendülésére alapozva. A XXI. században a Velencei-tó leginkább „retro-üdülőhelyként” ismert (SZEGMENS 2009), noha az utóbbi években egy két településen már komolyabb fejlesztések is végbe mentek. A tó és a környező települések turisztikai forgalmának visszaesése egyre gyakrabban került az érdeklődés középpontjába, amit a tönkrement vendéglátóhelyek, a lepusztult strandok, az egyre rosszabb állapotba kerülő infrastruktúra és a helyi munkalehetőségek hiánya mutatnak. (VTE 2011)

Az eltérő arculatú tájegységek (a Bakony, Mezőföld, főváros) közé ékelt Velencei-tó fekvésének is köszönhetően nagy kihívások elé állítja a fejlesztéssel foglalkozó szakembereket: Budapest és a Balaton viszonylagos közelsége, a területen áthaladó vasúti fővonal és autópálya egyszerre hordoz előnyöket és teremt kiegyensúlyozatlan versenyhelyzetet. A térség gazdasági fejlődésének szempontjából a közeli Székesfehérvár, annak ipari központ jellegével ugyancsak kiemelt szerepet játszik.

Témaválasztásom és kutatásom jelentősége elsősorban abban áll, hogy a Velencei-tó térségének gazdaság- illetve turizmusfejlesztését eddig még egyetlen átfogó és több száz éves időtartamot elemző illetve tényfeltáró, rendszerszemléletű munka sem dolgozta fel. A több történelmi korszakon átívelő elemzés során számos olyan terület- illetve településfejlesztési probléma kerül napvilágra, ami az eltelt idő ellenére a mai napig alapvető és megoldatlan kérdése a Velencei-tó települései fejlesztésének. Kutatásom nem állt meg az 1990-es évek összefüggéseinek és válságjelenségeinek feltárásánál, hanem egészen napjainkig tart, górcső alá véve a XXI. században lezajlott fejlesztési kísérletek hatásait és a jövő lehetséges fejlesztési irányvonalait is.

A térség problémáival számos szervezet, önkormányzat és vállalkozás foglalkozik, az utóbbi években egyre fontosabb szereppel bírnak a lokális fejlesztések is, amit a nagyobb helyi beruházások és a TDM - szervezetek tevékenysége is mutat. Mindezek ellenére eddig még történt meg egy olyan átfogó kutatás sem, ami figyelembe venné a gazdaság legtöbb szegmensét és elemezné az eddigi legjelentősebb fejlesztési dokumentumokat.

A kutatás eredményei hozzásegíthetnek a térségre ható összetett gazdasági-társadalmi hatások megértéséhez, az esetleges veszélyek, illetve fejlesztési lehetőségek felismeréséhez. Kutatásaimat különösen aktuálissá tette Budapest gravitációs hatásának növekedése, illetve a

különböző helyi, térségi, regionális vagy éppen országos fejlesztési tervek, koncepciók közötti ellentét, amelyet részben a rendszerszemléletű fejlesztés hiánya okozhat.

A Velencei-tó környéki települések fejlődésének történeti, szociológiai, gazdasági és turisztikai dimenziókban történő elemzése a kutatás egyik kiemelt célja, mivel ezen szempontrendszerek együttese még egy a térségről szóló átfogó munka keretén belül sem jelent meg.

Témaválasztásom és kutatásom jelentősége tehát elsősorban abban áll, hogy egy átfogó és több száz éves időtartamot elemző illetve tényfeltáró, rendszerszemléletű munka keretén belül dolgoztam fel a Velencei-tó térségének gazdaság- illetve turizmusfejlesztését. A kutatás másik fontos eredménye lehet, hogy megállapításaival, adataival, a lehetőségek bemutatásával hozzájárulhat a további kutatások eredményességéhez, illetve a jövőben készülő fejlesztési koncepciók sikeréhez.

2.2 A kutatási téma lehatárolása

A Velencei-tó gazdaságfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata egy olyan kutatási terület, ahol a tér- és társadalomelmélet szintetizálódik. A téma interdiszciplináris jellegéből adódóan a térség gazdaságfejlesztése több szempontrendszer alapján is kutatható, amelyek közül én a turizmus helyzetének diakrón és szinkrón vizsgálatára, valamint a fejlesztési lehetőségek a rendszerszemlélet szerint történő feltérképezésére fektettem a legnagyobb hangsúlyt.

Mínt hogy a helyi gazdaságfejlesztési lehetőségek képezik vizsgálatunk tárgyát, mindenképpen szükséges a kutatás térbeli és időbeli határainak definiálása. A főváros közelsége és a későbbiekben bemutatásra kerülő agglomerációs vonzásának hatása, illetve a megyeszékhely közelsége miatt ez nem egyszerű feladat, amelyet nehezít a földrajzi tagoltság, illetve a térstruktúra változása is.

A kutatás korlátozása a Velencei-tó partján fekvő településekre nyilvánvalóan semmibe venné a meglévő regionális, történelmi és gazdasági kapcsolatokat. A tó partján fekvő települések szoros kapcsolatokat tartanak fenn a tótól valamivel távolabb lévő háttértelepülésekkel. Amennyiben a gazdaságfejlesztési lehetőségeket nem pusztán településenként vagy egyes ágazatonként, hanem rendszerben gondolkodva egy adott földrajzi-gazdasági egységre vonatkoztatva kívánjuk megvizsgálni, célszerűnek tűnik a kutatás tárgyává tenni mindazon településeket, amelyek szoros gazdaságföldrajzi kapcsolatokat mutatnak egymással.

A vizsgált térség térbeli lehatárolását nehezítették a KSH statisztikai mintavételi egységeinek térbeli változásai, a statisztikai régiók, majd a kistérségi rendszer kialakítása, végül a járások ismételt bevezetése. A vizsgált térség ráadásul nem feleltethető meg maradéktalanul sem a kistérségeknek, sem a járásnak, tekintve, hogy mindkettőnél kisebb területi egységről lévén szó. A Velencei-tó partján és környékén fekvő települések közül azokat a településeket vizsgálom, amelyek a 2011-es népszámlálás idején a TeIR és a KSH adatai szerint kimutatható turisztikai funkcióval rendelkeztek, amit a kereskedelmi és/ vagy magán szálláshelyek/ közösségi szálláshelyekre, a vendégek számára és ebből adódóan a vendégéjszakákra vonatkozó adatok meglétéből állapítottam meg. Az előbb említett adatok a Velencei-tó alábbi települései esetén jelennek meg: **Gárdony, Kápolnásnyék, Nadap, Pákozd, Pázmánd, Sukoró és Velence**. Az elemzés során a Velencei-tó tágabb

településkörnyezetével is foglalkoztam, mivel így lehetőségem volt feltárni a települések kapcsolatrendszerét, másrészt a közigazgatás és a területfejlesztés egyes összefüggéseit is. Megítélésem szerint a járási rendszer hatékony működése jelentős hatással lehet a Gárdonyi járás településeire.

A Velencei-tó térségének gazdaságfejlesztési lehetőségeivel foglalkozva Budapest gravitációs hatásának következményeit sem hagyhatom figyelmen kívül.

A kutatás időbeli határainak definiálásánál csupán a kiindulási időpont lehetne kérdéses, ám a török pusztítás olyan nyilvánvaló, kétségbevonhatatlan cezúrát jelentett a terület településeinek fejlődésében, hogy kézenfekvőnek tűnik az első katonai felmérés korát a vizsgálatunk kezdetének tekinteni. A térség legtöbb települése a török korban teljesen elpusztult, a térképeken „deserte”, azaz pusztja jelöléssel szerepelt, újratelepítésükre csak a XVIII. században került sor. Az első és azt követő katonai felmérések az újraalapított települések fejlődésének a kezdeteit rajzolták a térképszelvényekre. A kutatás során természetesen nem mellőzhetők a XVIII - XIX. századi előzmények, ugyanakkor vitathatatlanul nagyobb hangsúlyt kell kapnia a XX. században történt jelentős infrastrukturális és egyéb fejlesztések vizsgálatának, mivel ezek a térség mai lehetőségeire is jelentős mértékben kihatnak. Az Velencei-tó egységes gazdasági rendszerének egyik legmeghatározóbb elemének, a turizmusnak a gazdasági szerepét külön egységként is érdemes megvizsgálni.

Kutatásom szempontrendszerét a TÓTH (1981) által a települési térre megalkotott tetraédermodelljében szereplő, egymással kölcsönhatásban lévő társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és környezeti szféra alapján határoztam meg, ami átfedést mutat a turizmus a turizmuselmélet szerinti hatásainak csoportosításával, szociokulturális, gazdasági és környezeti dimenziókat megkülönböztetve. (PUCZKÓ – RÁCZ 1998; MICHALKÓ 2004; LENGYEL 2004)

A turizmus és területfejlesztés kapcsolatának vizsgálatakor nagy szerepet játszanak a közlekedési infrastruktúrával (SCHERER – TOBLER 2009), valamint a turisztikai infra- és szuprastruktúrával kapcsolatos fejlesztések. (FISCHER 2009; MICHALKÓ 2012)

Munkám során a 2.4. fejezetben ismertetett legfontosabb kutatási kérdéseim fényében a területfejlesztés és turizmuselmélet bőséges elméleti fogalomrendszeréből szükséges volt kiemelnem a terület- illetve településfejlesztés ezen kérdések megválaszolásához szükséges szempontjait. Kutatásaim folyamán az alábbi vizsgálati szempontokra fektettem a legnagyobb hangsúlyt:

- A területfejlesztés történeti vizsgálata a Velencei-tó térségében.
- A településstruktúra vizsgálata.
- A helyi gazdaságot meghatározó tényezők vizsgálata: agglomerációs folyamatok és népességnövekedés hatásai és a helyi társadalom ezzel összefüggő jellemzői; a szezonális hatása a térség gazdaságára.
- A vizsgált települések gazdasági szerkezete.
- A települések turizmusának és turisztikai funkciójának vizsgálata, fejlesztési lehetőségek a fenntarthatóság tükrében, a térségben aktívan jelenlevő mezőgazdaság kapcsolódási lehetőségei a térség turizmusához.

A XXI. század már megvalósult és még csak tervezett fejlesztéseinek tervezésének, megvalósításának és már kimutatható hatásainak elemzését követően azt vizsgálom, hogy a térség erősségeit és a benne rejlő lehetőségeket milyen módon lehetne beépíteni a helyi- és térségi gazdaságfejlesztési gyakorlatba.

Az így kapott eredmények nem csupán a Velencei-tó térségének fejlesztését segíthetik elő, hanem megfelelő kiindulópontot jelenthetnek más tóparti települések hasonló területen dolgozó szakemberei számára is. A kutatás fontos részét jelenti annak a területnek a lehatárolása, ahol érvényesül a Velencei-tó gazdaságélénkítő hatása. Ezeknek a területeknek illetve településeknek a pontos meghatározását a környező települések történeti fejlődésének vizsgálatával végeztem el. Ebből következően a történeti elemzés során kiemelt jelentőséggel bírt a tó partján és környékén található települések térszerkezetének, gazdasági struktúrájának és funkcióinak, valamint a korabeli fejlesztési programok vizsgálata, amelyek feltételezésem szerint szintén nagy hatást gyakoroltak a Velencei-tó településeinek jelenlegi helyzetére.

2.3 A dolgozat célkitűzései

Disszertációm célja feltárni a Velencei-tó településeiben lezajlott társadalmi és gazdasági folyamatokat, és választ kapni arra a kérdésre, hogy milyen típusú fejlesztések jelenthetik a térség jövőjét. A gazdasági szektorokon belül dolgozatomban kiemelt figyelmet szentelem a az egész térség gazdaságát meghatározó turizmusnak a fejlődési és fejlesztési tendenciáinak, kiaknázatlan lehetőségeinek feltárásának.

Disszertációmban a vizsgált térség adottságaiból kifolyólag kiemelt szerephez jut a Velencei-tó két városi ranggal rendelkező települése, Gárdony és Velence, melyek fürdővárosi funkciójának jelenét és várható jövőjét szintén vizsgálom, különös tekintettel a települések és a Velencei-tó turizmusát is meghatározó új turizmustrendekre és turizmusfejlesztési elképzelésekre.

Céljaim között szerepelt továbbá az is, hogy megvizsgáljam, hogy a vizsgált térségben jelenlévő mezőgazdaság miként kapcsolódik és kapcsolódhat a turizmushoz, illetve a jövő turisztikai rendszeréhez.

2.4 Kutatási kérdések

Tekintve, hogy „a történelem az élet tanítómestere”, kutatásom legelső kérdést az jelentette, hogy mennyiben határozza meg a történelem a Velencei-tó településeinek fejlődését, illetve hogy melyek azok a problémák, amelyek a térség fejlesztése kapcsán már többször is előfordultak, és milyen kísérletek történtek megoldásukra. A történelem folyamán a települések településhálózaton belüli szerepköre is folyamatos változáson megy keresztül, következésképp a Velencei-tó esetében meg kell azt is vizsgálnom, mennyiben érinti az agglomerálódás a szóban forgó térséget, illetve fel kell tenni a kérdést, hogy a budapesti agglomeráció kiterjed-e már a Velencei-tóig. A kérdés megválaszolásához először az agglomeráció fogalmát kell tisztázni, amire a szakirodalomban többféle meghatározás is létezik. A kérdés a kutatás eredményei alapján történő megválaszolása várhatóan arra a kérdésre is konkrét választ fog adni, hogy mely települések alkothatnak fejlesztési szempontból egy életképes egységet a közös adottságok és lehetőségek alapján.

További kutatási kérdést vet fel, hogy a turizmus rendszerként történő értelmezéséből következően a Velencei-tó esetében van-e összefüggés a turisztikai infra- és szuprastruktúra állapota, a térség gazdasági teljesítőképessége és a térségre irányuló migráció között.

A vizsgált térségnek annak a sajátosságából kiindulva, hogy a Velencei-tavat kevés számú és nem túl magas népességszámú települések veszik körül, vizsgálnunk kell a térség két városi ranggal rendelkező települése, Gárdony és Velence városi funkcióinak összefüggéseit a térség turizmusával.

Szintén érdekes kutatási kérdés következik a térség földrajzi és gazdasági adottságaiból is: a kedvező földrajzi és közlekedés-földrajzi fekvés mellett, amelyet Budapest és Székesfehérvár közelsége határoz meg a leginkább, a folyamatosan fejlesztett közlekedési infrastruktúra jelentősen lerövidíti az utazási időt Velencei-tóhoz. Ennek az összefüggésnek a figyelembe vételével fel kellett tennem a kérdést, hogy a Budapest és Székesfehérvár közelségében található, gyorsan megközelíthető térség mennyire lesz vonzó a turisták illetve az egy napos látogatók számára.

A Velencei-tó gazdaságfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata a turizmus kiemelt szerepének köszönhetően felveti a kérdést, hogy milyen módon növelhető az idelátogatók száma.

2.5 Kutatási hipotézisek

A Velencei-tó településeinek történetét vizsgálva abból indultam ki, hogy a történeti összefüggések a jelenlegi településfejlesztési lehetőségekre és a jelenleg zajló fejlesztésekre is jelentős hatást gyakorolnak.

H1: Közigazgatási, jogi értelemben a Velencei-tó települései nem sorolhatók Budapest agglomerációs övezetébe, ám a gazdasági, népességmozgási adatok alapján az agglomerációs hatás olyan erős, hogy gazdasági értelemben a Velencei-tó térségét már agglomerációnak tekinthetjük.

H2: A Velencei-tónál erős összefüggés figyelhető meg a turisztikai infra- és szuprastruktúra állapota és fejlesztése, a térség gazdasági potenciálja és az agglomerációs hatásként is azonosítható egyre növekvő beköltözések között.

H3: A Velencei-tó településeinek turizmusfejlesztési sikerét nem befolyásolja nagy mértékben Gárdony és Velence városi funkcióinak bővítése.

H4: A Velencei-tó turizmusa még nagyarányú fejlesztésekkel sem volt képes áttörni a térség földrajzi és gazdasági adottságaiból származó korlátokat.

2.6 A dolgozat felépítése

A disszertáció témájának meghatározása, fontosságnak indoklása, a kutatási módszerek ismertetését és a nehézségek feltárását, valamint a szakirodalmi előzmények áttekintését követően a Velencei-tó településeivel kapcsolatos kutatási eredményeimet mutatom be. Mivel a turizmust a tó településeinek helyi gazdaságát jelentősen meghatározó ágazatnak, a lokális gazdaság alrendszeréként értelmezem, nagyon fontos a mai gazdasági struktúra kialakulásának, fejlődésének és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata, ezért megkerülhetetlennek tartottam a Velencei-tó területfejlesztésének történeti áttekintését, ezen belül is a településstruktúra XVIII. – XIX. századi előzményeinek felvázolását, a tó fürdőkulturájának kialakulását a XX. században, valamint a települések fejlesztésére irányuló kísérleteket a II. világháborút követően. Az említett korszakok történéseinek feldolgozását nem csupán a szakirodalom, hanem korabeli forrásanyagok és statisztikai adatok segítségével végeztem el, melyeket a Geomarket szoftverrel szerkesztett térképek, a Microsoft Excel használatával létrehozott grafikonok és táblázatok, valamint az ezekre alapozott elemző leírások tettek szemléletesebbé.

Mivel disszertációm legfontosabb célja a Velencei-tó gazdaságfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata, kutatásaimnak megfelelően a fejezetek tematikáját a Velencei-tó települései egyedi jellemzőinek szem előtt tartásával alakítottam ki. A legfontosabb gazdaság- illetve turizmusfejlesztési tényezőket rendszerezve három alfejezetbe foglalva kíséreltem meg körüljárni a térség helyzetét. Budapest agglomerációs vonzásának vizsgálata a térség fejlődésével kapcsolatban kikerülhetetlen kérdésnek bizonyult, annál is inkább, mivel a XXI. században megjelent fejlesztési dokumentumok ezt a nagyon fontos összefüggésrendszert szinte teljesen figyelmen kívül hagyják. Ehhez kapcsolódva vizsgáltam a Velencei-tó településeinek általános gazdasági jellemzőit, aminek áttekintését rendszerszemléleti megközelítésben, a különböző gazdasági funkciókhoz kapcsolódó fejlesztések és fejlesztési lehetőségek figyelembe vételével végeztem el.

Tekintve, hogy a turizmus és a hozzá tartozó szezonális feltételezésem szerint a települések gazdaságának egészét áthatja, külön fejezetet szenteltem a turisztikai funkció vizsgálatának. Az így kapott eredmények és az aktuális gazdaságfejlesztési elképzelések elemzése a jövőbeli fejlesztési tervek kialakításához is nagyon fontos kiindulópontot nyújt.

A Velencei-tó térség- illetve településmarketingjének aktuális vizsgálatát a kutatási terület folyamatosan növekvő jelentősége miatt szintén nem hanyagolhattam el. A kutatás során levont konklúziókat az utolsó fejezetben igyekeztem összegezni, ismertetve a lehetséges fejlesztési lehetőségeket, melyekkel további alapokat és kérdéseket vázoltam fel a jövőbeli kutatások szempontjából.

2.7 Az empirikus kutatáshoz szükséges fogalmak és definíciók

Értekezésem tárgya interdiszciplinárisnak tekinthető, hiszen több önálló diszciplína (geográfia, történelemtudomány, szociológia és a turizmus) metszetében helyezhető el, ezért nagyon fontos felvázolni, hogy melyik tudományterületek definíciós készletéből meríték az egyes fejezeteknél. A történeti áttekintést és a korabeli fejlesztéseket taglaló fejezetekben a történelemtudomány fogalmai, meghatározásai és módszerei domináltak, de itt is kísérletet tettem a turizmus és a területfejlesztés ma használatos szempontjai szerinti elemzésre. A

turisztikai funkció vizsgálat tulajdonképpen olyan objektív statisztikai tényeken nyugvó módszer, amely egyszerre eredeztethető a történelemtudományból, a turizusból és a területfejlesztésből. A statisztikailag mérhető változások történelmi dimenzióban értelmezhetők, így például a turizmus és területfejlesztés szempontjából fontos eredményekre juthatunk a vizsgált települések turisztikai funkcióvizsgálata révén. Az adatok egy része a szociológia fogalmkörével írható le leginkább, másik része viszont a területfejlesztésnél is fontos gazdasági és urbanisztikai fogalmak használatát feltételezi (gazdasági szektorok, agglomeráció, primer, szekunder illetve terciér szektor, ingázások, gazdasági vonzáskörzet).

A Velencei-tóra és térségére irányuló fejlesztési tervek elkészítéséhez meg kell vizsgálnunk, mennyiben érinti az agglomerálódás a szóban forgó térséget, illetve fel kell tennünk a kérdést, hogy a budapesti agglomeráció kiterjed-e már a Velencei-tóig? A kérdés megválaszolásához először az agglomeráció fogalmát kell tisztáznunk, amire a szakirodalomban többféle meghatározás is létezik. BELUSZKY szerint „Valamely városközponti funkciójú intézményei által városi szolgáltatásokkal rendszeresen és szükségszerűen ellátott terület” (BELUSZKY 1974)

A Budapesti Agglomeráció területrendezési terve szerint „folyamatosan csökken a biológiailag aktív felületek és növekszik a beépített, illetve műszakilag igénybevett területek aránya. A mezőgazdasági művelésből kivont területek nagysága évről évre – gyorsuló ütemben - nő, aránya megközelíti, illetve a legsűrűbb, belső agglomerációs gyűrűben már meghaladja az 1/3-2/3 arányt. A terület-igénybevételek térségileg koordinálatlanul történtek, átgondolt koncepció és új struktúrák kialakítása nélkül. Ezzel az új terület felhasználások egy része rontotta a térség egésze fejleszthetőségét.” (BUDAPESTI)

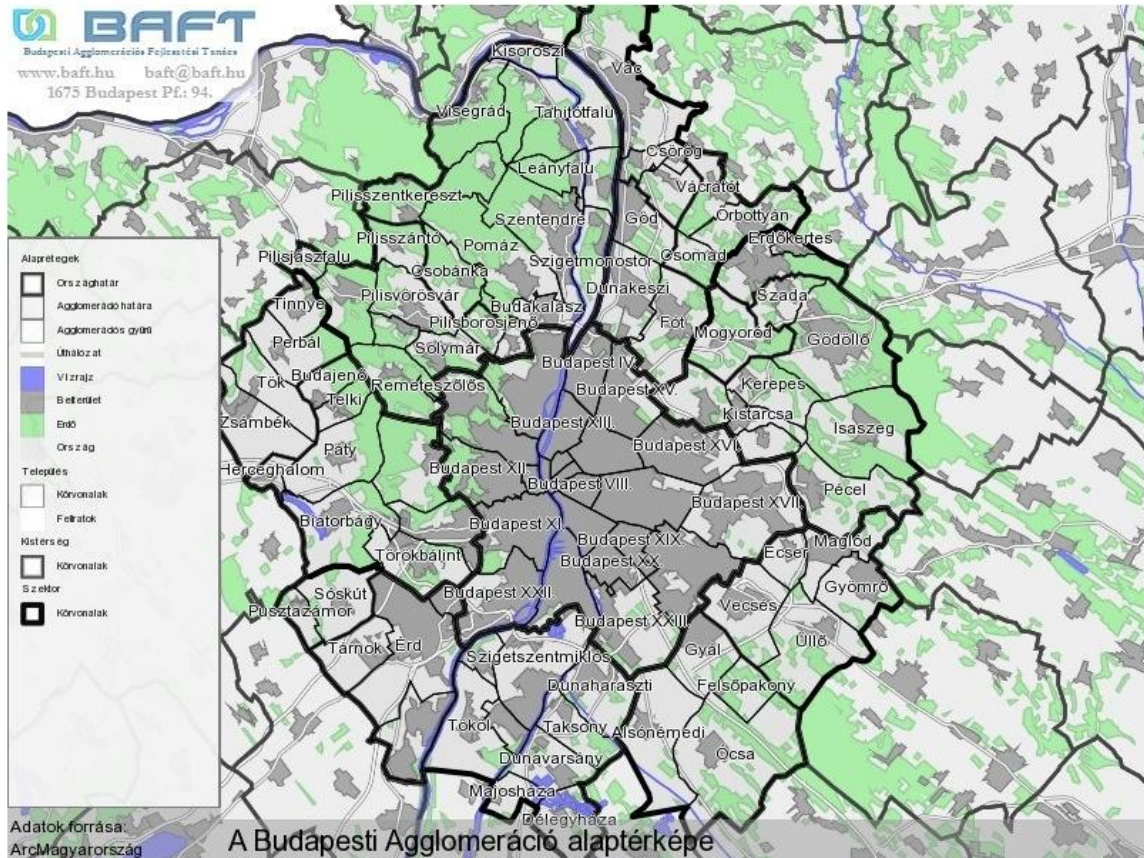
Ebből viszont az is következik, hogy az agglomerációs területeken új térbeli struktúra jön létre, amely gyakran a határos településegységek révén alakul ki. Ezek fokozatosan elvesztik funkcionális önállóságukat, de megőrzik közigazgatási autonómiájukat. (BIES 1987) A budapesti agglomerációhoz az 1005/1971, II.26. számú kormány határozat 44 települést sorolt, a 89/1997. V.28. kormányrendelet pedig már 79 települést, tehát az agglomeráció jogszabályi meghatározása is változott az elmúlt évtizedekben.

A budapesti agglomerációról a szakirodalom már az 1990-es évek településfejlődési folyamatainak áttekintése során megállapítja, hogy a hozzá tartozó települések lakossága folyamatosan gyarapodik és területi kiterjedése sugárirányban növekszik. (IZSÁK 1999)

KŐSZEGFALVI az agglomerációs folyamatok legfontosabb jellemzői között említi a népességyarapodást, a jelentősebb lakásépítést, a helyi infrastruktúra fejlődését, az urbanizáltabb területhasználatot és a térstruktúra átalakulását. (KŐSZEGFALVI 1997)

Az agglomerációs folyamatokban meghatározó szerepet játszanak a közlekedési infrastruktúra rendszerei (vasút és közút hálózatnak). Ebből következően „az agglomerálódás várható folyamatai Budapest távolabbi vonzásában fekvő térségekben is csápszerűen, vagyis markánsan a fő közlekedési vonalak mentén bontakoznak ki.” (KŐSZEGFALVI 1997)

A szakirodalomban és a köztudatban a budapesti agglomeráció az alábbi térképen látható településeket foglalja magában, a Velencei-tó vizsgálata szempontjából érdemes megjegyeznünk, hogy a Budapest-Székesfehérvár vasútvonalon haladva Tárnokot elhagyva húzódik az „agglomerációs határ”. (1. ábra)

1 ábra: A budapesti agglomeráció térképe (2013)

Forrás: www.terport.hu

KŐSZEGFALVI szerint „a fővárossal agglomerálódó terület már régen túllépte az egykor központi határozattal rögzített - 43 településből álló agglomeráció határait”, valamint „a budapesti agglomeráció erőteljes fejlődésével és területi növekedésével számolhatunk az elkövetkező évtizedekben is.” (KŐSZEGFALVI 1997)

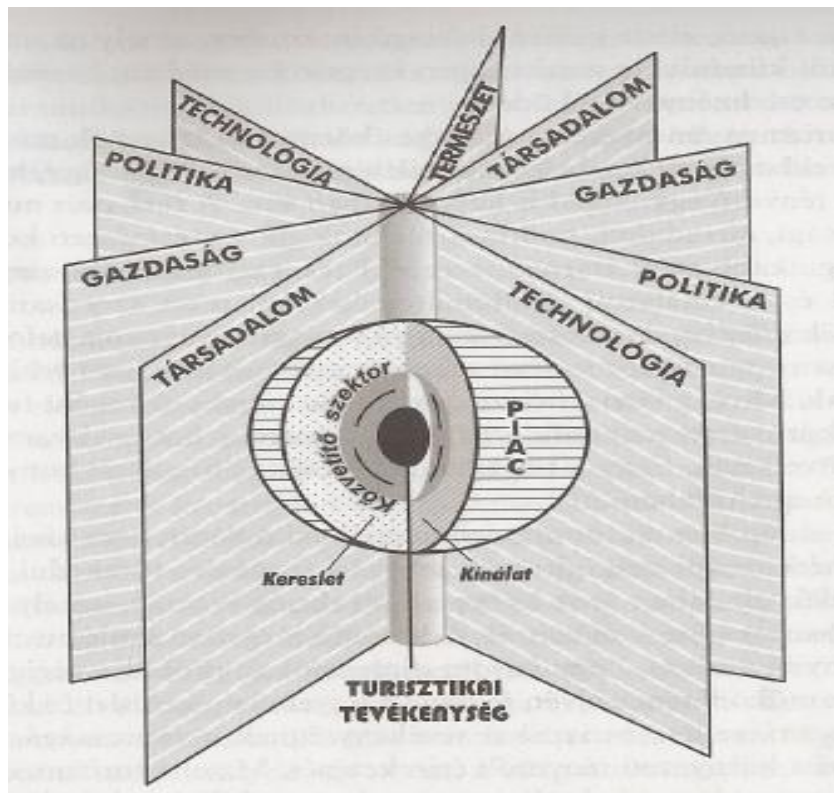
A VÁTI által kidolgozott a Velencei - tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet területfejlesztési koncepciójában megjelenik az „üdülő agglomeráció” kifejezés, ami egészen konkrétan három településre utal: „Gárdony, Kápolnásnyék és Velence a Velencei-tó központi kistérségi (üdülő agglomeráció) összefüggő, egymást kiegészítő magja.” (MOLNÁR et al. 2002: 14) Ugyanez a dokumentum Székesfehérvár agglomerációs övezetéhez sorolja Pákozdot. (MOLNÁR et al. 2002)

CSATH (2001) az urbanizáció szerteágazó és komplex hatásaira hívja fel a figyelmet, miszerint a városi lakosság gyors növekedése számos előny mellett olyan negatív következményekkel is járhat, mint a munkanélküliség megnövekedése, a közbiztonság romlása vagy a helyi társadalom átstrukturálódása.

A fejlesztés típusú rendszervizsgálati megközelítést tükröző TÓTH - féle rendszerszemléletű ún. tetraéder- településmodell fontos kiindulópontját képezte kutatásaimnak. A tetraéder oldalait a természeti, gazdasági, társadalmi és infrastrukturális szférák alkotják, a tetraéder alakzat pedig az ideális állapotot, az egymással kölcsönhatásban lévő négy szféra közötti egyensúlyt szemlélteti. (TÓTH 1981)

Tekintve, hogy a Velencei-tó terület- és településfejlesztésének meghatározó eleme a turizmus, mindenképpen szükséges áttekinteni a kutatásom során használt legfontosabb

turisztikai alapfogalmakat. A turizmust a gazdasági szektoron belül a szakirodalommal egyetértve én is szintén rendszerként definiálom, amelynek alkotóelemei nem csak kölcsönhatásban vannak egymással, hanem ezen alkotórészek léte egymást is feltételezi. (2. ábra)

2. ábra: A turizmus rendszere.
Forrás: MICHALKÓ 2004, 105. p.

A turizmus, mint rendszer szintén nem választható el környezetétől, állandó kölcsönhatásról beszélhetünk, tehát a turizmus rendszerét nyílt rendszerként értelmezhetjük, környezetével való kapcsolatait kölcsönösen kimutathatjuk. (9. ábra) A turizmus rendszerének alapja MICHALKÓ szerint a turisztikai tevékenység, ami a kereslet és kínálat egymásra találásából jön létre. A közvetítő szektor fő feladata annak elősegítése, hogy a kereslet és a kínálat egymásra találjon, ami csak akkor lehetséges, ha a turisták és a szolgáltatók (térben és időben) egyszerre jelennek meg. A közvetítő szektor több területen is jelen van, az utazási irodai szektortól kezdve a marketingen át a médiáig. A keresletből, kínálatból, turisztikai szektorból és a közvetítő szektorból álló turisztikai piacot egyaránt értelmezhetjük a „valós”, 3 dimenziós térben és a virtuális térben is. (MICHALKÓ 2004) A terület- és településmarketing szemlélete szerint a Velencei-tó környékét, mint területi egységet egy olyan terméként érdemes értelmeznünk, amit értékesíteni akarunk a piacon. (MICHALKÓ 2004)

Mint ahogyan már az előző fejezetben említésre került, a Velencei-tó turizmusát különlegessé teszi a desztináció gyors és egyszerű megközelíthetősége Budapestről illetve Székesfehérvárról. A térség turizmusának és helyi gazdaságának elemzését ebből kifolyólag nehezíti az egynapos látogatók számának és tartózkodási illetve költési szokásainak meghatározása. A szakirodalom a statisztikai mérhetőségre támaszkodva éles különbséget

tesz a turista és az egynapos látogató között: „Turista az a látogató, aki a meglátogatott helyen legalább egy éjszakát tölt el közös vagy magán szálláshelyen.” (LENGYEL 2004: 83) Természetesen már léteznek újabb, alternatív turista-definíciók is (MICHALKÓ 2012), de statisztikai módszerekkel még mindig a vendégéjszakák jelentik a legpontosabb mérési alapot, így az egynapos látogatók számának meghatározása becsléseken alapszik. Az egynapos látogatók ugyanúgy különféle szolgáltatásokat vesznek igénybe a meglátogatott desztináción, - bevételeket generálva a meglátogatott helyen- mint az ott éjszakázó turisták. A Velencei-tó helyi gazdaságának elemzésekor elengedhetetlen a turisztikai infra- és szuprastruktúra vizsgálata. „Turisztikai infrastruktúra alatt azokat a létesítményeket értjük, amelyek a vonzerő feltárását, értékesítését, végső soron piacképessé tételét biztosítják.” A turisztikai infrastruktúra segítségével válnak a vonzerők a turisták számára „fogyasztható objektumokká”. (MICHALKÓ 2012: 112) A turisztikai infrastruktúra lehet statikus (pl. múzeumok, vagy dinamikus (közlekedési eszközök). A turisztikai infrastruktúra mellett a turisztikai szuprastruktúra is generál helyi bevételeket. „A turisztikai szuprastruktúrát azok a kiegészítő jelleggel létrehozott létesítmények alkotják, amelyek az általános infrastruktúrán nyugszanak és a látogatóorientált igények kielégítését szolgálják.” (FISCHER 2009: 75)

A turisztikai szuprastruktúrán belül a szakirodalom megkülönbözteti az elsődleges és a másodlagos szuprastruktúrát. „A turizmus elsődleges szuprastruktúrájaként értelmezzük a szálláshely-szolgáltatásban és vendéglátó-ipari ellátásban közreműködő egységeket, mert ezek a vendégforgalom sikeres lebonyolításának olyan elválaszthatatlan objektumai, amelyek a legtöbb esetben szoros szimbiózist mutatnak egymással és a turisztikai szuprastruktúrával. (MICHALKÓ 2012: 116)

„Másodlagos szuprastruktúráként értelmezhető egy turisztikai desztináció azon szolgáltatásainak összessége, amelyet a turisták a kiskereskedelmi ellátásban, a személyes igényeik kielégítésében vagy a lokális, térségi helyváltoztatás egyéni elősegítése érdekében vesznek igénybe” (MICHALKÓ 2012: 118)

A településfejlesztési koncepciók kidolgozását megalapozó kutatásnak fontos része a közlekedési rendszer és hálózat elemzése, ami tartalmazza a közlekedési hálózat struktúrájának és fő tengelyeinek vizsgálatát, a kapacitás és kihasználtság problematikájával kapcsolatos kérdéseket és mobilitási magatartáshoz kapcsolódó adatok kontextusba helyezését. A településstruktúra vizsgálatához tartozik az agglomeráció területi tagolódásának kutatása, ebből adódóan a fő és mellékközpontok meghatározása. A települések lakossági és foglalkoztatottsági adatainak elemzése szintén ebben a fázisban kap szerepet, szem előtt tartva olyan tényezőket is, mint a foglalkoztatottsági és népességkoncentráció, valamint ezeknek előre prognosztizálható változásai. Az elemzések eredményei alapján megvalósítható a fejlesztési csomópontok behatárolása és vizsgálata. Az itt ismertetett kutatások eredményeit SWOT - analízis segítségével foglalhatjuk rendszerbe, az itt levont következtetések pedig segítséget nyújtanak számunkra az eddigi eredmények a település- és térségfejlesztési gyakorlatba történő átültetésében. (SCHERER – TOBLER 2009)

A területfejlesztés és a turizmus összefüggésrendszerének vizsgálata a Velencei-tó térsége helyi gazdaságfejlesztésének tárgyalásakor megkerülhetetlen kérdés. A turizmusfejlesztés egyik legfontosabb pillérét a turisztikai attrakciók feltérképezése és tudatos fejlesztése alkotja. A turisztikai vonzerők a „létrehozandó turisztikai termék fajtáját, színvonalát és összetételét” egyaránt befolyásolják. (LENGYEL 2004: 133) A turisztikai

vonzerő definiálása a szakirodalomban sem egységes, de a településfejlesztési szempontokat figyelembe véve én azt a meghatározást fogadom el, miszerint „turisztikai vonzerő alatt azokat a dolgokat és viszonyokat értjük, amely a helyi gazdaságra és társadalomra számottevő mértékben befolyásoló hatással levő turistaérkezést vált ki.” (MICHALKÓ 2004: 67)

A Velencei-tó különböző típusú turisztikai vonzerőinek szerepének a meghatározása az utazási szokások vizsgálata mellett szorosan kapcsolódik az adott desztináció imázsához is. A vonzó márka és identitás formálásának nélkülözhetetlen eleme „az egyén fejében élő kép, amellyel megkülönbözteti, beazonosítja a teret a többitől.” (MOLNÁR 2010) A kutatás első lépése a településimázs fogalmának definiálása. A turisztikai termék összetett jellegére és azt más termékektől megkülönböztető jellemzőire való tekintettel (döntően szolgáltatásokból áll, megfoghatatlan és helyhez kötött) egy desztinációhoz kapcsolódó termék, vagy egy területre kialakítandó márka létrehozásakor nagyon fontos kiindulópontot jelent számunkra az adott desztináció, illetve térség imázsa. Az utazásra, nyaralásra vágyók általában aszerint választják ki úti céljukat, „hogyan milyen kép él arról a gondolatainkban”. (LENGYEL 2004: 448) Ebből következik, hogy a célterületnek ki kell alakítania magáról egy képet, amit a potenciális látogatók, turisták fejébe akarnak ültetni. (LENGYEL 2004)

Gárdonyi és a Velencei-tó neve első sorban a turizmussal kapcsolatos összefüggésekben jelenik meg. A szakirodalom is alátámasztja, hogy a „vízparti utazás” kifejezés hallatán hazánk társadalmának többsége a tóparti utazásra asszociál. (SULYOK 2012)

Szem előtt kell tartanunk, hogy a fejlődés természeti, emberi és infrastrukturális erőforrásai a tér minden pontján különböznek egymástól, ezért a sikeres területfejlesztési beavatkozás érdekében pontosan ismernünk kell a vizsgált területre jellemző fejlődési folyamatokat. (CSER-TÓTH 2007)

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

3.1 A Velencei-tó tudományos feldolgozottsága a szakirodalomban

A vizsgált térség településeihez kapcsolódó szakirodalom feldolgozása nélkülözhetetlen kiindulópontja a kutatásnak. A Velencei-tó legfontosabb települései, Gárdony és a napjainkban hozzá tartozó Agárd településmorfológiai sajátosságai és változásai, melyek az első (ELSŐ) és második (MÁSODIK) katonai felmérés révén is jól nyomon követhetők, a desztináció meghatározó jellemzői. A Velencei-tó településeinek XIX. századi állapotáról a legfontosabb információkat megtalálhatjuk FÉNYES Magyarország geographiai szótárában. (1851) A teljes joggal rendkívül megbecsült földrajzi munka nem csupán a települések lakosságának és alapfunkciójának, hanem természeti adottságainak és a későbbiek folyamán nagy szerepet játszó értékleltárának kutatásában is kiemelt szerepet játszó forrás. A Velencei-tó településeire vonatkozó adatok rendszerezésénél szintén nagyon hasznosnak bizonyult RÉVAI Nagy Lexikona, amelyben a szokásos földrajzi és statisztikai adatok mellett a Velencei-tó településeinek infrastrukturális adottságairól is képet kaphattam.

A Velencei-tó gazdasági hasznosításával elsőként Dr. POLGÁR Iván foglalkozott, aki abból indult ki, hogy a tó és környékének sokszínű természeti értékeit hiba lenne gazdaságilag nem hasznosítani. POLGÁR részletes tanulmányában a nádgazdálkodás és a halászat gazdasági szerepén kívül a közlekedés fejlesztése és az akkor formálódó idegenforgalom összefüggéseire is kitért. A gazdaság különböző ágazatai gazdaságosságának elemzése mellett ezek kapcsolódása, összehangolási lehetőségei sem kerültek el a szerző figyelmét. (POLGÁR 1914)

Az I. világháború után részint a igen komoly háborús veszteségek, részint a vízumkényszer, valamint a fényképes útlevelek bevezetése miatt (BENCSEK 2007) a nemzetközi turizmus jelentősen visszaesett, ám ez a hanyatlás még súlyosabban érintette Magyarországot, hiába számított Európa legolcsóbb országának. (TIHANYI 1986) A békeszerződés következtében „a budapesti és balatoni fürdők kivételével az összes számottevő gyógyvizünket elvesztettük.” (SÉV 1919–1922) A két világháború között a Balatoni fürdőket – elsősorban üdítő hatásuk miatt – gyógyfürdőknek tekintették, ám a nagyarányú, kormányzatilag támogatott fejlesztésük ebben a korszakban kezdődött el. Minthogy a turisztikai desztinációk zöme az elcsatolt területeken feküdt, a megmaradt turisztikai kapacitás nem tudta kielégíteni a belföldi igényeket, emiatt került bevezetésre Magyarországon később a Velencei-tónál is népszerűvé váló fizetővendéglátás, illetve a kempingturizmus. (GALAMBOS – TÖRZSÖK 2015) Ezért nem meglepő, hogy a Velencei-tóval is több munkában foglalkoznak. VOTISKY a Velencei-tó problémáit vizsgáló és ezekre megoldási alternatívákat kínáló írásában az idegenforgalom és a fürdőzés fejlesztési lehetőségeinek bemutatására is nagy figyelmet fordított. Mindezek mellett számos olyan problémát is felvetett, ami mind a mai napig aktuális. (VOTISKY 1934) A VOTISKY által felvetett problémakörökkel a Velencei-tó településeinek történelmi vizsgálata során részletesebben foglalkozom.

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal 1938-ban Magyarország üdülő-, fürdő-, és szállóhelyeiről készített elemzése és az 1937-es évre vonatkozó táblázatai nagyon értékes

adatokat tartalmaznak a hivatalosan elismert és nyilvántartott üdülőhelyek vendégforgalmi illetve természeti és infrastrukturális jellemzőiről is. (MOZOLOVSZKY 1938)

A II. világháború előtti korszak utolsó jelentős Velencei-tóról íródott munkája SÉDI nevéhez fűződik, aki a tó vizének és mikroklímájának részletes elemzése mellett a Fejér megyei levéltárban és a Székesfehérvári káptalan levéltárában végzett kutatásai eredményeit bemutató gazdaságföldrajzi áttekintést sem hanyagolta el, amelyben bemutatja a Velencei-tó lecsapolásának XVII. századi vitáját, aminek a háttérében gazdasági érdek állt: a part környéki közbirtokosok a tó lecsapolásával szerették volna a szántóföld területét megnövelni. A rendelkezésre álló népszámlálási adatok alapján SÉDI a Velencei-tó településeinek fejlődésével és idegenforgalmával is foglalkozott. (SÉDI 1944)

A második világháború előtt jellemzően a települések voltak a turizmus- és területfejlesztés kezdeményezői, sőt koordinálói. (GALAMBOS – TÖRZSÖK 2013)

A Velencei-tó gazdasági hasznosításával, különös tekintettel a nádvágásra a II. Világháborús éveket követően elsőként BARABÁS tanulmánya (1950) foglalkozott. A tanulmány különös jelentősége a nádvágás részletes leírása mellett a tó sorsát befolyásoló legfontosabb történeti összefüggések mintegy 150 éves időintervallumot átfogó ismertetése.

A Velencei-tó a II. világháború utáni évtizedekben főleg átfogóbb földrajzi munkákban illetve tanulmányokban jelenik meg. A jelenleg már vitathatatlanul igen fontos turizmus – amelyet részben propagandaeszköznek is tekintettek (REHÁK 2011) – ugyanakkor éppen az 1960-as, 1970-es években vált meghatározóvá a Velencei-tó környéki települések életében, így a szocialista korszakban, különösen annak végén keletkezett fejlesztési elképzelések, tervek áttekintése és elemzése a disszertációm fontos részét kellett, hogy képezze. A Velencei-tó fejlesztései 1958 és 1985 között a VIB koordinálásának köszönhetően valósultak meg. A bizottság feladatköre 1985-től 1990-ig a Velencei-Tavi Tárcaközi Operatív Bizottsághoz került.

A Velencei-tavi Intézőbizottság 1958-ban történő létrehozása után a térség nem csupán publikációkban, hanem a turizmusfejlesztésnek köszönhetően egyre több útikönyvben illetve egyéb népszerűsítő kiadványban is valamivel nagyobb szerephez jutott. A korszak számos területfejlesztési dokumentuma közül kiemelt jelentőségű az 1958-ban készült első regionális fejlesztési terv (VÁTI 1958) és az 1971-ben elfogadott Velencei-tavi Fejlesztési Program. (VÁTI 1971)

Mivel Springer Ferenc kiemelt személyiség volt a Velencei-tó fejlesztésében, a források közül különös jelentőséggel bírnak az általa szerkesztett, illetve a VIB elnökségét ellátó évei alatt született fejlesztési dokumentumok (VÁTI 1971, VÁTI 1980, VÁTI 1986; SPRINGER 1989), valamint a VITKÓCZI által dr. Richvalszky Évával, Springer Ferenc özvegyével, dr. Springer Miklóssal, Springer Ferenc öccsével és Szaniszló Elemérrel, a VIB Titkárságának egykori munkatársával készített interjúk is (2010), amelyeknek köszönhetően a VIB tevékenységéről is bővebb információt kapunk.

A szocialista korszakban nagy erővel fejlesztett kempingturizmusról SZAUER (1964) munkája Magyarország campingjeinek részletes leírását és a campingeken található létesítményekkel kapcsolatos adatokat, továbbá az 1960-as évektől megvalósított fejlesztések bemutatását is tartalmazza.

Annak ellenére, hogy a Velencei-tónál is sokáig meghatározó kempingturizmus fejlesztése kísérleti jelleggel már 1958-ban megkezdődött, az ezekre vonatkozó adatok 1965-

ig nem szerepeltek a statisztikai évkönyvekben és sokáig csak részben sikerült feloldani az adatközlések egyes módszertani ellentmondásait, mint a munkásszállók forgalmának a turizmushoz sorolását. (GALAMBOS – TÖRZSÖK 2013)

A Velencei-tó települései leginkább a turizmusfejlesztés szempontjából jelennek meg a BOÓR és HANTOS által szerkesztett, Fejér megye gazdaságfejlesztéseit 1949-től az 1960-as évek végéig feldolgozott, szocialista ideológiával erősen átítatott monográfiája. Az ideológiai célok kiszolgálása ellenére a kiadványban elég markánsan megjelenik az üzlethálózat még a helyi lakosság számára sem kielégítő jelenléte a Velencei-tó településein. (BOÓR – HANTOS 1970)

A fejlesztési tervekben fontos kérdést jelentett a vizsgált terület lehatárolása, amelynek során figyelembe vették a települések turisztikai funkcióját, az infrastruktúra állapotát és a települések vonzerőit. A korábbi fejlesztési tervek (VÁTI 1971; VÁTI 1980; VÁTI 1986; VÁTI 1987; SPRINGER 1989) a Velencei-tavat és a vízgyűjtő területét kezelték fejlesztendő egységként, a tóparton a fürdőturizmus, a Vértes-hegységben pedig a hegyi, azaz kiránduló turizmus fellendítését célozva meg.

Az 1980-as fejlesztési tervek több ízben hivatkoznak az Állami Tervbizottság (ÁTB) 5019/1979. sz. határozatára, ami lefektette a magyarországi turizmus hosszú távú fejlesztésének főbb alapelveit, amelyek közül a Velencei-tó – Vértes üdülőkörzetet leginkább a kempingek létesítésével történő szállásférőhely-bővítés, a termálturizmus és a kiemelt üdülőkörzetek fejlesztése, a fizetővendég-szolgáltatás szerepének növelése és a szervezett turizmus a kulturális, sport - és szórakozási kínálat szélesítésével megvalósítandó fejlesztése érintették. (VÁTI 1980)

Az 1980-ban megjelent Velencei-tavi üdülőtáj általános rendezési terve, városépítési koncepció nagy mennyiségű adathalmazt feldolgoz, elemezve az elmúlt évtizedek és a jövő várható fejlődési tendenciáit. A fejlesztési terv és elemzési anyag nem csupán a turizmus, hanem a gazdaság többi ágazatának és a hozzá kapcsolódó közlekedés problémáinak feltérképezését is magában foglalja. A hosszú és szakszerű elemzésekben gazdag dokumentum a korszak fejlesztési terveihez hasonlóan a Velencei-tó vízgyűjtő területét vette a tervezés alapjául, viszont Vereb, Lovasberény és Pátka településekre vonatkozó adatok és elemzések csak alig jelennek meg a hosszú anyagban, akkor is csak többnyire a falusi turizmus és rövidebb kirándulások célpontjaként. (VÁTI 1980)

Az 1980-as években megjelent fejlesztési koncepciók sorában különös jelentőséggel bír a VÁTI által 1986-ban kiadott „A Velencei-tavi üdülőtáj regionális rendezési terve” című dokumentum, ami a települések gazdasági funkcióinak és Budapest agglomerációs hatásának vizsgálatokor különösen hasznos és részletes adatokat tartalmazó forrásnak bizonyult. (VÁTI 1986)

A Velencei-tavat látogató strandolók számának látványos növekedése az 1980-as években egyre nagyobb vízellátási problémákat eredményezett, amelyek a korszak fejlesztési dokumentumaiban is egyre nagyobb hangsúlyt kaptak. (BULKAI 1986; VÁTI 1986; ELŐTERJESZTÉS 1990)

Az 1945 utáni, több évtizedet átfogó, a turizmusra vonatkozó statisztikai adatokat összegző és elemző munkák jelenleg még hiányoznak, bár meg kell említeni PETYKÓ munkáját (2010), amely a KSH valamennyi a kempingekkel kapcsolatos fellelhető vendégforgalmi adatát közölte.

Az 1990-es években megjelent fejlesztési tervek a térség megelőző évtizedeiben végbement turizmusfejlesztésének hatásait vizsgálják. (TOMBÁ CZ – RESS 1993; SZABÓ 1998)

A privatizáció következményeivel a Velencei-tó gazdaságára nézve a XXI. század elejétől kezdtek érdemben foglalkozni. (MOLNÁR et al. 2002; BENDI et al. 2013)

A turizmus térhasználatra gyakorolt hatásait és a természetközeli táj megőrzésének lehetőségeit a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tájvédelmi Tanszéke által elvégzett a térség üdülési alkalmasságának és terhelhetőségének vizsgálata dolgozta fel. (CSIMA 1996)

A rendszerváltozás után egyre több monográfia jelent meg a tó településeiről, mindezek mellett még átfogóbb földrajzi- és településföldrajzi munkákban is találkozhatunk a Velencei-tóval. A Velencei-tó községei fejlődésének és funkcióinak vizsgálatában nagy segítséget nyújt a SIKOS T. és BELUSZKY által kidolgozott falutipológia. (SIKOS T. – BELUSZKY 2007) Az 1990-es évektől a Velencei-tó Vértes Kiemelt Üdülőkörzet fejlesztési dokumentumai mellett megyei és települési területrendezési tervek, fejlesztési koncepciók is fontos előzményeit képezték kutatásaimnak.

A Velencei-tó térségének turizmusfejlesztéséről jelenleg csak csekély mennyiségű szakirodalom áll rendelkezésre. A Velencei-tó településeinek turisztikai funkcióit és településhálózati szerepét átfogóbb településföldrajzi munkákban már elemezték, de a települések turizmusának fejlesztésével valamivel részletesebben eddig a Gárdonyról, Pákozdról, Velencéről és Kápolnásnyékről írt monográfiákban foglalkoztak. Ezekben a történeti fókuszú monográfiákban – VITEK (2009) Gárdonyról írt munkája kivételével – a települések fejlesztését tekintve a Velencei-tó turizmusának születése és első felívelése, az 1930-as évek viszonylag kisebb súllyal szerepelnek, viszont a Velencei-tavi Intéző Bizottság munkásságának jelentőségét valamennyien egyformán kiemelik. A gárdonyi és agárdi fürdőegyletek tevékenységével, valamint Gárdony és Agárd turizmusának kibontakozásával VITEK foglalkozott Gárdony monográfiájában. ERDŐS, HÁRI és KELEMEN Pákozdi történetét feldolgozó monográfiája foglalkozik az 1971-es Velencei-tavi Fejlesztési Program hatásaival is. Sukoró épített környezetének és helyi társadalmának összefüggéseinek tisztázásában TAMÁSKA (2006) kutatásai is nagy segítséget nyújtanak. A Velencei-tó borászata a történelem folyamán mindig a helyi gazdaság fontos részének számított, a témakörrel AMBRUS, SIMON és LUKÁCS (2005) írtak egy átfogó munkát.

NAGY 2013-ban publikált kutatásai (NAGY 2013) során a Velencei-tó megítélését vizsgálta helyi lakosok illetve Budapesten és az agglomerációban élő személyek körében. A kérdőíves felmérés arra az eredményre vezetett, hogy a Velencei-tó elsődleges és meghatározó turisztikai funkciója a már ekkor folyamatban lévő fejlesztések ellenére még mindig a fürdőzés, az aktív programokra és fesztiválokra ezzel szemben a megkérdezettek kevesebb, mint ötöd része asszociált. A kutatás eredményei szerint 2010-ben a helyi lakosság úgy gondolta, hogy az ide látogató turisták jó minőségű strandokat és vendéglátást igényelnek. A strand és a fürdőzés mellett a potenciális turisták a Velencei-tó nagy értékének tartották a könnyű megközelíthetőséget is, a kulturális emlékeket viszont csupán 22,4%-a emelte ki a megkérdezetteknek.

BOROMISZA (2012) hidrológiai kutatásai során több aspektusból vizsgálta a Velencei-tavat. A tó fejlesztésével kapcsolatban döntő szerepet tulajdonított a VIB tevékenységének, amely az első nagyszabású komplex fejlesztési terveket készítette. A hidrológiai vizsgálatokat

BOROMISZA szintén fontosnak tartotta, kitért a vízmennyiségi viszonyokra, a tó kialakulására és fejlődéstörténetére, a vízminőség térbeli változásaira, a hínár- és nádas-szabályozás, valamint a tó vízbiológiai adottságaira is.

A Velencei-tó partszakaszának hasznosításáról és változásairól szintén BOROMISZA kutatásaiból (2012) tájékozódhatunk. BOROMISZA a Velencei-tó partjának karakterének változását négy korszakra osztotta. A partvonal a legnagyobb mértékben 1859-1880 között változott. A következő korszak 1962-ig tartott, amit a szabályozottabbá vált vízszint és az extenzív üdülési tájhasználat kezdete és fejlődése fémjeleznek. A tópart tervezet és nagyszabású szabályozása 1962-1992-ig tartott, ami az üdülő, strand és egyéb turisztikai és infrastrukturális fejlesztésekkel is jellemezhető. Az 1992-től 2011-ig tartó időszakban megnövekedett az üdülési célra használt területeken megnövekedett a használat intenzitása és ezzel párhuzamosan csökkent a szabad partszakaszok nagysága. Ebben az időszakban nem beszélhetünk nagy partszakaszok beavatkozásokról. A BOROMISZA által is vizsgált 1992-től 2011-ig tartó időszak a Velencei-tó turizmusának lassú és fokozatos hanyatlásával is egybe esik.

SPRINGER és SIKI megállapították, hogy – 2000-ig, tanulmányuk megírásának időpontjáig – „a Velencei-tó és környékének ezideig nem sikerült kilépni egy a tömegturizmusra berendezkedett állapotból, nem tud elmozdulni a minőségi vendéglátás irányába.” (SPRINGER – SIKI 2000) A helyzet a XXI. század első évétől csak kis mértékben változott, annak ellenére, hogy a tanulmány megjelenése óta már számos sikeres fejlesztés megvalósult.

A XXI. században számos szervezet foglalkozott a térség fejlesztésével, melyeknek egymással párhuzamos tevékenysége az általuk összefoglalt fejlesztési tervekben megjelenő különbségek, illetve az egymástól gyakran eltérő prioritások meghatározásában figyelhető meg. Közös jellemzője ezeknek a dokumentumoknak, hogy a fejlesztési elképzelések egyértelműen a Velencei-tó térségére fókuszálnak, a Váli-völgy és a Vértes térsége pedig teljesen a háttérbe szorul, a falusi turizmus fejlesztésének ötletén kívül gyakran hiányoznak az egészen konkrét javaslatok arra a kérdésre, hogy milyen módon kapcsolódhatna ez a két teljesen különböző struktúrájú térség a Velencei-tó gazdasági rendszeréhez illetve turizmusához. (RVA 2001; MOLNÁR et al 2002; MOLNÁR et al. 2006; SZEGMENS 2009; VTE 2011; BENDI et al. 2013) Ezeknek a koncepcióknak további közös jellemzője, hogy egyaránt fontos szerepet szánnak az aktív - és az ökoturizmusnak, továbbá hogy az attrakciófejlesztés szükségessége mellett felismerik a rekreáció illetve egészségturizmus trendjei által kínált lehetőségeket is. A XXI. század valamennyi fejlesztési tervében fontos célként szerepel az attrakciók fejlesztése és a szálláskínálat bővítése. A szálláskínálatot mind a fejlesztéssel foglalkozó szakemberek, mind a helyi polgármesterek minőségi szálláshelyekkel szeretnék bővíteni.

Az említett tervezetek a kiemelt üdülőkörzet gazdaságának fejlesztését a turizmus élénkítése révén képzelik el, ezzel szemben Fejér megye 2014-ben megjelent területfejlesztési koncepciója az eddigi fejlesztési tervekhez képest fordított nézőpontból közelíti meg a turizmus fejlesztését. A koncepció ugyanis kimondja, hogy a térség turizmusfejlesztésének alapfeltétele a helyben élők életszínvonalának növelése. A helyi mezőgazdaság fejlesztése, a háztáji gazdaságok és a termékfeldolgozás bővítése, a megye turisztikai célterületeinek speciális helyi termékekkel való ellátása megeremtheti a kapcsolatot a mezőgazdasági és a

turisztikai szektor között. A turizmusfejlesztési tervek meghatározó eleme a Velencei-tó és a Váli-völgy bicikliúttal történő összekapcsolása. Emellett a megyén belüli közlekedés fejlesztése szintén fontos célkitűzésként szerepel. A tervezet a turizmust a TDM – szervezetek égisze alatt tervezi élelni. (VASZÓCSIK et al. 2014)

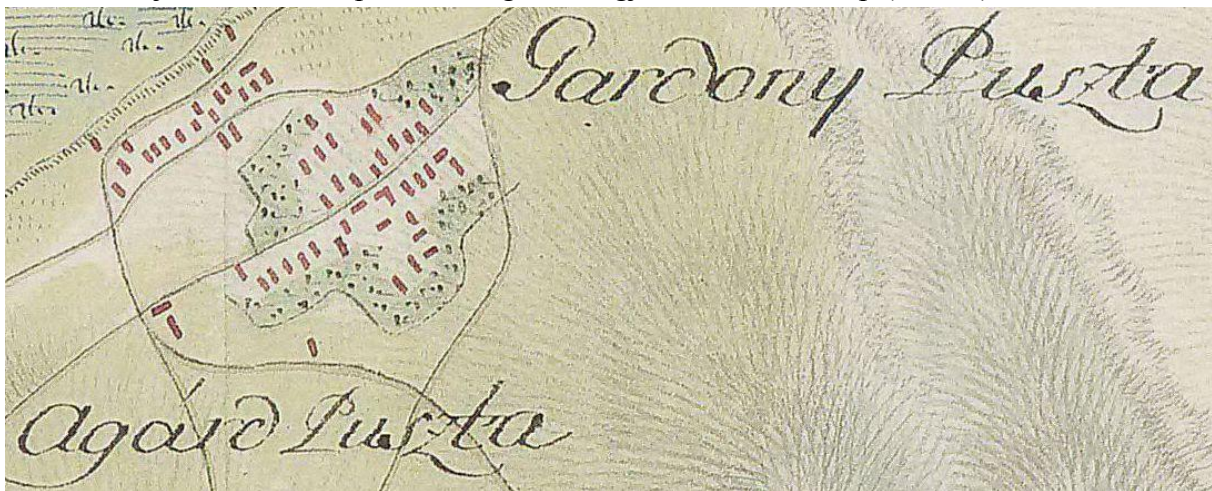
A Velencei-tóra vonatkozó szakirodalom mellett kutatási témámhoz kapcsolódóan a terület, illetve településfejlesztéssel foglalkozó fontosabb szakirodalom (CSER – TÓTH 2007; TÓTH – KÁPOSZTA 2010; TÓTH – GODA 2014) és a turizmus (LENGYEL 2004; MICHALKÓ 2004; PUCZKÓ – RÁCZ 1998; AUBERT 2011; HANUSZ – PRISTYÁK 2007; DÁVID 2011; GYURICZA 2008), valamint a HGF témaköröket tárgyaló meghatározóbb munkák áttekintését is elvégeztem.

Az eddigi a Velencei-tó településeire irányuló fejlesztési kísérletek, koncepciók különbözőképpen határozták meg azt a földrajzi egységet, amellyel együttesen, mint gazdaságilag, földrajzilag vagy közigazgatásilag összetartozó lokalitással kívántak foglalkozni. A koncepciók közül kétségkívül a leghosszabb ideig épp az a tervezet működött, amely a Velence-tavat és annak vízgyűjtő területét tekintette közösen fejlesztendő egységnek.

A rendszerváltást követően országosan tapasztalható tendencia volt, hogy a turizmus- és területfejlesztést elsősorban a települések kezdeményezték, amelyek az elképzeléseik megvalósításához szükséges forrásokat igyekeztek megteremteni vagy jellemzően kormányzati támogatás formájában megszerezni.

3.2 A Velencei-tó településstruktúrájának XVIII -XIX. századi előzményei

Tekintve, hogy a Velencei-tó településeinek nagy része a török háborúk során elnéptelenedett, a XVIII. század végétől, az első katonai felmérés idejétől érdemes áttekintenünk a vizsgált települések fejlődését. A Velencei-tó jelenlegi „fővárosát”, Gárdonyt és az őt alkotó településrészeket érdemes az első és második katonai felmérés térképei alapján is vizsgálni. Az első katonai felmérés (1782–1785) egy mezőgazdasági funkciójú települést mutat, amit jól tükröz a település mai agárdi magjáról készült térkép (3. ábra).

3. ábra: Agárd puszta és Gárdony puszta az I. katonai felmérés térképén (1785)
Forrás: Az ELSŐ katonai felmérésből származó térképrészlet

Településmorfológiai szempontból az első katonai felmérés térképén a településszerkezet leginkább a laza halmazú településekhez áll közel, a település alaprajza szabálytalan, a házak laza halmazt alkotnak. Figyelemre méltó a tó partjához közel álló házak sora, amelyek az alacsonyabb területeken álltak, ez valószínűleg egy halászsor lehetett. Az első katonai felmérés térképe szerint nem minden házhoz csatlakozott közvetlenül jól elkülöníthető belső telek (*mansio*), ugyanakkor a határ közelsége talán nem is tette indokoltá a nagyobb kertet magába foglaló *mansio* létrehozását. A környék települései, amelyek egy része jelenleg együttesen Gárdonyt alkotják, a török korban elpusztultak, helyüket sokáig pusztaként (*deserta*) nevezték (Dinnyés-pusztá, Gárdony-pusztá, Agárd-pusztá, Csirib-pusztá). A szakirodalomból kiderül, hogy a török hódoltság korában elnéptelenedett Agárdpusztá és Gárdonypusztá földjeit a pákozdiak művelték. (ERDŐS et al. 2001; VITEK 2009) A pusztá kifejezés a XIX. századra elvesztette a *deserta* jelentését, inkább a „szállás” kifejezés korábbi jelentéstartalmát vette át és egyfajta elkülönült művelést jelent.

A térség mezőgazdaságának már a kezdetektől nagyon fontos részét képezte a szőlő- és bortermelés. (FÉNYES 1851; AMBRUS et al. 2005; VITEK 2009) A Velencei-hegységet látván, sziklás talaja mellett még napsütéses órák magas száma is kiváló bortermő-vidékké teszi, emellett napsütötte déli lejtők közvetlenül a tó víztükrére néznek, ahonnan „kettős besugárzást” kapnak. (AMBRUS 2005: 18) Már az első és második katonai felmérésen jól látszanak a szőlőművelésbe vont táblák. (ELSŐ; MÁSODIK) „A Velencei-hegység kopár gránit területére települt falvak határában a szántó kicsi, a gabonatermesztés nem elégítette ki a falvak szükségleteit. A hiányt a fejlett állattenyésztés – szarvasmarha és juhtenyésztés – valamint a magas színvonalú szőlő- és gyümölcsstermesztés egyenlítette ki.” (AMBRUS et al. 2005: 12) Az itt készített bort a Mezőföld falvaiban cserélték gabonára. A budai-fehérvári országút közelsége a XIX. század közepén még korántsem jelentett olyan nyilvánvaló előnyt, mint napjainkban. Az infrastruktúra minden korban fontos eleme a helyzeti energiáknak, ám az alapvetően mezőgazdasági termelésre berendezkedett települések számára a vasút megjelenéséig elsősorban a vízi utak érdemeltek kiemelt figyelmet, hiszen száz kilométernyire elszállítani a gabonát szekéren csaknem annyiba került, mint a gabona ára. A mezőgazdasági termények előtt a vasút nyitotta meg a távolabbi értékesítés lehetőségét.

Ebben az időszakban a helyi mezőgazdaság fejlesztésére létezett egy a mai szemmel nézve nagyon radikális elképzelés is. A Velencei-tó lecsapolásának gondolata a XVIII-XIX. században több ízben is a helyi közélet középpontjába került. Az 1787, 1838 és 1846 évi javaslatok és viták háttérében gazdasági érdek állt: a part környéki közbirtokosok a tó lecsapolásával szerették volna a szántóföld területét megnövelni. Amikor 1833. március 13-án a tó körüli birtokosok a Velencei-tó sorsát vitatták meg, Fejér megye földmérnöke, Beszédes József is a tó lecsapolása mellett érvelt, mivel a vízáradások rendszeresen használhatatlanná tették a mezőgazdasági hasznosítású földeket, a kiszáritás útján nyert földeken viszont jó széna teremne. A víz levezetését szerinte a Velencei-tó és a Sárkeresztúr közötti szintkülönbség tette volna lehetővé.

Egy évvel később, az 1834. április 7-i megyei közgyűlésen már csak gróf Esterházy János és a gárdonyi közbirtokosok szerették volna elérni a tó teljes kiszáritását. A közgyűlés végül csak a felesleges víz Sárvíz-csatornába történő levezetéséhez járult hozzá. (ERDŐS et al. 2001) 1863-1864 telén a tó vize teljesen befagyott, 1866-ban pedig teljesen kiszáradt, aminek a következtében a halállomány is teljesen elpusztult. (SÉDI 1944) Az 1838. évi árvíz

idején már csak a tó egy részének lecsapolása és a nád mennyiségének a növelése vált vitatémává. A tavat minden bizonnyal az mentette meg a lecsapolástól, hogy kétharmad részét a székesfehérvári káptalan birtokolta, amely a feudális nagybirtok és nemesi kiváltságok védelme mellett egy a modern korban is nagyon helytálló indokkal érvelt: a történelmi táj és annak természeti kincseinek megőrzésének szükségességével.

Elkészült egy lecsapolást ellenző szakvélemény is, amelyet gazdasági számításokkal támasztottak alá. Kimutatták, hogy a beruházás nem lenne kifizetődő, tekintve, hogy a csatorna területének kiváltsága, a beruházott összeg kamatai és a kész csatorna éves karbantartási költségei egyaránt megnövelik a költségeket. A tó kiszárítása után a nádvágásból, halászatból és vadászatból származó bevételek is kiesnének, ráadásul a kiszárított területen a fű se teremne meg azonnal. A tó legfontosabb terménye ebben az időben a nád volt, amit tetőre, falboltozatra és tüzelésre is használtak. A szárnyasok mellett a halfogyasztás is fontos kiegészítője volt a népi táplálkozásnak, amit a tó lecsapolásával szintén nélkülözni kellett volna. A húsmentes böjti napok – egyházi ünnepek, nagyböjt, illetve péntek – megtartása sem volt elképzelhető hal nélkül és ez a székesfehérvári káptalan számára nyilvánvalóan fontos szempont lehetett a döntésnél. (ERDŐS et al. 2001)

A gazdasági és mezőgazdasági érveken kívül egy fontos közegészségügyi érv is a tó mellett szólt: annak köszönhetően, hogy vizét patakok és források táplálják, a kolera és a marhavész is többé-kevésbé megkímélték a tó környékét. A szakvélemény azt is megállapította, hogy a tó lecsapolása a káptalan Pákozdi és Sukoró határán, a Velencei-tó északi partján fekvő birtokaiban még további károkat okozna. Mivel a tó északi partján a víz mélyebb, a lecsapolás után keletkezett réten a hó és az esőzések a magasabb részekről lemosná a murvát, beborítva a mélyebben található réteket. A káptalanon kívül még Kis-Velence birtokosa, Szerencsi István személynök is ellenezte a tervet. A tó lecsapolása az 1839. októberi megyei közgyűlésen lekerült a napirendről, mert a birtokosok többsége ellenezte. (ERDŐS et al. 2001) A Velencei-tó halászati joga és a nádvágási jog a környék birtokosai között a birtok aránya között oszlott meg, a pákozdi határ pedig a székesfehérvári káptalan tulajdonát képezte. A birtokos (vagy más néven medertulajdonos) vagy maga foglalkoztatott halászokat, vagy bérbe adta a halászati jogot. A szigonyos halászat szigorúan tilos volt, a tilalom megszegője a 12 pálcaütés mellett 12 forint bírságban részesült. (ERDŐS et al. 2001)

Az 1848. évi 9. törvénycikk óriási változásokat indított a települések helyi társadalmában. Az úrbérések használatában lévő földek szabaddá váltak, a telkes jobbágyokból szabad földművesek lettek, a zsellérek és uradalmi alkalmazottak pedig föld nélkül maradtak. A helyi közbirtokosság elveszítette sarkalatos nemesi kiváltságait és a közös teherviselés rájuk is vonatkozott. A forradalom és szabadságharc leverését követően a vármegyei és községi autonómia hiányában politikai szerepük csökkent, a gazdasági életben való szerepvállalásuk viszont megnőtt. Meg kell jegyeznünk, hogy gazdasági mozgásterük többnyire a tehetősebb birtokosoknak volt, akiknek a vagyona is lehetővé tette a hitelfelvételt.

A polgári társadalom kiépülésének hajnalán a települések társadalma nagymértékben differenciált, sokan a társadalom periferiájára szorultak, amire Gárdonyi korabeli helyi társadalmának struktúrája is bizonyítékul szolgál: a népesség csaknem 10 százaléka szolgáló, cseléd, napszámos vagy idénymunkás volt, ezzel szemben az értelmiségi és hivatalnok réteg

csupán 4 százalékát tette ki a lakosságnak. Az 1850-60-as években „a települések gazdasági fejlődésében csupán mérsékelt fejlődés tapasztalható.” (VITEK 2009: 121)

Agárdpuszta korszerűsítése gróf Nádasdy Lipót nevéhez fűződik, aki többek között Nyéket (ma: Kápolnásnyék) is megvásárolta. Az uradalom igazgatását a számadó kasznár végezte, akit az ispán ellenőrzött. Gróf Nádasdy Lipót többféle gazdasági tevékenységet is bérbe adott (halászat, kovácműhely, italmérés, varsával történő vadászat, stb.), és az így keletkezett jövedelmet az uradalom fejlesztésébe, modernizálásába lehetett fektetni. (VITEK 2009) A később Gárdony településrészt képező Dinnyés azonban a XIX. században egészen más fejlődési tendenciát mutat, mint Agárd és Gárdony, ami a korabeli birtokviszonyokból és lokális összefüggésekből következett. A felsőörsi prépost uradalmát képező település csak azt a népességet tudta megtartani, ami a számára szükséges munkaerőt biztosította. 1848 után a feudális társadalmi viszonyok megváltozásának köszönhetően az idénymunkások mellett a zsellérek többsége is elhagyta a települést, ami a lakosság szám csökkenését jelentette. Az 1850-es években nagyon lassú népességnövekedésről beszélhetünk, a falu népessége az I. világháború végéig 300 fő körül ingadozott, nem meghaladva az 1890-ben nyilvántartott 328 főt. Az itt élő 2-3 tagból álló családok vályogból épített, földszintes cselédházakban laktak, így a XIX. század második felében csak a római katolikus templom, az iskolaépület és a préposti kúria épültek kőből vagy téglából, meghatározva a faluképet. (VITEK 2009)

A szakirodalom a XIX. század második felét a Velencei-tó településeinek fejlődő, népességyarapodást eredményező korszakaként írja le. (ERDŐS et al. 2001; KUPI 2000; KUPI 2004; SÉDI 1944; VITEK 2009) Az agárdi uradalomhoz tartozó gazdasági üzem modernizációja következtében megnövekedett munkaerő-igény (VITEK 2009) mellett minden bizonnyal a közlekedési infrastruktúra fejlődése is nagy szerepet játszott abban, hogy a XIX. század második felében Agárd és Gárdony népessége jelentős növekedésnek indult, így 1888-ban Gárdony és a hozzá tartozó Agárd, Dinnyés és Szerecseny nagyközségi rangot kapott. Az önkormányzati jogot kapott településnek ekkor körülbelül 2200 lakosa volt.

A Velencei-tó településeinek közigazgatásában a kiegyezést követően jelentős változások történtek: az önkormányzatok működését az 1871. évi XVIII. és az 1886. évi XXII. törvények szabályozták. Pákozdot ekkor sorolták a nagyközségek közé, ami a mindennapokban az önálló közigazgatást és költségvetést jelentette. (ERDŐS et al. 2001)

A községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvénynek köszönhetően a Velencei-tó települései közül Gárdony, Agárd, Dinnyépuszta, Nadap, Kápolnásnyék, Pákoz, Pázmánd, Sukoró, Vereb, Velence - több a Vértesben és környékén található településsel együtt - a Csákvári járáshoz tartoztak. (VITEK 2009) Az 1886. évi XXII. törvénycikk életbe léptéig fennálló közigazgatási struktúra jelentősége abban áll, hogy ekkor találkozhatunk első ízben valamiféle közös Velencei-tó- Vértes hegységet és környékét egyaránt lefedő területi gondolkodásban, ami a későbbi fejlesztési elképzelésekben többször is visszaköszön.

A XIX. század második fele - XX. század eleje a Velencei-tó településeink életében a társadalmi és a közigazgatási átalakulások mellett a közlekedési és távközlési infrastruktúra fejlődésével is átforgalmazta. A XX. század első évtizedére Dinnyés már rendelkezett vasútállomással, posta és távíróhivatallal, Agárd vasútállomással, Gárdony vasútállomással és postahivatallal, Velence vasútállomással és postahivatallal, Pákoz vasútállomással, posta- és távíróhivatallal, Kápolnásnyék pedig vasútállomással, posta- távíró- és távbeszélő hivatallal. (RÉVAI 1911)

A Velencei-tó településeinek falusias képe, jellege azonban továbbra sem változott jelentősen. A lakóházakat vizsgálva 1900-ban továbbra is a vályogból- illetve sárból épült házak voltak meghatározó túlsúlyban, a kőből vagy téglából épült lakóházak az akkor legtöbb ilyen lakhellyel rendelkező Gárdonyiban is csak 33,57 százalékot tettek ki. (BUDAY et al. 1909)

3.3 A Velencei-tó fürdőkultúrájának kezdetei a XX. században

Annak ellenére, hogy a tó már 1907-1908 óta már számos budapestinek kedvelt fürdőhelyeül is szolgál (POLGÁR 1914; BOROMISZA 2012), az 1920-as évekig a Velencei-tó gazdasági hasznosításának a középpontjában a halászat állt. Tekintve, hogy a Velencei-tó sekély medencéjében a nádas összefüggő területeket alkot, a halászat mellett a nádvágás jelentette a tó gazdasági hasznosításának másik legfőbb formáját. A nádat a Velencei-tó környékén fekvő településeken tetőfedésre használták. (LUKÁCS 1997) A Velencei-tó nádtermelésével és az ehhez kapcsolódó nádértékesítéssel többek között maga a főispán, Jankovich Miklós is foglalkozott. A helyben megtermelt nád export helyett csak belföldi értékesítésre bizonyult alkalmasnak, mivel a Fertő-tónál termő nádnál puhább volt. (ERDŐS et al. 2001)

A Velencei-tó fürdőkultúráját megalapozó Dr. Polgár Iván „A Velencei-tó” című munkájában a tó nyújtotta gazdasági lehetőségeket elemezte, kiemelt szerepet szánva a tóvíz és a gyógyhatású iszap hasznosítási alternatíváinak. (POLGÁR 1914) A nyaralás társadalmi elterjedésének és a turizmus fejlődésének a XX. század elején fontos feltétele volt a szabadidő, ami a társadalom szélesebb körének a Bethlen-kormány 1923-as törvénye nyomán állt rendelkezésére, ami a 8 órás munkaidő mellett bevezette a fizetett szabadságot is. (KUPI 2004) A vasúti közlekedés fejlesztését Polgár Budapestről a Velencei-tó irányába úgy képzelte el, hogy „Kápolnás Nyéktől két elágazást adnánk a villamosnak, egyik Velenceze községbe, a másik Kisvelenceze felé Gárdonyig menne.” (POLGÁR 1914: 39) A Balaton és a Velencei-tó adottságai közötti különbségek már a XX. század elején szembetűnőek voltak, a Velencei-tóra látogató közönség kapcsán Polgár ugyanis megjegyzi, hogy „nem is lesz itt szükség a fényűzésre, akinek ez a célja, megtalálja és tovább folytathatja a Balatonon.” (POLGÁR 1914: 34) A vasúti közlekedés mellett a Velencei-tó települései közötti vízi közlekedésnek, az északi és déli part közötti közlekedési kapcsolat kiépítését kikötők létesítésével kell a gyakorlatban megoldani, aminek az jelentette a feltételét, hogy a fürdőtelepek szerezzenek be benzines motorcsónakot, hogy ezáltal „az összeköttetést legelőször a sukorói parttal” létesítsék, „mert Sukoró észak felől kitűnően védve lévén a hideg szél ellen és nyitva a déli meleg áramlat előtt, üdülőhelynek és szanatóriumnak kiválóan alkalmas.” (POLGÁR 1914: 39)

A velencei-tavi fürdőkultúra megszületésekor az 1930-as években az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács foglalkozott a turizmus fejlesztési lehetőségeivel. Fejér megye leginkább a Velencei-tavat szerette volna fejleszteni. A fejlesztésben részt vettek a fürdőegyesületek és a Velencei-tavi Országos Szövetség, amit 1935-ben hívtak életre. A fejlesztések főbb céljai a part szabályozása, védelmi kőgát építése és a kor igényeinek megfelelő kikötők létesítése voltak. (ERDŐS et al. 2001)

A Velencei-tó első rendezési tervének ötlete 1936 tavaszára nyúlik vissza, amikor gróf Széchenyi Viktor, Fejér vármegye és Székesfehérvár szabad királyi város főispánja a földművelésügyi miniszterhez fordult támogatásért. A partbiztosítások terveinek kidolgozására a főispán a Székesfehérvári Kultúrmérnöki Hivatalt kérte fel, az előmunkálatokat pedig lényegében a dr. Kleisztner Gusztáv által alapított Velence-tavi Szabályozási Társulat végezte, ami a tó egységes területrendezése érdekében a parcellázást tűzte ki legelső céljául. A tárgyalásokba a megye vezetőit (köztük a főispánt), a székesfehérvári káptalant és a községeket egyaránt szükséges volt bevonni, annak érdekében, hogy elővételi jogot szerezhessenek a birtokosoktól. Az így elkészült rendezési tervben a tó és a partrész is szerepet kapott. A legfontosabb feladatok közé a tófenék iszapmentesítése és a nád irtása tartozott, de mindez meghatározott szigetek megőrzése mellett történt volna, ahol a nádkitermelés és a madárvédelem volt a döntő szempont. A parti sáv széleinek kiépítése valamennyi tóparti települést érintette. A vízellátás kérdését – a tó vízellátását és a települések ivóvízellátását - jelentő földmunkák segítségével oldották volna meg. A községeket és az üdülőtelepeket közüzemszerű vízvezetékkel látták volna el. A tó vízellátását az artézi kutak tóba juttatása mellett a pákozdi Bella-patak és a Császár-víz lefolyásának szabályozása segítette volna elő. Ehhez a Császár-csatorna árvízmentesítését is meg kellett valósítani, ami minden évben jelentős földterületeket öntött el. A tervet még haltárolók és ikráztató telepek létesítését is magában foglalta.

A rendezési tervvel az árvízmentesítésen és a partrendezésen kívül a halászat fellendítését, a meghagyott nádasok és a termés minőségének javulását irányozták elő. A partok és az utak kiépítéséhez a pákozdi, sukorói, velencei és nadapi kőbányák anyagát használták volna, az építőanyag vízi úton akár a déli partra is szállítható lett volna. A rendezési terv kidolgozó érdekcsoport a tó egységes kezelésbe vételét szerette volna elérni, ami a tó környékének fejlesztését jelentősen megkönnyítette volna, viszont a régi tulajdonosok ellenállásába ütközött. Az elsődleges terv a tóparti területek- főleg a káptalan tóparti területeinek-megvásárlása volt, akár haszonbér fejében is. A Székesfehérvári Kultúrmérnöki Hivatal által elkészített partrendezési tervet anyagi források hiánya miatt nem tudták megvalósítani. (ERDŐS et al. 2001)

Az addig elhanyagolt gárdonyi tópart kiépítése az 1920-as években vette kezdetét, ugyanekkor tehetősebb fővárosiak vásároltak telkeket a Velencei-tó partján. A helybeliek gyorsan felfedezték az idegenforgalomban rejlő lehetőségeket: a fürdőzők és természetjárók tájékoztatására és ellátására 1926-ban megalapították a Fürdő Betéti Társaság nevű szervezetet, amelyet az 1930-as évektől egy székesfehérvári vendéglős, Laczkovics Béla vezetett. (VITEK 2009) A szervezet eredményes tevékenységét jelzi a strandfürdő és a hozzá kapcsolódó vendéglátóegységek kiépítése. Az első fürdőzéshez köthető szálláshely, a 13 vendégszobával rendelkező Sirály fogadó és vendéglő felépítése Bóné Gyula nevéhez fűződik, aki mellesleg a szőlőtermesztést is meghonosította Gárdonyban. A gárdonyi strand már ebben az időszakban is mai helyén, a vasútállomás közelében működött, gyermekjátszótér, gépkocsitárolók és kabinok is tartoztak hozzá, a Gárdonyi Csónakkölcsönző Vállalat pedig a vitorlázás és a csónakázás lehetőségét teremtette meg az oda látogatóknak. (VITEK 2009)

A déli part új üdülőterületeit egy Kápolnásnyéken, Kis-Velencén, Gárdonyon, Agárdon és Dinnyésen keresztül vezető úttal kapcsolták be a Budapest-Balaton közötti közúti

forgalomba, az északi partot pedig a Pákozdon, Sukorón és Velencén áthaladó régi úton lehetett megközelíteni. (ERDŐS et al. 2001)

A Fejér Megyei Levéltár adatai szerint Gárdony-fürdőtelep már 1930-ban nagy látogatottságnak örvendett: „Az utóbbi években a nagyközönség mind sűrűbben látogatja Gárdonyt és veszi igénybe fürdőzés céljából, a Velencei-tó áldásos és gyógyhatású vizét. Megtörténik olykor, hogy több ezer látogató fordul meg egy-egy napon ott.” (FML 1930) Az agárdi fürdőtelep valamivel később, a Nádasdy-uradalom elaprózódásával, illetve felvásárlásával jött létre az 1930-as évek elején, ekkor számos üdülőház is épült. Agárd 1936-os fürdőhellyé nyilvánításáig megépült a balatoni műút, üzembe helyezték a gárdonyi benzinkutat és a közüzemi szolgáltatások is bővültek. A szakirodalom szerint 1936-ban 2800 vendég töltött el több hónapot a településen. (VITEK 2009)

1930-ban a négy tóparti településen összesen 8463 fő lakott. Pákozdd 2830, Velence 2603, Gárdony 2140, Sukoró 890 lakossal rendelkezett. Fejér megye átlagos népsűrűségét csak Velence község érte el, a többi település ennél ritkábban lakott. A lakosság több mint háromnegyed része östermelő. A tóparti települések lakosságának átlag a fele kültelkeken élt. (SÉDI 1944)

A két világháború közötti időszakban a nemzeti identitástudat erősítése céljából számos polgári egyesület alakult, amelyek közül a fürdőkultúra szempontjából fontos Gárdonyi Fürdőegyesületet (1930) és Agárdi Fürdőegyesületet (1933) emelném ki. A gróf Széchenyi Viktor által vezetett Gárdonyi Fürdőegyesület kettős székhellyel működött: a fürdőidényben Gárdony, a fürdőidényen kívül Budapest. Az egyesület alapszabályában rögzítették a célkitűzéseket, amelyek között szerepelt a „gárdonyi fürdő- és nyaralótelep fejlesztése”, a közegészségügy megfelelő színvonalának biztosítása, a fürdőtelep lakóinak és vendégeinek képviselete. A településen ekkor a „Sirály fővenyfürdő” és a „Nagystrand” várták a fürdőzni vágyókat. (VITEK 2009)

Az 1933-ban megalakult Agárdi Fürdőegyesület tagjainak érdekérvényesítésén kívül a fürdőtelep fejlesztését és szolgáltatásainak bővítését tűzte ki célul, valamint a „Velence tavi kultuszt érintő minden intézményt és tevékenységet” is igyekeztek támogatni és „a téli időszakban elhagyott házak felügyeletéről gondoskodni.” (VITEK 2009: 148) Gárdony és Agárd látogatottságának szezonális jellege tehát már a XX. század első felében is fontos tényező volt, a tó fürdőhelyeire jellemző szezonális jelleg tehát nem mondható új keletű problémának.

Agárd és Gárdony viszonya a funkciókat tekintve érdekesen alakult: az üdülőterület nagy része Agárdhoz tartozott, ennek ellenére mégis Gárdony válhatott az üdülőkörzet központjává. Ennek magyarázata a kereskedelmi egységek létesítésében és a környező települések lakosságának körében is kedvelt gárdonyi piac vonzerejében keresendő. (VITEK 2009)

VOTISKY adatai szerint a Velencei-tónál villahelyet vásárolt személyek legalább 95%-a fővárosi, 1934-ben pedig 150.000 látogató érkezett vonaton, autón, kocsin vagy kerékpáron a tóhoz. Az ideutazók között voltak telek és villatulajdonosok, családtagjaik és látogatóik, nyári üdülés céljából állandó jelleggel itt tartózkodók és legnagyobb részt hétfégi kirándulók. „Ennek a 150.000 egyénből álló utasforgalomnak legalább 80%-a budapesti.” (VOTISKY 1934: 24) Ezekkel az adatokkal teljesen egybevág Cholnoky Jenő egyetemi tanár a Velencei-tóról tett legfontosabb megállapítása. A Velencei-tavi Országos Szövetségben tartott

előadásán kifejtette, hogy a Velencei-tó „nem versenytára a Balatonnak, hanem kiegészítik egymást idegenforgalmi rendeltetésükben.” Szerinte a Balaton inkább hosszabb tartózkodásokra és nyaralásokra alkalmas, ezzel szemben a Velencei-tó fővároshoz való közelsége és olcsó megközelíthetősége miatt első sorban hétvégi kirándulásokra és rövid ideig tartó olcsó fürdőzésre ideális. CHOLNOKY állásfoglalása alapján a Velencei-tó környékének épített környezetét magyaros stílusú nyaralóknak és weekendházaknak kellene meghatározni. (MOT 1936: 70)

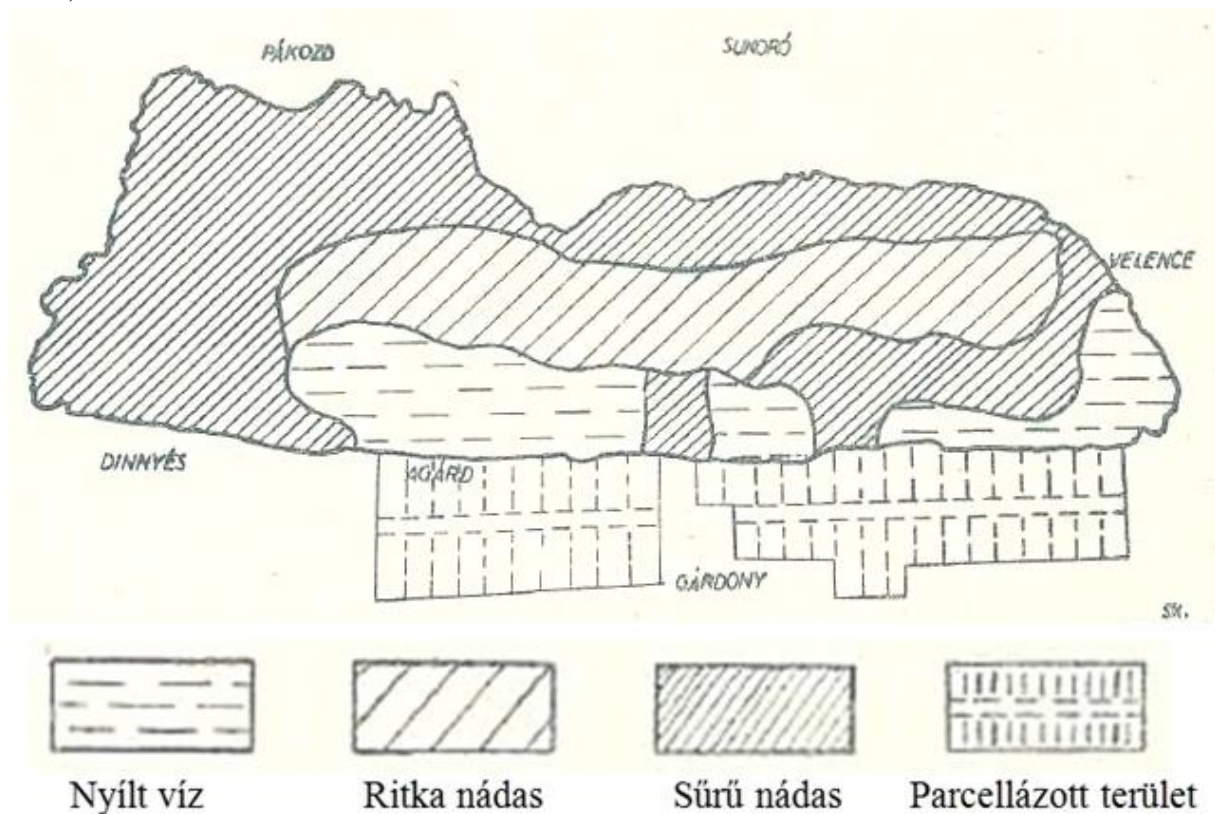
VOTISKY a Velencei-tó problémáit és ezeknek megoldási lehetőségeit felvázoló munkájában külön fejezetet szentel a Velencei-tó és Budapest kapcsolata elemzésének. VOTISKY már 1934-ben pontosan leírta a Velencei-tó településeinek jövőjét: „ha a MÁV beiktatja az Árpád-rendszerű gyorsmotor járatását, akkor a folyton erősödő települési folyamat a Velencei tavat Budapest egyik külterületévé fogja tenni. Nemigen lesz a Velencei tó sem nehezebb kirándulási probléma, mint ma Csillaghegy, Békásmegyér vagy a Hármashatár-hegy, vagy Zugliget és Máriaremete.” (VOTISKY 1934: 25) VOTISKY megállapításában két nagyon fontos következtetést is találunk: a vasúti közlekedés meghatározó hatással van a Velencei-tó déli partján fekvő települések jövőjére, a részben ezzel is kapcsolatba hozható beköltözések következtében pedig a szóban forgó települések a budapesti agglomeráció részévé válnak. Az 1934-ben megjelent kiadvány nem csak a Velencei-tavi Intézöbizottság működésének idején adott új ötleteket a tó és településeinek fejlesztésével foglalkozó szakembereknek,- amit 1975 októberi utánnomása is bizonyít-, hanem napjainkban, a XXI. században is számos olyan alapelvet és megállapítást találhatunk a dokumentumban, amelyek a legújabb terület illetve településfejlesztési koncepcióknak is fontos alapját kell, hogy képezzék.

A VOTISKY által írt dokumentumban megjelenik egy másik nagyon lényeges jövőbe mutató elem is: egy olyan szerv társadalmi úton történő megteremtése, ami a Velencei-tó fejlesztésével foglalkozik, amit Velencei-tavi Országos Szövetségnek (VETOSz) nevezett. A tó déli partjának változásai, a turizmus és a fürdőkultúra megszületése és fellendülése az északi parton fekvő települések életére is hatással volt.

A Pákozdot átszelő Budai utat rendszeresen karban tartották, a település vállalva a további fejlesztéseket 1937-ben belépett a Velencei-tavi Szövetségbe. Ennek eredményeképp már 1938-ban megvalósult az áramszolgáltatás és az utcai közvilágítás kiépítése, egy évvel később pedig már az új községháza is felépült. A fejlesztések következő lépése az orvosi rendelő és lakás létesítése volt. (ERDŐS et al. 2001) A Velencei-tóval és térségével foglalkozó gazdaságfejlesztési tervekben az 1930-as évektől a egyre nagyobb szerephez jut a turizmus fejlesztése és a partrendezés kérdése. Ebben az időszakban a tó gazdasági funkciója teljesen átalakult: a nádtermelés, a vízi szárnyasok vadászat és a halászok a fürdőkultúra térnyerésének hatására egyre inkább elveszti eddigi jelentőségét. (ERDŐS et al. 2001)

Az úri nagybirtokok hosszú léte is hozzájárult, hogy az agárdi és gárdonyi partszakasz fürdőként történő parcellázására csak az 1930-as években kerülhetett sor. Az ebben az időszakban épült balatoni műút is a Velencei-tavi fürdőkultúra megszületésének egyik fontos infrastrukturális feltétele volt. (KOVÁCS et al. 1958) A fürdőtelepülések fejlesztése ebben az időben kormány szintű célkitűzésnek számított, amihez a vízminőség javításán kívül az úthálózat fejlesztése is hozzá tartozott.

A XX. század első évtizedeiben önmaguktól, meglehetősen szabályozatlanul fejlődtek a Velencei-tó fürdőtelepei, mivel az ekkor még érvényben lévő 1911-es fejér vármegyei építési szabályrendelet még nem tartotta szem előtt egy modern üdülőhellyel vagy fürdővel kapcsolatosan felmerülő igényeket. Ennek következtében a szabálytalan és célszerűtlen területeloszlások, a tájképtől idegen és esztétikusnak sem nevezhető és sokszor tűzveszélyes épületek sem voltak ritkák a tóparton. Ezt a problémát Fejér-vármegye vezetősége egy korszerűbb telekosztási és szabályrendelet bevezetésével tervezett megoldani, aminek kidolgozására a Gárdonyi Fürdőegyesületet kérte fel. A Velencei-tóhoz látogatók az 1930-as években budapesti fürdőzőkből, az ország szinte minden részéről és az elcsatolt területekről érkező nyári üdülésüket itt töltő turistákból és ide települőkből tevődtek össze. (VOTISKY 1934)

4. ábra: A Velencei-tó balneológiai térképe
Forrás: SÉDI 1944, 59. p.

A Velencei-tó népszerűségének növekedése mellett a térség idegenforgalmi problémáival is foglalkozni kellett. SÉDI balneológiai térképe alapján megállapítható, hogy a tó döntő többségét nád borította, nyílt vízfelület csak Agárd és Gárdony egy-egy hosszanti tóparti részén, valamint a Velencéhez tartozó kis partszakaszon állt az ide látogatók rendelkezésére. Agárd és Gárdony vonatkozásában a parcellázott terület a partról könnyedén megközelíthető nyílt vízfelülethez igazodott. (4. ábra)

Az 1930-as években a tópart még szabályozatlan volt, a vízvezeték, csatornázottság és a partvédelem hiánya mellett a tómeder tisztítása és a nagy befogadóképességű modern szállodák létesítése egyaránt vártak magukra. A villanyvilágítást eddig az időszakig csak a Velencei-tó környékének harmadában sikerült bevezetni. Mindezekből az is következik, hogy

a (magasabb jövedelmű) külföldi turisták közül csak a vízi madarászat, horgászat és yachtozás kedvelőit lehetett a Velencei-tóhoz vonzani.

3.4. A Velencei-tó településeinek fejlesztése a II. világháborút követően

A második világháborút követően a tó és környéke állami tulajdonná vált. Az 1945 utáni szovjet megszállás korszaka a Velencei-tó településein is a helyi ipar és kereskedelem, valamint a kisvállalkozói réteg tönkretételét és szétzúzását jelentette. A helyben munkát nem találók vagy elvándoroltak, vagy a közeli Székesfehérvárra ingáztak dolgozni. A népesség létszáma ebben az időszakban stagnált, az ingázók aránya pedig növekedésnek indult. Ekkor a nádkitermelés és értékesítés újra felértékelődött, mivel helyre kellett állítani a háborúban megrongálódott vagy elpusztított épületeket. A tóparti települések lakói közül az 1950-es években kb. 5-600 fő foglalkozott nádvagással. Az 1960-as években Pákozdt adott helyet a nádgazdasági vállalat munkásszállójának. A nádvagáson kívül a halászat is egyre fontosabbá vált, a Velencei-tavi Halászati Szövetkezet tevékenységének is köszönhetően a tó halállománya az 1950-es évek végére jelentősen lecsökkent. (ERDŐS et al. 2001)

A második világháború utáni években csaknem az egész tavat benőtte a nád. (SPRINGER – SIKI 2000) A II. világháború utáni terület - illetve településfejlesztést az 1950-es években csak a strandok és a fürdőkultúra szinten tartására irányuló kisebb beruházások jellemezték. A fordulópontot a Fejér Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 1958. január 8-i intézkedése hozta: létrehozták a Velencei-tavi Intéző Bizottságot, ami a tókönyvének fejlesztéséért volt felelős. Az üdülőkörzet fejlesztését megcélzó programokat dr. Dabronaki Gyula elnök és dr. Springer Ferenc főtitkár koordinálta, akinek a munkásságát külön ki kell emelnünk a Velencei-tó megmentésével és a part kiépítésével kapcsolatban. (ERDŐS et al. 2001)

VITKÓCZI a Velencei-tavi Intéző Bizottság egykori elnökségi tagjával, Szaniszló Elemérrel készített interjújából kiderül, hogy az ország kiemelt üdülőtérületei között a Velencei-tó különös helyzetben volt, ugyanis a többitől eltérően nem kapcsolódott egy nagyvároshoz sem, ami anyagi és szakértői háttérrel jelentett volna. Fejlesztések szempontjából a tó területe ekkor a közeli Székesfehérvárhoz sem kötődött, mivel az Enyingi járás révén Fejér megyéhez tartozott a Balaton egy része számos pártüdüléssel és a vezetők magánüdüléssel, így ez a térség állt a figyelem középpontjában. „Aztán Springer már nem is hagyta, hogy a Velencei-tavat fehérvári, vagy megyei vonatkozásban kezeljék. Közvetlenül a minisztériumokkal, a tervhivatallal volt kapcsolatban, ami sok ellenségeskedést, gáncsoskodást szült. Nagyon jó érzékkel csempészte be a megfelelő embereket a VIB tagjai közé, támogatóknak.” (VITKÓCZI 2010)

1960-ra a Velencei-tó több mint felét nádas borította, a bizottság munkájának legnagyobb eredménye tehát a tó megmentése. A zámolyi és a pátkai víztározók építésével sikerült biztosítani a tó vízszintjét, a tómeder kotrásának eredményeképp pedig 1980-ig hatmillió köbméter iszapot kotortak ki. (VITKÓCZI 2010) A partvédőművek, mólók és kikötők létesítése nemcsak a camping- és fürdőturizmus alapjait teremtette meg, hanem a település partszakaszának képét is végérvényesen átfőrt. A Velencei-tó településszerkezeti szerepe ettől az időszaktól meghatározóvá vált.

A szocialista döntéshozókat Bulgária idegenforgalomban elért sikerei a nemzetközi turizmusba történő bekapcsolódásra ösztönözték, amit propaganda célokra is fel kívántak használni. A turizmusban megvalósított fejlesztések tehát első sorban a szocialista rendszert voltak hivatottak erősíteni. (REHÁK 2011) Hazánk belföldi és nemzetközi turizmusának fejlesztését a korabeli döntéshozók a fizetővendég-szolgálat és a központi irányítás alatt álló kempingturizmus megteremtésével tervezték, mivel ezek az újítások igényelték a legkevesebb beruházást és a kivitelezés is gyorsan megtörténhetett. (ZÁHONYI 1964)

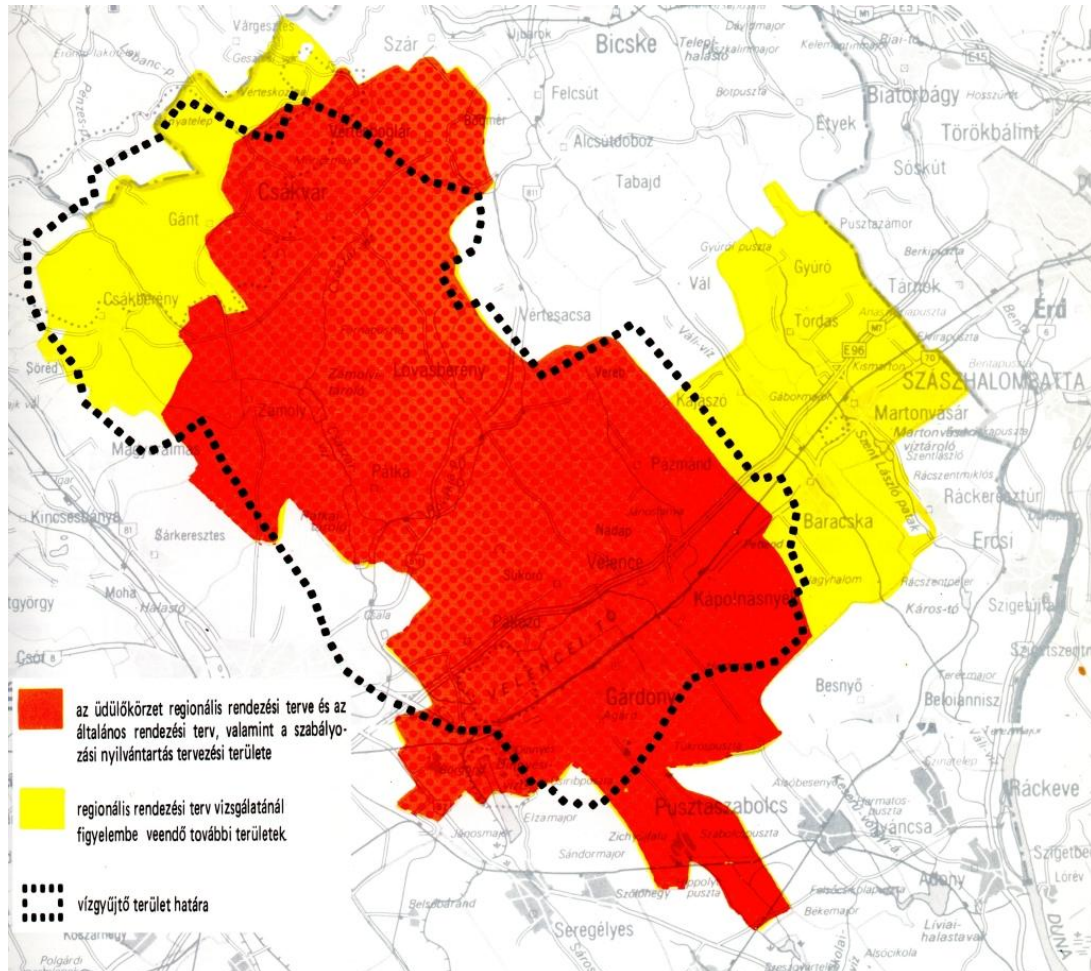
Az országos turizmusfejlesztési irányvonalat követve a VIB létrehozta az 1964-re már a tóparti fürdőhelyek közül legrendezettebbnek tartott agárdi campinget, ami 300 fő befogadására volt alkalmas. A sátorozás mellett camping területén található 20 db salakbeton vikendház biztosított kényelmesebb szálláslehetőséget. A korszerű szolgáltatásokhoz elengedhetetlen volt a műszaki infrastruktúra kiépítése: vízellátás és közvilágítás a tábor egész területén, férfi és női zuhanyzók és mosdók, telefonnal és televízióval felszerelt gondnoki iroda, fedett társalgóhely, a camping területén kívül pedig kosárlabda és röplabdapálya és a községi strand várta a pihenni vágyó vendégeket. A közlekedési adottságok nagyban hozzájárultak a turizmus fejlesztéséhez: a camping a 7-es balatoni műúttól és az agárdi vasútállomástól is könnyen megközelíthető. (SZAUER 1964)

A települések rendelkezésre álló üzlethálózata nem csupán a turisták, de a helyi lakosság igényeinek sem volt képes maradéktalanul megfelelni: „A kisebb községekben többnyire csak élelmiszer, vagy vegyes boltok üzemelnek, a jelentősebb bevásárlásokra nagyobb községekbe és városokba utazik a lakosság.” (BOÓR - HANTOS 1970: 64) Az M7-es út Budapest-Székesfehérvár közötti szakaszát 1968-ban adták át a forgalomnak, ami a Balaton turizmusa mellett a Budapesthez közelebb fekvő Velencei-tó turizmusára is minden bizonnyal pozitívan hatott. (BOÓR - HANTOS 1970)

A Velencei-tó és környéke üdülőfejlesztési regionális rendezési terv a Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium megbízásából készült, amit a Kormány 1969-ben hagyott jóvá. A rendezési terv megvalósítását az 1971-es Velencei-tavi Fejlesztési Program szolgálta. A területfejlesztési tervek hierarchikus rendszerében az általános rendezési terv a regionális és a részletes rendezési terv közötti lépcsőfokot jelentette, célja az összetartozó települések területére vonatkozó tervek komplex vizsgálata és a helyi, megyei és ágazati szintű elgondolások összehangolása. Az általános rendezési tervek készítését az 1964. évi III. sz. (építésügyi) törvény írta elő, ami tartalmazta az öt évenként történő felülvizsgálatot is. A Velencei-tó és településeinek általános rendezési terve már 1963-ban elkészült. A dokumentumban a tervezési terület a Velencei-tó partján elhelyezkedő Gárdony, Velence, Sukoró, Pákozd településeket, valamint Kápolnásnyéket és Nadapot foglalta magában. Ezt a tervezési területet az 1009/1969. (III.28.) sz. kormányhatározattal jóváhagyott Velencei-tó és környéke üdülőfejlesztési regionális terve Verebellel, Pázmánnal, Pátkával és Lovasberénnyel bővítette ki. (VÁTI 1986)

A település illetve területfejlesztéssel foglalkozó szervek az 1970-es évektől már egyre inkább tisztában voltak vele, hogy „A Velencei-tavi üdülőtáj elsősorban idegenforgalmi funkciója alapján tekinthető összetartozó tervezési egységnek. A terület fejlesztését generáló erő a turizmus, ezen belül is a belföldi turizmus.” (VÁTI 1980: 8) Kiegészítő területfejlesztő erőként még az erdőgazdaság, mezőgazdaság és ipar is említésre kerülnek.

A Velencei-tavi üdülőtájt az általános rendezési terv szerint Gárdony (Gárdony, Agárd, Dinnyés, Zichyújfalu), Kápolnásnyék (Kápolnásnyék, Pettend), Velence, Nadap, Sukoró, Pákozdi, Pátka, Lovasberény, Vereb, Pázmánd, Zámoly községnek a Velencei-tó vízgyűjtő területén található közigazgatási területe, Seregélyes közigazgatási területének a pusztaszabolcsi vasúttól északra fekvő része, Székesfehérvár közigazgatási területének a Velencei-tó vízgyűjtő területéhez tartozó része és Csákvár közigazgatási területéből a zámolyi tó közvetlen környéke alkották. (5. ábra)

5. ábra: A Velencei-tavi Üdülőkörzet a regionális rendezési tervbe bevont területei.

Forrás: ELŐTERJESZTÉS 1990, 3. p.

A Velencei-tó Vértes üdülőkörzet ennél valamivel nagyobb területet foglalt magában. A Velencei-tavi és a Vértes üdülőtájak kapcsán az általános rendezési terv megjegyzi, hogy szétválasztásuk - ami a térségek lehatárolásával szorosan összefügg - „nem könnyű feladat, különösen ha az együtt fejlesztendő üdülőtáj hatásait kell keresni.” (VÁTI 1980: 17) A lehatárolást nehezítette, hogy Székesfehérvár középfokú vonzáskörzetén belül három idegenforgalmi célterület - Székesfehérvár, a Velencei-tó és a Vértes egy része - is megtalálható volt illetve találkozott. (5. ábra)

Az 1960-as években lezajlott turisztikai fejlesztések a következő évtized elején már markánsan éreztették hatásukat. 1970-ben Gárdony nagyközség kapcsán a korabeli dokumentumok erőteljes népességnövekedésről számolnak be. „Igen jelentős és rohamosan növekvő a Velencei-tó üdülővendég és kiránduló forgalma. Az itt épült vállalati üdülőkben,

hétvégi pihenőkben, sátoztáborokban és turistaszállásokon megszálltak, valamint kirándulók száma az elmúlt évben (1969) mintegy 300-320 ezer fő volt.” (BOÓR - HANTOS 1970: 93) SPRINGER és SIKI szerint „hazánkban a Velencei-tó és környéke már a 60-as években bástyája volt a komplex térségi területfejlesztésnek.” Állításukat a korabeli szakirodalmon kívül a Velencei-tó látogatottságának adatai is alátámasztják. A hatékony területfejlesztésnek köszönhetően az 1960-as 1970-es évek jelentették a Velencei-tó turizmusának fénykorát. (SPRINGER – SIKI 2000)

1971-ben külön kormányhatározat foglalkozott a tó településeinek fejlesztésével. A Velencei-tó környékének, mint az ország „jelentős üdülőterületének” fejlesztésében közrejátszott a Balaton tehermentesítésének szándéka és a tó kedvező helyzeti energiáinak kihasználása is: „Az egyre növekvő szabad idő folyamán a fokozódó igények kielégítésében a Velencei-tavi tájegységnek fontos szerepe van, amit kedvező földrajzi helyzete is elősegít.” (FML 1971)

Az 1971-es fejlesztési koncepció eredményeképp több középület és kereskedelmi egység is létesült: ekkor épült a gárdonyi tanácsháza, a vízmű székháza, a tófelügyelőség épülete, OTP-fiókok, a könyvesbolt, a velencei új iparcikkáruház, az ÉDÁSZ - kirendeltség, a gyógypedagógiai intézet és általános iskola. A településszerkezet egyik legnagyobb hiányosságát ezekben az években a zöldfelületek csekély mennyisége jelentette.

Az 1971-es Velencei - Tavi Fejlesztési Program eredményeként a tó 120 cm-es vízszintingadozása 20 cm-re csökkent, amihez nagyban hozzájárult a Dinnyés - Kajtori csatorna építése, valamint a zámolyi és Pátkai víztározók létesítése. 1974-ben a Velencei-tavat horgászvíznek nyilvánították, az üzemi halászat pedig többé már nem volt engedélyezett. (ERDŐS et al. 2001) Az 1970-es és 1980-as években a tó (partjának) településein több ABC-áruházat, élelmiszer- zöldség- és gyümölcsboltot nyitottak, a piacok viszont hiányoztak, az iparcikk- és szakbolthálózat pedig meglehetősen hiányos volt. (VÁTI 1987)

A VÁTI 1977. júliusában az év legmelegebb hétvégéjén végzett mérések alapján megállapította, hogy a tó és környékére irányuló idegenforgalom autóbusszon 2000 fő/nap, vasúton 6000 fő/nap, személygépkocsin 16900 fő/nap, összesen 24900 fő/nap. Az éves adatok alapján a hétvégi csúcsforgalom túllépte a szállásférőhelyek számát, tehát a 21650 üdülőférőhely mellett jó idő esetén 22000 fő/nap látogatta a tavat és környékét. Az értékek és az utazási szokások már ekkor is érezhető változása alapján azonban mindezek alapján önmagában még nem lehet egyértelműen a szálláskapacitás szükségességére következtetni, hiszen a tavat látogatók jelentős része feltehetőleg nem is szándékozott a desztináción éjszakázni, hanem csak egy napos strandvendég volt. A pontos célcsoport, tehát a Velencei-tavat potenciálisan látogatók utazási és ott tartózkodási szokására a VÁTI nem végzett kutatást, így ezt a kérdést nem tudjuk egyértelműen megválaszolni. A tartósan a tónál üdülők számára a VÁTI az idénybérletet számából próbált következtetni, ami 1976-ban 3350, 1977-ben 4780 fő. (VÁTI 1980) Az idénybérletet vásárlók száma egyértelműen utalhat a tó törzsközönségének számára, viszont a tartósan a tónál üdülők meghatározása ennek alapján már kétséges, mivel a helyi illetőségű lakosok is rendelkezhetnek idénybérlettel.

A Velencei-tavi szállodák közül 1977-ben a 157 férőhelyes agárdi Touring Hotel volt a legjelentősebb. A rendelkezésre álló szállodai kapacitást 1650 férőhelyre tervezték bővíteni. A vállalati üdülők építése kettős célt szolgált: a nyári üdültetés mellett télen tanfolyamoknak és konferenciáknak biztosítottak volna helyszínt. A Velencei-tó tekintélyes hétvégi forgalma

ellenére az ország idegenforgalmi vendégéjszakáiból 1978-ban csupán 0,1%-ot, a magán szálláshelyeket nem számítva pedig 0,4%-ot tudhatott magáénak. (VÁTI 1980)

Szintén jelentősen átformálta a Velencei-tó településeinek, különösen Gárdony és Velence életét, hogy a Budapesthez való közelség és az alacsonyabb telekárak miatt főleg nyugdíjasok, kistisztviselők és munkások, tehát a „kisemberek” vásároltak itt tóparti ingatlanokat. (HUBA 1966) A két legjelentősebb település, Gárdony és Velence funkcióváltása a szakirodalomban is leírt módon történt: „A települések fejlődését befolyásoló trendek gyakran vezetnek a város működési modelljének megváltozásához, új városevolúciós szakaszba lépéséhez. A működési modellváltás akkor következik be, amikor egy település a korábitól eltérő alapelveken kezd el működni. Ilyen lehet egy településen a vasút vagy az autópálya megjelenése, ami olyan erősen hat a település működtetésére, hogy képes a település teljes működését átrendezni, területfelhasználását megváltoztatni, településszerkezetét átalakítani.” (RUZSÁNYI 2005: 19)

Az 1971-ben jóváhagyott Velencei tavi Központi Fejlesztési Program végrehajtásának sikerességét a Minisztertanács 1985-ben vizsgálta, 2014/1985. MT /VI. 11./ sz. határozatban pedig a további fejlesztési feladatok mellett egy 2000-ig tartó új hosszú távú fejlesztési program kidolgozását is célul tűzte ki. Az 1985-ös minisztertanácsi határozat szerint „a Velencei-tó különleges védelmet igénylő nemzeti érték”, ezért az üdülőkörzet megnövekedett idegenforgalmára való tekintettel a további fejlesztések során a természeti táj és az üdülőtő jelleget meg kell őrizni, a tó vízminőségét pedig tovább kell javítani. A határozatban kiemelik a fürdőzés és vízi sportolás területén elvégzett eredményes fejlesztéseket, ugyanakkor a VÁTI már 1986-ban hangsúlyozta, hogy „a tó környékén a tervezettnél gyorsabban és nagyobb mértékben következett be az idegenforgalom növekedése”, amihez a hétvégi és strandforgalom a vártnál dinamikusabb fejlődése is jelentősen hozzájárult. A magánüdülők építése 1986-ra szintén meghaladta a tervezett mértéket. (VÁTI 1986)

3.5. Település- és területfejlesztési problémák az 1980-as években: A bővülő turisztikai funkció hatása a Velencei-tó településeire

Az 1980-as évek második felében a fejlesztésre fordítható pénzügyi források jelentős csökkenése miatt a korszerű fejlesztések megvalósítása egyre nehezebbé vált. Mindezek mellett a Velencei-tavi üdülőkörzet fejlesztését a környezetvédelmi szempontok előtérbe helyezése miatt a tó egész vízgyűjtő területére tervezték kiterjeszteni, ami egy nagyobb területi egységben történő gondolkodást jelentett. Az ekkor már robbanásszerű fejlődésen átment Velencei-tavi turizmus és a települések hagyományos mezőgazdasági funkciója közötti feszültség területfelhasználási érdekellentétekben és konfliktusokban is megnyilvánult, amit csak az új fejlődési irányokat előnyben részesítő szabályozásokkal tudtak megoldani. A Velencei-tavi üdülőtáj általános rendezési terve kimondja, hogy „a Velencei-tó vízgyűjtő területén belül az idegenforgalom a mezőgazdasággal szemben elsőbbséget élvez. Minden meglévő olyan üzem, amely sérti az idegenforgalom érdekeit meg kell szüntetni, illetve bővítését meg kell akadályozni.” (VÁTI 1980: 51)

A Velencei-tó idegenforgalmi kapacitásának növelése a korabeli tervek szerint a Balaton tehermentesítéséhez is hozzájárulna, ami első sorban a strandok és kempingek

létesítését és fejlesztését jelentette. Az üdülőkörzet idegenforgalmi befogadóképességét ökológiai szempontok alapján próbálták meghatározni. Mai szemmel nézve is modern elképzelésként jelent meg az üdülőkörzet turisztikai funkcióinak kibővítése a falusi és a termálturizmussal, valamint a háttérterületek intenzívebb bevonása a Velencei-tó turizmusába. (VÁTI 1980)

Az 1980-as évektől megjelent turizmusfejlesztési koncepciók kivétel nélkül figyelembe vették a Velencei-tó helyzeti energiáit: mivel a terület az ország legjelentősebb idegenforgalmi folyosójában található, a térség kapcsolatai és összeköttetései Székesfehérvárral és Budapesttel szintén az elemzések tárgyát képezték. Az 1986-os regionális rendezési terv leírja a turizmusfejlesztés fontos részét képező infrastrukturális fejlesztés összefüggéseit a tóparti települések népességnövekedésével. A kiváló ingázási lehetőségek Budapestre és Székesfehérvárra, valamint a rendelkezésre álló infrastruktúra - köztük a közművek, az intézményellátás és a bővülő szolgáltatások - népességvonzó tényezővé váltak, növelve a betelepülők számát. (VÁTI 1986)

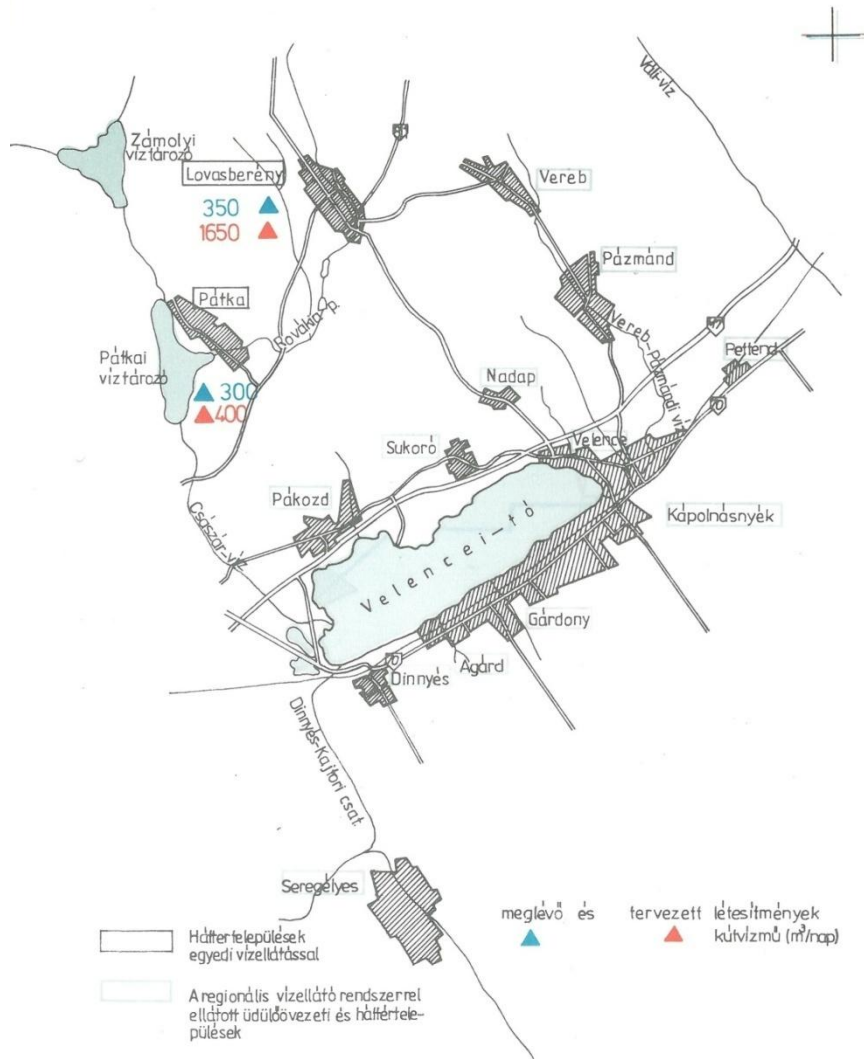
Az 1980-as években az utazási szokások is jelentős változásokon mentek keresztül. A hétfélig strandforgalom mellett a Velencei-tó egyre gyakrabban válik fél- és egy napos kirándulások célpontjává is, amit Budapest közelsége tett lehetővé. Ez a tendencia az 1980-as években a kedvezőtlenebbre forduló gazdasági helyzetre és a benzinárak emelkedésére is visszavezethető, ami miatt az emberek többsége a gyorsabban és olcsóbban elérhető, lakóhelyükhöz közelebb fekvő pihenőhelyeket részesítette előnyben. Ennek a tendenciának is köszönhető, hogy a Velencei-tó partján jelentősen megnőtt a hétfélig kirándulóforgalom, szálláshelyek tekintetében pedig a költségtakarékos szállásfajták iránt nőtt az igény.

Az utazási szokások előbb említett változásainak köszönhetően a Velencei-tó szerepe Budapest és Székesfehérvár rekreációs igényeinek kielégítésében folyamatosan növekedett. A főszezonban a tó közvetlen környékén becslések szerint mintegy 100.000 fő volt egyidejűleg jelen, akiknek az érkezésük és távozásuk is nagyjából egy időben történt, ami közlekedési és ellátási gondokat okozott.

A Velencei-tó üdülőhelyei közül ekkor a tó déli partján és a Velencei-kanyarban fekvő területekre voltak jellemző a strandforgalom és a kirándulások megnövekedése következtében kialakult problémák, melyeket az északi part strandjainak és üdülőterületeinek kiépítésével terveztek megoldani, amitől a strandkapacitás megháromszorozódását várták. Emellett több sport- és zöldterület kialakítása is tervben volt, ami a déli parton hely hiányában már nem volt lehetséges. (ELŐTERJESZTÉS 1990)

Mivel a Velencei-tó turizmusának fellendülése következtében az üdülőkörzet idegenforgalmi terheltségének időtartama és nagysága az 1980-as években a vártnál sokkal nagyobb növekedést mutatott, a térség vízellátását és vízi-közművesítésének helyzetét is újra át kellett gondolni, amit az üdülőkörzet ellátásában bekövetkezett vízhiányok tettek minden napos problémává. A helyzet felmérésére és a vízellátással kapcsolatos fejlesztések meghatározására 1986-ban került sor. (VÁTI 1986) Az üdülőövezet vízellátásának alapját eleinte a helyi vízbázisok jelentették. A Velencei-tó partján fekvő települések turisztikai funkciójának erősödése, tehát az itt nyaralók és ide kirándulók, fürdőzők számának növekedése következtében a későbbiekben már regionális főművek látták el az üdülőkörzet vízellátását. A Velencei-tavi Regionális Vízmű területén nyári hétféligén 15.000 állandó

lakos, 27.200 nyaraló és 59.000 fő kiránduló, tehát összesen 101.200 fő volt jelen, de „az üdülőkörzet látogatottsága idénycsúcsként már a 125.000 főt is elérte.” (BULKAI 1986: 2) (6. ábra)

6. ábra: A Velencei-tó üdülő- és háttértelepüléseinek vízellátása.

Forrás: BULKAI 1986, 1. ábra

Ebből az is következett, hogy az üdülőövezet és a háttértelepülések vízigénye egy átlagos nyári szezonban hétköznaponként csaknem háromszor akkora volt, mint a téli átlag ($3600\text{m}^3/\text{nap}$), hétvégenként pedig (beleértve a pénteket is) csaknem az ötszöröse. A települések vízigényének és vízfelhasználásának elemzése után arra a következtetésre jutottak, hogy a Velencei-tó településeinek „a jelenlegi vízkapacitáson felül napi 30.000m^3 többletkapacitást kell biztosítani”, ami a vízbázis (kiemelten az Ercsi vízbázis), vezetékek, átemelők és a tárolók együttes fejlesztésével valósítható meg. A fejlesztési koncepció vizsgálta a Velencei-tavi és Székesfehérvári Regionális Vízművek összekapcsolásának lehetőségét is, ezt azonban azért vetették el, mert Székesfehérvár a hétvégeken nem képes a szükséges mennyiségű víz átadására, a távolabbi jövőre nézve azonban a dokumentum nem tartja kizártnak a közös vízmű megvalósítását. (BULKAI 1986)

Az 1980-as évekre megnövekedett idegenforgalom lassan a tó vízminőségét is veszélyeztette. A vendégforgalomhoz viszonyított kevés számú WC és egyéb létesítmény, a

csatornázatlan településekről a kommunális szennyvizek a csapadékkal és talajvízzel történő tóba jutása egyaránt megoldandó problémákat jelentettek. A Velencei-tó településeinek turisztikai szerepkörének megőrzése és bővítése a fürdőzés és a vízzel kapcsolatos szabadidei tevékenységeknek köszönhetően a vízminőséggel is szorosan összefügg. A meliorációs munkákon kívül a pontszerű szennyező források hatásának megszüntetése illetve felszámolása, ezen belül is az állattartó telepek megszüntetése vagy kitelepítése, a szennyvízelvezetés és a problémájának megoldása jelentették a legsürgősebb feladatokat. Itt kell említést tennünk a szemételepet elhelyezéséről is, a Gurjal - völgyi telep ugyanis elég közel helyezkedett el a tóhoz, így nagy kockázatot jelentett a szennyező anyagok bejutása a tóba. (SPRINGER 1989)

A parttól kissé távolabb fekvő telkes üdülőterületeken az élelmiszerkereskedelmi boltok és a parkolóhelyek számának növelése, az északi parton pedig a szennyvízcsatornázás tartoztak a legfontosabb fejlesztési feladatokhoz. Ezen kívül szabadidőközpontok létesítését is szerették volna megvalósítani. A programválaszték bővítésének fontos pontját képezte a hely- és kultúrtörténeti emlékek, az építészeti értékek és népi hagyományok bemutatása, amire teljesen konkrét leírást a dokumentum nem tartalmaz. A szezon meghosszabbítása már ekkor is fontos fejlesztési kérdést jelentett. A szezonális problémájának csökkentésére a termálfürdő megnyitását, tó parti „melegedők és fűthetőség biztosítását”, a háttérterületek intenzívebb bevonását és a kulturális és lovas turizmus fejlesztését vázolták fel lehetőségekként. (VÁTI 1987) A szállásférőhelyek számának változási adataiból ugyanakkor az is látszik, hogy az 1970-es évektől nem csupán a kereskedelmi szálláshelyek, hanem a magánüdülők száma is rohamosan emelkedett (1. táblázat), ami újabb kihívás elé állította a térség fejlesztésével foglalkozó szakembereket.

1. táblázat: Szállásférőhelyek számának változása a Velencei-tó - Vértes üdülőkörzetben 1971 és 1985 között

	1971	1985	1971/1985
Kereskedelmi szállásférőhely	555	5311	9,56
Üdülési szállásférőhely	842	2947	3,5
Magánüdülő férőhely	14170	28300	2
Összesen	15567	36558	2,35

Forrás: VÁTI 1987, 33. p.

A Velencei-tó - Vértes üdülőkörzet szállásférőhelyeinek száma mindhárom jelölt kategóriában dinamikus növekedést mutat, a legjelentősebb bővülést a kereskedelmi szálláshelyek száma mutatta, amihez a szállodák, motelek, kempingek és a fizetővendég szolgálat tartoztak. A szociálturizmus fejlesztéséért tett erőfeszítések szintén nem elhanyagolhatók, a vizsgált időszakban Velencén például több ifjúsági és üdülőtábor is létesült, ennek ellenére az üdülési szállásférőhelyek kategóriában látható nagy arányú növekedés főként a magánüdülők kapacitásbővülésének köszönhető. A VÁTI elemzéséből tudjuk, hogy az átlagos tartózkodási idő már ebben az időszakban is viszonylag rövidnek

mondható: 1974-ben 3,4, 1985-ben pedig 3,8. Az 1983-84-ben a Velencei-tó partján nyári hétvégeken naponta mintegy 120 000 fürdőző van jelen, a fizető strandokra naponta átlagosan 56 000 fő látogatott, ami a rendelkezésre álló 55 400 strandférőhellyel összehasonlítva egyértelműen azt mutatja, hogy a hétvégi csúcsok idején a strandlétesítmények, köztük a WC-k, öltözők és szolgáltatások már nem voltak képesek megfelelően kielégíteni az odalátogatók igényeit. Ezek a problémák arra is visszavezethetők, hogy az 1971-ben megcélzott 17 km-es új standszakaszból 1985-ig csupán egy 4,8 km-es rész került kiépítésre, mivel a strandok akkori kezelői, a az adott települések tanácsai nem tudták biztosítani a fejlesztések pénzügyi feltételeit. A VÁTI leírása alapján a Velencei Tavi Közös Költségvetési Üzem veszteségesen üzemelteti a Velencei-tó strandjait. (VÁTI 1987)

A Velencei-tó nemzetközi szerepének lassú kibontakozását jelzi, hogy a STASI a megfigyelendő nyaralóhelyek közé sorolta Agárdot is. Az oda látogató NDK-s turistákat a nyugatra történő disszidálás megakadályozása és nyugatnémet rokonaikkal, barátaikkal történő találkozások dokumentálása céljából a magyar hatóságokkal szorosan együttműködve figyelték. (BStU 1986)

A Velencei-tó településeinek településhálózati szerepkörét vizsgálva elmondhatjuk, hogy 1986-ra Gárdony már középfokú központnak számított, Velence pedig alsófokú központtá vált, ez utóbbi vonzaskörzetébe tartozott Nadap, Sukoró és Kápolnásnyék is. (VÁTI 1980)

Annak ellenére, hogy a Velencei-tó legjelentősebb települését, Gárdonyt ekkor középfokú központként definiálták, de szerepkörét saját erejéből csak hiányosan volt képes betölteni, mivel számos magasabb fokú ellátás, mint például a középiskola vagy a szakorvosi rendelés, nem helyben, hanem a kiváló közlekedési kapcsolatoknak köszönhetően Székesfehérváron vehető igénybe. A települések intézményellátásának problémája a tó parti települések funkcióinak és vonzaskörzetének összefüggéseiből adódott. Az 1984-ben városi jogú nagyközséggé vált Gárdony az 1980-as években nem töltötte be középfokú szerepkörét, háttérterületeire kevés vonzást gyakorol, amiben a háttérterületekkel eléggé hiányos közlekedési kapcsolatok is nagy szerepet játszanak. Az igazgatási ügyek és a bevásárlás lebonyolítása is csak korlátozottan valósulhatott meg a Velencei-tó legnagyobb településén. Az élelmiszerkereskedelem csak a turisztikai szezonon kívül volt képes megfelelni a vásárlók igényeinek, ezzel párhuzamosan pedig a megfelelő közlekedési lehetőségek segítségével a nagyobb vásárlásokat sokan Székesfehérváron bonyolították. Az 1980-as évek fejlesztési tervei figyelembe vették az északi és déli part egymástól eltérő jellegét: a déli part partfalaival szemben az északi parton a természetes partszakaszok kialakítását szorgalmazták, aminek a mederkotrásai és partalakítási munkái is fontos részét képezték. Az üdülési funkció fejlesztését illetve erősítését a VIB területileg is lehatárolta: Pákozd Szűnyog-szigetnél nyugatabbra nem tervezték kiterjeszteni az üdülési funkciót. A bizottság elemzéseiben azt is hangsúlyozta, hogy a fejlesztés „nem lehet csupán a helyi tanácsok feladata.” (VÁTI 1987: 17)

A Velencei-tó Vértes üdülőkörzet háttértelepüléseinek az üdülési funkció nem, vagy csak csekély mértékben volt jelen, így a szezonális és a hétvégi csúcsok okozta létszámingadozás a háttértelepüléseken nem okozott olyan mértékű problémákat, mint a tó parti üdülőhelyeken. Az üdülőkörzet háttértelepülései közötti belső tömegközlekedés problémáival már 1986-ban is foglalkoztak. Az egyáltalán nem vagy csak nagyon ritkán közlekedő Volán-járatok már az

1980-as években is nehezítették a térségen belüli mozgást, a főszezonban hétvégeként pedig gyakran parkolóhely hiánnyal kellett szembesülniük az autósoknak. (VÁTI 1987)

A VÁTI 1986-os vizsgálati összefoglalójában a vasúti közlekedés fejlesztése is szerepel, melynek legfontosabb pontjai egy Börgönd-Dinnyés irányba vezető vasúti pálya kiépítése Székesfehérvár elkerülése céljából, a Budapest-Nagykanizsa vonal villamosítása és a Székesfehérvár-Bicske teherforgalmi vasútvonal átépítése voltak. Ez utóbbi vasútvonalon „a személyforgalom visszaállítása is vizsgálandó.” (VÁTI 1986) A közúti és vasúti közlekedés mindig kulcsfontosságú volt a térség fejlődésében. A regionális jelentőségű Bicske-Székesfehérvár vasútvonal megszűnésével több település vált nehezen megközelíthetővé. (MOLNÁR et al. 2002)

Budapest vonzásának növekedésére utal, hogy a VÁTI által 1986-ban kiadott „A Velencei-tó part menti települései, Gárdony, Velence, Kápolnásnyék, Sukoró és Pákozdd már „agglomerálódó térségként” szerepelnek. (VÁTI 1986)

A Velencei-tó településein élők foglalkoztatottságának ágazati megoszlása már 1986-ban is szoros összefüggést mutat az ingázással. A mezőgazdaságban dolgozók átlátában nem, vagy csak kis távolságra, többnyire a szomszéd települések termelő szövetkezeteibe vagy állami gazdaságaiba ingáztak. A terciér szektorban dolgozók ingázása érdekes képet mutatott: A Velencei-tó más települései, Székesfehérvár és Budapest is minden napos ingázási célpontot jelentettek.

Az északi part szerényebb turisztikai szerepe a délihez viszonyítva az infrastruktúra és az ellátás hiányosságaira vezethető vissza, mivel itt még a helyi lakosság igényeinek sem sikerült megfelelni. Pákozdon 1986-ban még hiányzott a vezetékes vízellátás, mivel nitrátos és szennyezett vize ivásra alkalmatlan volt. A vízellátás ekkor Székesfehérvárról lajtos kocsikkal történt. A Velencei-tavi üdülőtáj 1986. évi regionális rendezési terve az északi parton „az előző tervektől kisebb beépítettséget” javasol, ami a Szúnyog-sziget és az evezőspálya közötti szakaszon 12000 helyett 5-6000 szállásférőhely létesítését jelentette. Az 1980-as évek hazai turizmusának legjellemzőbb tendenciáit figyelembe véve leginkább az olcsóbb kategóriás szálláshelyek illetve a kempingek kapacitásbővítését tervezték. (VÁTI 1986) A drágább, magasabb színvonalú szálláshelyek számának alakulása érdekes képet mutat: az 1970-ben Gárdonyban rendelkezésre álló 180 szállodai szálláshelyet tíz év leforgása alatt 1980-ra 432-re bővítették, ami 1985-re 404-re esett vissza. A szállodák szálláshelyei Velencén 1970-től 1980-ig csupán 1 szálláshellyel bővültek, amit 1985-ben is szinten tartottak. (TeIR) A magasabb igényeket tehát a Velencei-tó szálláshelyei nagyobb turistaérkezés esetén nem tudták, és nem is akarták kielégíteni, mivel az akkori fejlesztési elképzeléseknek megfelelően a kempingeket és az alacsonyabb kategóriájú, kisebb ráfordítással fejleszthető és alacsonyabb összegekért igénybe vehető szálláslehetőségek bővítését részesítették előnyben. A tó közvetlen környéke és a háttérterületek különböző adottságainak vizsgálatára már az 1980-as évek fejlesztési terveiben is nagy hangsúlyt fektettek.

A Velencei-tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet 1986-ban megjelent regionális rendezési terve a tervezési terület lehatárolásánál szintén a Velencei-tó vízgyűjtő területéből indul ki. A tervet figyelembe vette az 1984-es közigazgatási változásokat, melyek következtében Gárdony település városi jogú nagyközséggé lépett elő, melynek középfokú vonzáskörzete a

Velencei-tó vízgyűjtő területét is meghaladta, így az eddig említett településeken kívül még Baracska, Kajászó, Martonvásár, Tordas és Gyúró is a tervezési terület részét képezte. Az említett tervezési területet a rendezési terv négy részre osztotta: a Velencei-tó közvetlen környékéhez a „tó körüli első településgyűrűt”, a turizmusban aktívan érintett és részt vevő településeket sorolták, a háttérterületet a „Velencei-hegység erdős-dombos vidéke, a Velencei-tó körüli 2. és 3. településgyűrű (Pázmánd, Vereb, Lovasberény, Zámoly, Pátka és Csákvár). A harmadik terület, a Vértes-alja „területileg tájilag inkább a Vérteshez, mint a Velencei-tóhoz tartozik, üdülési funkciója a tótól függetlenül is lehet (Gánt, Vérteskozma). A negyedik területi egységet a „keleti területek” képezték, „melyek a részletes vizsgálatok alapján kevésbé kötődnek a Velencei-tóhoz”. Martonvásár, Tordas, Gyúró, Kajászó és Baracska lakossága leginkább Budapestre ingázik, „s ez a magasabbfokú ellátás területét is meghatározza”, ez a területi egység „nincs kölcsönhatásban a tó környékével és az üdüléssel.” Ebből következik, hogy a szóban forgó településeket a dokumentum nem kívánta figyelembe venni a későbbi tervezés során. A Velencei-tó településeinek fejlesztését 1986-ban a „tókörnyék lakónépesség-fogadó” képességének biztosításával képzelték el, az „erősödő üdülési igény munkaerő háttérének” megteremtése céljából, ami a gyakorlatban új lakóterületek és lakótelkek kialakítását, megfelelő szintű közművesítést, a magasabb fokú intézményi ellátottság javítását és a helyben foglalkoztatás növelését jelentette. (VÁTI 1986)

A Velencei-tó - Vértes üdülőkörzet háttértelepüléseinek zajló elnéptelenedési illetve elöregedési folyamatokat „erősebb települések, központok kialakításával” tervezték, amit Csákvár és Lovasberény szerepének növelésével valósítottak volna meg. A fejlesztési elképzelés legfontosabb alapelveit az üdülési funkció kialakítása, a helyben foglalkoztatási lehetőségek bővítése, a közlekedés és tömegközlekedési kapcsolatok javítása és a közművesítés fokozása alkották. Mindezek megvalósításával Lovasberény természeti adottságaival kiegészíthetné a Velencei-tó kínálatát és a lovas turizmus is meghatározó lehetne. Csákvár helyzetét szálláshelyek létesítésével és a helyben foglalkoztatás növelésével tervezték megoldani. Az olyan elnéptelenedő, rossz demográfiai mutatókkal rendelkező falvak fejlesztését, mint például Vereb, egy új funkció kialakításával, részben üdülőfaluvá történő átalakítással képzelték el, aminek a feltétele a közművesítés, ellátás és nem utolsósorban a tömegközlekedés és a megfelelő közlekedési kapcsolatok kialakítása a tóparti településekkel. A Pátka-Pákozdi út építésével a háttértelepülések és az északi part települései közötti közlekedési nehézségeket szerették volna megszüntetni. (VÁTI 1986)

A turizmus piacteremtő hatása, amit a szakirodalom is hangsúlyoz (LENGYEL 2004; MICHALKÓ 2007; PUCZKÓ-RÁCZ 1998), a Velencei-tó több településén is érvényesült, ami kétségtelenül az 1930-as évek fejlesztéseinek, valamint 1958-tól a Velencei-tavi Intéző Bizottság több évtizedes munkájának köszönhető. Az 1930-as években kezdődő és az 1960 években felélénkülő turisztikai beruházások támogatták a helyi építőipart, amit a statisztikai adatok is alátámasztanak. Abból az alapvető igazságból kiindulva, hogy a turisták a tiszta helyeket részesítik előnyben, a Velencei-tó- Vértes üdülőkörzet környezeti állapotának javítása is napirendre került. A Velencei-tó növekvő turizmusa a helyi természetvédelmi területek, történelmi és kulturális értékek, hagyományok megőrzéséhez és fejlesztéséhez is hozzájárult.

A szakirodalom a turizmus lehetséges pozitív hatásai között azt is említi, hogy a helyi turizmus megfelelő tervezése „csökkenti az elvándorló fiatalok számát”. Ez a hatás a

Velencei-tó településeinek nehezebben tetten érhető, még akkor is, ha a tó turizmusának fénykora a statisztikák szerint egyértelmű népességnövekedéssel járt. A turizmus lakosságmegtartó hatásának értékelését a Velencei-tó kapcsán földrajzi és közlekedésföldrajzi helyzete is egy összetett kérdéssé teszi. A gyors közlekedési lehetőségek Budapest és Székesfehérvár irányába akár a mindennapi ingázást is lehetővé tették, így a lakosság jelentős része nem válhatott motiválttá lakóhelye megváltoztatására.

A Velencei-tavi üdülőtáj általános rendezési tervében leírt fejlesztési elképzelések közül ki kell emelnünk a célcsoport helyhez, tehát küldő területhez köthető meghatározását, ami az előző tervekhez képest Budapest és Székesfehérvár lakói mellett a dunaujvárosiak látogatására is épít, emellett a külföldi vendégforgalom bővítését is célul tűzi ki. A rendezési terv értékei közül az üdülőtáj befogadóképessége határainak meghatározása szintén említésre méltó. A belterületen egy időben tartózkodó látogatók és turisták számát 135.000 főben, a szállásférőhelyek maximális számát 93.000 férőhelyben, a strandok befogadóképességét pedig legfeljebb 90.000 főben határozták meg. Az általános rendezési terv készítésekor természetesen az akkor aktuális turizmustrendeket és összefüggéseket vették figyelembe, nem számítva arra illetve „elképzelhetetlennek” tartva, hogy az átlagos tartózkodási idő akár csökkenhet is, ami a várható üdülőforgalom szempontjából naponta 18.160 főt jelent. (VÁTI 1980)

A rendezési tervben szereplő új turisztikai létesítmények, mint például az új szálláshelyek természetesen tovább formálják a Velencei-tó településeinek a turizmus megjelenése óta folyamatosan változó arculatát. Az épített környezet és a turizmus kapcsolatának kutatásakor figyelembe kell vennünk a szakirodalom megállapítását, miszerint „A település nemcsak társadalmi, gazdasági, hanem vizuális egység is, környezetünk egyik fő alakítója.” (NAGY 2005: 192) Ebből következik, hogy a településrendezés és a településépítészet szorosan összefüggnek. A fejlesztési koncepciók kialakításánál figyelembe kell venni a településszerkezet sajátosságait is, amelyek „a környezethasználat intenzitása, módja, a környezetterhelés, a funkciók jellege, minősége és a környezeti adottságok alapján írhatók le.” (NAGY 2005: 192)

A térség két ma már városi ranggal rendelkező települése, Gárdony és Velence vizsgálatok egyértelműen megállapítható, hogy a XX. században lezajlott, mezőgazdaságból közvetlenül a terciér szektorba, ezen belül főleg a turizmusba történő gazdasági szerkezetváltás nemcsak a települések funkcióját, hanem helyi társadalmát, térhasználatát és mindennapi életét is olyan mértékben átformálta, hogy a két település várossá fejlődését is ennek a funkcióváltásnak köszönheti. A Velencei-tó turizmusfejlesztési lehetőségeinek kutatásához tehát nélkülözhetetlen az épített környezet és a térhasználat változásainak vizsgálata.

A turizmus és területhasználat összefüggéseinek kérdését veti fel a Velencei-tó általános rendezési tervében szereplő három Velencei-tavi pihenési fajta területi elhatárolásának elképzelése, amelyek a következők:

- I. a vízparthoz és vízhez kötődő, zajos, szórakozó pihenés,
- II. a víz közeli, a tó látványára és közeli elérhetőségére épülő pihenés,
- III. a csendes szőlő- és gyümölcskultúrával betelepített kert a háttér pihenési lehetőségével, ahonnan gyalogosan a vízpart nem közelíthető meg. (VÁTI 1980)

A magántelkes üdülés a Velencei-tó turizmusában betöltött szerepének ellensúlyozására az üdülési jog bevezetését javasolták, ami egy üdülészövetkezeti hálózat létrehozásával valósulna meg. Az épített környezet és a táji- természeti adottságok összhangjára való törekvés is fontos része a mindenkori település- illetve területfejlesztési terveknek, koncepcióknak. Táji-környezeti adottságok tekintetében a Velencei-tó és környéke 4 főbb területre tagolódik. Az északi hegyoldali területek, az északi part menti területek, a déli part menti területek és a déli, 70. sz. úttól délre eső területek egymástól teljesen eltérő táj-, építészeti-, és környezeti karakterrel rendelkeznek, aminek az egyik fontos befolyásoló tényezőjét a gazdasági funkciókból következő terület-felhasználás jelenti. (VÁTI 1980)

A tájépítészettel kapcsolatosan a Velencei-tavi üdülőtáj általános rendezési terve alapelvekként szögezi le a táj értékeinek védelmét illetve gazdagítását, „a velencei-tavi atmoszféra” megteremtését és az épületbelső népművészeti hagyományok szerinti alakítását. (VÁTI 1980)

A szuburbanizáció folyamata és a turisztikai szerepkör felértékelődése döntően megváltoztatta a Velencei-tó partján fekvő települések kiterjedését és szerkezetét. A települések beépített területei ma már összeérnek. Sukoró mezőgazdasági funkcióját még a szocialista iparosítás korában is megőrizte, gazdasági - társadalmi - településmorfológiai szerkezetén a legmarkánsabban az 1970-es és 1980-as évek turizmusfejlesztései, valamint a szuburbanizációs folyamatok változtattak. (TAMÁSKA 2006) A település történelmi utcaszerkezete a domborzati viszonyoknak köszönhetően szabálytalan, a háztelkek pedig eredendően kicsik, mivel a lakosság megélhetését évszázadokig a tóhoz kötődő halászat biztosította. A falu határa a hozzá tartozó szőlők és a veteményesek miatt jelentős területet foglalt magában. A település az 1980-as évekig kéttelkes községként is leírható, ahol elkülönült egymástól a lakó- és a mezőgazdasági funkció. (TAMÁSKA 2006) Sukoró régi falumagjában számos megmaradt népi emlék található, amelyek az utca- és településképet is meghatározzák. Az egykori zsellérsort (Szilas sor) ma nyaralórészként használják, az utcát alkotó renovált házak népi műemléknek számítanak, melyeknek a legfőbb jellegzetessége a nádtető. Ennek ellenére a település modern összképpel büszkélkedhet, amihez a sok új építésű ház is hozzájárul. A települések szerkezetének és építészetének átalakulása szoros összefüggésben van a mezőgazdasági funkció csökkenésével és a helyi társadalom átstrukturálódásával. (TAMÁSKA 2006)

A Velencei-tó kisközségein, köztük Sukorón a posztmodern társadalomra jellemző hivatali réteget a túlnyomó többségben a nem messze található nagyvárosokból, Székesfehérvárról és Budapestről beköltözők alkotják. (TAMÁSKA 2006)

3.6. A Velencei-tó – Vértes üdülőkörzet mint területfejlesztési egység belső ellentmondásai

A Velencei-tó Vértes kiemelt üdülőkörzet közös tervezési területként történő értelmezése számos dilemmát is felvet. Ennél a területi-fejlesztési egységnél egyértelműen a Velencei-tó vízgyűjtő területének kiterjedése jelentette a lehatárolás legfontosabb alapelvét.

SPRINGER és SIKI a területfejlesztés alapját a komplex térségi szemléletben látják. Szerintük a Velencei-tó és környéke a Vértes-térségével együttesen fejleszthető hatékonyan, amit azzal az érveléssel is igyekeztek alátámasztani, hogy a két térség földrajzi, idegenforgalmi és gazdasági szempontból is „nagyszerűen kiegészítik egymást.” (SPRINGER – SIKI 2000) Habár azzal az állításukkal feltétlenül egyet kell értenünk, miszerint a Velencei-tó térsége nem fejleszthető a tó vízgyűjtő területének figyelmen kívül hagyásával, a teljesen különböző és egymással gyenge közlekedési kapcsolatokkal rendelkező két térség együttesen történő hatékony fejlesztésének kérdése már vitatható.

A Velencei-tó – Vértes hegység területén található települések azonban teljesen eltérő demográfiai trendekkel, történelmi háttérrel, különböző közlekedési összeköttetésekkel és adottságokkal, ebből kifolyólag merőben más gazdasági struktúrával rendelkeztek. Ezt a feltételezést megerősítette Pákozd jelenlegi polgármestere is, aki a VIB által megvalósított fejlesztések eredményeit is személyesen tapasztalta: „Szerintem éppen a települések és a települések működtetésével összefüggő agglomerációs kérdéseknek kellene a meghatározó rendező elvnek lenni, és nem annak, hogy mi a vízgyűjtő területe. Ezt a fejlesztési egységet nem érzem élőnek, úgy érzem, hogy itt az ember kéne, hogy az első szempont legyen.” (TAKÁCS 2015)

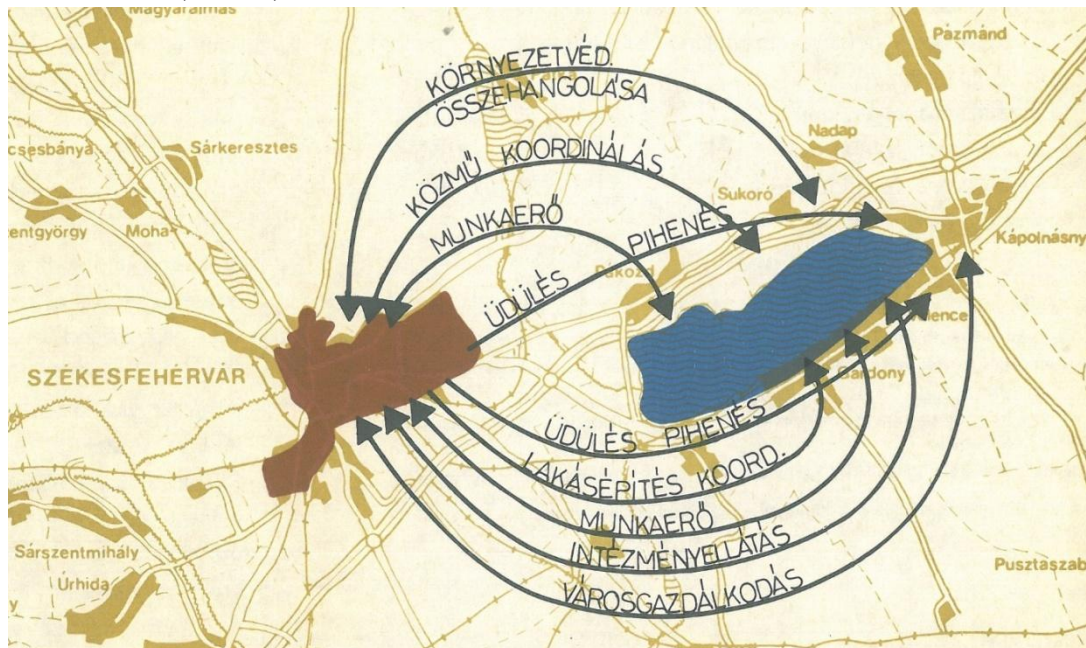
További problémát jelent, hogy habár az üdülőkörzet tóparti településeinek megközelíthetősége kedvező, a háttértelepülések közötti közlekedés viszont eléggé nehézkes, Zámoly és Pátka csak Székesfehérvár felől érhető el, de a Velencei-tó községei közötti közlekedés is problémás. A Velencei-hegységtől északra illetve a Vértesben található háttértelepülések eredményes bevonását a Velencei-tó turisztikai rendszerébe a rossz közlekedési kapcsolatokon kívül a térbeli távolság is nehezítette.

Mindezek mellett a vizsgált településfejlesztési dokumentumokban csak alig, vagy nagyon kis mértékben és kevés konkrét gyakorlati javaslattal jelenik meg a Vértes-hegység térségének fejlesztése, ami a közlekedési kapcsolatok élénkítésén kívül szinte csak a Velencei-tó területén kívül eső, de még az üdülőkörzethez tartozó települések turisztikai attrakcióinak és a településhálózatban betöltött szerepük felsorolásában merül ki. (VÁTI 1986; SPRINGER 1989)

A közlekedési, infrastrukturális fejlesztések, a turisztikai funkció erősödése és a napi ingázási lehetőségek megléte Székesfehérvárról és Budapestről egyre inkább népességvonzó tényezővé váltak. Ez a nagy ütemű fejlődés okozta később a Velencei-tó számos még ma is érezhető problémáját: A viszonylag rövid időn belül megnőtt kereslettel a többségében középfokú funkciót sem betöltő települések nem voltak képesek lépést tartani. A Velencei-tó északi partján fekvő települések nem tudták enyhíteni meg a déli part településeinek turisztikai főszezonban érezhető zsúfoltságát, mivel sem a fogadóképesség, sem a megfelelő infrastrukturális feltételek sem álltak rendelkezésre. A Velencei-tó és Székesfehérvár

térségének együttesen történő fejleszthetőségét illetve az egymást kiegészítő funkciók kiaknázását 1990-ben a VÁTI az 1995-ös Budapest-Bécs világkiállítás kapcsán vetette fel. (ELŐTERJESZTÉS 1990)

Székesfehérvár kulturális-történelmi illetve a Velencei-tó vízre, kikapcsolódásra, természeti vonzerőkre, sportra illetve wellnessre épülő vonzerőinek együttes megjelenítésére illetve értékesítésére azért is kínálkozik lehetőség, mivel a két terület tökéletesen kiegészíti egymás kínálatát. (7. ábra)

7. ábra: Székesfehérvár és a Velencei-tó lehetséges együttműködése az 1995-ös Budapest-Bécs világkiállításon
Forrás: ELŐTERJESZTÉS 1990, 47. p.

A történelmi- kulturális értékek a Velencei-tó térségében önmagukban nem jelentenek akkora vonzerőt, ami a turisták illetve látogatók jelentősebb számú érkezését eredményezné, viszont már az egykori koronázó város gazdag emlékeivel együtt feltételezhetően egy vonzóbb, tartalmasabb programcsomag összeállítását is lehetővé tenné, amelyet a Velencei-tó és településeinek vízre épülő és egyéb attrakcióinak összekapcsolásával akár még egy erős márkaként is lehetne pozicionálni a már nagyon telített turisztikai piacon.

3.7 Retró vagy megújulás? A Velencei-tó települései a rendszerváltozás után

Az 1990-es évek a Velencei-tó térségének gazdasági életében is mélyreható gazdasági változásokat hoztak. A privatizáció eredményeképp a legtöbb vállalat magántulajdonná vált, a gazdasági szervezetek száma pedig rohamos növekedésnek indult. Az újonnan induló vállalkozások mellett a régiékből alakult kis gazdasági társaságok is jelen voltak és vannak a Velencei-tó településein. (BENDI et al. 2013) A privatizáció másik legfontosabb következményét a Velencei-tó szempontjából a tájhasználat szabályozatlanná válása jelentette. (MOLNÁR et al. 2002)

Szintén meghatározó problémát jelentett a tó szélsőséges vízszintingadozása. (TOMBÁ CZ - RESS 1993) Az 1980-as évek végén a csapadék csökkenése következtében kiújultak az Velencei-tó vízszintjének problémái. 1988-ban és 1989-ben a tározókban még elegendő mennyiségű víz állt rendelkezésre, viszont 1990-re már ezek a víztartalékok is elfogytak, így a tó vízszintje drasztikusan lecsökkent. Ebben az évben a minimális vízszint 89cm volt, ezért korlátozni kényszerültek a vízhasználatot. (SZABÓ 1997) A tó teljes kiszáradását a helyi önkormányzatok és szervezetek összefogása eredményeképp megalakult Velencei-tavi Regionális Bizottság (VRB) tevékenysége akadályozta meg: a tó vízutánpótlását a Kincsesbánya és a Császárvíz közé épített csővezeték segítségével oldották meg. (SPRINGER – SIKI 2000)

A Velencei-tó fejlesztésével egy 1994-es kormányhatározatot követően 1999-ig a Velencei-tavi Térségi Tanács foglalkozott, ami a Velencei-tó teljes vízgyűjtő területén gyakorolta tevékenységét. A fejlesztésekkel ezt követően a Közép-Dunántúli Regionális Idegenforgalmi bizottság foglalkozott. (SPRINGER – SIKI 2000)

A kilencvenes években a Velencei-tó - Vértes üdülőkörzetben éjszakázó regisztrált vendégek 60%-a július-augusztusban érkezik (CSIMA 1996), ami meglehetősen erős szezonálisra utal. A külföldi turisták létszámukat tekintve elmaradnak a belföldiektől, de tartózkodási idejük - átlagosan egy hét - a belföldi turistákénál hosszabb, akik csak többnyire hosszú hétvégeket töltenek a tónál. Budapest közelsége ebben hatalmas szerepet játszik. (CSIMA 1996) A fejlesztési tanulmány a turisztikai célú hasznosítás szempontjából üdülővezeteket, üdülési szempontból ütköző övezeteket és üdülésből kizárt övezeteket különböztet meg. Ütköző övezetnek azokat a területeket definiálják, ahol nem folyik üdülési tevékenység, de átvesz bizonyos az üdülő övezetből érkező, általában kedvezőtlen környezeti hatásokat. (CSIMA 1996) Nagyon fontos kiemelni, hogy nem az egész üdülőkörzetet érik elfogadhatatlan terhelések, hanem csak kevesebb mint 10%-át. A jövő fejlesztéseinek fontos irányelve, hogy a tó maradjon fizikai kapcsolatban a környező természetközeli tájjal, ezért nem kívánatos sem újabb strandok, se horgászlétesítmények létesítése sem. (CSIMA 1996)

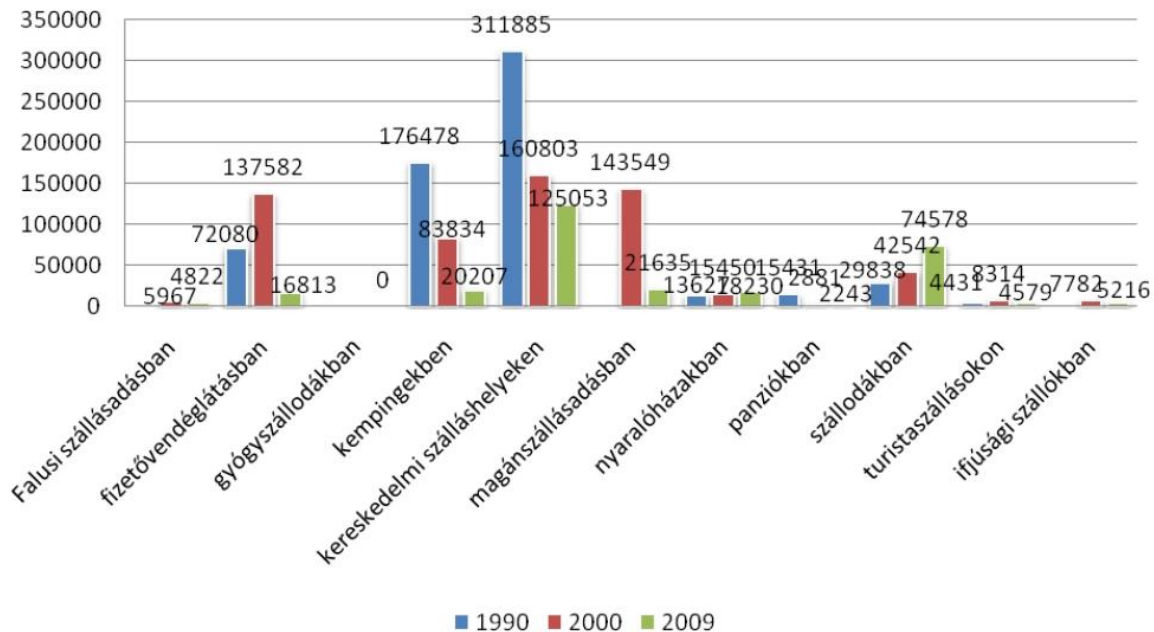
A pár éve felépült Velencei Korzó tervezetének előzményeit az 1998-ban a Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság által összeállított Fejlesztési Programban találhatjuk, amiben szorgalmazták a Velence területén létesítendő sétány, strand és a hozzá kapcsolódó kikötő és a móló létesítését. (SZABÓ 1998)

Az Országos Területfejlesztési Konceptiót jóváhagyó 35/1998 (III/20) Ogy. határozat kimondta, hogy Velencei-tó- Vértes kiemelt üdülőkörzet, de nem definiálta a határait. A lehatárolás természetvédelmi, idegenforgalmi, vízvédelmi szempontok, valamint a települések együttműködésének vizsgálata alapján történt, de a módszertan részletes leírását egyik megjelent dokumentum sem tartalmazza. Ebből következően a földrajzi lehatárolás a fejlesztéssel foglalkozó szervek egyik legfontosabb feladatává vált. 2002-ben az üdülőkörzethez a Csákvár-Alcsútdoboz kistérség, a Velencei-tó kistérség, a Martonvásári kistérség, a Székesfehérvár környéki kistérség, a Móri kistérség és az Oroszlányi kistérség tartoztak, amelyek a következő településeket foglalták magukban: Alcsútdoboz, Baracska, Bodmér, Bokod, Csákberény, Csákvár, Csókakő, Gánt, Gárdony, Gyúró, Kajászó, Kápolnásnyék, Lovasberény, Martonvásár, Nadap, Oroszlány, Pákozd, Pázmánd, Pusztavám, Sukoró, Szár, Tabajd, Tordas, Vál, Várgesztes, Velence, Vereb, Vértesacska, Vértesboglár, Vértessomló, Zichyújfalu, Zámoly. Szintén az üdülőkörzet részét képezi Mór város 81. sz.

főúttól észak-keletre eső közigazgatási területe, valamint Szárliget, Tatabánya települések közigazgatási területének Vértes-hegységben kijelölt helyi természetvédelmi területe, illetve Magyaralmás, Székesfehérvár, Seregélyes települések közigazgatási területének a Velencei-tó vízgyűjtőjére eső részei. (MOLNÁR et al. 2002)

Az ezredfordulón a térség fejlesztésével foglalkozó szereplők sora a 2000.07.31-én megalakult a Velencei-tó Vértes Fejlesztési Tanáccsal bővült. A Fejlesztési Tanács kidolgozta a Velencei-tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet Fejlesztési Koncepcióját, amit a Kormány 1117/2003. (XI.28.) sz. határozatával hagyott jóvá. A határozat tartalmazza a megyei területrendezési tervek figyelembe vételének szükségességét. (2003. évi 117. számú Korm. határozat) A koncepcióban a fenntartható fejlődés mellett a térségen belüli fejlettség területi csökkentése, valamint az egyedi táj- és települési karakter megőrzésének szándéka is irányelvként szerepel. A vízszint és a vízminőség problémája szintén említésre került, amit egy az 1990-es években megjelent kékalga faj még tovább súlyosbít. A konkrét fejlesztési javaslatokat vizsgálva a part- és mederszabályozási munkálatok, a kerékpárút kiépítése, a szálláshelyek kapacitásának bővítése, a közművek további létesítése és a háttértelepülések közlekedési összeköttetések javítása egyaránt fontos célkitűzésként szerepel. (2003. évi 117. számú Korm. határozat) Az üdülőkörzetet érintő településfejlesztési koncepciókra általánosan jellemző, hogy a fejlesztés központi területét a Velencei-tó jelenti, ezzel szemben a Vértes területeivel kapcsolatos jövőbeli elképzelések csak elvétve és akkor sem megfelelő részletességgel, gyakran a szükséges statisztikai adatok nélkül jelennek meg.

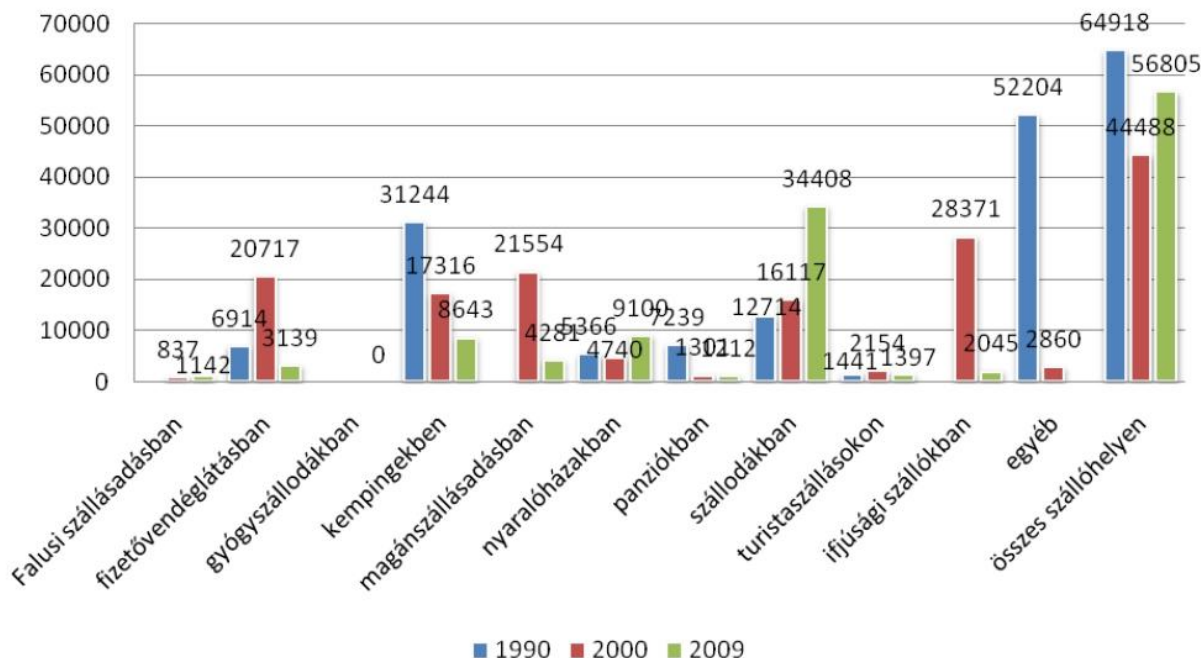
A 2011-ben megjelent Helyi Vidékfejlesztési Stratégia kiemeli, hogy a kedvező természeti és táji adottságok ellenére az idegenforgalomból származó bevétel az elmúlt évtizedekben jelentős csökkenést mutat, ami azért jelent súlyos problémát, mert a kistérségben a turizmus a „legfontosabb megélhetési forrásnak”. A dokumentum a minőségi turizmus kialakítását és a helyi szolgáltatások kiszélesítését tűzte ki célul. (HVS 2011)

8. ábra: Vendéjszakák száma a Gárdonyi kistérségben 1990, 2000, 2009

Forrás: HVS 2011, p. 8.

A vendégéjszakák száma a kempingekben és a kereskedelmi szálláshelyeken 1990-től 2009-ig látványosan csökkenő tendenciát mutatnak. 1990-től 2009-ig csak a szállodákban töltött vendégéjszakák száma növekedett, ami a minőségi szálláshelyek iránti megnövekedett igényre utalhat. (8. ábra)

9. ábra: Szállóvendégek száma a Gárdonyi kistérségben 1990, 2000, 2009

Forrás: HVS 2011, 7. p.

A vendégek száma összességében 1990-től 2000-ig mutat csökkenő tendenciát, 2009-ben ismét növekedést tapasztalhatunk, de az 1990-es vendégszámot még nem sikerült elérni. Látványos és folyamatos növekedést a szállodák vendégforgalmában tapasztalhatunk, ami teljesen egybevág a vendégéjszakák adataival: Megállapíthatjuk, hogy a minőségi szállások iránt jelentősen megnőtt a kereslet. (9. ábra) Ezt a tendenciát alátámasztja a szállodáknál szerényebb kategóriát képviselő panziók vendégszámának folyamatos csökkenése. A nyaralóházak vendégforgalma 1990-től 2000-ig csökkent, 2009-ben viszont 9100 fő választotta ezt a szállástípust, ami a 2000-ben regisztrált 4740 főhöz képest csaknem a duplájára nőtt. Figyelemre méltó, hogy a Velencei-tó szálláshelyeinek vendégforgalmi adatait a szerzők érdemben nem elemezték.

A BOROMISZA által is vizsgált 1992-től 2011-ig tartó időszak a Velencei-tó turizmusának lassú és fokozatos hanyatlásával is egybe esik. (2012) A XX. században többen „kis Balatonnak” tartották a Velencei-tavat, ami a korabeli útikönyvek leírásaiban különböző összehasonlítások formájában jelent meg. Ennek az lehetett az oka, hogy ezekben az évtizedekben még nem alakítottak ki tudatosan egy saját, az ország többi tavától különböző arculatot egyedi turisztikai kínálattal. Ennek az egyedi arculatnak a hiánya a XX.-XXI. század fordulójára a rendszerváltozással kiszélesedett turizmuspiacon egyre élesebbé váló verseny során a strandok és kempingek vendégei számának folyamatos csökkenésében mutatkozott meg a leglátványosabban.

Az Európai Unió tagság, sőt bizonyos mértékben már a tagjelölti státusz is a hazai területfejlesztési rendszer alapvető átgondolására készítette a döntéshozókat. A régiókban való gondolkodás hozta magával a Balatoni Fejlesztési Tanács gondolatát és a kistérségek mint a legkisebb fejlesztési egységek rendszerét. A kistérségek és azok szövetségei kétségkívül eredményesen pályáztak a kohéziós alap forrásaira, ugyanakkor ezeknél a pályázatoknál sem vált uralkodóvá a rendszerszemlélet, inkább egy-egy turisztikai attrakció, esetleg a városképek arculatának kialakítása, újragondolása történt meg a gazdaság átfogó fejlesztése helyett.

BOROMISZA kutatásai rávilágítanak a Velencei-tó épített környezete és a település arculata közötti összefüggésekre. A partközeli beépítések a település funkcióján keresztül a tó településiről kialakult képet is jelentősen átalakították. A tóparton található számos használaton kívüli építmény állapota folyamatosan romlik, felújításuk helyett inkább a még beépítetlen tóparti területek vonzzák a befektetőket, a beépített parti területeknek köszönhetően a tópart megközelíthetősége is megváltozott. A kiépített üdülőterületek jelentős része a folyamatos beköltözések hatására lakóterületté alakult. (BOROMISZA 2012)

A weekendházak lakásállományon belüli aránya között a Velencei-tó településein jelentős különbségek vannak. A Gárdonyi kistérség lakásállományát 2011-ben 10335 darab lakás alkotta, az üdülőingatlanok lakásokhoz viszonyított száma nagyon magas, 9814 darab.

A TeIR 2011-es adatai szerint Pázmánd lakásállománya 893, aminek a weekendházak körülbelül a 15%-át teszik ki. Gárdonyi üdülőállománya ennél jóval magasabb - 62,6%. (MICHALKÓ-RÁCZ 2011)

Az 1990 utáni időszak épületeire a posztmodern társadalom és a harmadlagos mobilitás nyomta rá a bélyegét. A rendszerváltás után a művészeti folklórizmus (felújított parasztházak) mellett napjaink épülettípusai dominálnak. (TAMÁSKA 2006) A Velencei-tó tóparti településeire a 21. század első éveitől nagyon látványos beköltözés jellemző. Sukorón például a lakosság döntő többsége más településen töltötte gyerekkorát. A beköltözők végzettségét vizsgálva megállapították, hogy „a közép és felsőfokú végzettségűek abszolút mértékben felülreprezentáltak.” (TAMÁSKA 2006: 53–54) A településre költözők főként új építésű nagy házakban és felújított parasztházakban laknak. Azok a kiköltöző városi rétegek, akik a népi hagyományokhoz kevésbé kötődnek, Gárdonyiban vagy Velencén kerestek megfelelő ingatlant. (TAMÁSKA 2006)

Budapest vonzása a 20. század második felében minden bizonnyal erősödött, mivel az 1986-ban megjelent fejlesztési tervben a Velencei-tó északi és déli partján fekvő települések már agglomerálódó térségként szerepelnek. A Velencei-tó községeinek fejlődésének, funkcióinak és településhálózati szerepkörük vizsgálatában nagy segítséget nyújt a SIKOS T. és BELUSZKY által kidolgozott falutipológia. (2007) A tó északi partján fekvő Pákozda a jó munkaerő-piaci helyzetű, stabil társadalmú kistelepülés csoportjába tartozik, melyek meghatározó lakó szerepkörrel rendelkeznek. A 2001-es statisztikák alapján végzett falutipizálásakor Pázmánd még egy átlagos munkaerő-piaci helyzetű, csökkenő népességű és vegyes funkciójú községként volt leírható, de az időközben eredményesnek bizonyult fejlesztések hatására egy lassan növekvő lakosságú, fejlődő és a jövőben várhatóan bővülő funkciójú településsé vált. Mindenképpen figyelemre méltó eredménye az említett kutatásnak, hogy Sukoró már a 2001-es statisztikák alapján is egy agglomerációs községnek számít, amire jellemző a gyorsan növekvő népesség és a vegyes funkció. Szabadegyháza a falvak 4.

csoporthoz került, ahol az agglomerációk külső övezetébe tartozó községeket találhatjuk. Ezek növekvő lakosságszámú települések, az ipari keresők aránya jellemzően magas. Az elmúlt 10 évben Szabadegyháza lakossága ennek ellenére 2,7 százalékkal csökkent, amire meglehetősen kedvezőtlen közlekedés-földrajzi helyzete is magyarázatot adhat. A régebben még Gárdonyhoz tartozó Zichyújfalu népessége is folyamatosan csökken, erre a falura jellemző a kedvezőtlen demográfiai struktúra. A település a hátrányos helyzetű ingázó aprófalvak csoportjába sorolható. A Velencei-tó partjától pár kilométerre található Kápolnásnyék Szabadegyházához hasonlóan az agglomerációk külső övezetébe tartozó községek csoportjába sorolódott, de itt meg kell jegyeznünk, hogy jelentős eltéréseket tapasztalhatunk Szabadegyházához képest. Kápolnásnyék lakossága 2004–2013 között 9,41%-al gyarapodott (TeIR), kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően turisztikai funkcióval is rendelkezik, a vasútvonal és a 7-es út pedig mindennapi ingázásra is kiváló lehetőséget biztosít az itt élőknek. A szakirodalom számos esetben utal rá, hogy a városi életforma, a tágabban értelmezett urbanizáció az elmúlt ötven évben a magyar falvak fontos jellemzőjévé vált. (ILLÉS I. 1993:38; ENYEDI GY. 1996: 13; TAMÁSKA M. 2006: 39)

A tó északi partjától valamivel távolabb található település, Nadap az átlagosnál kedvezőbb társadalmi struktúrájú községek egyike. Vereb ezzel szemben a gyorsan fogyó népességű és kedvezőtlen demográfiai struktúrájú hátrányos helyzetű aprófalvak csoportjába került. (BELUSZKY –SIKOS T. 2007) Pákozdi a SIKOS T. és BELUSZKY által kidolgozott falutípológia alapján a jó munkaerő-piaci helyzetű, stabil társadalmú kisfalvak csoportjába tartozik. (BELUSZKY –SIKOS T. 2007) Sukoró már a 2001-es statisztikák alapján is egy agglomerációs községnek számít, amire jellemző a gyorsan növekvő népesség és a vegyes funkció. (BELUSZKY –SIKOS T. 2007)

A Velencei-tó térségében az önkormányzatokon kívül ma több szervezet is foglalkozik turizmus-, illetve gazdaságfejlesztési tevékenységgel. Gárdony és Velence külön TDM szervezettel rendelkezik, az Okos Régió Klaszter pedig többek között egy „helyi márka” kialakítását és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok erősítését tűzte ki céljául. E cél eléréséhez a szakirodalom leírása alapján a következő feltételeknek kell teljesülniük: „A klaszterek sikeressége belső önszervező képességükön, a szereplők részvételén és a tanulási folyamatok sikerességén is múlik, tehát a fejlődési folyamatban jelentős szerepet játszik az erős, hatékony intézményi környezet. Ezek a megállapítások a klaszterfejlődés korai fázisában járó vagy gyenge kritikus tömegekkel rendelkező városi térségekben az inkubáció, valamint a fejlesztési folyamatot átfogó és koordináló, a várostérségi gazdasághoz kötődő szervezetek szükségességét vetik fel az innovációs folyamat irányítása érdekében.” (LUX 2013: 69)

A Velencei-tó - Vértes Kiemelt Üdülőkörzet Területfejlesztési Konceptiója a Kormány1117/2003.(XI. 28.) számú határozatával került jóváhagyásra, melynek alapján kidolgozták a Velencei-tó–Vértes 2006-2010 közötti Területfejlesztési Programját. A Kormány a fejlesztési programot 2005-ben hagyta jóvá. A VKTKT munkájának eredményeképp 2006-ban megtörtént a legfontosabb fejlesztési feladatok meghatározása és „a kiemelt feladatok mentén megnyíló támogatások, pénzforrások minél hatékonyabb felhasználása” céljából. (MOLNÁR et al. 2006: 4) A dokumentum az 1980-as években történt fejlesztések kapcsán megemlíti, hogy „az állami erőforrások jelentős csökkenése következtében a fejlesztési programban előirányzott feladatok mintegy 30-35 %-a elmaradt.” (MOLNÁR et al. 2006: 5) A privatizáció következményeként a tájhasználat szabályozásának

hiányában a Velencei-tó természeti környezetében károk keletkeztek, emellett a turisztikai infrastruktúra fejlesztése is elmaradt.

A XXI. század fejlesztési dokumentumaiban kiemelt szemponttá vált a turisztikai kínálat bővítése. A fejlesztési tervben megállapítják, hogy a rendelkezésre álló vízkészletek az elmúlt évtizedekben alulmúlták a turisztikai igényeket. A vízgazdálkodás problémáit tovább mélyítették az egyre gyakrabban előforduló aszályos időszakok, a vízhasználatot ezért 1993 óta korlátozzák. A partfalak rekonstrukciója több szakaszon szintén szükségessé vált.

Az M7-es autópálya megnövekedett forgalma miatt a zajterhelés is egyre komolyabb problémává vált, ami zajvédő falak létesítését tette szükségessé. (MOLNÁR et al. 2006)

A Velencei-tó déli térségében található Bika-völgyben feltárt termálvíz felhasználására Gárdony és Velence kapott vízjogi engedélyt, ez utóbbi településen pedig a termálvíz wellness-célú felhasználása mellett döntöttek. A fejlesztéseket két helyszínen tervezték: az Öreg Strand területén és a Nyéki út mellett. (MOLNÁR et al. 2006) A wellness-turizmus jövőbeli létjogosultságát a szakirodalom is igazolja: „A wellness szolgáltatások és programok széleskörű turisztikai vonzerővé váltak a XX. század utolsó évtizedében, és ez a folyamat nem mutat gyengülést, sőt, kitűnő kilátásokkal kecsegtet a jövőre nézve.” (ERFURT COOPER - COOPER 2009: 1)

A fejlesztési terv a kempingek férőhelyeinek bővítését és ellátási színvonal növelését is célul tűzi ki (MOLNÁR et al. 2006), aminek a rentabilitása a kempingturizmus több tényezőre is visszavezethető tendenciaként értelmezhető visszaesése miatt is erősen vitatható.

A gárdonyi önkormányzat által megjelentetett gazdasági programban szerepet kapnak az uniós támogatások, az egészség és rekreáció, és nagyon helyesen az ökoturizmus. . (GÁRDONY 2011: 3) A hosszú távú elképzelés szerint Gárdony 10 – 15 éven belül egy „Innováció-orientált idegenforgalmi centrum, kiváló életlehetőségeket biztosító, környezettudatos település” szerepét szeretné betölteni. (GÁRDONY 2011: 5) A kereskedelem fejlesztésében megjelenik a továbbképzés fontossága, a helyi exportképes termékek definiálása nélkül azonban a bevétel növelése nehéz feladat. Egységes koordináció, stratégia és arculat nélkül ebben az ágazatban sem hozható létre piacképes termék. A logisztikai és oktatási fejlesztések fontos szerepet kapnak, ami jelzi a hosszú távú tervezést, emellett megjelenik a még meg nem valósult internetes felületek kialakításának igénye. (GÁRDONY 2011: 13) A turizmuson belül a dokumentum kiemelten foglalkozik a fesztiválturizmussal, az önkormányzat „fesztiválvárossá, igazi kulturális és idegenforgalmi célponttá” kívánja fejleszteni Gárdonyt. (GÁRDONY 2011: 12) A Velencei-tó környékén található kulturális értékek, de történeti és művészettörténeti adottságai nem mondhatók kiemelkedőnek. Az eddig lebonyolított rendezvények, mint például az Agárdi pop-strand sem voltak képesek jelentősen megnövelni a vendégéjszakák számát. A gazdasági programmal kapcsolatban végezetül ki kell emelnünk a „környezettudatos közlekedés megteremtését”, amit a belső forgalmi út fejlesztésével és lehetőség szerinti bővítésével terveznek megvalósítani. (GÁRDONY 2011: 11)

Az 1992-től 2011-ig tartó időszakban az üdülési célra használt területeken megnövekedett a használat intenzitása és ezzel párhuzamosan csökkent a szabad partszakaszok nagysága. Ebben az időszakban nem beszélhetünk nagy partszabályozási beavatkozásokról. (BOROMISZA 2012)

NAGY 2010-ben végzett kutatásai során a Velencei-tó megítélését vizsgálta helyi lakosok illetve Budapesten és az agglomerációban élő személyek körében. A kérdőíves felmérés arra az eredményre vezetett, hogy a Velencei-tó elsődleges és meghatározó turisztikai funkciója a már ekkor folyamatban lévő fejlesztések ellenére még mindig a fürdőzés, az aktív programokra és fesztiválokra ezzel szemben a megkérdezettek kevesebb, mint ötöd része asszociált. A kutatás eredményei szerint 2010-ben a helyi lakosság úgy gondolta, hogy az ide látogató turisták jó minőségű strandokat és vendéglátást igényelnek. A strand és a fürdőzés mellett a potenciális turisták a Velencei-tó nagy értékének nevezték könnyű megközelíthetőséget is, a kulturális emlékeket viszont csupán 22,4%-a emelte ki a megkérdezetteknek. (NAGY 2012)

BOROMISZA kutatási eredményei alapján tudjuk, hogy a Velencei-tó partjának jelentős részén megvan az emberi jelenlét – és ebből következően – a turisztikai aktivitás is. A vizsgált partszakaszok 55%-a korlátozottan, 13%-a pedig egyáltalán nem közelíthető meg. (2012)

A 2013-ban megjelent középtávú stratégiai cselekvési program hangsúlyozza a kiemelt üdülőkörzet „bejárhatóságát” és egyediségét. A dokumentum legfontosabb kiindulópontját az a megállapítás jelenti, hogy a Velencei-tó településeinek fejlődése elképzelhetetlen a turizmus minőségi bővülése nélkül. (BENDI et al. 2013: 4) A szerzők szerint a fejlesztéseknek mindenképpen kapcsolódniuk kell „a megvalósult, vagy napjainkban megvalósuló projektekhez (VVSI, Velencei-tó kerékpárút, Majk Kamalduli Remeteség, stb.).” (BENDI et al. 2013: 4) A dokumentum szerint a fejlesztendő térséghez a következő települések tartoznak:

Alcsútdoboz-Baracska-Bokod-Bodmér-Csákberény-Csákvár-Csókakő-Felcsút-Gánt-Gárdony-Gyúró-Kajászó-Kápolnásnyék-Lovasberény-Martonvásár-Mór-Nadap-Oroszlány-Pákozd-Pátka-Pázmánd-Pusztavám-Sukoró-Szár-Szárliget-Tabajd-Tordas-Vál-Várgesztes-Velence-Vereb-Vértesacsa-Vértesboglár-Vértessomló-Zámoly-Zichyújfalu. (BENDI et al. 2013)

A lista alapján feltűnő, hogy teljesen eltérő földrajzi, közlekedési, gazdasági, társadalmi és környezeti adottságú településeket kívánnak együttesen, egységes turisztikai desztinációként fejleszteni. Szintén nehezíti helyes következtetések levonását, hogy a dokumentum nem tartalmaz a települések turisztikai funkciójára irányuló részletes kutatást.

A legújabb településfejlesztési stratégia „ökoturisztikai paradicsommá” tervezi alakítani a Velencei-tó, Váli-völgy, Vértes térségét. A dokumentum a Budapesti agglomeráció vonzáskörzetének hatásait többnyire negatív tendenciaként értékeli, veszélyeztetve a helyi identitást. A stratégia szerint Gárdony három funkcionális térséghez tartozik, ezek: Székesfehérvár vonzáskörzete, Budapesti agglomeráció vonzáskörzete és a Velencei-tó, Váli-völgy, Vértes térsége. A legújabb fejlesztési dokumentumban már több helyen megjelenik a rendszerben való gondolkodás, de célkitűzések szempontjából túl sokat fogalmaz meg, ezért gyakorlati megvalósíthatóságuk realitása kétséges. (KD-ITS 2015)

A Stratégia átfogó céljait az élhető kisvárosi környezet fenntartása, Gárdony vonzerejének növelése, a gazdaság további fejlesztése, a turisztikai potenciál bővítése, valamint a partnerségi együttműködések bővítése alkotják. (KD-ITS 2015)

A Velencei-tó települései kapcsán ki kell emelnünk, hogy kiemelt üdülőkörzeteink közül a Velencei-tó rendelkezik a legkisebb településállománnyal, a part mentén fekvő települések pedig már gyakorlatilag összenőttek. A Velencei-tó települései összeolvadásának

lehetőségét a politika egyes szereplői mellett a tó turizmusával foglalkozó NAGY is felvetette. (NAGY 2013)

A tó és környéke fejlesztésének történeti áttekintése többek között azt a kérdést is felveti, hogy milyen lapvető struktúrákban fejleszhető a vizsgált terület. Láttuk, hogy Magyarországon elsősorban a centralizált, egy arra megfelelő vagy kijelölt szervezet által irányított fejlesztéseknek van hagyománya. A megvalósult fejlesztések a Velencei-tó kiépített turisztikai és gazdasági infrastruktúrájának változásán követhetők nyomon, ami az elmúlt évtizedek során a már meglévő létesítmények fokozatos pusztulása és az újabb korok elvárásainak tükrében mára már elavulttá vált. Az 1990-es évektől egy új típusú berendezkedés szellemében az alulról-felfelé irányuló fejlesztések kerültek a területi tervezés középpontjába. Ezek az új fejlesztési módszerek azonban –részben a tapasztalat és tudás, részben a hagyományok hiánya miatt- kevésbé, vagy csak részben hozták meg a várt eredményeket.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

Mivel disszertációm egyik fontos célja feltárni a Velencei-tó településeiben lezajlott társadalmi és gazdasági folyamatokat, és választ kapni arra a kérdésre, hogy milyen típusú fejlesztések jelenthetik a térség jövőjét, kutatásaim során a kvantitatív módszereket kvalitatív módszerekkel egészítettem ki.

A szakirodalom feldolgozása kutatásom nélkülözhetetlen kiindulópontját jelentette, de nem hanyagolhattam el és a statisztikai adatok összegyűjtését sem, különös tekintettel a KSH és a TeIR adatokra. A statisztikai adatok elemzésénél külön nehézséget jelentettek a településekkel kapcsolatos adatközlések, különösen a vendégforgalommal kapcsolatos adatok közlésének változásai. A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal évkönyvei még településenként adták meg az adatokat, 1945 után a megyei adatok közlése volt uralkodó, külön kiemelve a városokra vonatkozókat.

Egy település vagy térség fejlődése csak történelmi síkon értelmezhető, hiszen minden fejlesztés eredménye csak később mutatkozik meg és hosszú távú hatásai csak évtizedes vagy évszázados távlatokban értelmezhetőek, ezért a vizsgált települések fejlesztésének történelmi nézőpontú elemzésével kezdtem el munkámat. A történelmi nézőpont beemelését talán az is indokolja, hogy számos korábban felvetett probléma, nehézség napjainkban is aktuális, sőt néhány hajdani fejlesztési elképzelés sem feltétlen elvetendő. A korabeli térségi fejlesztéssel foglalkozó dokumentumok feldolgozása, illetve elemzése ezért szintén elengedhetetlen része a kutatásnak.

A demográfiai és gazdasági folyamatok elemzésében és megjelenítésében a Geomarket GIS térinformatikai szoftvert használtam fel, ami az eredmények kronologikus összehasonlítását is lehetővé tette. A jövő lehetséges település- és területfejlesztési irányvonalainak felvázolásához feltétlenül szükséges az említett települések gazdasági funkcióinak vizsgálata. Az elemzés során differenciáltabb képet kaptam a Gárdonyi járás településeinek a térségben betöltött gazdasági szerepéről. A gazdaságra, a demográfiára, az infrastruktúrára és a mezőgazdasági szerepkörre vonatkozó, a TeIR adatait felhasználva főkomponens-elemzés segítségével évek szerint csoportosított, aggregált változókat hoztam létre a települések tipizálásához. A főkomponenst alkotó gazdaságot jellemző változók a gazdasági infrastruktúra, a népesség, az önkormányzati kiépített út és köztér hossza, a kiskereskedelmi üzletek száma, épített négy és többszobás lakások száma, a működő vállalkozások száma, mellett olyan demográfiai mutatókat használtam, mint a helyben lakó és dolgozó foglalkoztatottak aránya a népességen belül, a nyilvántartott álláskeresők aránya, valamint az aktív kereső korúak aránya. A főkomponensek felhasználásával kíséreltem meg a Velencei-tó településeit az infrastruktúra és foglalkoztatottság szerint csoportokba sorolni hierarchikus klaszterelemzés segítségével. (Lásd. 6. melléklet) A vizsgálatot az SPSS-szoftver segítségével végeztem el.

A Velencei-tó településeinél gyakran említett fejlesztési szempont a turizmus élénkítése, igényeinek kiszolgálása, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy nem egyforma a részesedésük a turizmus vendégforgalmából és bevételeiből. A különbségek feltárását szolgálja az általam – a szakirodalomban (MICHALKÓ 2007; MICHALKÓ 2004; BELUSZKY 2003) használt mutatók felhasználásával – kidolgozott, „turisztikai funkcióindex” vizsgálatnak nevezett módszer alkalmazása, amely olyan indikátorokat vett figyelembe, mint a helyben lakók és

turisták aránya, a vendégéjszakák, a vendéglátóipari és kiskereskedelmi egységek, a szálláshelyek száma stb. E módszer alkalmazása révén lehetőség nyílt a vizsgált települések esetében egyfajta turisztikai rangsor felállítására, amely egyrészt világosan mutatja, mely települések esetében valósult meg a funkcióváltás a turizmus javára, hol beszélhetünk a turizmus jelentős és hol kevésbé meghatározó szerepéről.

A Velencei-tó településein a kisvállalkozások a nagyobb méretű vállalkozásokhoz viszonyítva többségben vannak. Ezek a vállalkozások rendkívül érzékenyen reagálnak a gazdasági folyamatokra, ezért az ő tapasztalataikra és benyomásaikra támaszkodva alkottam képet a Velencei-tó helyi gazdaságának működéséről, helyzetéről és lehetséges fejlődési irányairól. A szakirodalom is kiemeli, hogy a helyi vállalkozásoknak kiemelt szerepük van a területfejlesztésben, ezért nélkülözhetetlen elvárásaik feltérképezése. (TÓTH 2014)

A Velencei-tó kisvállalkozásainak helyzetét a Velencei-tó partján fekvő településeken – Gárdonyban, Velencén, Sukorón, Pákozdon –, valamint a Velencéhez szorosan kapcsolódó Kápolnásnyéken működő 60 kiskereskedelemben, illetve vendéglátásban tevékenykedő kisvállalkozás tulajdonosával, illetve üzletvezetőjével készített, a helyszínen személyesen elvégzett kérdőíves kutatáson keresztül vizsgáltam. A TeIR adatbázisból nyert információk alapján az említett 5 településen a vizsgált üzlettípusok számát az alábbi táblázat mutatja. (2. táblázat)

A statisztikai adatok alapján a vizsgált kereskedelmi egységek száma összesen 592, amiből a 60 fős, 10 százalékot meghaladó mintavétel többnyire reprezentatív és megbízható eredményhez vezetett. A 60 kérdőívet az üzletvezetők és tulajdonosok körében töltöttem ki.

A kérdőív 12 kérdésből állt, amelyek a helyi gazdaságra, a vállalkozások térbeli kapcsolataira, valamint a turizmus helyzetére és hatásaira vonatkoztak. A kérdőíves kutatást a 2015. július 16-tól augusztus 9-ig tartó időszakban kijelölt munka- és szabad-, illetve munkaszüneti napokon végeztem el, amelyek a turisztikai főszezonba estek. (Lásd. 4. melléklet) Tekintve, hogy a Velencei-tó településein működő vállalkozások döntő többsége kisvállalkozás és hogy a turizmusból származó bevételek jelentős része a turisztikai szuprastruktúrában realizálódik, olyan kisvállalkozások tulajdonosaival és üzletvezetőivel töltöttem ki a kérdőívet, amelyek a turisztikai szuprastruktúrához sorolhatók be.

2. táblázat: A vizsgált kiskereskedelmi egységek típusa és száma a Velencei-tó partján fekvő településeken, 2013

Üzlet típusa	Száma
kiskereskedelmi üzlet	300
étterem és büfé	180
zöldség-gyümölcs szaküzlet	10
palackozott italok üzlete	10
Sportszerüzlet	15
Cukrászda	28
Könyvszaküzlet	1
Ruhaüzlet	19
vegyesiparcikk üzlet	12
összesen	592

Forrás: saját szerkesztés a TeIR 2013-as adatai alapján

A 60 vizsgált vállalkozás üzlettípus és tevékenységi kör szerint a vizsgált településeken működő összes a turisztikai szuprastruktúrához tartozó kisvállalkozás profiljához viszonyítva arányosan oszlik el. A megkérdezett vállalkozásokhoz 26 kiskereskedelmi üzlet, 18 étterem és büfé, 2 zöldség-gyümölcs szaküzlet, 2 palackozott italbolt, 3 cukrászda, 2 sportszerüzlet, 4 ruhaüzlet, 2 vegyesiparcikk üzlet és 1 könyvszaküzlet tartozik. A kérdőívet kitöltő kisvállalkozások térbeli eloszlása tükrözi a négy tóparti település méretét és lakosságát is. A kérdőív egyaránt tartalmazott zárt és nyílt végű kérdéseket is.

Terepmunkám során azokkal a személyekkel és vállalkozásokkal készítettem strukturált interjút, amelyek meghatározzák a Velencei-tó településeinek gazdasági fejlődését. (ARDAY 2015; BÁLINT 2013; CSILLAG 2013; DORNYI 2015; KERKUSKA 2013; KOSZTI 2015; KUPI 2015; NAGY 2015; PINTÉR 2013; PUSER 2014; SÁRKÁNY 2013; SÍVÓ 2015; SZABÓ 2013; SZABÓ 2015; SZIGETVÁRI 2013; TAKÁCS 2015; TOLLAS 2014; TÓTH 2013; URBÁN 2015; VIRÁNYINÉ 2015) (Lásd. 6.,7.,9., 10. mellékletek)

A helyi polgármesterekkel készített strukturált mélyinterjút 2013 és 2015 között készítettem. A polgármesterekhez intézett kérdések a Velencei-tó turizmusára, a szezonálisra, a múlt, jelen és jövő fejlesztési projektjeire, a helyi gazdaság és társadalom struktúrájára valamint a település imázsára irányultak. Annak érdekében, hogy valamennyi megkérdezett hasonló feltételek mellett válaszolhassa meg kérdéseimet, az interjút egy standardizált kérdőív segítségével bonyolítottam le.

A vezető vállalkozások vezetőivel 2013 és 2015 között készített mélyinterjút szintén egy strukturált és standardizált kérdőív segítségével végeztem el. A feltett kérdések a cég megalapítására és telephelyválasztására, a termék- illetve szolgáltatási paletta és az ügyfélkör jellemzőire, az eddigi és a jövőbeli fejlesztésekre, a nyilvános forgalmi adatokra, az alkalmazottak lakóhelyére és végzettségére, valamint a többi vállalattal illetve ágazattal fenntartott kapcsolatokra irányultak.

A kvalitatív interjúk mintavételét és az interjúalanyok politikai, vállalkozási illetve egyéb településfejlesztéssel kapcsolatos szférához való tartozását a következő táblázatban foglaltam össze. (3. táblázat)

3. táblázat: A kutatáshoz elvégzett strukturált kvalitatív interjúk listája az interjúalanyok tevékenységi köre szerint.

Interjúalany:	Beosztás, szerepkör:	Interjúk száma:
DORNYI; KOSZTI; KUPI; TAKÁCS; TÓTH; VIRÁNYINÉ;	Polgármester illetve a településvezetésben tevékenykedő személy	6
BÁLINT; CSILLAG; KERKUSKA; PINTÉR; SEBESTYÉN; SÍVÓ; SZABÓ; SZIGETVÁRI; TOLLAS; URBÁN	Cégtulajdonos illetve a cégvezetés tagja	10
NAGY	Ingatlaniroda vezetője	1
ARDAY; SÁRKÁNY; SZABÓ	A Velencei-tó fejlesztésével foglalkozó valamely szervezet vezetőségi tagja	3
PUSER	Neusiedlersee Tourismus GmbH üzletvezetője	1
Összesen:		21

Forrás: Saját szerkesztés.

Az elkészített strukturált interjúkat a válaszok kérdéscsoportok szerint adott válaszok tipizálásával dolgoztam fel.

A Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara által szervezett Faluszemináriumi kutatások Pázmánd projektjének keretein belül lehetőségem volt megismerni a helyi lakosság hozzáállását a település turizmusához és turizmusfejlesztéséhez, valamint a helyi turizmushoz kapcsolódó vállalkozások vezetőinek és munkatársainak fejlesztési elképzeléseit is.

A turisztikai szolgáltatásokkal, attrakciókkal kapcsolatos elégedettséget, a helyi termékek ismertségét és a fejlesztések megítélését kívántam elsősorban mérni a legnagyobb közösségi portálon 2016. július 10-e és 2017. január 18-a között végzett online kérdőíves felméréssel. (Lásd 5. melléklet) A kérdések egy része a válaszadó egyes szociológiai jellemzőinek nemének, életkorának, lakhelyének, iskolai végzettségének feltárására irányult, míg a többi a Velencei-tó imázsának és az odalátogatók üdülési szokásainak vizsgálatát tűzte ki célul. Külön figyelmet kapott a helyi termékek ismertségének vizsgálata (17. kérdés), illetve a Velencei-tó pozicionálása a hazai tavak között. (1. kérdés) Az üdülési szokásokra vonatkozó kérdések közül három kapcsolódott a tartózkodási idő vizsgálatához (46. kérdés), egy az utazási szokásokra (9. kérdés), kettő a turisztikai attrakciókra (10. és 14. kérdés), kettő az esetleges szorosabb lokális kötődés feltárására (3. és 12. kérdés) vonatkozott, míg kettő lehetőséget adott a válaszadónak saját véleményének megfogalmazására. (11. és 15. kérdés).

A kérdőívet amely ötvözni igyekezett a zárt-, illetve nyíltvégű kérdőívek előnyeit háromszáznál töltötték ki, 114 férfi és 194 nő. (Lásd. 5. melléklet)

A Velencei-tó településeinek turisztikai funkciójának súlyát a turisztikai funkció értékkel vizsgálom. A térség települései közül csak azoknak volt indokolt az elemzése, amelyek rendelkeznek kereskedelmi és/vagy magán szálláshelyekkel. Turisztikai funkcióról az alábbi települések esetében beszélhetünk: Gárdony, Kápolnásnyék, Nadap, Pákoz, Pázmánd, Sukoró, Velence. A mutatókat a KSH és TeIR rendszerekben gyűjtött adatokból határoztam meg, kiválasztásukkor figyelembe vettem a „SMART” mozaikszó által jelölt alapelveket: törekedtem a kutatási célt tekintve alkalmas, mérhető, hozzáférhető, valóságnak megfelelő és időszerű mutatók meghatározására. (TÓTH – KÁPOSZTA 2010) Az így kijelölt indikátorokból egy viszonylag objektív, a vizsgált funkciót megbízhatóan mérő és települési rangsorok felállítására alkalmas mutatórendszer megalkotása volt a célom, még akkor is, ha a valóságot csak némi torzítással mutathatja számunkra az eredmény, mivel például a turizmus kutatásban a „kirándulók” számának mérése a mai napig még megoldatlan, így az éjszakázásokat véve alapul főként a turisták számára támaszkodhatunk. A vizsgált települések turisztikai funkcióit a következő mutatórendszer alapján határoztam meg:

- vendégéjszakák száma
- turisták/ lakosság aránya
- szálláshelyek száma: kereskedelmi és magán szálláshelyek számának összege
- szállásférőhelyek száma: kereskedelmi és magán szálláshelyek férőhelyei számának összege
- szálláshely-kihasználtság: férőhelyek száma*365/vendégéjszakák száma
- vendéglátóhelyek száma: éttermek, büfék száma + italüzletek és zenés szórakozóhelyek száma

- külföldi vendégek száma: külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken+ külföldi vendégek száma a magán szálláshelyeken
- átlagos tartózkodási idő: vendégéjszakák/vendégek száma

Az adatgyűjtést és a meghatározott mutatókhoz szükséges számtani műveletek elvégzését követően mutatónkénti rangsorokat alakítottam ki, melyeknek összegzésével kialakult a települések turisztikai funkció szerinti rangsora.

A kutatási eredmények elemzése után SWOT-analízissel tártam fel a térség erősségeit, gyengeségeit, valamint az ezekhez kapcsolódó lehetőségeket és kockázatokat.

A kisvállalkozások és a Velencei-tó látogatói körében végzett kutatásaimat rendelkezésemre álló szerény anyagi erőforrásaimból finanszíroztam, ami behatárolta a mintavétel nagyságát is. A térségre irányuló kérdőíves kutatások teljes reprezentativitása a jövőben külső támogatás segítségével valósulhat meg.

5. EREDMÉNYEK

5.1 A Velencei-tó településeinek történeti vizsgálata

5.1.1 Diakrón vizsgálat különös tekintettel a településszerkezetre és a gazdasági funkciókra

A fejlesztendő térség gazdasági helyzetének megfelelő feltérképezése –vagy annak hiánya– egy egész fejlesztési projekt eredményét meghatározza. Ebből adódóan nagyon fontos kiindulási alapot jelent számunkra, hogy a fejleszteni kívánt terület állapotát és településeinek funkcióját ne csak térbeli szempontrendszerek, hanem kronologikus vizsgálat segítségével is elemezzük, amit már a fejlesztési projektek generálásának előkészítő fázisában el kell végeznünk. (PUPOS 2007) A Velencei-tó településeinek gazdasági funkcióit és településstruktúráját történeti síkon is elemeztem, választ keresve arra a kérdésre, hogy milyen feltételei voltak a fürdőélet kialakulásának és hogyan hatott ez az új gazdasági funkció a települések szerkezetére illetve gazdaságára.

A Velencei-tó és környéke településeinek 1851. évi lakosságszámát és gazdasági értékeit Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* adatai alapján hasonlítottam össze. (4. táblázat)

4. táblázat: A Velencei-tó települései 1851-ben

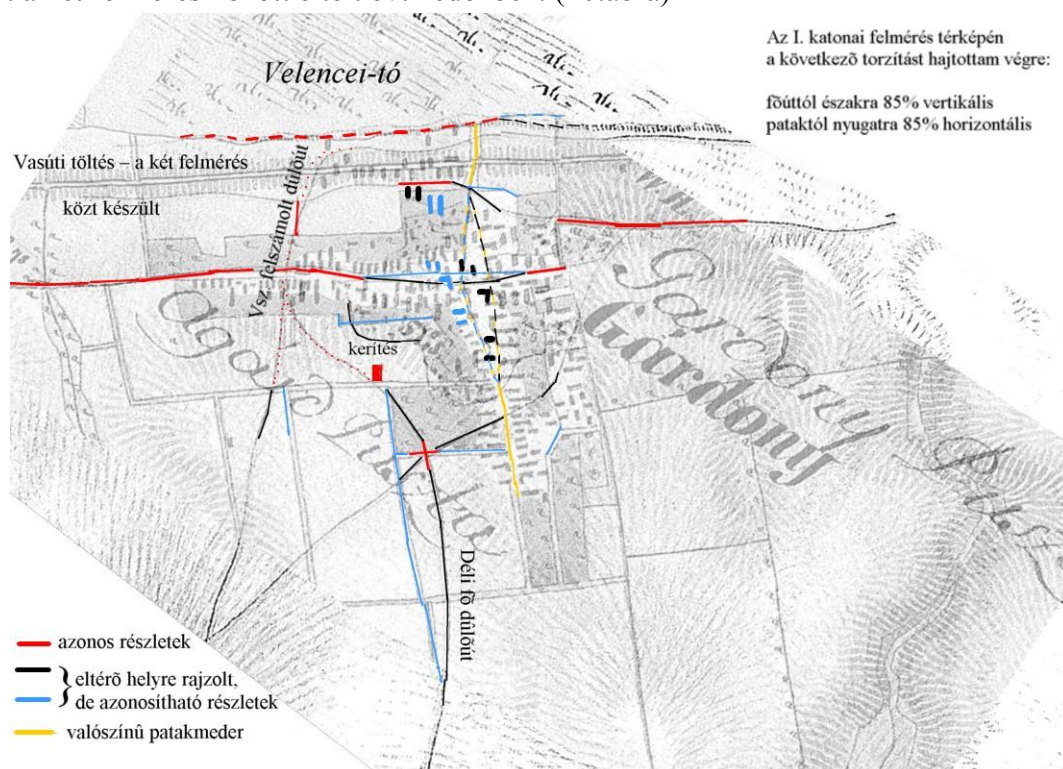
Település neve	Lakosság	Státusz	Gazdasági értékek
Agárd	134	világi birtok (Ürményi)	termékeny föld, nád
Dinnyés	300	egyházi birtok (felső-örsi prépost)	rétek és szántóföld
Gárdony	882	világi birtok (Magyary, Kaszap, Kovács)	termékeny határ, sok nád és vízimadár, vendégfogadó (+urasági lakóházak)
Nyék (Kápolnás Alsó és Felső) (ma: Kápolnásnyék)	1167	világi birtok (Balassa-Kútas)	búza, bor, kevés rét
Nadap	788	világi birtok (gr. Cziráky)	kevés, nem igen termékeny szántóföld, jó bor
Pákozdi	2500	egyházi birtok, (fehérvári káptalan)	szántóföld, szőlőhegy, nádlórét, kőbánya, vendégfogadó
Pázmánd	1628	világi birtok, urasági kastély és kert (Szász Coburg)	szántóföldek, legelők, rétek, szőlőhely, erdő
Sukoró	895	egyházi birtok, (fehérvári káptalan)	szőlőhegy, nád
Velence	1523	világi birtok (Meszlényi) + postahivatal	gazdag szántóföld, jó bor, vendégfogadó, nád, hal, vízimadarak
Vereb	1240	világi birtok (Végh) díszes urasági kastély és kert	búza, bor, erdő, birkatenyésztés
Újfalú (Zichyújfalú)	379	világi birtok (Zichy)	búza, birkatenyésztés

Forrás: Saját szerkesztés FÉNYES 1851 adatai alapján.

A XXI. századból visszatekintve, a jelenlegi mutatók alapján meglepőnek tűnik, hogy a Velencei-tó települései közül 1851-ben Pákozdi és Pázmánd voltak a legnépesebbek, megelőzve Velencét. Agárd, Gárdony és Dinnyés ebben az időben még közigazgatásilag is külön településeknek számítottak. A fehérvári káptalan birtokában álló Pákozdi nem csupán lakosságszám tekintetében, hanem gazdasági potenciál szempontjából is jelentős településnek

tűnik az időszakban: a gazdasági funkciók nagyon sokszínűek. A szántóföldi gazdálkodás mellett a szőlő és a bor is nagy szerepet játszott, emellett ipari jellegű tevékenységként a kőbánya is jelen volt, de egy vendégfogadóval is rendelkezett. A második legnagyobb lakosságszámú település, Pázmánd egy teljesen klasszikus mezőgazdasági falu jellemzőit mutatja, Velence gazdaságának pedig már 1851-ben is fontos eleme volt a tó közelsége. Velence településhierarchián belüli előkelő szerepére utalhat a postahivatal léte, amit a földrajzi fekvés is indokolhatott. A halászat és a nád hasznosítása Agárd és Gárdony korabeli életét is meghatározhatta. A Fényes Elek által gyűjtött adatok összegzésekor megállapíthatjuk, hogy a XIX. század közepén a Velencei-tó települései helyi gazdaságának középpontjában nem a tó állt, hanem jellemzően a termőföldhöz kapcsolódó mezőgazdasági funkció. Ebből adódóan a lakosságszámot elemezve is úgy tűnik, hogy nem kizárólag a tó parti települések rendelkeztek 1000 fő feletti, helyi viszonylatban magasabbnak számító lakossággal. (FÉNYES 1851)

A szakirodalom kiemeli, hogy a tájjelleg folyamatos változásba tükrözi a társadalmi és gazdasági fejlődést is. (JANSEN-VERBEKE 2013) A Velencei-tó ma legnagyobb települése, Gárdony fejlődése modellezésének szempontjából érdemes összevetni az I. katonai felmérés (1782–1785) során készített településtérképet a II. katonai felmérés idején készített térképpel (1806–1869). (ELSŐ, MÁSODIK) Ha a két térképet egymásra rajzoljuk, kideríthetjük, mi is történt a két felmérés között eltelt évtizedekben. (10. ábra)

10. ábra: Az I. és a II. katonai felmérések összehasonlítása. Agárd és Gárdony. Forrás:saját szerkesztés az I. és a II. katonai felmérés térképei alapján.

Az I. katonai felmérésen szereplő északi házsort a vasúti töltés építésekor lerombolták, csak a két az úttól délre fekvő ház maradt, ezek a 2. térképen is ott vannak a helyükön. A két térképen megegyező részleteket piros szín jelöli, érdekes, hogy az akkori út majdnem a mai 7-es út nyomvonalát követi. A sárgával jelölt rész egy patak lehetett, feketével a helyileg

eltérően rajzolt, de azonosítható részleteket jelöltem. A térképen pirossal jelölt sarokház még ma is áll (vagy a helyére építkeztek), tőle délre, a két dűlő kereszteződése ma is kereszteződésként funkcionál. A Déli Vasút Buda-Nagykanizsa szakaszának 1859-től 1861-ig történő kiépítése döntő hatást gyakorolt a Velencei-tó településeinek fejlődésére. A Déli Vasút vonala átszelte a Velencei-tó mocsárterületét, elválasztva Velencei-tótól a „Nádas-tavat”. (POLGÁR 1914)

A XIX. század végére a Velencei-tó települései közül nem csak Déli Vasút vonalán elhelyezkedő Gárdony, Dinnyés, Velence és Kápolnásnyék, hanem a Bicske-Székesfehérvár vasútvonal 1898. november 22-i megnyitását követően Pákozd és Vereb is rendelkezett vasútállomással.

A Bicske – Székesfehérvár – Sárbogárd vasútvonalon 1979-ig folyt személyszállítás. A vonal felújítását és ismételten személyszállításra való felhasználását az 1980-as években többször felvetették. (VÁTI 1980, VÁTI 1987) A vasútvonal kiemelt jelentősége a Velencei-tó északi parton fekvő településeinek szempontjából abban állt, hogy összekapcsolta Székesfehérvárt a Velencei-tó és a Vértes több településével, ami hosszútávon minden bizonnyal a vasútvonalon található települések fejlődését vonta volna maga után, mint ahogyan az Gárdony vagy Agárd esetében történt.

A Bicske – Székesfehérvár – Sárbogárdi HÉV Vasúttársaság által üzemeltetett vonal segítségével közlekedési kapcsolat létesült Székesfehérvár, Pákozd, Lovasberény, Vereb, Vértesacsa, Vértesboglár és Bicske között, közlekedés-földrajzilag is jobban összekapcsolva a későbbi Velencei-tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet településeit. (VÁTI 1986)

A XIX. század vasútfejlesztései, – különösen a Déli vasút létrejötte – nem csak a Balaton déli partján fekvő települések fejlődésére voltak nagy hatással, hanem a Velencei-tó déli partján fekvő településeket is bekapcsolták az ország gazdasági vérkeringésébe. Az eddigi eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a vasút kiépítése a Velencei-tó településeinek mindennapi életében és gazdaságában egy olyan visszafordíthatatlan átstrukturálódási folyamatot indított el, amelynek eredményeképpen kiszélesedtek a helyi árucikkek értékesítésének feltételei és lassan létrejöttek a turizmus, mint új gazdasági funkció kialakulásának a feltételei. Mint ahogyan a szakirodalom feldolgozása alapján már megállapíthatjuk, a XX. század eleje a Velencei-tavi fürdőkultúra kialakulásának hajnalát hozta magával.

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal 1938-ban Magyarország üdülő-, fürdő-, és szállóhelyeiről készített elemzést. A kiadvány is megerősíti, hogy ebben az időszakban „a hivatalosan elismert és nyilvántartott üdülőhelyek száma kevés”. (MOZOLOVSZKY 1938) Ezeknek az üdülőhelyeknek a döntő többsége a Balaton partján található. A Velencei-tó partján fekvő települések közül Gárdony és a közigazgatásilag hozzá tartozó Agárd, valamint Velence tartoztak Magyarországon nyilvántartott üdülőhelyei közé. A települések fejlesztése szempontjából fontos megemlíteni, hogy a Balaton környéki üdülőhelyek a Balatoni Intéző Bizottság, a Velencei-tó települései pedig a Velencei Tavi Szövetség, a többi település pedig az Országos Vendégforgalmi Szövetség illetékességi körébe tartoztak. Az 1937-es statisztikák szerint Gárdony 2, Agárd 1, Velence 1 tavi fővenyüfördővel rendelkezett. (MOZOLOVSZKY 1938) A szállodák, panziók, vendégfogadók száma – ami az elsődleges turisztikai szuprastruktúra meghatározó elemét képezi – Gárdony esetében 4, Agárdon 2, Velencén pedig

4. Férőhelyek szempontjából ez 33, 17 és 46 főt jelentett, a két település ezek alapján feltételezhetően egyformán kedvelt üdülőhelynek számíthatott. (5. táblázat)

5. táblázat: A Velencei-tó települései és a Balaton legjelentősebb idegenforgalmi központjainak összehasonlítása a szállodák, vendégfogadók és panziók száma ill. férőhelyei alapján, 1937

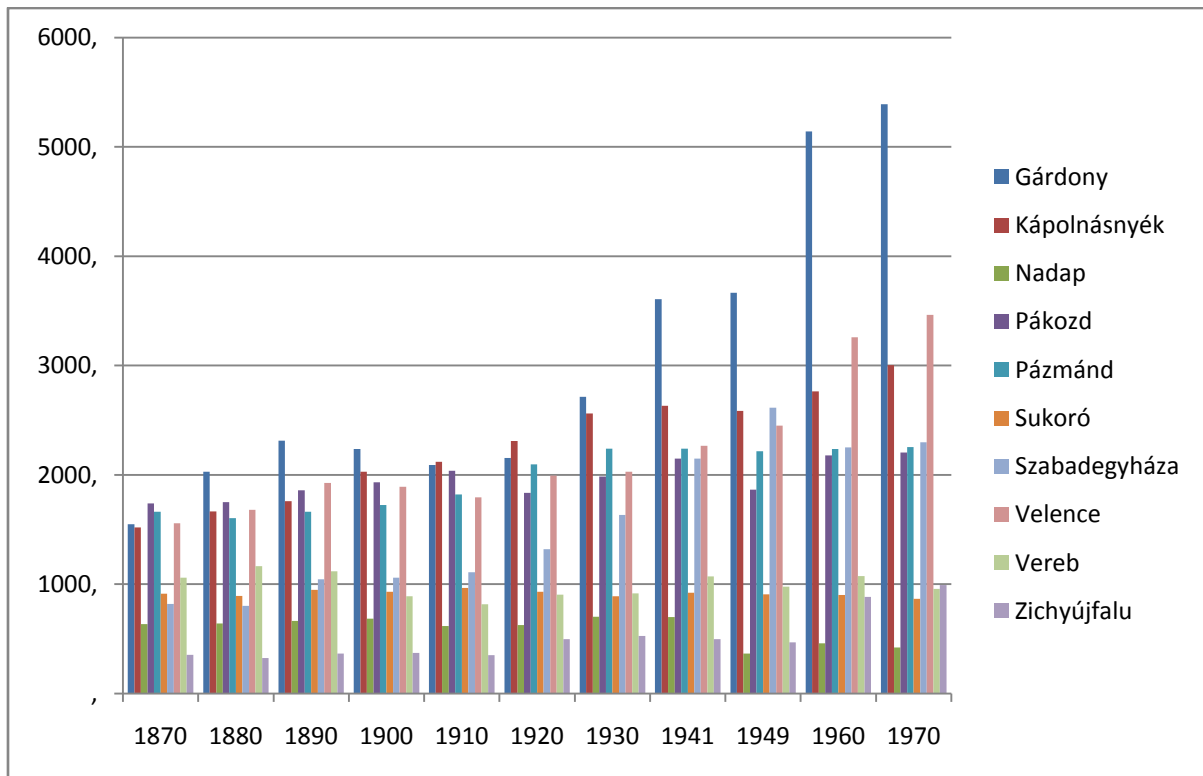
Település neve	Szállodák, panziók, vendégfogadók száma	Férőhelyek száma
Gárdony	4	33
Agárd	2	17
Velence	4	46
Pákozd	2	9
Kápolnásnyék	4	14
Balatonfüred	15	593
Balatonalmádi	27	638
Balatonboglár	16	604
Siófok	37	1228
Balatonlelle	28	776
Keszthely	14	213

Forrás: Saját szerkesztés MOZOLOVSZKY (1938) alapján.

Az ekkor már rohamosan elszaporodó, habár nem a fizetett vendéglátás részét képező nyaralók és hétvégi házak tulajdonosai és vendégei a szállodákban, panziókban és vendégfogadókban megszállóknál lényegesen nagyobb tömegeknek biztosítottak szállást. Szállodákat (vendégfogadókat és panziókat) a korabeli turisták Gárdony, Agárd és Velence mellett még Pákozdon és Kápolnásnyéken is találhattak. Ebben a kategóriában a Velencei-tó települései a Balaton jelentősebb idegenforgalmi célpontjainak már ekkor sem lehettek versenytársai. Az 1937-es évre vonatkozó adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a Velencei-tó települései közül a II. Világháború előtt Gárdony és a hozzá tartozó Agárd, Velence, Pákozd és Kápolnásnyék rendelkeztek turisztikai funkcióval. A szálláskínálat szűkössége ellenére a turisztikai infrastruktúrához tartozó közlekedési hálózat fejlettsége az ország többi üdülőhelyével összehasonlítva korszerűnek számított: a Velencei-tó két legjelentősebb települése, Gárdony és Velence egyaránt rendelkezett vasút- és autóbusz állomással, benzinkútja Gárdonynak volt, autójavító műhelye pedig Velencének.

Az 1930-as években már több ezer látogató kereste fel a Velencei-tavat, de az akkor még nagyon hiányos elsődleges turisztikai szuprastruktúra, a szállásszolgáltatás és az ehhez kapcsolódó vendéglátás nem tudta kielégíteni a gyorsan megnőtt igényeket, ezért „a tó partján fekvő községek lakossága lassan berendezkedett arra, hogy tavasztól ősziig egy-két szobát lakásából megszálló helyként az üdülők rendelkezésére bocsát jó pénzért.” (VOTISKY 1934: 18) A szálláskínálat többféle kategóriájú szállással történő bővítése tehát alapfeltétele volt a Velencei-tó turizmusának fejlesztésének és az itt nyaralók számának növelésének.

A Velencei-tó településeinek népességét a TeIR történelmi adatainak a felhasználásával az 1870-től 1970-ig tartó időszakban a jelenlevő összes népesség számának változásával vizsgáltam. (11. ábra)

11. ábra: A jelenlevő összes népesség számának változása a Velencei-tó településein 1870 és 1970 között. Forrás: Saját szerkesztés a TeIR történelmi adatai alapján.

A térség két legnagyobb településének, Gárdonynak és Velencének a népességszáma 1870-től-1890-ig növekvő, ezt követően pedig 1920-ig csökkenő tendenciát mutat. VITEK levéltári kutatásaiból az is kiderül, hogy Gárdony népessége a XIX. század utolsó harmadában legfőképp a betelepülőknek köszönhetően indult növekedésnek (VITEK 2009), ebben az időszakban tehát képes volt munkaerőt felszívni a település. Kápolnásnyék lakossága 1949-ig feltehetően a település világháborús veszteségeinek következtében csökken, utána viszont folytatódik az egyenletes növekedés.

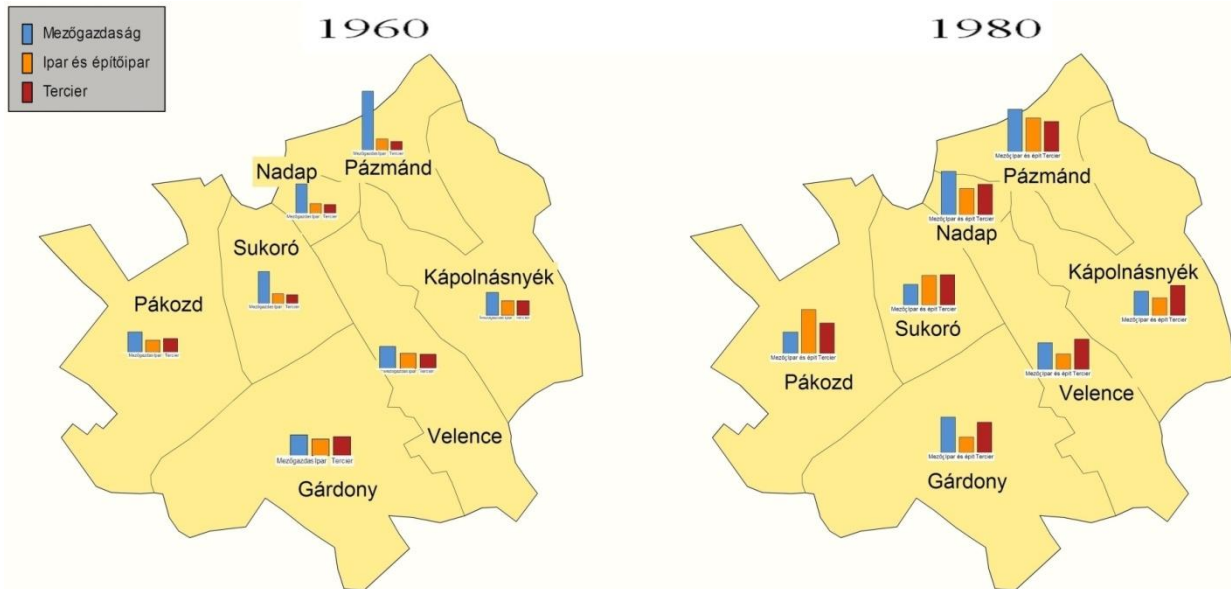
A térség lakossága a két világháború közötti időszaktól egészen 1941-ig dinamikus növekedést mutat, ami a turizmus és a hozzá kapcsolódó létesítmények és szolgáltatások kiépülésére, valamint a fürdőegyletek tevékenységére vezethető vissza.

A II. Világháborút követő 1949-től-1970 közötti periódus látványos népességnövekedése minden bizonnyal összefügg azzal a ténnyel, hogy a Velencei-tó és Vértes hegység területét kiemelt üdülőkörzetté nyilvánították. A turisztikai fejlesztések 1958-tól a Velencei-tavi Intéző Bizottság (VIB) illetékességéhez tartoztak. A turizmusfejlesztés és a vízpart mellett az olcsó telekárak is sok Budapestről kiköltözni vágyó, szerényebb jövedelemmel rendelkező munkást illetve középosztálybelit csábítottak a Velencei-tó partjára. A kisebb településeket vizsgálva figyelemre méltó, hogy Vereb, Nadap és Zichyújfalu lakosságának alakulásán már ebben a száz évben is erős ingadozás fedezhető fel, ami feltételezésem szerint a Velencei-tó partjától való nagyobb távolsággal és a településhierarchián belül betöltött perifériális szerepkörrel magyarázható.

A Velencei-tó településeinek gazdasági szerkezetéről az 1963. évi állapotokat tükröző, 1967-ben megjelent Magyarország nemzeti atlaszán a térség gazdasági szerkezetét még a mezőgazdaság uralja, amit a vegyes szántóföldi gazdálkodás és a sertésenyésztés jellemeztek,

emellett az erdőgazdálkodás jelenlétét is ki kell emelnem. Az iparban foglalkoztatottak száma 1963-ban sem Gárdonyban, sem Velencén nem haladta meg a 100 főt. (PAPP-VÁRY 2005)

A mezőgazdaság és az ipar mellett az 1970-es évektől tehát a Velencei-tó településein egyre fontosabbá vált a turizmus, amit bizonyítanak a foglalkoztatási adatok változásai is. Ha az aktív keresők szektoronkénti megoszlását az 1960-as és az 1980-es népszámlálás adatai alapján szerkesztett térképek segítségével összehasonlítjuk, képet alkothatunk a térség települései gazdasági szerkezetének változásairól. (12.ábra)

12. ábra: Az aktív keresők megoszlásának változása a Velencei tó településein az 1960-as és az 1980-as népszámlálás alapján.

Forrás: Saját szerkesztés a Geomarket szoftverrel a TeIR adatai alapján.

Az aktív keresők szektoronkénti megoszlását vizsgálva az 1960-as népszámlálás évében a Velencei-tó településein kivétel nélkül a mezőgazdasági funkció dominál. A térkép alapján úgy tűnik, hogy a minél nagyobb az adott település tótól való távolsága, annál erősebb a mezőgazdasági funkciója. Ezekhez a településekhez napjainkban is kiváló termőhelyi adottsággal rendelkező szántóterületek tartoznak. (VÁTI 2009)

Az 1980-as állapotot vizsgálva az iparban dolgozók számának növekedése mellett még azt is megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági szektor súlya az összes településen csökken, ezzel párhuzamosan a terciér szektor folyamatos növekedésnek indult. Az ekkor már turisztikailag jelentős szerepet játszó Velencén, az északi parton fekvő Sukorón és a térségi kereskedelmi központ szerepét betöltő Kápolnásnyéken az aktív keresők többsége egyaránt a terciér szektorban talált megélhetést.

Ez a foglalkoztatási struktúra arra enged következtetni, hogy a Velencei-tó közelsége alapjaiban határozta meg a térség gazdasági szerkezetét. Az erős mezőgazdasági funkciójú települések, Nadap és Pázmánd a tó partjától távolabb helyezkednek el.

A térség legnépesebb településén az aktív keresők szektoronkénti megoszlása nagyon érdekesen alakult. 1980-ban Gárdonyban a legtöbben a mezőgazdaságban és a terciér szektorban dolgoznak. Erre a foglalkoztatási struktúrára több tényező is magyarázatot adhat. A három szektor viszonylag kiegyensúlyozott súlya Gárdony esetében feltehetőleg

Zichyújfalu és Gárdonyi együttes adataiból is adódik. A Gárdonytól délre fekvő település csak a XX. század végén, 1997-ben vált önálló községgé. Az 1962-es Gárdonyhoz történő csatlakozásnál döntő érvnek számított, hogy a lakosság csaknem 80%-a az Agárdi Győzelem Állami Gazdaságban (később Agárd-Zichyújfalui Mezőgazdasági Kombinát) dolgozott, ezen kívül még sokan ingáztak Székesfehérvár üzemibe is. (TÓTH 2013) Fejér megye 1966-os Statisztikai Évkönyve adatai alapján a Velencei Nádgazdasági Vállalat 156 főt foglalkoztatott. Ugyanennek az évről az adatai szerint Fejér megyén belül az Agárdi Állami Gazdaság területe volt a az enyingi nagyüzemi gazdaság mögött a második legnagyobb, 19130 katasztrális hold, amiből a legjelentősebb rész szántó, legelő és rét, de a 349 katasztrális hold szőlő sem számított elhanyagolandónak, amit Fejér megyén belül csak a Móri Állami gazdaság hatalmas szőlőterülete előzött meg. Az Agárdi állami gazdaság szántóföldi növényei közül vetésterület szempontjából a kenyérgabona és a kukorica játszotta a fő szerepet. (KSH 1967)

Szintén fontos tisztáznunk, hogy az ekkor még nagyközségi rangú Gárdony közigazgatásilag több településből jött létre: a falusias jellegű Dinnyésből, a kedvelt fürdőhelyből, Agárdból és Gárdonyból, a szolgáltató és igazgatási központból. Az említett három településen kívül ekkor még a szintén falusias jellegű Zichyújfalu is Gárdony részét képezte. A közlekedési infrastruktúra, a 7-es út és a Székesfehérvár-Budapest vasútvonal pedig a más településeken – köztük a Székesfehérváron és Budapesten – történő munkavállalásra is kiváló lehetőséget kínált.

Az 1971-ben jóváhagyott Velencei tavi Központi Fejlesztési Programban is megfogalmazódott, hogy a Velencei-tó környékére nem lehetett ipart telepíteni, így a szekunder szektorban dolgozó munkavállalók döntő többsége más településekre ingázott.

A tó partján fekvő településeken a terciér szektor fontos részét képezték az idegenforgalmi létesítmények. Az ebben az időszakban dinamikus fejlődést tapasztaló kempingek mellett magasabb kategóriájú szállások is rendelkezésre álltak. 1965-ben a Velencei-tónál az agárdi Varsa hotel és a szintén ugyanazon a településen, Gárdonyban található Gárdonyi Géza szálló működtek szállodaként, 18 valamint 20 férőhellyel, ami 5 és 8 szobát jelentett. A tó partjától távolabb fekvő Nadapon, a Meleg-hegyen található turistaszállás 4 szobájával 50 fő befogadására volt alkalmas. Az 1965. évi adatok alapján tehát Nadap községnek is volt már turisztikai funkciója, ami feltételezhetően a természeti attrakciónak köszönhető. 1965-ben 1304, 1966-ban 1392 vendég éjszakázott itt, amiből a külföldi állampolgárok száma 1965-ben 100, 1966-ban pedig ennek több mint a duplája, 209. (KSH 1967)

Az előbb leírtak teljesen egybevágóak a VÁTI 1986-ban készült elemzésével. A Velencei-tó településeinek iparban dolgozó lakosságának döntő többsége ingázott. Ők többnyire Székesfehérvár nagyüzemeiben találtak munkát, de Vereb-Pázmándtól egyre nagyobb arányban választanak budapesti munkahelyeket. A Velencei-tó partján és Zichyújfaluban, Kápolnásnyéken és Nadapon 5 iparba sorolt szervezetnek 7 telephelye volt megtalálható, a mezőgazdasági és szolgáltató szervezetek ezzel szemben 19 telephellyel rendelkeztek, amelyek közül kiemelkedett az ÉDÁSZ, valamint az Agárdi Mezőgazdasági Kombinát Takarmány-gyára és AGROKOMPLEX üzem. (VÁTI 1986) Az ipari, építőipari és ipari jellegű tevékenységek tehát nem határozták meg döntően a Velencei-tó térségének gazdasági struktúráját. Az ipari illetve ipari jellegű üzemek területileg szétszórtan helyezkedtek el, így a kápolnásnyéki vasúthoz kapcsolódó kis terület kivételével nem

képeztek összefüggő ipari területet. A helyben foglalkoztatottság Gárdonyban, Velencén és Kápolnásnyéken volt jelentős. Ezeken a településeken a szellemi foglalkoztatottak aránya meghaladta a 24 százalékot. A Velencei-tó Vértes fejlesztési területet vizsgálva további fontos összefüggés, hogy a tó háttértelepülései közül csak a déli részen érezhető a Velencei-tó vonzó hatása, ami a munkaerőpiacon a legtöbb esetben a fiatal munkavállalók idegenforgalomban történő munkavállalásában nyilvánult meg. Az 1980-as évek turisztikai fejlesztései a VÁTI elemzései alapján a vonzó értékek és a turizmus fogadásának műszaki, gazdasági és területi feltételeinek biztosítása mentén történtek, a Velencei-tó turizmusának piacát pedig „döntően a főváros és Székesfehérvár lakói” jelentették. (VÁTI 1986)

A tó településeinek Budapest és Balaton közötti fekvése a Balaton tehermentesítésének a lehetőségét is megteremtette a fejlesztéssel foglalkozó szakemberek fejében (FML 1971; VÁTI 1980; MOLNÁR et al. 2002), a megnövekedett hétvégi és kirándulóforgalom kiszolgálásához azonban a tó déli partján fekvő településeken már meglévő már megfelelőnek mondható alap infrastruktúra mellett a turisztikai infra- és szuprastruktúra nem bizonyult elégségesnek. A turisztikai infrastruktúra a korlátozott strandférőhelyek és a strandokon szűkösen rendelkezésre álló létesítmények miatt nevezhető hiányosnak, az elsődleges szuprastruktúrához tartozó szálláshely-szolgáltatás a már ismertetett és elemzett adatok alapján jellemzően a kempingekre és az alacsonyabb kategóriájú szállástípusokra épült. A vendéglátóipari ellátás fejlődése érdekes képet mutat. (6. táblázat)

6. táblázat: A vendéglátóhelyek alapterületének változása a Velencei-tó településein, 1970, 1980, 1985, 1990

Vendéglátóhelyek alapterülete (m2)	Gárdony	K.nyék	Nadap	Pákozsd	Pázmánd	Sukoró	Velence
1970	2897,	898,	95,	641,	233,	87,	1965,
1980	4117,	819,	93,	469,	233,	89,	3160,
1985	6307,	805,	93,	469,	233,	101,	7389,
1990	5002,	884,	93,	920,	180,	105,	2126,

Forrás: saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

A vendéglátóhelyek alapterülete Gárdonyban és Velencén 1970-től 1985-ig dinamikus fejlődést mutat, 1985-től azonban 1990-ig csökkenő tendenciát figyelhetünk meg, Kápolnásnyéken, Pákozdon és Sukorón azonban növekedést állapíthatunk meg. A vendéglátóhelyek alapterületére vonatkozó adatokat a vendéglátóhelyek számával kiegészítve világossá válik, hogy Gárdonyban és Velencén az 1990-es adatsorban megjelenő csökkenés a Gárdonyban 14, Velencén pedig 10 vendéglátóhely megszűnésével esik egybe.

A Gárdonynál és Velencénél jóval szerényebb turisztikai funkciót betöltő kisebb települések közül 1990-re csak Pázmádon szűnt meg egy vendéglátóhely. A vendégek száma az idegenforgalmi szálláshelyeken az 1980-as és az 1985-ös évet összehasonlítva Gárdonyban 30527-ről 45483-ra emelkedik, Velencén pedig 1149 és 28777 fővel még látványosabb növekedést mutat. (6. táblázat) A kiskereskedelmi forgalom az 1980-as és 1985-ös évek adatait összehasonlítva Gárdonyban 250807 Ft-ról 400920 Ft-ra nőtt, Velencén 132082 Ft-ról 298264 Ft-ra emelkedett. (TeIR)

7. táblázat: A kiskereskedelmi boltok alapterületének változása a Velencei-tónál.(1970, 1980, 1985, 1990)

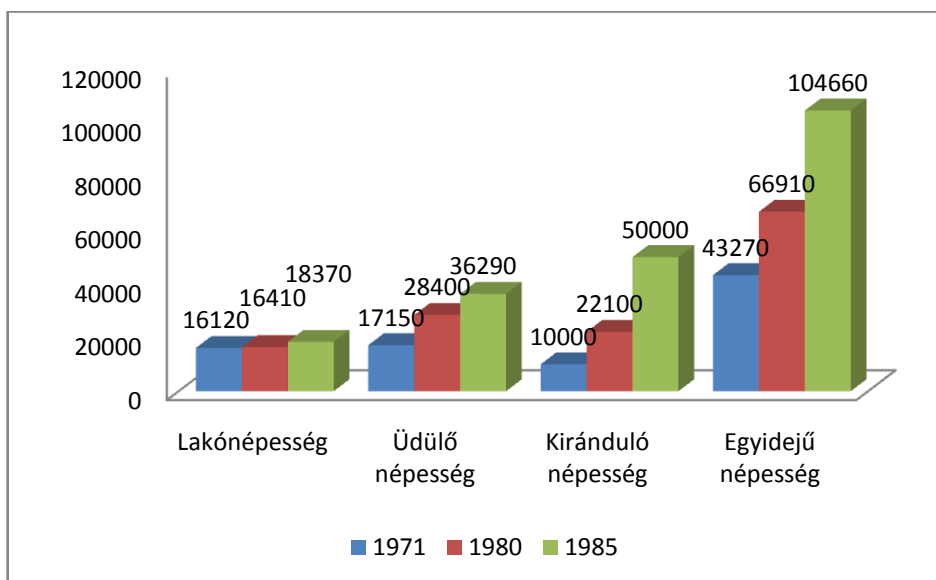
Kiskereskedelmi boltok alapterülete (m ²)	Gárdony	K.nyék	Nadap	Pákozd	Pázmánd	Sukoró	Velence
1970	1982,	1509,	113,	669,	308,	170,	856,
1980	3353,	1659,	113,	482,	201,	195,	1856,
1985	3660,	1951,	113,	615,	360,	179,	934,
1990	3192,	1882,	113,	461,	360,	169,	1454,

Forrás: Saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

A kiskereskedelmi boltok alapterülete Gárdony és Kápolnásnyék esetében 1970-től 1985-ig dinamikusan növekszik, 1990-ben pedig csökkenést mutat, Velencén az 1970-1980-közötti időszak növekedése, valamint az 1990-es év adata figyelemre méltó. (7. táblázat) Itt az 1985-ös évben látható drasztikusnak tűnő csökkenést némileg ellensúlyozza az a tény, hogy Kápolnásnyék és Velence ekkor már területileg gyakorlatilag összenőttek. A csekély turisztikai szerepkörrel rendelkező Nadapon és Pázmádon, valamint a tó északi partján található Sukorón a kiskereskedelmi boltok területe a vizsgált időszakban viszonylag kiegyensúlyozott értékeket mutat.

A vizsgált adatok alapján úgy tűnik, hogy az idegenforgalmi szálláshelyek, vendéglátóhelyek, valamint a helyi kiskereskedelem adatsoraiban történő változások szoros összefüggést mutatnak, illetve hogy az idegenforgalommal kapcsolatos beruházások a helyi gazdaság egészére pozitív hatást gyakorolnak. A Vizsgazdálkodási Intézet adatai alapján a Velencei-tó lakó-, üdülő és a kiránduló népességének 1971-től 1985-ig megfigyelhető folyamatos növekedése időben egybeesik az infrastrukturális fejlesztésekkel. (13. ábra)

A vizsgált időszakban a lakónépesség 1980-ig egy kisebb, 1985-ig viszont már egy jelentősebb növekedést mutat. Ezzel párhuzamosan az üdülő népesség, tehát a Velencei-tó településein éjszakázó turisták száma is látványosan, egyenletes ütemben kezdett emelkedni. A leglátványosabb növekedés a kiránduló népesség számában figyelhető meg, ami az egynapos és valószínűsíthetően a nyári hétvégeken érkező látogatók körének bővülését jelenti. (13. ábra)

13. ábra: A Velencei-tó lakó- üdülő- és kiránduló népességének változása ,1971-1985

Forrás: saját szerkesztés BÖKFI, 1987 alapján

Az eddigi eredmények arra engednek következtetni, a vizsgált területen összefüggés figyelhető meg a turisztikai infra- és szuprastruktúra állapota és fejlesztése, a térség gazdasági potenciálja és a népességszám, üdülönépesség és a kirándulóforgalom között.

Az emeletes lakóépületek százalékos aránya Gárdonyt vizsgálva 1960-ban a lakóépületek 1,1038%-át teszi ki, és ez az arány a következő húsz évben sem változott jelentősen, 1970-ben 0,9557 és 1980-ban 0,9072%, ami a település kinézetét és lakás struktúráját illetően egyértelműen egy falusias képet mutat. Velence esetében viszonylagos növekedésről beszélhetünk: az emeletes lakóépületek aránya az 1960-as szintről, ami 0,2436%, egy évtized alatt 0,7782%-ra emelkedett, ami 1980-ra sem változott. A Velencei-tó településein tehát az emeletes lakóépületek száma olyannyira elenyésző, hogy már 1970-re egy település esetén sem érte el az 1%-ot, Nadap és Sukoró pedig csak földszintes lakóépületekkel rendelkezett. (TeIR) A településeken lezajlott infrastrukturális és turisztikai fejlesztések ellenére a Velencei-tó nyaraló- és kirándulóhelyei még mindig „falusias”, természet-közeli kinézettel rendelkeztek, a több szintes beépítettség hiánya pedig a magasabban fekvő területekről lehetővé tette a tóra és attraktív környezetére való zavartalan kilátást. (VÁTI 1980)

A Velencei-tó legmeghatározóbb településéről, Gárdonyról a gazdasági funkciók vizsgálatánál már megállapítottuk, hogy a lakosság jelentős része a terciér szektorban dolgozik, a helyi kereskedelmi és szolgáltató hálózat jól kiépített. Áruházak, iparcikk-üzletek, éttermek, vendéglők és csárdák, különböző kategóriájú szálláshelyek és a fürdőzéssel kapcsolatos szolgáltatások teszik ki a vállalkozások döntő többségét. A strandok, szálláshelyek, úthálózat és a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése eredményeképp létrejöttek a Velencei-tó idegenforgalmi központjai.

Gárdony és Agárd településeknek tehát nemcsak az arculatuk, hanem funkciójuk is megváltozott. A régebben a primer szektorban munkát adó települések lakosságának többsége a terciér szektorban keres megélhetési lehetőségeket.

A tóparti települések turisztikai és lakófunkciói szorosan összekapcsolódtak, a turizmus fejlesztése nagyban elősegítette illetve igényelte is a kereskedelmi és vendéglátási struktúra fejlesztését, ami turisztikai megközelítés szerint a másodlagos szuprastruktúra részét képezte.

Az infrastrukturális fejlesztések és a turizmus egymásra gyakorolt hatásait a turizmuselméleti szakirodalomban is megtalálhatjuk. A turizmus megkívánja az infrastruktúra, az utak, a vízellátás, elektromos áram, személyszállítás és telekommunikáció megfelelő fejlesztését, amit „lehet úgy tervezni, hogy a helyi lakosságot is szolgálja, tehát az is részesedjen a fejlesztések előnyeiből.” (LENGYEL 2004: 29) Az infrastrukturális fejlesztéseknek a Velencei-tó - Vértes üdülőkörzeten belül - különösen a Velence-tó településein - a turisták mellett az ott élő lakosság is haszonélvezője volt.

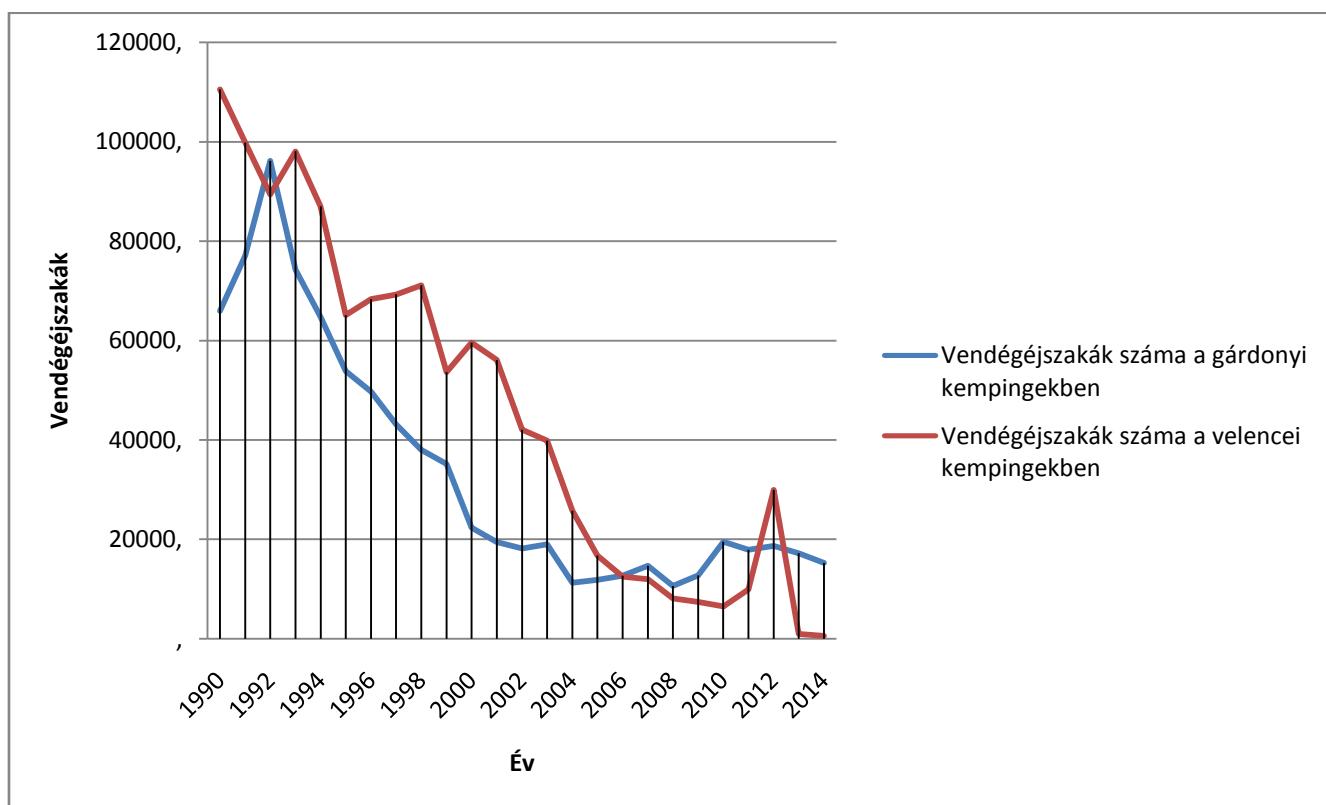
A jól kiépített közlekedési infrastruktúra a helyi lakosoknak megteremtette a jobb kereseti lehetőséget kínáló budapesti és székesfehérvári munkahelyekre történő ingázás lehetőségét, a fővárosból kiköltözni vágyók számára pedig elérhetővé vált egy nyugodtabb, „vidéki” élet. Az államszocialista korszakban tervezett és megvalósított fejlesztések természetesen merőben eltértek a mai területfejlesztési gyakorlattól, hiszen ezek még a szocialista rendszer lényegének megfelelően a vállalkozói szférát figyelmen kívül hagyva a kínálat feltárását tekintették a tervezés lényegének és az erőforrások bővítésére irányultak, a

központi gazdasági döntéshozatal számára teremtve „orientációs pontot. (TÓTH – KÁPOSZTA 2010)

A második világháború után kibontakozó szocialista gazdálkodás a magánvállalkozásoknak az idegenforgalom területén sem engedett teret, ezáltal az egész szektor jelentősen átalakult, tekintve, hogy a turisztikai szállás- és vendéglátóhelyeket jellemzően családok üzemeltették. (GALAMBOS – TÖRZSÖK 2015; REHÁK 2011) A leírt gazdaságfejlesztési gyakorlat azonban több számításba nem vett problémát okozott, amelyekre a Velencei-tavi üdülőtáj általános rendezési tervében is találunk utalást: „A fejlesztési programok megvalósítása során egyre több létesítmény kerül tanácsai kezelésbe, ezzel szaporodnak a tanácsai üzemeltetés és fenntartás gondjai.” (VÁTI 1980: 53.)

5.1.2. A Velencei-tó turizmusának hanyatlása az 1990-es évektől

A kempingturizmus és az ehhez kapcsolódó velencei-tavi fürdőzés szerepének változását a gárdonyi kempingekben eltöltött vendégéjszakák számának változásával vizsgáltam 1990-től 2014-ig, 25 év adatai alapján. (14. ábra)

14. ábra: Vendégéjszakák számának alakulása a gárdonyi és velencei kempingekben 1990- 2014.

Forrás: Saját szerkesztés a TeIR adatai alapján

Az 1989-től városi ranggal rendelkező Gárdony kempingjeiben eltöltött vendégéjszakák száma 1990-től 2014-ig csökkenő tendenciát mutat, annak ellenére, hogy a „mélypontot”, a 2008-as évet követően – ami a gazdasági válság kezdetével esett egybe – lassú növekedést tapasztalhatunk. A gárdonyi és a hasonló tendenciát mutató velencei kempingek adatainak alapján a Velencei-tó kempingturizmusában 1992-től egyértelmű visszaesés figyelhető meg.

A gárdonyi és velencei kempingekben töltött vendégéjszakák kronologikus összehasonlítása alapján kiderül, hogy a két település kempingturizmusa az 1990-es évektől kisebb-nagyobb átmeneti növekedés ellenére - amelyekkel még mindig nem sikerül elérni az 1990-es évek első felében regisztrált számokat- folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, ami nem csak egy településen történt változásokra, hanem a Velencei-tó egészére jellemző problémákra vezethető vissza. 1993-ban a Velencei-tó településeinek egyik legfontosabb létkérdésévé vált a tó vízpótlása, amihez több település önkormányzata is anyagi erőforrásokat biztosított. (KUPI 2000)

A kempingturizmus elmúlt évtizedekben történő hanyatlásában minden bizonnyal több tényező is szerepet játszott: a közlekedési infrastruktúra fejlődésének és az utazási szokások megváltozásának eredményeképpen a nyaralóhelyeken való tartózkodási idő is csökkenésnek indult, a szálláskínálat bővülésével pedig lehetőség nyílt a magasabb kategóriájú, de még mindig megfizethető szálláshelyeken való éjszakázásra is.

A kempingezést jellemző csökkenő tendenciával párhuzamosan a Velencei-tó térségének programlehetőségei lassan bővülni kezdtek, és annak ellenére, hogy a köztudatban még mindig fürdőhelyként szerepelnek a tóparti települések, az elmúlt időszakban már egyre több programlehetőséget kínáltak.

A gazdasági válság negatív hatása a turizmusra, valamint a Velencei-tó kapuja projekt megvalósítása körüli bonyodalmak egyaránt tovább fokozták a térség kempingturizmusának hanyatlását. Egyértelműen a Velencei-tó kempingturizmusának hanyatlásához hozzájáruló aktív negatív tényezőként kell megemlítenünk a tó partszakaszának és partfalának évről-évre romló állapotát is. Az 1970-es és 1980-as években még modernnek számító turisztikai infrastruktúra az ezredfordulóra már nagyon elavulttá vált, folyamatos fejlesztésére a településfejlesztés helyi szereplői csak kevés figyelmet fordítottak: „Az idő eljárt felettünk és az infrastruktúrát nem fejlesztettük, ebből adódóan elmaradt a vendég is, mert ugyanazért a pénzért, amit velencei-tavi nyaralásra költöttek, már a horvát tengerparton és más magasabb színvonalú helyeken is szállást és ellátást kaptak.” (KUPI 2015)

A vendégéjszakák száma az 1990-es évektől több jelentős Balaton-parti település kempingjeiben is folyamatos csökkenést mutat. A TeIR adatai szerint Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonkenese, Balatonszemes és Siófok kempingjei az 1990-ben regisztrált vendégéjszakák számát – a legkiemelkedőbb számokat hozva például Balatonfüred esetében 354670, Balatonszemes kempingjeiben pedig 256905 – még az 1-2 évet érintő átmeneti fellendülések ellenére sem voltak képesek túlszárnyalni, a magyarországi kempingezés népszerűségének csökkenése tehát országos tendenciának mondható.

A Velencei-tó és a Balaton kempingjeinek infrastrukturális állapota között a XXI. század elején már egyre élesebb különbségek rajzolódtak ki. A Balaton-part számos településén az 1990-es évektől a minőségi turizmus kiszolgálására alkalmas épületegyütteseket emeltek a kempingek területén, és általánosságban is fejlesztették a partszakasz turisztikai infrastruktúráját. (KUPI 2015) Ezzel ellentétben a Velencei-tónál ilyesfajta fejlesztések nem történtek, sőt a meglévő infrastruktúra folyamatos amortizációja vált jellemzővé.

5.1.3 A Velencei-tó eddigi területfejlesztési gyakorlatának problémái történelmi távlatban

A Velencei-tó térségének kutatása kapcsán a diakrón vizsgálat mindenképpen indokolt volt, tekintve hogy az eddigi fejlesztési gyakorlat problémáinak történelmi távlatból történő kutatása számos olyan problémát hozott felszínre, amelyek a mai napig aktuálisak, mivel ezeket a mai napig nem sikerült hosszú távon megoldani.

A Velencei-tó partján fekvő települések területhasználatának kronologikus áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági terület folyamatosan csökkent, a terciér szektorban tevékenykedő létesítmények száma pedig gyors növekedésnek indult. Gárdony tehát fejlődéstörténete során a primer szektorból közvetlenül a terciér szektorra helyezte a gazdasági súlypontját. A vasút XIX. századi megjelenése és a 7-es autópálya XX. századi megépítése a település tóparti fekvésével párosulva olyan fejlesztési potenciált biztosított a területnek, ami megalapozta jövőbeli fürdővárosi szerepkörét. A terciér szektor így feltehetően a mezőgazdaságban és halászatban feleslegessé vált munkaerőt szívta el. A település a rendszerváltás után az Agárdi Győzelem Állami Gazdaságmegszűnésével már nem igényelt akkora munkaerőt a primer szektorban, így a Zichyújfaluból ingázó dolgozóknak sem tudta a már „megszokott” munkalehetőséget nyújtani. A gazdasági struktúra átalakulásának ez a fázisa jelentősen hozzájárulhatott Zichyújfalu különválásához. 1989-re tehát Gárdony gazdasági funkciója a primer szektorból közvetlenül a terciér szektorra helyeződött át, ennek köszönhetően eltérő fejlődési utat járt be, mint mai városaink többsége. A település ennek a funkcióváltásnak köszönhetően várossá fejlődését, ami gazdaságára, társadalmára és környezetére egyaránt hatással volt. Mindezek eredményeképp Gárdony ahhoz a 9 városi rangú településhez tartozik Magyarországon, melyeknek „vezető s majd egyedüli funkciója az idegenforgalmi szerepkör (ez a városok 4,5%-a)” (BELUSZKY 2003: 424)

Az eredetileg mezőgazdasági funkciójú települések, Gárdony és Agárd, a turizmusnak köszönhetően fejlődött várossá. A turizmus megjelenése nemcsak a település(ek) arculatát, hanem gazdasági szerkezetét is átformálta. Gárdony, mint üdülőváros dinamikus elemét képezi a magyarországi városállománynak, a vállalkozók lakosságához mért száma magas, lakosságszáma folyamatosan növekszik, szerepköre gazdagodik. (BELUSZKY 2003: 427)

A jó infrastruktúra és kedvező helyi és helyzeti energiák annyira meghatározták Gárdony és Velence fejlődését, hogy már jó ideje túlnőttek a 19. században még népesebb Zichyújfalun. A XX. században tehát éles struktúraváltást figyelhetünk meg: a térség gazdasági súlypontja a tóra helyeződik át, míg a tóparttól távolabb eső települések háttértelepülésekké válnak.

A történelmi vizsgálat arra is rámutatott, hogy a Velencei-tó települései közül 1937-ben csak négy település, Gárdony (benne Agárd), Velence, Pákozd és Kápolnásnyék rendelkeztek turisztikai funkcióval. 2011-re az előbbi három településen kívül már Sukorónak, Pázmándnak és Nadapnak is van kimutatható vendégforgalma, ami a térség turisztikai funkciójának térbeli bővülésére utal.

A fejlesztendő térség lehatárolása még a mai napig is aktuális kérdés. Ennek legfőbb okát a történelmi elemzés eredményeként abban kell keresnünk, hogy a Velencei-tó, Vértes és a Váli-völgy települései olyannyira eltérő adottságokkal rendelkeznek, hogy ezeket még a legnagyobb erőforrások mozgósítása segítségével sem lehetséges együttesen fejleszteni.

A teljesen eltérő földrajzi, gazdasági és társadalmi jellemzőkkel rendelkező települések egységes területként történő fejlesztését tovább nehezítik a köztük lévő lassú és eléggé körülményes közlekedési kapcsolatok. A Velencei-tó parti települései ezzel szemben mind Budapestről, mind Székesfehérvárról gyorsan és zökkenőmentesen elérhetők, ami már önmagában magában rejti a Velencei-tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet együttes fejlesztését megcélzó koncepciók kudarcát. A tó vízminőségének és vízszintjének kérdése a tó turisztikai hasznosításának kezdeteitől felértékelődött.

A strandok és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltató egységek infrastrukturális hiányosságainak kiküszöbölése, valamint ehhez kapcsolódóan a fürdőközönség vízigényeinek kielégítése több fejlesztési dokumentumban is visszaköszön. (VÁTI 1980; VÁTI 1986; VÁTI 1987; SPRINGER 1989) Gárdony és Velence városi funkcióinak bővítése az 1980-as évektől vált egyre markánsabb fejlesztési törekvéssé. (VÁTI 1986; VÁTI 1987)

A kiemelt üdülőkörzeten belüli közlekedési nehézségek gyakorlatilag elszigetelték egymástól az együttesen fejleszteni kívánt Velencei-tó, Váli-völgy és Vértes térségét. Az északi part hasznosítása már az 1970-es évek végén foglalkoztatta a tó fejlesztésével foglalkozó szakembereket (VÁTI 1980), de a tó az északi partján fekvő települések teljesen más adottságokkal rendelkeznek a turisztikailag vonzóbb déli parti desztinációktól, így nem valósíthatott meg a Velencei-tó déli partjának az északi part településeinek segítségével tervezett tehermentesítése.

Szintén a történeti síkú elemzésnek köszönhetően tudjuk, hogy az éjszakázások csökkenésével a Velencei-tó kirándulóforgalma dinamikus növekedésnek indult. (BÖKFI 1987) A szezonális problémája a Velencei-tó turizmusának velejárója egészen a fürdőkultúra kialakulásának kezdeteitől.

Az agglomeráció hatásai prognózis szintjén már VOTISKY 1934-ben megjelent munkájában említésre kerülnek, 1986-ban pedig már a tóparti településekre az agglomerálódó térség kifejezést használják. Mindezek ellenére a fejlesztési dokumentumok mind a mai napig nem foglalkoznak a megfelelő mélységben az agglomerációs hatások lehetséges következményeivel, pedig ezek az összetett mechanizmusok nem csak a térség gazdaságára, hanem az itt élők mindennapjaira is jelentős hatást gyakorolnak. A történeti vizsgálat során felmerült, az előbbieken tárgyalt legfontosabb fejlesztési problémák jelenkori kutatásaim során is folyamatosan visszaköszöttek.

5.2. A Velencei-tó gazdaságfejlesztési összefüggéseinek és lehetőségeinek vizsgálata

5.2.1 A Velencei-tó Budapest vonzásában – agglomeráció vagy szomszédság?

Velence, Gárdony és a Velencei-tó turizmusának hanyatlása következtében kialakult egy bizonyos gazdasági-társadalmi hiány, ami szükségessé tett valamiféle fejlesztésben való gondolkodást, ezért a XXI. század első évtizedének végén a város új fejlesztéseket próbált megvalósítani.

A Velencei-tó térségében a XXI. században keresztülvitt fejlesztéseket és megvalósulásukat, valamint a térség fejlődését kontextusba ágyazva, tehát kutatásaim idején lejátszódó vagy már hatásukat kifejtő gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatokkal értelmezve elemzem. A vizsgált térség XXI. századi fejlődésének, gazdaságfejlesztési

lehetőségeinek pontos meghatározásához elengedhetetlen az itt található településekre hatást gyakorló szuburbanizációs folyamatok vizsgálata, melyek elemzése során felvetődik a kérdés, hogy a Velencei-tó térsége a települések fejlődési tendenciáit figyelembe véve a budapesti agglomeráció részeként értelmezhető-e. Mint azt már a térség fejlesztésének történeti vizsgálatánál leírtam, VOTISKY már 1934-ben azt prognosztizálta, hogy a Velencei-tó partjára költözések következtében a térség „Budapest külterületévé” válik. (VOTISKY 1934)

A 3.8 fejezetben idézett definíciókból és a szakirodalom leírásaiból kiindulva összegyűjtöttem az agglomerációt egyértelműen leíró jellemzőket, amelyek segítségével kialakítottam egy mutatórendszert annak megállapítása céljából, hogy a Velencei-tó térsége már a budapesti agglomeráció részét képezi-e. Ezek a jellemzők, amelyekre elméleti mutatórendszerünket építhetjük, a következők:

- népességi és gazdasági koncentráció a tér egy pontján
- a városfejlődési folyamatok következtében a gazdasági terek a mezőgazdasági terekkel összeütköznek, a mezőgazdasági tér csökken
- az agglomerációs övezet ideális kereskedelmi, raktározási és logisztikai funkciók ellátására
- jellemzővé válik a városi életmód (ez kvantitatív módszerekkel meglehetősen nehezen mérhető)
- városi szolgáltatásokkal ellátott terület
- új térbeli struktúra létrejötte: az agglomerációhoz tartozó települések fokozatosan elvesztik funkcionális önállóságukat, de közigazgatási önállóságukat megőrzik
- a települések társadalmi összetétele átalakul
- gazdasági növekedés mutatható ki
- erős ingázási kapcsolatok elsősorban a centrummal.

Ezekből az elméleti mutatókból állítottam össze azt a mutatórendszert, aminek a segítségével kimutattam a térség településeinek agglomerációs folyamatát. A mutatókat a TeIR és a KSH adataiból választottam ki, szem előtt tartva, hogy az előbbiekben leírt kritériumokról adjanak számunkra információkat. A legfontosabb demográfiai, gazdasági, lakásállományra és területhasználatra vonatkozó mutatók a következők:

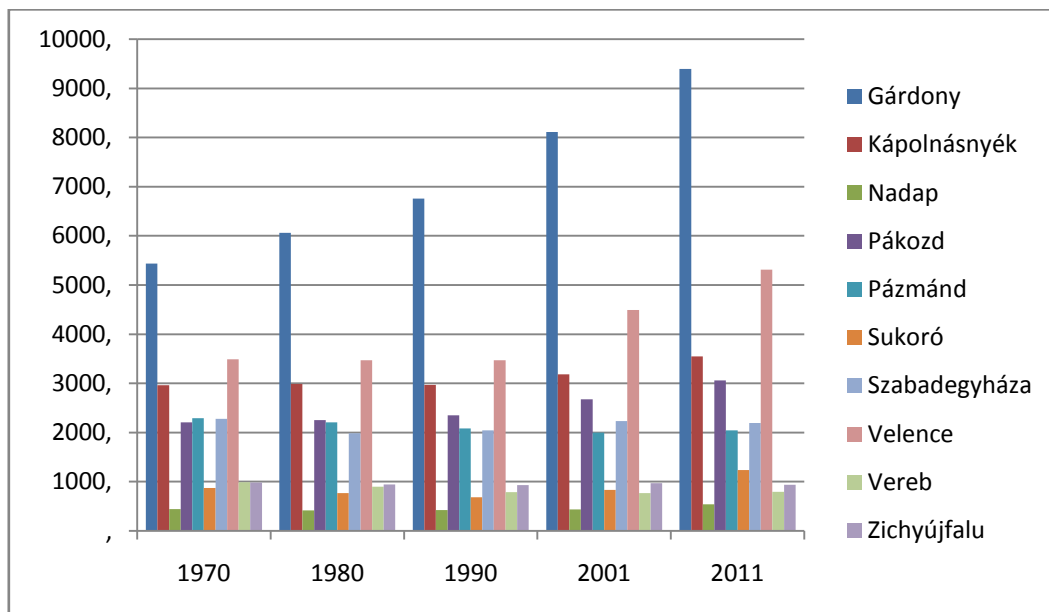
- népességszám változása 2005-2011
- vándorlási egyenleg
- lakásállomány
- épített lakások száma
- népsűrűség 2005 és 2011 közötti változása
- regisztrált vállalkozások száma
- regisztrált munkanélküliek száma
- vállalkozások megoszlása szektoronként.

A Velencei-tó partján fekvő települések mellett a közeli Tárnokot is felvettem a vizsgált települések listájára, amit az indokol, hogy a szakirodalom a települést az agglomeráció részeként értelmezi, és mivel egy vasútvonalon található a Velencei-tó déli partján fekvő

településekkel, így a budapesti agglomeráció jelenlegi kiterjedésének lehatárolásában is segítséget nyújthat.

A közigazgatásilag is a budapesti agglomerációhoz tartozó Tárnok népessége a TeIR legfrissebb adatai szerint 9203 fő, tehát ebben a tekintetben a Velencei-tó térségének legnagyobb településével, Gárdonnyal is összehasonlítható. (TeIR)

A budapesti agglomerációhoz tartozó településeket népességszám-növekedés jellemzi. A Velencei-tó településein az állandó népesség száma az 1970-es évektől 2011-ig nagyon érdekesen és sokszínűen alakul, de összességében egy számottevő népességnövekedésről beszélhetünk. (15. ábra)

15. ábra: az állandó népesség számának változása a Velencei-tó településein, 1970-2011.

Forrás: saját szerkesztés a TeIR történelmi adatai alapján.

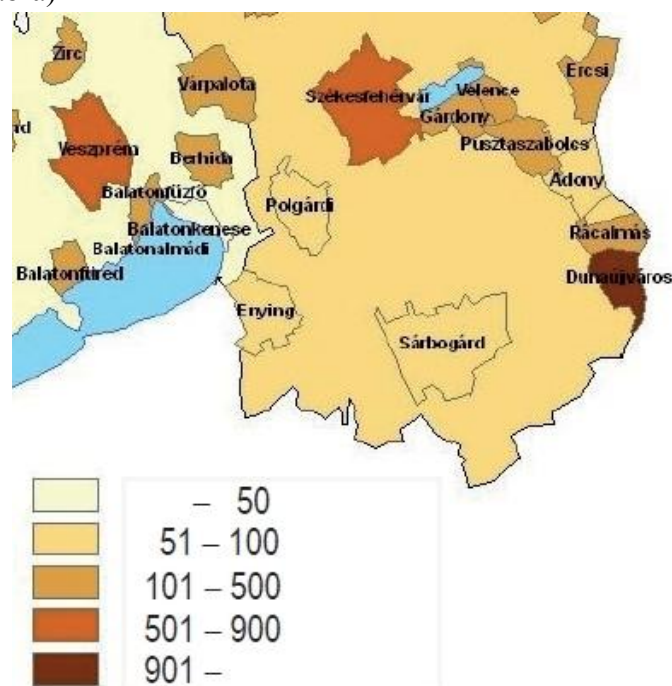
A Gárdonyi járás települései közül a két városi ranggal rendelkező, Gárdony és Velence népessége a vizsgált időszakban dinamikusan növekedett, Gárdony lakossága már 2011-ben meghaladta a 10.000 főt. A térség legnagyobb települését, Gárdonyt 1970-től 1990-ig egyenletes, majd 1990-től 2011-ig ugrásszerű népességnövekedés jellemzi. Gárdony lakossága a rendszerváltást követően kisebb visszaesésekkel (1994) folyamatosan emelkedett. Zichyújfalu 1997. decemberi különválása után a népességszám előbb enyhé, majd 2006-tól dinamikus növekedésnek indult, forrás minden bizonnyal azért, mivel a település ekkor már a főváros felé gravitált. A KSH helységnévkönyv 2010-es adattára szerint a város lakossága 9551 fő, a lakások száma 3752, 2011-re a TeIR adatai szerint Gárdonynak már 10.125 lakosa van. Az 1989-ben elnyert városi cím, a szuburbanizáció, a vonzó ingatlanárak és a kedvező földrajzi fekvés egyaránt közrejátszottak ebben a folyamatban. A Velencei-tó második legjelentősebb településének, Velencének a népességszáma 1970-től 1990-ig stagnál, ami minden bizonnyal a korábbi évtizedekben még modernnek számító infrastruktúra folyamatosan romló állapotával is összefüggésben állhat. A rendszerváltás után a település népessége dinamikus gyarapodásnak indul, amit a 2004-ben kapott városi cím is megerősíthetett. (TeIR) A városi cím adományozásában nagy szerepet játszott a település

idegenforgalmi funkciója. A szakirodalom Velence kapcsán kiemeli, hogy településhálózatban betöltött szerepe alapján, betöltött városi funkcióit és külső képét vizsgálva kevés „városias jegyet” mutat. (BELUSZKY – GYÓRI 2006)

A tóhoz közel illetve a tó partján fekvő alacsonyabb népességű Kápolnásnyék, Pákozdd és Sukoró lakosságát is folyamatos növekedés jellemzi. A tó partjától távolabb fekvő Nadap és Pázmánd lakosságszáma is növekszik – habár nem olyan töretlen lendülettel, mint a tóparti települések népessége. Pákozdd népessége 1970-től 2011-ig folyamatosan, de kis ütemben növekedik. A Pákozddal szomszédos Sukorót 1990-ig a népességcsökkenés, ezt követően pedig a stabil népességnövekedés jellemez. Az említett két tóparti település Gárdonyhoz és Velencéhez nem a természetes szaporulatnak, hanem az odaköltözőknek köszönheti egyre növekvő lakosságszámát, amit a KSH adatai mellett a szakirodalom is megerősít.

Zichyújfalu népességi adatait vizsgálva szembevetendő, hogy az 1970-es években kezdődött meg a lakosság jelentősebb elvándorlása, az 1990-es évektől kezdve azonban ez a tendencia mérséklődik, de 2011-re ismét csökken a népesség, ami Velencei-tó partjától távolabb fekvő település perifériális szerepét támasztja alá. Szabadegyháza népességváltozására Zichyújfaluhoz hasonlóan szintén az erős ingadozás és csökkenés jellemző, ami az elmúlt évtizedek adatait vizsgálva Nadaphoz és Verebhez hasonlóan már perifériális szerepkörre utal. Vereb lakosságának változására jellemző az alacsony csökkenés és stagnálás, 2005-höz viszonyítva növekedést állapíthatunk meg. A földrajzi helyzetüknél fogva is kissé periférikus helyzetben lévő Zichyújfalu és Szabadegyháza népessége feltűnően csökken, a települések népsűrűségét vizsgálva szintén ugyanaz a két település mutat csökkenő tendenciát: a 2005 és 2011 év adatai alapján Szabadegyháza népsűrűsége 55,69-54,27fő/km²-re, Zichyújfalué 93,16-ról 88,35 fő/km²-re csökkent. (Saját számítás a TeIR adatai alapján)

A népsűrűségi adatok alapján úgy tűnik, mintha egész Fejér megye Budapest gravitációs zónájába esne. (16. ábra)

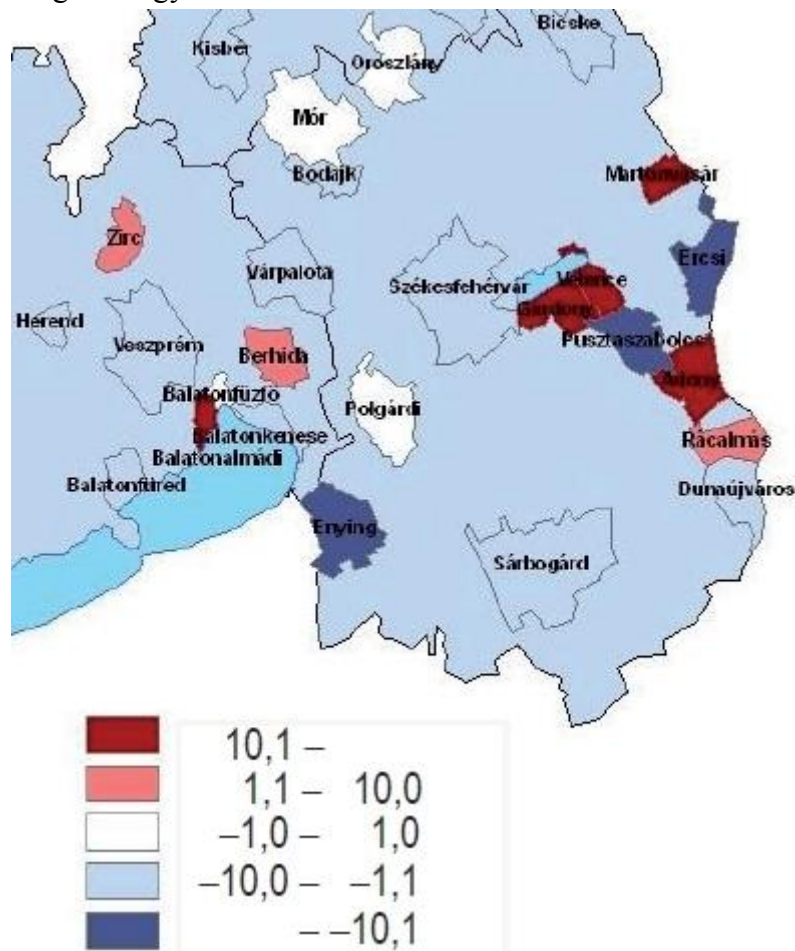

16. ábra: Népsűrűség a Közép-Dunántúl városaiban és a községek átlagában 2012. január 1 Forrás: Területi Statisztikai Tükör 2012/58. 1. p.

Az M7-es autópálya és a Székesfehérvár-Budapest közötti sűrű vonatforgalom lehetővé teszi a Velencei-tó déli partján fekvő településeken lakónak, hogy akár Székesfehérvárra, akár a fővárosba napi rendszerességgel járjanak be dolgozni, tanulni (ingázzanak), a hagyományosan az agglomerációhoz sorolt településeken élőkhez hasonlóan. (16. ábra)

A vándorlási egyenleg a 2011-es évre tovább árnyalja a járás településeiről alkotott képünket: Sukorónak 38,7 (valószínűleg az értékesebb ingatlanoknak is köszönheti), Velencének 27,16, Gárdonyinak 26,13, Szabadegyházának csak 1,38, ahol pedig negatív értékeket kapunk, az Vereb (-15,16) és Zichyújfalu (-3,18). (saját számítás a TeIR adatai alapján)

Az M7-es autópálya hatása világosan érzékelhető a tényleges szaporodás és fogyás adataiból. (17. ábra) Az M7-es autópálya és a Velencei-tó együttes vonzásának köszönhetően a lakosság növekedése éppen a Velencei-tó déli partján, délre pedig mintegy 10 kilométeres szakaszon a legnagyobb. Az ettől délre fekvő területen – körülbelül Pusztaszabolcs környéke – éppen a legnagyobb fogyás, ezt okozhatja a Velencei-tó irányába történő elvándorlás. Az M7-es autópálya agglomerációs hatása Székesfehérvár után már nem érzékelhető, amit világosan mutat Polgárdi fogyási adata.

17. ábra: Ezer lakosra jutó tényleges szaporodás vagy fogyás a Közép-Dunántúl városaiban és a községek átlagában 2012. január 1. Forrás: Területi Statisztikai Tükör 2012/58. 2. p.

Kistérségi szinten a belföldi vándormozgalmat vizsgálva a gárdonyi a KSH adatai szerint a rangsor élén helyezkedik el. (KSH 2012) 2011-ben Gárdony tekintetében az elvándorlások száma 490, az odavándorlásoké 730 (T-Star, TeIR), a 240 fő pozitív különbség

bizonyítja a felvázolt trendet, miszerint a város lakossága dinamikusan növekszik. A Velencei-tó másik városa, Velence esetében is jelentős népességnövekedés figyelhető meg. A lakásállomány változása 2005-től 2011-ig párhuzamot mutat a népességszám és a népsűrűség változásával. Csökkenést itt nem láthatunk, viszont Szabadegyháza, Zichyújfalu és Vereb lakásállománya a többi településhez viszonyítva csak minimálisan növekedett (csak 18, 4, illetve 7 lakással). (TeIR)

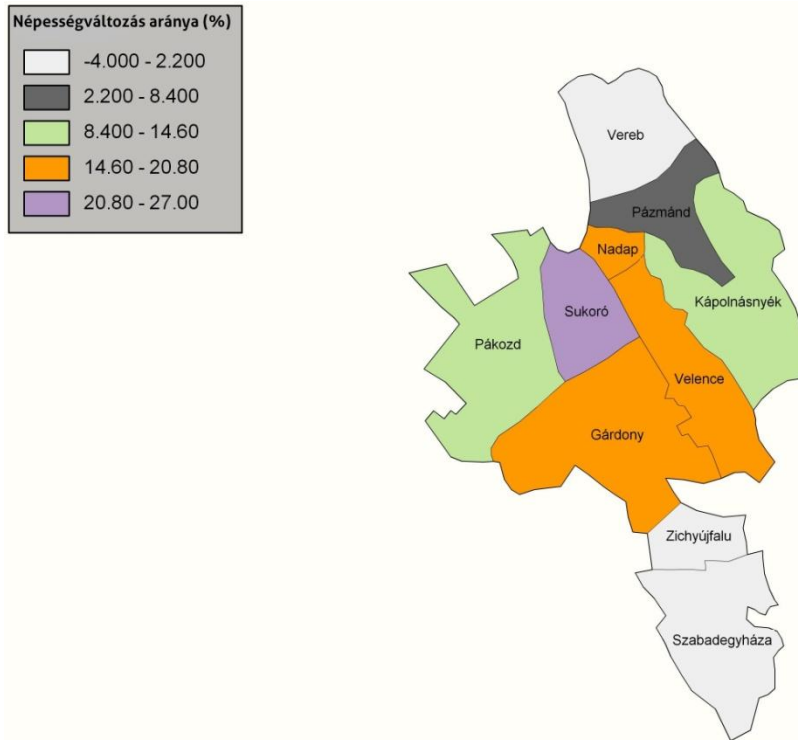
A budapesti agglomerációhoz tartozó Tárnok lakásállománya a TeIR adatai szerint 2011-ben 3393, 2005-ben 3134, az azóta eltelt időszakban dinamikusan növekedett. Lakásépítéseket vizsgálva ennél összetettebb a helyzet, ebben a kategóriában csak Gárdony, Velence, Pázmánd és Sukoró mutat viszonylag egyenletes értékeket, Szabadegyháza, Vereb és Zichyújfalu viszont itt is hasonlóan gyenge pozícióban vannak. A vizsgált településeken a regisztrált vállalkozások száma 2005-től 2011-ig áttekintve szintén folyamatos növekedést mutat, csak Zichyújfalu esetében lehetünk figyelmesek egy kis stagnálásra. A 9203 fős Tárnokon 2011-ben 1144 regisztrált vállalkozást tartottak nyilván. (TeIR)

A munkanélküliek számának alakulása megfelel az országos átlagnak, a gazdasági válság hatása a települések adatsoraiban is nyomon követhető. 2013-ban Gárdonyban 375 (elmúlt évhez képest csökken), Velencén 218, Tárnokon 254. (TeIR) A települések jelenlegi funkcióinak árnyaltabb megvilágításához érdekes megvizsgálnunk a térség településeinek gazdasági szerkezetét.

A Gárdonyi járáshoz tartozó települések és Tárnok gazdasági szerkezetének áttekintése során megállapítható, hogy a terciér-szektorban tevékenykedő vállalkozások mellett a települések tradicionális mezőgazdasági funkciója még mindig viszonylag nagy súllyal van jelen a gazdasági struktúrában. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás a Velencei-tó partján és a parthoz közeli településeken jut nagy szerephez. Ezeknek a vállalkozásoknak a számát és működését a turisztikai szerepkör mellett a kedvező közlekedési infrastruktúra és a helyi adottságok is meghatározzák. A kereskedelmi és logisztikai szektorban dolgozó vállalkozások és az ingatlanügyekkel foglalkozó cégek komoly jelenléte már az agglomeráció sajátosságait mutatják. A Velencei-tó ingatlanpiacának vizsgálata további kutatásokat igényel, de az már a táblázat alapján kijelenthető, hogy határozottan erős igény mutatkozik a térségben található, és a vállalkozások számát tekintve főleg a tóparti ingatlanokra. Kiemelten értékesnek számítanak a Sukoró körüli területek, nem véletlen, hogy a kis településen 55 vállalkozás foglalkozik ingatlanügyekkel. A Velencei-tó településeinek rendszerként, közös gazdasági egységként történő fejlesztése csak úgy lehetséges, ha az egyes településeknek is meghatározzuk az alapfunkcióikat, és ebből adódóan a gazdasági profiljukat. A gazdaság egyik legdinamikusabb és legszezonálisabb ágazata, a turizmus fejlesztése is csak a többi funkció fejlesztésével együttesen képzelhető el. A mezőgazdasági szektor a helyi termékek előtérbe helyezésével kapcsolódhat a turizmushoz és a vendéglátó szektorhoz, éppen ezért külön is érdemes megvizsgálni a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalkozások számának alakulását. A 2005-2006 évek stagnálást és csökkenést hoztak a szektorban, 2007-ben is csak egy külső beavatkozás révén emelkedett a szektor vállalkozásainak száma: az östermelők adószám-regisztráció kötelezettsége miatt az egyéni vállalkozások nyilvántartott száma a szektorban 5,4-szeresére növekedett, a regisztrált vállalkozásokon belül az egyéni aránya a szektorban a 2007-ben 83%-ról 96%-ra nőtt. (LACZKA 2009) A 2010-2011-es évek

össességében nagyon minimális növekedést hoztak az ágazatban, kivéve a járás központjában, Gárdonyban. (TeIR)

A TeIR rendelkezésre álló adatai és a Geomarket GIS térinformatikai szoftver segítségével a Gárdonyi járás településeinek népességváltozásának alakulását vizsgáltam 2004 és 2013 között. (18. ábra)

18. ábra: A népességváltozás százalékos aránya a Gárdonyi járás településein 2004 és 2013 között.
Forrás: saját szerkesztés a Geomarket szoftverrel és a TeIR adatai alapján.

Az európai és az országos demográfiai trendek ellenére a járás településeinek többségén népességnövekedést figyelhetünk meg. A legszembetűnőbb település Sukoró, ahol a 2004-es évhez képest 2013-ig 27,53%-al nőtt a lakosság szám, ami alátámasztja a szakirodalom által is felvázolt tendenciát: a Velencei-tó településeinek döntő többsége vonzó célpont a városokból kiköltözni vágyók számára. A település népességnövekedését több tényező, nevezetesen az előnyös közlekedés-földrajzi helyzet (M7-es autópálya, a Budapesthez és Székesfehérvárhoz való közelség), a vonzó táji és települési környezet és a községet is érintő szuburbanizációs folyamat is magyarázza. A vizsgált 10 év alatt Velence népessége 15,74 százalékkal, Gárdony pedig 17,5 százalékkal növekedett. Az említett két településen áthaladó 7-es út és a vasútvonal nemcsak a turisták számára teremtette meg a gyors közlekedés feltételeit, hanem az említett települések lakóinak is lehetőséget ad a munkahelyre, illetve iskolába történő ingázásra. A Velencei-tó legtöbb településének népességnövekedését a migráció idézi elő, amit a KSH előbb említett demográfiai adatai és a Gárdony polgármesterével készített interjú is alátámaszt. Gárdony polgármesterének, Tóth Istvánnak az elmondása alapján, „az utóbbi egy-két évben évente 150-200 fővel nő a lakosság szám. Általában Budapestről költöznek fiatal családok Gárdonyba, és azoknak az idősebb házaspároknak is jelentős a számuk, akik a nyaralójukat „téliésítik” és oda költöznek be.” (TÓTH 2013) A vasúti közlekedés

fejlesztésének köszönhetően a város vezetése a jövőben még több beköltözőre számít. Pákozd 2002 előtt mintegy 2500 lélekszámú és korfáját tekintve egy előregedő település volt., 2013-ra sikerült ezt a helyzetet úgy megváltoztatni, hogy a bejelentett lakosság meghaladta a 3300 főt és egy teljesen fiatalos korösszetételű településről beszélünk, amit az is bizonyít, hogy Pákozdnak évente 40-45 újszülötte van. A népességnövekedéshez azonban a beköltözések is nagyban hozzájárulnak, ami a polgármester szerint „egyrészt munkahelyek közelségére és meglétére, másrészt a környezetre vezethető vissza, amit meg tudunk teremteni a településen.” Jellemzően a környékről, különösen Székesfehérvárról, szociális helyzetet tekintve pedig általában felső középosztálybeliek költöznek Pákozdra. (TAKÁCS 2015)

Nagy Miklós, az Otthon ingatlanközvetítő iroda vezetője elmondta hogy cégük ügyfelei közül lakásokat és hétvégi házakat vásárolnak a legtöbbit. A telkek iránt a válság óta 2015-ben kezdett növekedni újra a kereslet. Az iroda célcsoportja életkor és érkezési hely szerint is egyértelműen lehatárolható. Életkor szempontjából jellemzően a fiatal családok és az idősek keresnek ingatlant a Velencei-tó partján, a fiatalabbak egy- és kétszintes lakóházakat, az idősebbek pedig kisebb egyszintes lakásokat. Az előbbiek általában 18-20 millió forint értékben, az utóbbiak pedig 10-13 jellemzően millióért tervezik a lakásvásárlást. Az idősebbek nagy része állandó lakás céljára nyaralókat vásárol, amelyeket aztán téliesítenek. Az ingatlaniroda ügyfelei legfőképp Budapestről érkeznek, de Székesfehérvárról is sokan költöznek ki a nyugodtabb környezet miatt a Velencei-tó partján fekvő településekre, amelyek közül Gárdony (ezen belül Agárd és Gárdony városrészek) és Velence számítanak a legvonzóbbnak. (NAGY 2015)

A családok beköltözésére is visszavezethető négy és többszobás lakások építésének áttekintése is sokat elárul a Velencei-tó településeiről. (8. táblázat)

8. táblázat: Az épített négy és többszobás lakások száma 2005 és 2013 között a Gárdonyi járás településein.

Épített négy és többszobás lakások száma/év	Gárdony	Kápolnásnyék	Nadap	Szabadegyháza	Pákozd	Pázmánd	Sukoró	Velence	Vereb	Zichyújfalu
2005	45	12	12	5	11	3	8	18	1	2
2006	14	14	5	3	7	9	1	10	1	2
2007	35	22	6	4	4	1	6	10	0	0
2008	19	4	2	6	5	5	2	47	1	0
2009	34	12	3	2	19	1	8	9	1	1
2010	12	2	4	0	10	2	3	27	1	0
2011	14	2	2	0	4	4	3	6	0	0
2012	12	9	0	4	3	1	2	8	0	0
2013	13	1	1	1	2	0	2	3	0	0

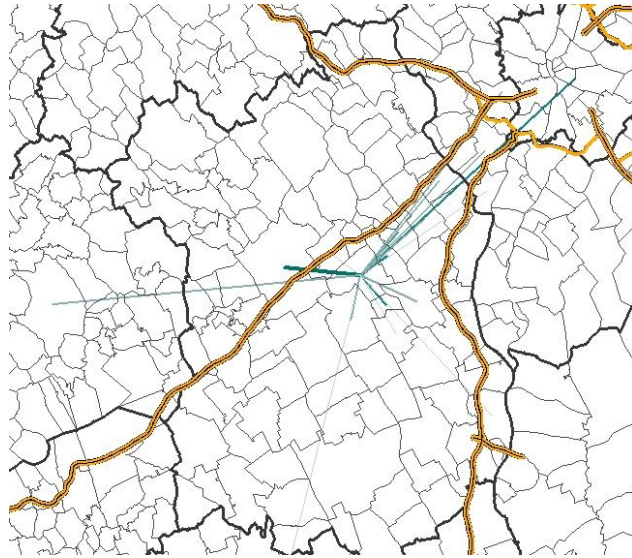
Forrás: saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

Az új lakóhelyet választott és/vagy új házat építő családok számára a térség két városi ranggal rendelkező települése, Gárdony és Velence tűnt a legvonzóbbnak, az M7-es

autópályáról megközelíthető Pákozd szintén attraktívnak bizonyult. A tóparttól kissé távolabb fekvő Kápolnásnyék a 2010-es évig viszonylag kiegyensúlyozott értékeket mutat. A Velencei-tó környéki településeken épült négy és többszobások lakásának idősorán az építőiparban is hatalmas visszaesést hozó világgazdasági válság hatása is megjelenik az idősor adataiban.

A TeIR - adatok igazolják Tóth István, Gárdony polgármestere szavait, aki szerint sok kisgyerekes család költözött a Velencei-tó legnagyobb településére. A 14 éves kor alatti gyermekeknek a száma mind a fiúkat, mind a lányokat tekintve igen magas, különösen a 18 és 19 éves korosztályokkal összevetve. A budapesti agglomerációhoz tartozó településekre többségében magasabb iskolázottsággal rendelkezők költöznek ki, akik csak lakóhelyet váltanak, munkahelyet nem. Az aktív korú, ingázásra berendezkedő családok valamint a többi kiköltöző átalakítják a vidék arculatát és ezáltal a települések térbeli szerkezetét is. (CSURGÓ 2008) A Velencei-tó településeinek folyamatos népességnövekedése az élet és gazdaság minden területére hatást gyakorol. A lakosság folyamatos növekedése megváltoztatja a Velencei-tó településeinek társadalmi szerkezetét, a helyi társadalom az újonnan beköltözők jelenlétével kétarcúvá válik. Tovább árnyalja ezt a képet, hogy a beköltözők legnagyobb része más településekre, többnyire Budapestre vagy Székesfehérvárra ingázik, mivel a kedvező közlekedés-földrajzi helyzet lehetővé teszi a más településeken történő munkavállalást is. Az újonnan beköltözőkben feltehetően a helyi identitástudat sem annyira meghatározó, mint a településen született helyi lakosokban. A lokális gazdaságot tekintve új kereslet alakul ki, amit egy új típusú turista tömeg megjelenése tovább növel, akik a nyaralók tulajdonosainak vendégeiből, rokonaiból vagy baráti köréből tevődnek össze. A népességnövekedés átalakítja a települések struktúráját, morfológiai szerkezetét, az új lakóépületek létesítése infrastrukturális fejlesztéseket is szükségessé tesz, illetve új kereskedelmi és egyéb szolgáltató egységeket vonzhat a településre, ami a települések gazdasági szerkezetét is megváltoztatja. Az új típusú lakóházak, egyéb épületek illetve létesítmények megjelenése az épített környezet átalakulásával párhuzamosan a településrészek centrum-periféria viszonyaira is hatást gyakorol. Az agglomerációs folyamatként is jelentkező népességnövekedés a természetes környezetre is kihatással van: a környezetterhelés és a környezetszennyezés az agglomerációs folyamatok káros hatásai közé sorolható.

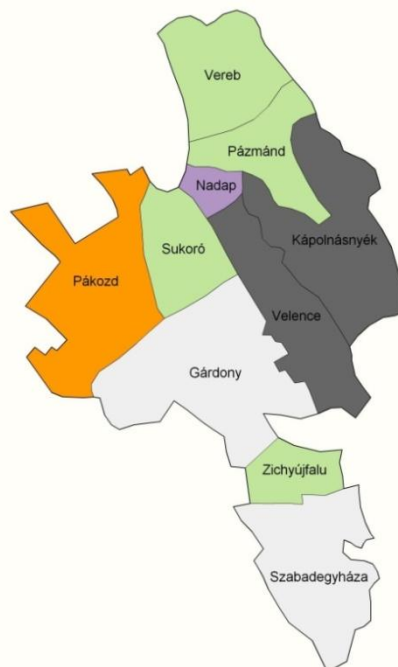
A kedvező közlekedési összeköttetések és az ingázás lehetősége nemcsak a lakosság számára, hanem a helyi társadalom összetételére és a Velencei-tó gazdasági struktúrájára is hatással vannak. A népesség változása, összetétele és munkaerőpiaci helyzete mellett az ingavándorforgalom vizsgálata segítségével feltérképezhetjük a Velencei-tó településeinek térbeli kapcsolatrendszerét is. (L. RÉDEI 2001) A Velencei-tó körüli települések közül a legnagyobbat, Gárdonyt vizsgálva megállapíthatjuk, hogy meglehetősen egyszerű a budapesti munkahelyek megközelítése is. Mivel a várost átszeli a 7-es autót is, így nemcsak a turisták közelíthetik meg gyorsan a tó fürdőhelyeit, hanem a Budapestre vagy Székesfehérvárra „ingázó” helyi lakosok is gyorsan és többféle közlekedési eszközzel is elérhetik munkahelyüket. A térség másik városa, Velence szintén az említett vasútvonalon, a 7-es autót mellett és az M7-es autópálya közelségében található. A KSH 2009-es adatai szerint Magyarország lakosságának közel egyharmada ingázik. (PROBÁLD 2009) A GIS – térkép szerint a helybeliek a térség központjából, Gárdonyból elsősorban Székesfehérvárra, Budapestre, Veszprémbe és a szomszédos településekre ingáznak a munkahelyükre. (19. ábra)

19. ábra: Az ingázások iránya Gárdonyból, 2011.

Forrás: TeIR

A Velencei-tó településein dolgozó foglalkoztatottak aránya alacsony, a lakosság jelentős része az ingázást választja, részben azért, mert a településen nem jut munkalehetőséghez, részben pedig azért, mert a közeli Székesfehérvár és Budapest kedvezőbb kereseti lehetőségeket kínál. „A nyári időszakban a turizmusnak köszönhetően sok munkavállaló érkezik a településre is, akik például büféket üzemeltetnek.” (TÓTH 2013)

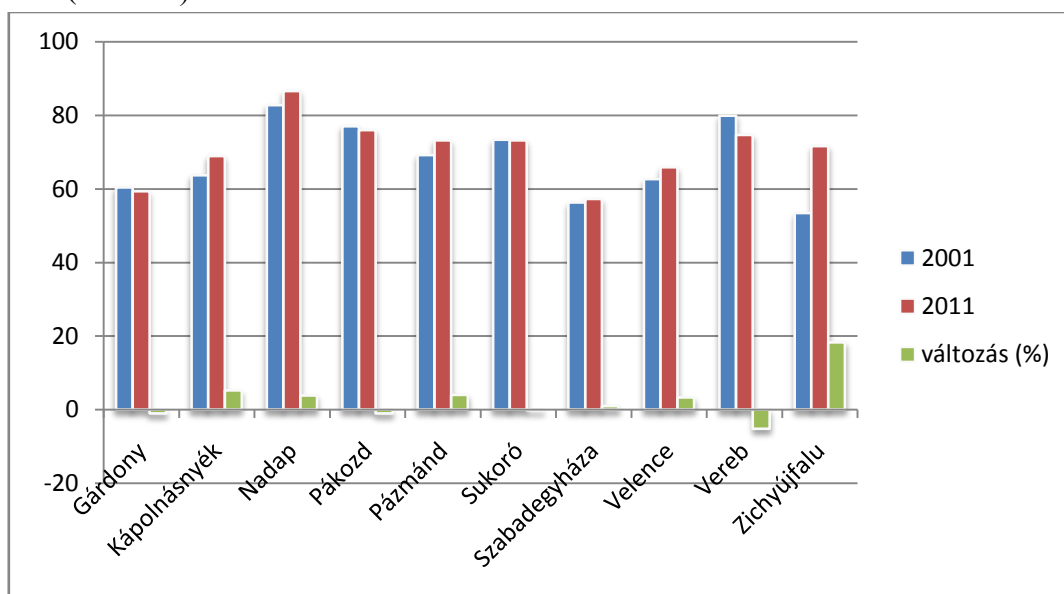
20. ábra: A más településeken dolgozó foglalkoztatottak százalékos aránya a Gárdonyi járás településein, 2011. Forrás: saját szerkesztés a TeIR alapján.

A Velencei-tó partjától északra fekvő Nadapon a foglalkoztatottak túlnyomó többsége más településekre jár dolgozni (20. ábra), amire az M7-es autópálya közelsége, illetve a

helyben rendelkezésre álló munkalehetőségek szűkös száma is adhat magyarázatot. A polgármesteri hivatal adatai alapján a településen élő munkavállalók fő ingázási célpontja Budapest, ahova az ingázó foglalkoztatottak mintegy 50%-a jár dolgozni. A főváros mellett még Székesfehérvár, valamint a Velencei-tó közeli települései, köztük a szomszédos Velence és Kápolnásnyék játszanak a nadapiak munkahelyi elhelyezkedése szempontjából fontos szerepet. Az előbbi a más településeken dolgozók mintegy 30 százalékának nyújt munkalehetőséget, a Velencei-tó más településein pedig az ingázók 20 százaléka dolgozik. A tó északi partján fekvő Pákozdról és Sukoróról szintén jelentős számú munkaerő ingázik más településekre dolgozni. A Velencei-tó településeiről már gazdasági szerkezetük részletesebb elemzése előtt megállapíthatjuk, hogy funkciójukat tekintve az alvótelepülések szerepkörét is betöltik, feltehetőleg azért is, mert a budapesti agglomeráció állandó növekedése miatt itt már egyre jobban érezhető a főváros vonzása. A térkép alapján úgy tűnik, hogy a járás központja, Gárdony, illetve a szintén városi rangot viselő Velence és a tó partjától kicsit távolabb fekvő, de a Velencével már lényegében összenőtt Kápolnásnyék képesek a vizsgált települések közül a legjobban a munkaerő helyben tartására.

A centrum-periféria különbségek országos szinten is elmélyülni látszanak, amire a napi ingázásra kényszerülő foglalkoztatottak arányának változásából is következtethetünk. 1990-ben naponta 1.144756 foglalkoztatott utazott lakóhelyén kívüli településre dolgozni, 2001-re ez a szám 1.102005 főre csökkent, 2011-ben viszont már 1.340831 fő ingázik naponta. 1990-ben ez a foglalkoztatottak 25,3%-át, 2001-ben 29,9%-át, 2011-ben pedig már 34százalékukat jelenti. (KSH) A napi ingázók számának növekedésével párhuzamosan az elmúlt több mint 20 évben folyamatosan csökkent Magyarország helyben lakó és dolgozó népességének a száma: 1990-ben 3.380216 foglalkoztatottnak volt helyben munkája, 2011-re már csak 2.545198 főnek. (KSH)

A foglalkoztatottak és a más településeken foglalkoztatottak aránya a Velencei-tó településein a 2001- es és a 2011-es népszámlálás közötti időszakban az alábbiak szerint változott. (21. ábra)

21. ábra: A foglalkoztatottak és a más településeken foglalkoztatottak aránya a Velencei-tó településein, 2001, 2011. Forrás: Saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

Gárdony, Pákozd és Vereb esetében a más településeken munkát vállalók arányának kis mértékű csökkenése a helyben foglalkoztatás növekedését is jelentheti: Gárdony kivételével Pákozdon és Vereben a 2001 és 2011 évi adatokat összehasonlítva növekedett a működő vállalkozások száma, Gárdonyban pedig a működő vállalkozások számának csökkenése ellenére 2011-re már olyan multinacionális cégek, mint az ALDI és a Lidl is képviseltették magukat. Itt ki kell emelnünk, hogy egy kevesebb lakosság számmal és aktív foglalkoztatottal rendelkező települések esetén már 1-2 új cég jelenléte is jelentősebb változást okozhat a helyben foglalkoztatottság statisztikai adataiban.

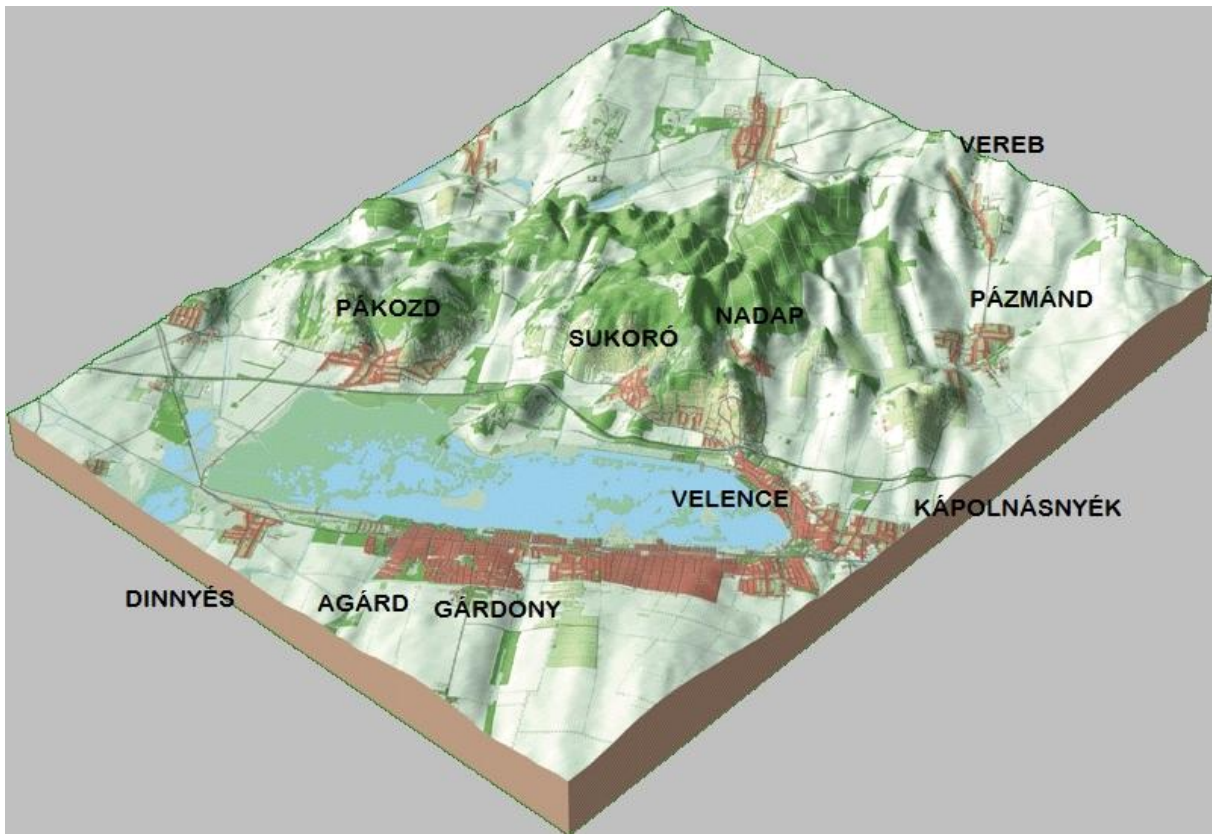
Tóth István, Gárdony polgármestere arról is beszámolt, hogy az aktív lakosság jelentős része napi ingázó, a diákság jelentős része Székesfehérváron tanul, de fővárosi iskolákat is sokan választanak. (TÓTH 2013) Az ingázó diákok közül egyre többen tanulnak a felsőoktatásban. A szakirodalom kiemeli a tanulással eltöltött idő növekedésének a hatásait. A friss diplomás pályakezdők ennek köszönhetően későbbi életkorban kapcsolódnak be a munkaerőpiacba, fogyasztásuk magasabb és általában mobilabbak. A diploma növeli a munkaerőpiacon való választás esélyét, a magasabb végzettség jelenthet magasabb jövedelmet is. (L. RÉDEI 2009: 92) A Velencei-tó települései viszont nem tudnak magas foglalkoztatást nyújtani, ezért a lakosság jelentős része az ingázást választja, részben azért, mert a településén nem jut munkalehetőséghez, részben pedig azért, mert a közeli Székesfehérvár és Budapest kedvezőbb kereseti lehetőségeket kínál. A munkavállalók számára Budapest az első számú ingázási célpont, de Székesfehérváron is sokan dolgoznak. A nyári időszakban a turizmusnak köszönhetően sok munkavállaló érkezik a településre is, akik például büféket üzemeltetnek. (TÓTH 2013)

5.2.2. A Velencei-tó településeinek településszerkezeti és gazdasági jellemzőinek vizsgálata

A Velencei-tó fejlődését sok más térséghez hasonlóan a földrajzi, a történeti tényezők és a településstruktúra változása egyaránt meghatározzák. A vizsgált települések épített és természeti környezetének adottságait mindenképpen figyelembe kell vennünk a térség gazdaságfejlesztési lehetőségeinek kutatásakor

A térség térszerkezetét és a települések gazdasági szerepét vizsgálva a Velencei-tó a két súlyponti települése Gárdony és Velence. (22. ábra)

A 22. ábrán szemléletesen látható, hogy a Velencei-tó településeinek településszerkezetét és gazdaságát a földrajzi adottságok, - köztük a Velencei-tó és a Velencei-hegység - mellett jelentősen meghatározzák a legfontosabb a térségen áthaladó közlekedési útvonalak, a déli parton a 7-es út és a Budapest-Székesfehérvár vasútvonal, az északi parton pedig az M7-es autópálya. A mezőgazdasági termeléshez gyakorlatilag minden település megfelelő adottságokkal rendelkezik, mindezekkel együtt a gabonafélék termesztéséhez inkább a déli part kínál megfelelő lehetőségeket, a szőlő- és borkultúra kialakulásának pedig elsődlegesen az északi parton, a Velencei-hegység lankáin fekvő településeken vannak meg a feltételei.

22. ábra: A Velencei-tó tóparti és háttértelepüléseinek domborzati viszonyai.
 Forrás: lazarus.elte.hu

A térképen azt is érdekes megfigyelni, hogy Dinnyés városrész területileg is elkülönül Gárdonytól és Agárdtól.

Számos Balaton-parti településhez hasonlóan Kápolnásnyék, Velence és Gárdony lényegében már összeépült, itt tehát a településhatár elválasztó funkciója már csak közigazgatási értelemben érvényesül.

Fejér megye 2009-es rendezési terve a Velencei-tó déli partját mint városias települési térséget jellemzi, a tó északi partján fekvő Pákozdot és Sukorót, valamint a tótól távolabb található Nadapot, Pázmándot és Verebet hagyományosan vidéki települési vidéki térségként tartja számon, továbbra is szem előtt tartva Velencei-tó északi és déli partja közötti különbségeket. (VÁTI 2009) Fejér megye 2014-es területfejlesztési koncepciójában található egy területhasználati prognózis a 2030-as évre, ami a Velencei-tó déli partján található települések beépített területeinek növekedését, ezáltal Dinnyés településrész Gárdonnyal történő összeépülését vetíti elő, a másik irányba haladva pedig Velence, Nadap és Sukoró határai is várhatóan összenőnek. (VASZÓCSIK et al. 2014) Az agglomerálódási folyamat fontos következménye, hogy a beépített területek nagysága gyors növekedésnek indul, és a tó partján található települések határai összeérnek, így a települések gyakorlatilag összeépülnek. Ezeknek a folyamatoknak köszönhetően több fejlesztéssel foglalkozó szereplőben, köztük Velence polgármesterében is felmerült a szóban forgó települések közigazgatási-politikai egységesítésének szándéka is: „A jövő pedig már az, amit már megfogalmaztam, ezeknek a településeknek az egységesítése. És akkor minden téren nagyobb lehetőségek lesznek, hiszen akkor a megye harmadik legnagyobb településévé válunk.” (KOSZTI 2015)

Velence 1960-as évektől kialakult turisztikai tere gyakorlatilag délen a tópart és a 7-es út, valamint a vasútvonal, északon pedig az M7-es autópálya és a Bence-hegy által határolható le. A település turisztikai tere a Velencei-tó partja és a legfontosabb közlekedési útvonalak köré összpontosul, magában foglalva a tó teljes északkeleti partszakaszát is.

A kedvező közlekedéscsoporthelyi helyzet meghatározza Velence gazdasági szerkezetét, társadalmát valamint turisztikai terét is. A Velencei-tó keleti partját körülölelő települést a tó északi partvonalán az M7-es autópálya, Velencefürdő városrészt pedig a 7-es út és a Budapest–Székesfehérvár vasútvonal szeli át.

A város és a térség turizmusát meghatározó létesítményt, a Velence Resort & Spa szállodát a 7-es autópályán és a Budapest-Székesfehérvár vasútvonal közvetlen közelében, a Velencei-tó délkeleti szegletének partján építették fel. A komplexum jelentősen megváltoztatta a tópart, illetve nem túlzás kijelenteni, Velence arculatát is. Kiváló telephelyválasztásának köszönhetően meghatározó arculati elemévé vált a Velencei-tó partjának, fekvésének és formatervezésének köszönhetően a legelső olyan létesítménnyé vált, ami mind a vonattal, mind a személygépkocsival vagy busszal utazók számára a legelső olyan objektum, amire a Velencei-tóhoz illetve Velencére érkezésükkor felfigyelhetnek.

A szállodakomplexum épülete Velence északi parton fekvő városközpontjából, a tó másik oldaláról is jól látható, arculatformáló jellegét az a tény is növeli, hogy a „Velencei-tó kapuja” nevű projekt keretein belül felújítandó partszakasz több mint egy éven keresztül lezárt területként, munkagépekkel és őrző-védő céggel felügyelt kietlen területként törte meg a táj szépségét. A Velence Resort & Spa jó telephelyválasztásának köszönhetően egyszerre teremt meg a tó természetes vizében, és a szállodához tartozó medencékben, az élményfürdőben és a gyógyvízben való fürdés lehetőségét. (VELENCE SPA) Amellett, hogy az elmúlt években megvalósult fejlesztéseknek köszönhetően - amelyek közül a legjelentősebbek a Velence Resort & Spa, a bicikliút és a nagy nehezen, a kormány segítségével felépített Velence-kapuja épületkomplexum - a turisztikai tér átstrukturálódik, az említett új létesítmények a település turisztikai milióját is megváltoztatják.

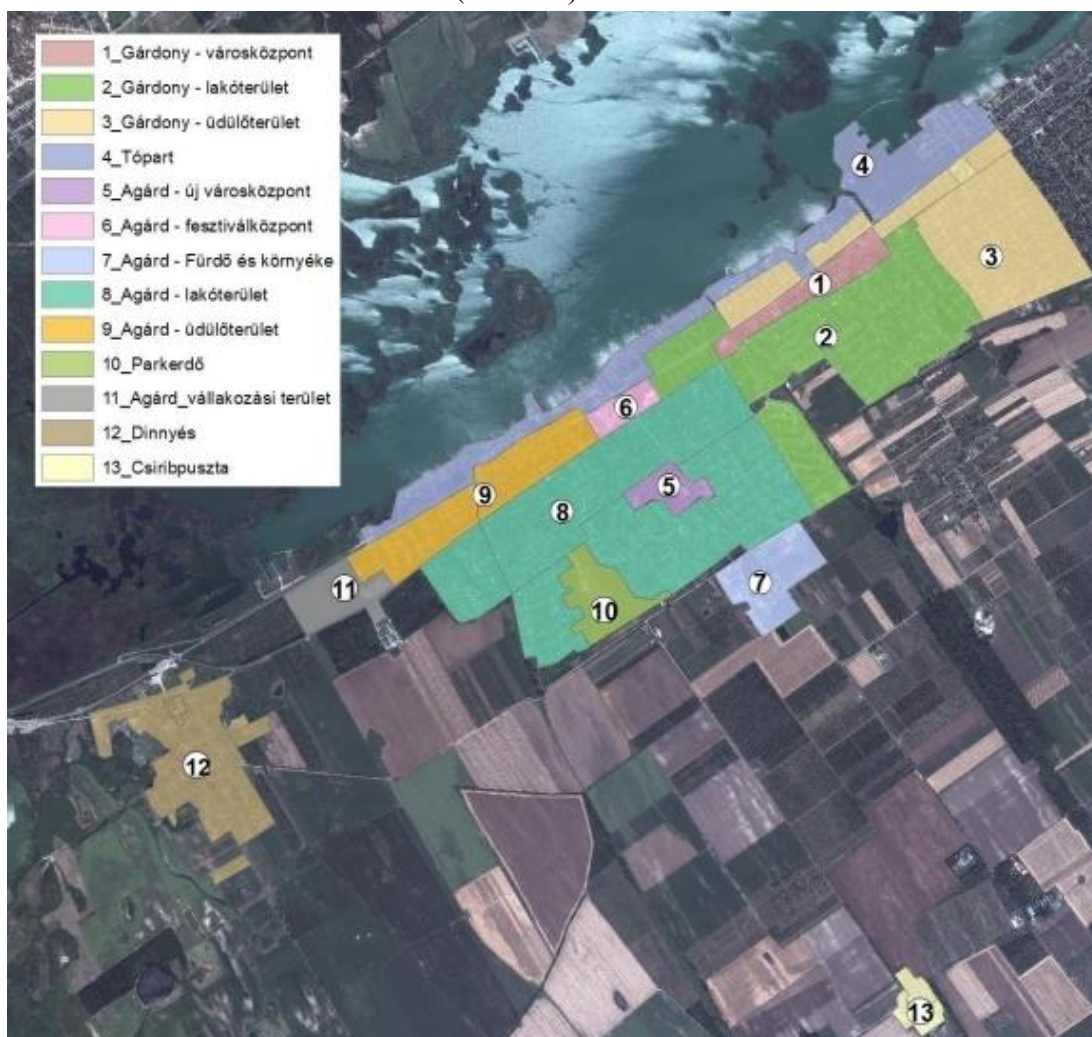
A város turisztikai terét eddig a tó vizében való fürdőzéshez illetve a strandoláshoz köthető létesítmények uralták, de az említett fejlesztéseknek köszönhetően jelentősen megnőtt a wellnessturizmus és a kerékpáros turizmus szerepe. A Velencei Korzó és Szabadstrand megnyitásával további minőségi szolgáltatások vehetők igénybe. Az eddig megvalósított fejlesztések azonban még korántsem oldottak meg minden problémát: A település turisztikai milióját alkotó negatív elemek megváltoztatása az elkövetkező időszak legnagyobb kihívását jelenti. A vonatról leszállva például még mindig meghatározó látványeleme a partnak a szocialista érában épített, azóta már bezárt Ifi szálló és étterem, ami egyre inkább romló állapotával és kinézetével nem éppen a gondtalan kikapcsolódás lehetőségének érzését kelti a látogatókban.

Az északi part beépítettsége a tó déli partjával összehasonlítva jóval alacsonyabb. (23. ábra) A Velencei-tó északi partján a tó és a Velencei-hegység közelsége befolyásolja a legjobban a települések morfológiai szerkezetét és területhasználatát. A Velencei-hegység lábánál fekvő Sukoró és Pákozdi tó parti területeinek gazdasági hasznosítására már többféle elképzelés is született. Az északi part települései a tömegturizmus igényeinek kielégítésére a délinél szerényebb kiépítettség mellett földrajzi adottságaiknál fogva sem alkalmasak, így a déli part tehermentesítésének ötlete már az 1980-as években sem bizonyult működő fejlesztési

elképzelésnek. Pákozd településhálózati kapcsolatrendszerét tekintve „gyakorlatilag az első és a legkiemelkedőbb település Székesfehérvár, ahol azok a középszintű ellátási rendszerek működnek, amire a településnek szüksége van, akár oktatás, akár egészségügy, akár kultúra, és mellette az első számú célirány a munkahelyek szempontjából is Székesfehérvár.” (TAKÁCS 2015) Munkahelyek vonatkozásában Székesfehérvár mellett a főváros is nagy vonzerőt jelent, viszont a két Pákozdon kialakított ipari területet a helyi munkahelyteremtés szándékát tükrözi. Mindezek mellett meg kell jegyeznünk, hogy a település nagy része természetvédelmi területbe esik, így az új üzemek létrehozása csak szigorú környezetvédelmi előírások betartásával volt lehetséges.

A Velencei-hegység délkeleti részén, a tótól 2 kilométerre található Nadap és a Velencei-hegység keleti lábánál elhelyezkedő Pázmánd hagyományosan mezőgazdasági jellegük mellett a TeIR adatai alapján 2011-ben kimutatható turisztikai funkcióval is rendelkeztek. A Velencei-tótól 15 kilométerre fekvő Verebnek a TeIR adatai alapján nincs kimutatható turisztikai funkciója, amit perifériális elhelyezkedése is magyarázhat.

A Velencei-tó déli partján fekvő Gárdony morfológiai struktúrájának elemzésekor a térkép (23. ábra) alapján szembejövő, hogy a fürdővárosi rész és a városközpont közötti határt a 7-es autótút jelenti, tehát az autótút és a vasút fizikai elhelyezkedése is döntően meghatározza a település térfelosztását és térhasználatát. (23. ábra)

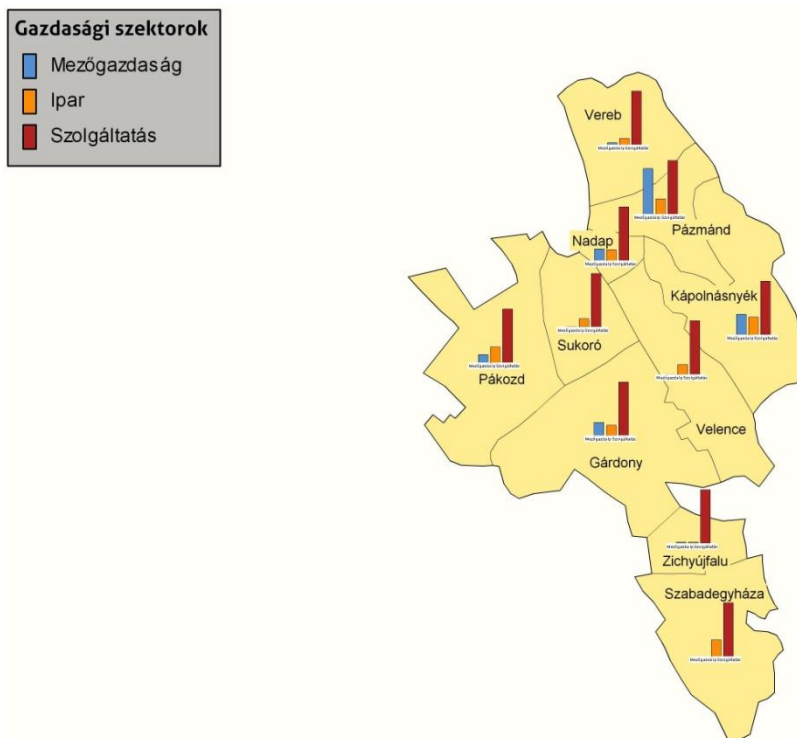
23. ábra: Gárdony funkcionális településrészei, 2015

Forrás: KD-ITS 2015, 165. p.

A városközpont formáját és kiterjedését tekintve nem igazán emlékeztet bennünket egy „történelmi város” központjára, az alap és középfokú intézmények tudatos telepítése eredményeképpen jött létre: a Polgármesteri Hivatal, a Városi Könyvtár, a Chernel István Általános Iskola és a Gárdonyi Református Templom által határolt terület tekinthető a város funkcionális központjának, ami strukturálisan csak a fürdővárosi résztől különül el markánsan, Gárdony belső és tóparti része tehát funkcionálisan megosztott.

A Dinnyés, Agárd és Gárdony városrészeket egyesítő Gárdony egy összetett morfológiai formájú településnek nevezhető. A saktábla alaprajz a XX. században, az 1960-as–70-es évek településfejlesztésének eredményeképp alakult ki, és mint ahogyan azt a térképen is láthatjuk, ez az alaprajz az infrastrukturális fejlesztések miatt bizonyult praktikusnak. A településen belül a többféle funkció földrajzilag is elkülönül. A szakirodalom szerint „a centrum-periféria fogalompár a település belső rendszerére is értelmezhető.” (NAGY 2006: 61) Gárdony központjában egy jól lehatárolható területen koncentrálnak azok a funkciók, amelyeket a település lakóinak többsége rendszeresen használ (polgármesteri hivatal, könyvtár, posta, templom, iskola). A 7-es jelölt részen, a beépített területek határán található a város sport és szabadidei létesítményei, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő, az Agárdi Parkerdő és Szabadidőközpont és a Sándor Károly Labdarúgó Akadémia. A három városrész arculatában és funkciójában fellelhetők lényeges különbségek is: Gárdony a kereskedelmi és szolgáltató központ, Agárd a népszerű turisztikai desztináció, Dinnyés pedig a természeti kincsekben bővelkedő, falusias városrész szerepét tölti be.

A Gárdonyi járás településeinek gazdasági szerkezetét a TeIR-ben regisztrált vállalkozások 2013. évi adatai alapján vizsgáltam. (24. ábra)

24. ábra: a foglalkoztatottak gazdasági szektoronkénti aránya a Gárdonyi járás településein, 2013. (%)

Forrás: saját szerkesztés a Geomarket szoftver segítségével.

A járás adatainak áttekintése során megállapítható, hogy a legmeghatározóbb számban a terciér-szektorban tevékenykedő vállalkozások mellett, a tradicionális mezőgazdasági funkció, mely néhány település életében meghatározó így Pázmádon, Kápolnásnyéken, Nadapon, Gárdonyban és Pákozdon még mindig elég jelentős a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalkozások száma. A térség nagyon kedvező éghajlati adottsága és mezőgazdasági termeléshez alkalmas talaja a jó minőségű mezőgazdasági termékek előállítására révén fontos elemévé válhat a jövő fejlesztési elképzeléseinek.

A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás a Velencei-tó partján és a parthoz közeli településeken jut nagy szerephez, de a szolgáltató szektor szerepe a háttértelepüléseken is döntő, ami megteremtheti ezeknek a településeknek is a lehetőséget, hogy valamilyen formában bekapcsolódhassanak a Velencei-tó turizmusába. A terciér szektorban dolgozó vállalkozásoknak a számát és működését a turisztikai szerepkör mellett a kedvező közlekedési infrastruktúra és a helyi adottságok is meghatározzák.

A Velencei-tó partjától távolabb fekvő településeken jelentős mértékben visszaszorult a mezőgazdasági funkció. A csökkenő népességű Zichyújfalun a mezőgazdasági és ipari tevékenység már csaknem eltűnt (2-2%), a primer és szekunder szektor szerepe a szintén stagnáló népességszámú Vereben is nagyon elenyésző. Az említett települések lényegesen rosszabb közlekedési adottságokkal rendelkeznek, mint a tó partjához közelebb vagy a közvetlen a tó partján fekvők.

A mezőgazdasági funkció a Velencei-tó minden településén jelen van, ami az előző fejezetekben leírt arra kedvező éghajlati-, talaji és földrajzi adottságoknak köszönhető. A terület éghajlatának köszönhetően kedvező feltételeket kínál gabona, kukorica és gyümölcsök termesztéséhez, szántóföldi műveléshez és állattenyésztéshez, különösen a szarvasmarhák tartásához. (VITEK 2009: 19)

Az egész térség tájhasználatában meghatározó a turisztikai célú erdőgazdálkodás. Fontos tájalkotó elem a Velencei-tó nádasa. A XXI. századra a szántó a mezőgazdasági hasznosítású földterület 85,1 %-át tette ki a Gárdonyi kistérségen belül. A gyümölcsös részaránya a megye és a régió összes gyümölcsöséhez viszonyítva kiemelkedő. Az ipari növények termesztése, területének aránya regionális szinten is kiemelkedő, emellett meghatározó a vetőmagtermesztés is. A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány a megyei és a regionális átlagot jóval meghaladja. A kistérségben a mezőgazdasági tevékenységet folytatók által használt földterület 82 %-át gazdasági szervezetek használták, 6.600 fő folytatótt mezőgazdasági tevékenységet. (RVA 2001)

A mezőgazdaság a települések gazdasági szerkezetében betöltött szerepe a Velencei-tó északi partján jelentősebb, ami a szakirodalomban is leírt, kiváló talajadottságokon alapuló gyümölcs- és bortehermelés meghatározó jelenléte alapján nem meglepő. A tó déli partján az Agárdi Pálinka a legismertebb helyi termék. A helyben foglalkoztatott munkavállalók többsége kisüzemekben illetve kisvállalkozásoknál dolgozik, mivel a kisüzemek illetve kisvállalkozások a helyi vállalkozások több mint 95 százalékát teszik ki. A mezőgazdaságban szintén a kis- illetve családi vállalkozások száma a legmagasabb. 2000-től 2010-ig a Gárdonyi kistérségben a szőlő- és gyümölcsös területe egyaránt nőtt.

A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő gyümölcsös területe a vizsgált időszakban 3830311 m²-ről 4072953 m²-re emelkedett, a szőlő területe pedig 1350385m²-ről 1523298 m²-re gyarapodott. (KSH)

Az egyéni gazdaságok használatában lévő 1183641 m²-ről 2683564 m²-re, változott, több mint a duplájára nőtt, a szőlő területe pedig 1350385 m²-ről 1523298 m²-re bővült. (KSH)

A vizsgált időszakban a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő szántó területe 29053044 m²-ről 25553077 m²-re, az egyéni gazdaságok használatában lévő szántó területe pedig 105862221 m²-ről 80088468 m²-re csökkent. (KSH) Ezek a statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy gyümölcs- és szőlőtermesztés jelentősége folyamatosan növekszik.

Az Agárdi Pálinkafőzde termékeit már több magyarországi és nemzetközi díjjal is kitüntették. A cég marketing menedzsere interjújában megerősítette, hogy az üzem legnagyobb részben helyi termelőktől vásárolt gyümölcsöt dolgoz fel. (TOLLAS 2014)

A Velencei-tó borászatai közül az L. Simon, Lics, Nagy, Dancsó és Fekete borászatok a legismertebbek, boraikat többek között a pázmándi Borárium is forgalmazza. A borház borokon kívül olyan szörpöket, lekvárokat és dzsemeket is kínál, amelyek mesterséges adalékok nélkül és helyi gyümölcsökből készülnek. (BÁLINT 2013)

Pákozdi egyik legnagyobb munkáltatója az Aranybulla Mezőgazdasági Részvénytársaság, amelynek ugyan székesfehérvári illetőségű a tulajdonosa, viszont közel 50 százalékban helyi munkavállalókat foglalkoztat. (TAKÁCS 2015)

A kereskedelmi és logisztikai szektorban dolgozó vállalkozások és az ingatlanügyekkel foglalkozó cégek jelenléte a telek és ingatlanok iránti kereslet növekedésére utal, ami az ingatlanpiacon érdekelt helyi vállalkozásokra egyértelműen ösztönzőleg hat.

Sárkány Márta, az Okos Régió Klaszter klasztermenedzsere szerint a Velencei-tó turizmusát ma a következő vállalkozások határozzák meg: Velence Resort & Spa, Hotel Nautis Vital (wellness-szállodák Velencén és Gárdonyban), az Agárdi Pálinkafőzde, L. Simon László borháza, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő és a pázmándi Borárium, aminek a tulajdonosa már a Gárdonyi Öko-strand létrehozásával is sikereket ért el. (SÁRKÁNY 2013) A Borárium 2013.05.10-i megnyitása Pázmádon és a Velencei-tónál egyaránt értelmezhető egyfajta „hiánypótlásnak” is: Pázmádon a Hegyalja vendéglő kényszerű bezárása óta gyakorlatilag megszűnt a minőségi vendéglátás, a Velencei-tó borturizmusát tekintve pedig ezelőtt nem létezett olyan vendéglátóegység, ahol a legjobb tó környéki pincészetek borait szolgálják fel. (CSILLAG 2013)

Gárdonyban a legjelentősebb vállalkozások döntő többsége nem helyi lakosok tulajdonában van, főleg a nyári időszakban nyitva tartó szolgáltatók. A legnagyobb vállalkozás az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő önkormányzati tulajdonban van, de az önkormányzat alkalmazásában álló vezetője nem gárdonyi illetőségű. Az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő menedzsmentje munkaerő-felvételnél preferálja a helyi lakosokat, de a gyógy- és termálfürdőhöz kapcsolódó feladatkörök nagy része speciális képzettséget igényel. (SZIGETVÁRI 2013)

A XXI. században erősödő agglomerációs hatások és az ezzel párhuzamosan zajló gazdasági-infrastrukturális fejlesztések vizsgálata és a demográfiára, gazdaságra, ingatlanpiacra, infrastruktúrára és a mezőgazdasági szerepkörre vonatkozó mutatók meghatározása és vizsgálata nemcsak a rendszert érő külső határok megállapításában, hanem magának a Velencei-tónak, mint egységes gazdasági térségnek a pontos lehatárolásában is segítenek.

A Velencei-tó településeinek fejlődési tendenciáinak és állapotának elemzését a statisztikai és kvalitatív módszerekkel végzett vizsgálatokat követően főkomponens-elemzéssel is elvégeztem. A főkomponens elemzés egy statisztikai eljárás, melynek során egy változó-szettet alakítunk át az eredeti változókészletnél kisebb számúvá, oly módon, hogy az átalakítás során létrejött új változók főkomponensek, melyek korrelálatlanok egymással, a lehető legnagyobb információ mennyiségét megőrizték az eredeti információtartalomnak. A főkomponens készítés során az új változó az eredeti változókhoz különféle súlyokat rendel és ezekkel összeszorozva összeadja azokat. Ezek a súlyok lehetővé teszik, hogy a főkomponens a lehető legtöbb információt megőrizze az eredeti változók heterogenitásából. Az értékeket standardizált (nulla átlagú, egységnyi szórású) formában hozza létre. (SZÉKELYI – BARNA 2008)

Az elemzéshez szükséges adatbázist a TeIR adatai alapján az infrastruktúrára, gazdaságra és a foglalkoztatottságra vonatkozó adatok segítségével hoztam létre. (9. táblázat)

9. táblázat: Mutatók a Velencei-tó településeinek főkomponens-elemzéséhez.

Főkomponenst alkotó változók	Megmagyarázott hányad			
	89,456	93,088	96,444	95,278
Népesség - 2006	,977			
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2006	,892			
Kiskereskedelmi üzletek száma 2006	,988			
Épített négy és többszobás lakások száma 2006	,721			
Népesség - 2009		,986		
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2009		,948		
Kiskereskedelmi üzletek száma 2009		,958		
Épített négy- és többszobás lakások száma 2009		,832		
Népesség - 2011			,980737	
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2011			,968699	
Kiskereskedelmi üzletek száma 2011			,959476	
Épített négy és többszobás lakások száma 2011			,923026	
Működő vállalkozások száma (vállalkozási demográfia szerint) - GFO'11 (db) 2011. év			,990276	
Népesség - 2012				,989
Működő vállalkozások száma (vállalkozási demográfia szerint) - GFO'11 (db) 2012. év				,981
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2012				,933
Kiskereskedelmi üzletek száma 2012				,987
Épített négy és többszobás lakások száma 2012				,873

Forrás: saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

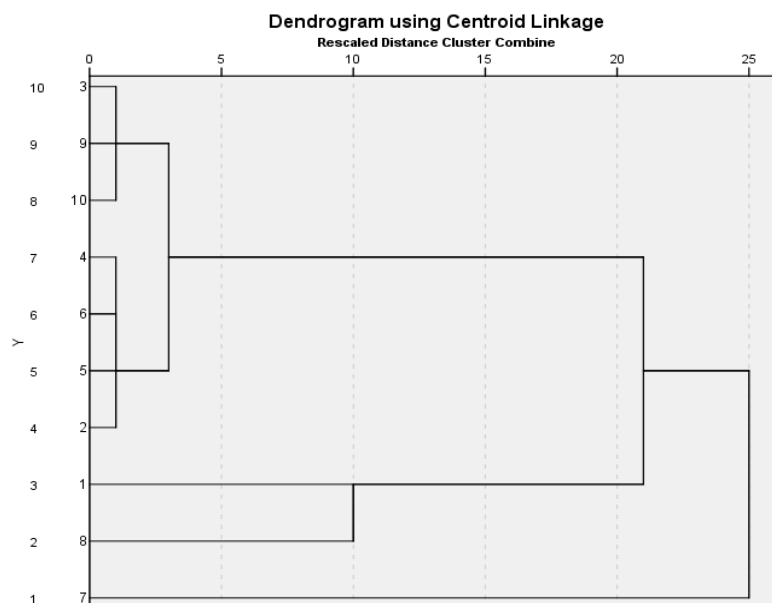
A főkomponenst alkotó változók a következők voltak: gazdasági infrastruktúra: népesség, önkormányzati kiépített út és köztér hossza, kiskereskedelmi üzletek száma, épített négy- és többszobás lakások száma, működő vállalkozások száma. Demográfia: aktív kereső korúak aránya, nyilvántartott álláskereső aránya, a helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya a népességen belül, a helyben lakó és helyben foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül. (9. táblázat)

Figyelembe véve az alacsony elemszámot hierarchikus klaszterelemzést végeztem. A hierarchikus klaszterelemzés egy dimenziócsökkentő eljárás, melynek módja, hogy az egy csoportba tartozók minden változó mentén közel legyenek egymáshoz és minden más csoporttól távol essenek. (SZÉKELYI – BARNA 2008) A klaszterelemzés során a főkomponensek felhasználásával három jól elkülöníthető csoportot tudtam létrehozni. (10. táblázat, 25. ábra)

10. táblázat: A Velencei-tó településeinek klaszter-besorolása.

Case	3 Clusters
1 Gárdony	1
2 Kápolnásnyék	2
3 Nadap	2
4 Szabadegyháza	2
5 Pákozd	2
6 Pázmánd	2
7 Sukoró	3
8 Velence	1
9 Vereb	2
10 Zichyújfalu	2

Forrás: saját szerkesztés.

25. ábra: A Velencei-tó településeire vonatkozó klaszterek dendrogramja

Forrás: Saját szerkesztés

Ezek alapján a Velencei-tó települései infrastruktúra és foglalkoztatottság szempontjából a következő klaszterekbe sorolhatók be (11. táblázat):

11.táblázat: A klaszterek elkülönülése infrastruktúra és foglalkoztatottság szerint

Klaszterek infrastruktúra és foglalkoztatottság szerint		
1. jó infrastruktúra, magas foglalkoztatottság	2. alacsony infrastruktúra, de legjobb foglalkoztatottság	3. alacsony infrastruktúra és rossz foglalkoztatottság
Gárdony	Sukoró	Kápolnásnyék
Velence		Nadap
		Pákozd
		Pázmánd
		Szabadegyháza
		Vereb
		Zichyújfalu

Forrás: Saját szerkesztés

Az elemzés eredményeképp a Velencei-tó települései két, teljesen eltérő jellemzőkkel rendelkező klaszterbe sorolhatók be, egy település, Sukoró pedig elkülönül a klasztertől. Nem meglepő, hogy Gárdony és Velence a jónak mondható infrastruktúrával, magas foglalkoztatottsággal rendelkező települések közé tartozik, a klaszterelemzés alapján a térség statisztikailag legkimutathatóbban fejlődő része a Gárdonyi járás két városi ranggal rendelkező települése, Gárdony és Velence. Az sem meglepő, hogy a vendégéjszakák száma is Gárdonyban és Velencén a legmagasabb, amiben a vízpart, a strandok és még más turisztikai vonzerőknek is nagy szerepük lehet.

Mindezek ellenére meglepőnek és újdonságnak mondható, hogy Sukoró elkülönült a többi vizsgált településtől. A település helyi társadalma is egyedinek mondható a térségben. A településre döntő többségében jobb módú, magasan kvalifikált értelmiségi rétegek költöztek be, akik többnyire a fővárosban, illetve a közeli Székesfehérváron dolgoznak. (KUPI 2015) Az infrastruktúra hiányosságai ellenére Sukoró foglalkoztatottsága figyelemre méltó, amit a település mellett elhaladó M7-es autópálya, valamint Székesfehérvár és Budapest gyors elérhetősége is magyaráz, hiszen a foglalkoztatottak 73,12 százaléka más településekre ingázik. (TeIR) A Velencei-tó települései közül itt a legmagasabb a beköltözők száma, Nadap mellett pedig a legalacsonyabb a nyilvántartott álláskeresők száma, amire a kiváló közlekedési lehetőségek adnak magyarázatot.

A Velencével már településszerkezetiileg összenőtt Kápolnásnyék, a 2002 után jelentősebb fejlődésnek indult Pákozd és a 2010-től nagyobb erőfeszítésekkel felzárkózni akaró Pázmánd a 2011-es népszámlálás évében csak a harmadik klaszterben kapott helyet, ami a jövőben feltehetőleg hamarosan változni fog. A faktoranalízis arra is rámutatott, hogy a földrajzi elhelyezkedés, az infrastruktúra és a foglalkoztatottság a vizsgált térségben szorosan összefügg.

A 3. klaszterbe tartozó települések közül Pázmánd, Pákozd és Kápolnásnyék pozíciója is meglepő. Az utóbbi évek fejlesztései fejlődő települések benyomását keltik, ugyanakkor Gárdonyal és Velencével szemben óriási hátrányokat kell leküzdeniük.

Az eddigi fejlődési tendenciák elemzése alapján megállapíthatjuk, hogy a Velencei-tó települései közül Gárdony, Velence, Kápolnásnyék, Pákozd, Sukoró, Pázmánd és Nadap már a budapesti agglomeráció részét képezik. A Gárdonyi járás települései közül az említett hét település rendelkezik kimutatható turisztikai funkcióval, a mi a TeIR adatai alapján szálláshelyekre és vendégéjszakákra vonatkozó adatokkal is alátámasztható.

A statisztikai adatokkal kimutatható turisztikai funkció nagyságát a következő fejezetben részletesen is vizsgálom. A közigazgatási határok nem esnek egybe az egységesnek mondható gazdasági tér határaival: a Gárdonyi járáshoz tartozó, de a nehezebben megközelíthető Szabadegyháza, Zichyújfalu és Vereb települések nem képezik szerves részét a Velencei-tó gazdasági terének, perifériális szerepükre valószínűvel kedvezőtlenebb földrajzi fekvésük is predesztinálta őket.

A Velencei-tó térségének gazdaságfejlesztési lehetőségeivel foglalkozva Budapest gravitációs hatásának következményeit sem hagyhatjuk figyelmen kívül, mivel a szuburbanizációs folyamatok döntő hatást gyakorolnak a vizsgált települések szerkezetére, gazdasági struktúrájára, helyi társadalmára és környezetére, ebből következően a fejlesztési tervek elkészítésekor is figyelembe kell venni ezeket az összetett és több tényezőre visszavezethető változásokat. A folyamatos népességnövekedés megkívánja a közművek és az alpinfrastruktúra fejlesztését, emellett a kereslet folyamatos növekedése miatt a szolgáltató szektor súlya tovább nő, új kereskedelmi és egyéb szolgáltató egységek létesülnek. A mezőgazdasági terek csökkenésével párhuzamosan a forgalom és a környezetterhelés is erősödik, mivel az ingázók számának emelkedése is jelez. A vizsgált településeken lassanként új térstruktúra jön létre, amit a térség két legnagyobb települése, Gárdony és Velence térszerkezetének a fejezet elején ismertetett vizsgálatakor figyelhetünk meg.

A Velencei-tó turizmusára nézve az elmúlt évek egyik legsikeresebb fejlesztésének bizonyult a bicikliút kiépítése, ami az úthoz közeli vagy a turistaövezetekben található éttermek forgalmán is nyomon követhető. Ennek az infrastrukturális fejlesztésnek köszönhetően a vendéglátóipari vállalkozásoknak is sikerült magasabb forgalmat generálni. A kerékpárút és a további infrastrukturális fejlesztések kapcsán intenzívebbé vált az együttműködés a vállalkozások egy része és az önkormányzat között. (SEBESTYÉN 2015; KOSZTI 2015)

A TeIR gazdasági szervezetekre vonatkozó 2013-as adataiból kiderül, hogy Gárdonyban a regisztrált vállalkozások többségét az 1-9 fős vállalkozások teszik ki (1088), emellett csupán hat 20–49 fős vállalkozást regisztráltak a településen. (TeIR)

A járás települései közül egyedül Kápolnásnyéken működik egy 250–499 fős vállalkozás. Velence 935 regisztrált vállalkozásából 560 1–9 fős vállalkozást találunk, és csak két 20–49 fős vállalkozást. A polgármesterekkel készített interjúk (TÓTH 2013; TAKÁCS 2015; VIRÁNYINÉ 2015; KOSZTI 2015) és a TeIR adatai alapján kiderült, hogy a Velencei-tó gazdaságának a helyi munkahelyteremtés szempontjából az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy egy-egy önkormányzati nagyobb vállalkozást leszámítva alig van legalább 50 főt foglalkoztató közép-vállalkozás. (TeIR) A helyi társadalomra nézve ebből az következik, hogy eddig még nem alakult ki az a módosabb vállalkozói réteg, amire az önkormányzat is

támaszkodhat településfejlesztési politikájának kidolgozásában és megvalósításában. (TeIR; TÓTH 2013)

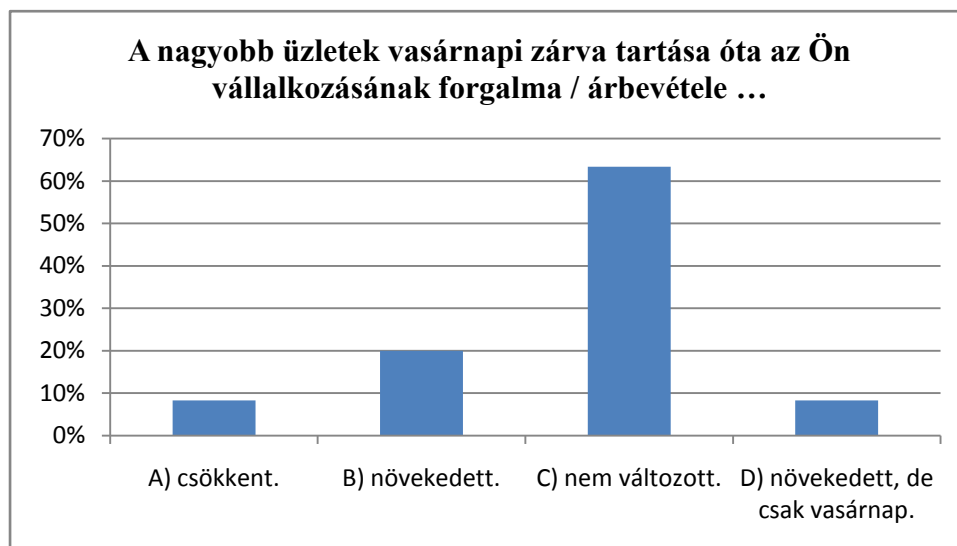
A Gárdonyba települt multinacionális cégek, a Spar, a Penny, az Aldi és a Lidl éves üzleti tevékenységük tervezésekor mintegy 20.000 fő potenciális vásárlóval terveznek, mivel a nyári időszakban bőven 20.000 fölött van a lakosság száma, amit a nyaralótulajdonosok, állandó lakosok, kempingezők, a tó környékén üdülők és a fürdőzők tesznek ki, a kevesebb forgalommal kecsegtető teleket „átvészeli”. A Gárdonyba települt multinacionális cégek tudatosan a főút, tehát a 7-es út mellé települtek, annak ellenére, hogy a polgármesteri hivatal kedvezőbb áron, Agárd belső részében kínált lehetséges telephelyeket. A gárdonyi lakosság önmagában nem tudná a multikat „eltartani”, de mivel jók a közlekedési viszonyok, így Pusztaszabolcs, Baracska, Velence, Kápolnásnyék, Pázmánd településekről is sokan vásárolnak Gárdonyban a távolabbi Székesfehérvár helyett. A korábbi kereskedelmi központ Kápolnásnyék volt, az elmúlt években viszont Gárdony elhódította ezt a szerepet a multik megjelenésével. (TÓTH 2013)

A multinacionális cégekhez tartozó szupermarketeknek a helyi gazdaságra nézve kettős hatásuk van: a kisebb élelmiszerboltok forgalmát egyértelműen csökkentik, több étterem és egyéb vendéglátóegység viszont velük ellenkezőleg profitálhat is a jelenlétükből. A Velencei-tó partján, Agárdon fekvő „Jobb, mint otthon” étterem forgalmára - több szintén a turistaövezetben fekvő étteremhez hasonlóan- a közelben fekvő szupermarketek kifejezetten előnyös hatással vannak: a Gárdony település Agárd és Dinnyés városrészében lakók Agárdon vásárolnak be, mivel kevesebb üzemanyagköltséggel és idővesztéssel is be tudják szerezni a szükséges cikket, és nem kell Székesfehérvárra utazniuk. Az így a településen maradók az üzletvezető tapasztalata szerint nagyobb számban térnek be a helyi éttermekbe is. (SEBESTYÉN 2015)

2015. március 15-től hatályba lépett az azóta már visszavont 2014. évi CII. törvény „A kiskereskedelmi szektorban történő munkavégzés tilalmáról”. A vasárnapi zárvatartás kérdésében a helyi, fejlesztésben érintett közszereplőknek is nagyon megoszlik a véleménye, vannak, akik szerint ez a törvény nagyon negatívan hat az egész Velencei-tó turizmusára, és „ezt a korlátozást külön át kellene gondolni a kiemelt üdülőterületeken”, mások pedig úgy nyilatkoztak, hogy a vasárnapi zárvatartás hosszú távon nem fogja károsítani sem a kiskereskedelmi forgalmat, sem pedig a településre látogatók számának alakulását. A vasárnapi zárvatartásnak Pákozdon a polgármester szerint „semmi hatása sem érezhető, vasárnap több kisbolt is nyitva tart a településen.” (TAKÁCS 2015)

A nagy vitákat kavart törvény hatásait a Velencei-tó kiskereskedelmi forgalmára és ebből következően a térség turisztikai szuprastruktúrájára 60 kiskereskedelemben, illetve vendéglátásban tevékenykedő kisvállalkozás tulajdonosával, illetve üzletvezetőjével készített kérdőíves kutatás segítségével vizsgáltam.

A válaszadók 53,3 százaléka nő. A nemek és a válaszok között nem mutatható ki összefüggés, ugyanakkor érdekes jelenség, hogy a válaszadók több mint egyötöd része 35 alatti fiatal vállalkozó volt (21,7%). Ez részint az mutatja, hogy a kiskereskedelmi vállalkozásokban tulajdonosként vagy üzletvezetőként dolgozók több mint egyötöd része a társadalomnak valószínűleg a nyitottabb, újításokra fogékony részéhez tartozik életkoruknál fogva. A vizsgált kisvállalkozások vezetői túlnyomó részben (81,7%) helyiek.

26. ábra: A nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartásának hatása a Velencei-tó partján fekvő településeken működő kiskereskedelemben, illetve vendéglátásban tevékenykedő kisvállalkozások forgalmára, 2015. Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves kutatás eredménye alapján. (2015, n=60)

A kérdőíves felmérés tükrében megállapíthatjuk, hogy a vizsgált kisvállalkozások 63,3 százalékának forgalmát nem érintette a vasárnapi zárva tartás (26. ábra), a vállalkozások 28,3 százalékánál tapasztalhatunk növekedést, ezekből 8,33% esetben csak vasárnap növekedett a forgalom. Szintén 8,3 százalék azoknak a kisvállalkozásoknak az aránya, ahol a törvény hatályba lépését követően forgalomcsökkenést állapítottak meg.

Az elsődleges turisztikai szuprastruktúrához tartozó vendéglátóhelyek 36 százalékának nőtt a forgalma a szóban forgó törvénynek köszönhetően, 56 százalékuk forgalma nem változott, 8 százalékuknál pedig azt tapasztalták, hogy a forgalom csökkent. A vizsgált települések másodlagos turisztikai szuprastruktúrájához sorolható cégek esetében a vállalkozás forgalma a megkérdezettek 64,7 százalékánál nem változott, 26,5 százalékuk növekedést – igaz ebből 11,8 százalék csak vasárnap –, 8,8 százalékuk pedig csökkenést tapasztalt. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a 2014. évi CII. törvény közel azonos mértékben hatott a Velencei-tó elsődleges, illetve a másodlagos turisztikai szuprastruktúrájához tartozó vállalkozásokra.

A vasárnapi zárva tartás esetleges hatásainak további felméréséhez az agárdi Napsugár Strand és a Park Strand kemping vezetőivel készítettem interjút. A két strand vezetőjének elmondása szerint a nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartása nem befolyásolta érzékelhetően a látogatók számát. A Napsugár Strand vasárnapi látogatóinak száma egyébként a tavalyi adatokhoz képest kis mértékben növekedett, (URBÁN 2015) a Park Strand Kempingben pedig nem tapasztaltak növekedést. A nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartásának hatása itt egyedül a strand területén található büfék forgalmának növekedésén keresztül érzékelhető, de a strand látogatóinak a számát itt sem befolyásolta. A kérdőíves kutatás és az interjúk alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartása a Velencei-tó településeire, illetve strandjaira látogatók utazási döntését lényegesen nem befolyásolta, a strandon található büfék forgalmát viszont kis mértékben növelte, tehát feltételezhetjük, hogy a vásárlási-fogyasztási szokások gyakoriságára volt hatással.

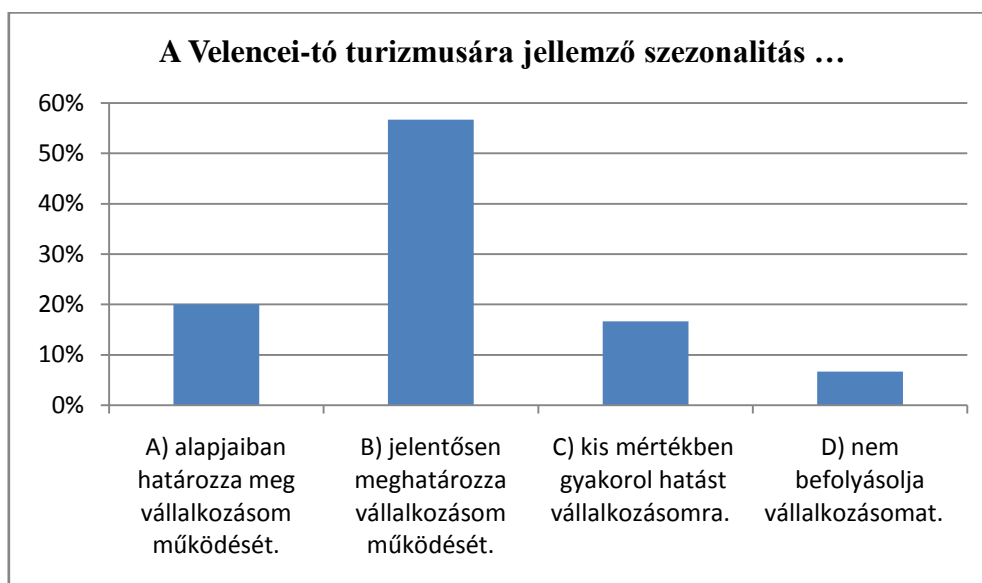
Az interjúkból még az is megerősítést nyert, hogy a vízpartra irányuló utazásoknál az időjárás és az időjárási előrejelzések alapjaiban határozzák meg a potenciális látogatók utazási

döntését. Ebben bizonyára szerepet játszik a turisztikai kulturális kínálat viszonylag szűk volta. A fürdővendégeknek az esős napokon kevés egyéb programlehetőség áll rendelkezésére. A környék meglévő értékeire a tó környéki települések propagandája kevés hangsúlyt helyez, illetve részben nehezen elérhetőek. A Velencei-tavat érintő tömegközlekedés csak a vasút, a 7-es út és az M7-es autópálya vonalán mondható kielégítőnek, a települések között gyenge, az üdülőkörzet teljes területe gyakorlatilag csak személyautóval járható be.

A kínálat nem kapcsolja össze a Velencei-tó településeket és Székesfehérvár kínálatát, ami a földrajzi közelség miatt is kézenfekvő volna. Székesfehérvár, mint a régió központja, gazdag kulturális kínálatával, történelmi értékeivel sajátos turisztikai miliőt jelent, vagyis mindaz megtalálható ott, ami a Velencei-tó környékéről hiányzik. (SZABÓ 2015)

5.2.3. A szezonális hatásai a Velencei-tó gazdaságára

Mivel a vizsgált térség fő turisztikai attrakciója a Velencei-tó, ami jelentős számú látogatót és turistát vonz, feltételezhetjük, hogy a szezonális hatás nem csak a térség turizmusára, hanem a helyi gazdaság egészére is jelentős hatást gyakorol. A szezonális helyi vállalkozásokra gyakorolt hatása szintén kérdőíves vizsgálatom részét képezte, melynek során a turizmus és a helyi gazdaság kapcsolatának mértékéről is képet alkothatunk. (27. ábra)

27. ábra: A szezonális hatása a Velencei-tó kisvállalkozásaira, 2015

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves kutatás alapján (2015, n=60)

A Velencei-tó partján fekvő településeken működő vizsgált kisvállalkozások esetében a szezonális hatás 20 százalékuknál, tehát minden ötödik kisebb cég esetében alapjaiban, 56,7 százalékuknál jelentősen, 16,7 százalék esetében pedig kis mértékben gyakorol hatást a vállalkozás működésére. A megkérdezettek csupán 6,7 százaléka gondolja úgy, hogy a turisztikai forgalom szezonális hullámváltozása nem befolyásolja vállalkozása működését, ami azt jelzi, hogy a helyi vállalkozások működésének sikere szorosan összefügg a helyi turizmus fejlesztéseinek eredményeivel. A szezonális hatás a megkérdezett cégvezetők 8,12 százalékának jelentős vállalkozásüzemeltetési problémákat is okoz.

A turisztikai vállalkozások alapvető problémája a szezonális kérdés. Gárdonyi polgármestere is megerősítette, hogy a szezonális nagy hatást gyakorol a település életére. nem kizárólag a turizmusra, hanem a térség egészének gazdaságára is rányomja bélyegét. Télen lényegesen visszaesik a forgalom, az éttermek pedig csökkentett nyitva tartással üzemelnek, többen vendég hiányában néhány hétre be is zárnak. (TÓTH 2013)

Az elő-, utó- és a főszezon csak az év egy részét fedik le, meg kell tehát oldani a foglalkoztatást a „kieső” hónapokban is. A szezonális problémájának kezelésére az interjúk alapján több alternatíva is létezik: a Manó vendégház tulajdonosa gazdasági okokból csak törzsvendégek számára és hosszabb tartózkodás esetén tartja indokoltnak a téli nyitva tartást (KERKUSKA 2013), a Borárium pedig különböző rendezvényekkel igyekszik meghosszabbítani a turisztikai szezont. Rendeznek interaktív disznóvágást, ökörsütést, az Agárdi Pálinkafőzdével együttműködve pedig pálinkakóstolót. (BÁLINT 2013)

Kápolnásnyék volt alpolgármestere fontosnak tartja, hogy „vannak olyan létesítmények, amelyek folyamatosan tudnak vendéget fogadni, ez valamennyire hosszabbítja a szezont, de a téli időszakban, amikor lehetne korcsolyázni, nekünk kellene fejleszteni az infrastruktúrát.” (KUPI 2015) A Velencei-tónak kedvező adottságai vannak a korcsolyázáshoz is, ugyanis a Balatonnál jóval kisebb víztömeg rövidebb időn belül fagy be, viszont hiányzik a téli időszakban rendelkezésre álló infrastruktúra a vendégek fogadásához.

Sárkány Márta, a Közép-Dunántúlon tevékenykedő Okos Régió Klaszter klasztermenedzsere már ennél összetettebben képzei el a szezonális problémájának megoldását. A rendezvények közül a gasztronómiai rendezvényekben és az egészséges táplálkozás iránti növekvő igényben egy olyan kitérési pontot lát, amit nemzetközi kapcsolatok segítségével lehetne kiaknázni. A jelenleg működő horvátországi kapcsolatok mellett a klasztermenedzser szerint fontos lenne kiépíteni a tradicionális német és osztrák kapcsolatok mellett a lengyel és a skandináv együttműködést is. Emellett a Velencei-tónál olyan biciklis útvonalak kialakítására is lenne lehetőség, ahol a természeti vonzerők mellett helyi gasztronómia is állandóan jelen van. (SÁRKÁNY 2013)

A szezonális a Velencei-tó Gárdonyinál és Velencénél jóval kisebb lakosságszámú településen, Pákozdon is érezteti hatásait. A településnek kb. 40%-án van üdülő, üdülőtellek és hozzá kapcsolódó épületek. Ezek a területek nem lettek bevonva a természetvédelmi területbe, régi nyaraló-, szőlő-, illetve gyümölcsstermelő területek voltak, amelyek folyamatosan kezdenek más jellegűt öltetni. Pákozdi polgármestere megerősítette, hogy „ezeknek a területeknek az infrastrukturális ellátottsága egyelőre rendkívül alacsony, tehát ott a következő időszakban mindenképpen szükségessé válik egy nagyobb mérvű fejlesztés, csak ezzel óvatos vagyok, mert ha elkezdünk ott közműveket kiépíteni, akkor nagy valószínűséggel megugrik a lakosság száma, ami már óvodát, iskolát és utakat is igényel, amit már anyagilag nem tudunk teljesíteni.” (TAKÁCS 2015) A szezonális következtében megnövekedett lakosságszám a polgármester tapasztalatai szerint Pákozdon a nyári időszakban kezelhető és nem okoz elviselhetetlen problémát, de nagyon óvatosan kezeli a fejlesztés kérdését, mert ha a település 40 százalékát kitevő üdülőterületen megugrana a lakosságszám, rengeteg olyan következménnyel járna, aminek nagyon magas anyagi vonzata lenne. Jelenleg az újszülöttek megnövekedett számának köszönhetően az óvodafejlesztés élvez prioritást.

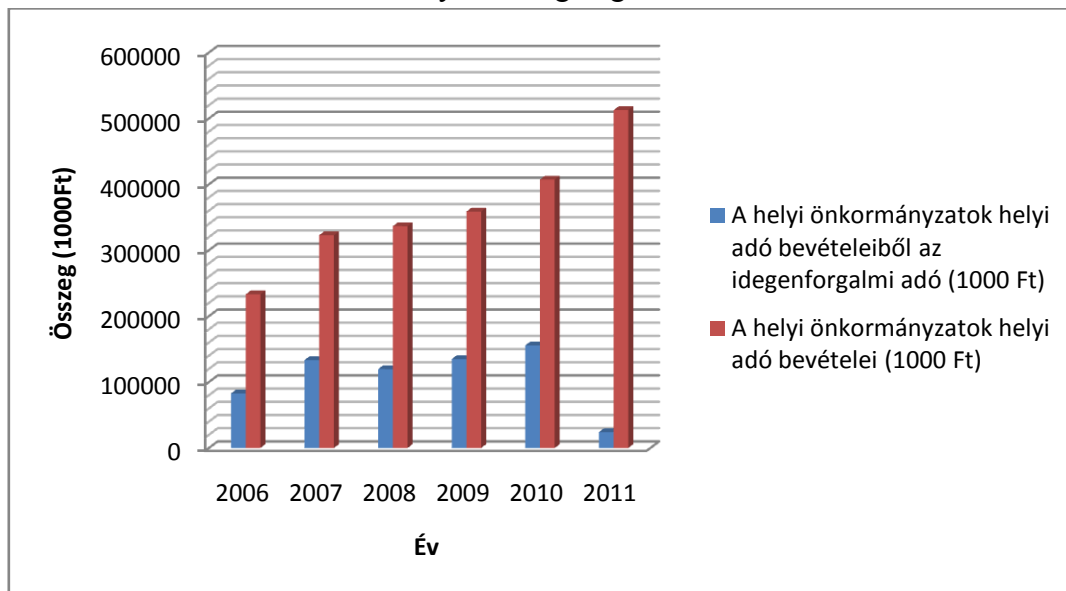
A gárdonyi polgármester szerint a „szezonálisra igazából nem nagyon lehet felkészülni, ez egy adottság, ezen próbálunk változtatni, hogy kitolódjon a szezon, de ennek természeti

korlátai vannak.” (TÓTH 2013) A Velence Resort & Spa szálloda igazgatója a szezonalitást szintén nem problémaként, hanem a turizmus szükséges velejárójaként fogja fel. A vállalkozás működtetését azonban megkönnyíti, hogy habár a Velencei-tó tipikusan nyári desztináció, a termálfürdő és a wellness - szolgáltatások az év többi részében is kedveltek. Ebből következően a management egyik leglényegesebb feladata a munkaerő-kapacitás optimális tervezése. Az adminisztrációban dolgozó munkatársakat nem számolva a szálloda 100 fő állandó operatív területen dolgozó és 60 fő alkalmi munkatársat foglalkoztat. (SÍVÓ 2015) Velence polgármestere szintén nem hisz a négy évszakos turizmusban, de törekednek arra, hogy a nyári elő- és utószezont meghosszabbíthassák. Ezen kívül a téli időszakra is szerveznének programokat. (KOSZTI 2015)

A kérdőíves kutatás eredményei alapján nem volt igazolható a térségre jellemző szezonális mértékének csökkenése - ami több fejlesztési tervet fontos célkitűzését jelentette -, a válaszadók elsöprő többsége, 90,2 százaléka továbbra is nyáron keresi fel a tavat, bár 24 százalékuk tavasszal, 20,8 százalékuk ősszel is látogató volt, ám mindössze 8,4 százalékuk járt ott télen is.

5.2.4. A Velencei-tó településeinek turisztikai funkciójának vizsgálata

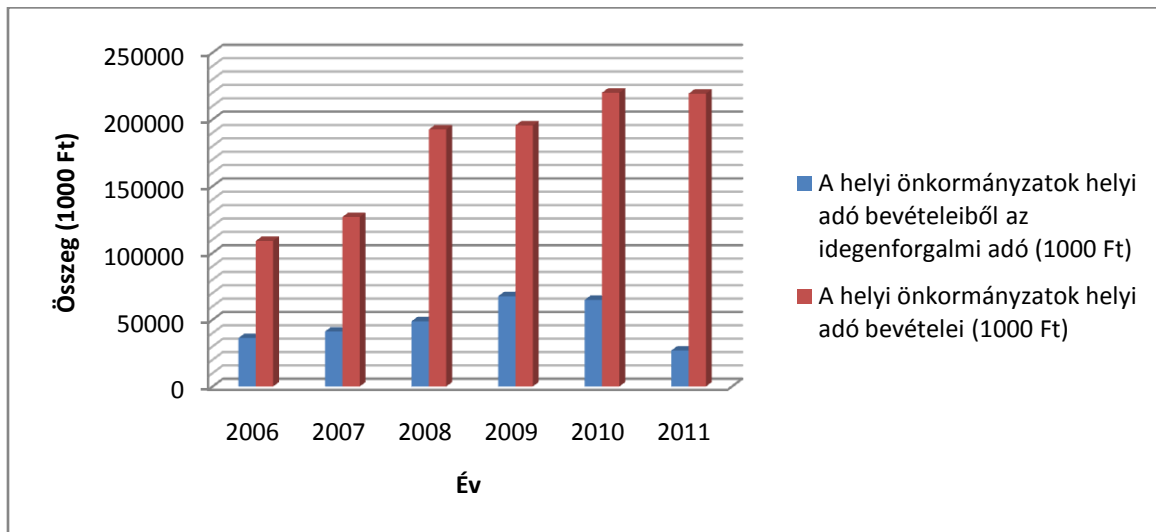
Tekintve, hogy a Velencei-tó társadalmát és gazdaságát alapjaiban meghatározza a turizmus, így ezzel az ágazattal a gazdaságfejlesztési lehetőségek kutatásakor kiemelt területként foglalkoztam. A turizmus helyi gazdaságban betöltött szerepét még tovább árnyalja az idegenforgalmi adó és a helyi bevételek arányának vizsgálata. 2006-tól 2011-ig a Velencei-tó települései közül a két városi ranggal rendelkező településen, Gárdonyban és Velencén volt az idegenforgalmi adóból származó bevétel illetve ennek az adónak az aránya a település összes adóbevételéhez viszonyítva a legmagasabb.

28. ábra: Gárdony önkormányzatának helyi adóbevételei és az idegenforgalmi adóból származó bevételek, 2006-2011. Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján

Gárdony bevételei 2006 és 2011 között folyamatosan nőttek, az idegenforgalmi adó aránya a település összes adóbevételéhez viszonyítva pedig 2007-ben érte el a legmagasabb értéket,

41,32 százalékot, ami a nagyon gyenge 2011-es év ellenére jelentős turisztikai szerepkörre utal. (28. ábra)

29. ábra Velence önkormányzatának helyi adóbevételei és az idegenforgalmi adóból származó bevételek, 2006-2011. Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján

Velence esetében a helyi adóbevételeket tekintve 2010-ig növekvő tendencia figyelhető meg. (29. ábra) 2011-ben a város adóbevételei és idegenforgalmi adóból származó bevételei is csökkentek, ez utóbbi pedig jelentős visszaesést mutat. (TeIR) Az idegenforgalmi adóbevétel nagy arányú csökkenése egyértelműen a „Velencei-tó kapuja” nevű félresiklott projektre vezethető vissza, melynek a keretén belül egy szabad strandot, egy mediterrán partszakaszt, egy 1200 négyzetméteres terület rendezvények számára és egy számos üzletet, Tourinform irodát és egy fedett csarnokot magában foglaló központi épületkomplexumot terveztek létesíteni.

Amellett, hogy a zajos fővárosból sokan költöznek ki a nyugodtabb Gárdonyba, Velencére, Pákozdra, Sukoróra vagy Pázmádra, léteznek ezekben a falvakban egy már korábban említett nem klasszikus turista tömeg, a „víkendházasok”, akik a hétvégét vagy szabadidejüket töltik el a településeken, szálláshelyeiken számos vendég megfordul. A rokonok, barátok természetesen nem fizetnek a szállásért, de vendéglátóikkal együtt pihenésre szánt költségeik egy részét helyben költik el, idejük egy részét pedig a helyi látnivalókra fordítják.

A Velencei-tó települései turisztikai funkciójának súlyát a turisztikai funkció értékkel vizsgálom. A térség települései közül csak azoknak volt indokolt az elemzése, amelyek rendelkeznek kereskedelmi és/vagy magánszálláshelyekkel. Turisztikai funkcióról az alábbi települések esetében beszélhetünk: Gárdony, Kápolnásnyék, Nadap, Pákoz, Pázmánd, Sukoró, Velence. A mutatókat a KSH és TeIR rendszerekben gyűjtött adatokból határoztam meg. A kijelölt indikátorokból egy viszonylag objektív, a vizsgált funkciót megbízhatóan mérő és települési rangsorok felállítására alkalmas mutatórendszer megalkotása volt a célom, még akkor is, ha a valóságot csak némi torzítással mutathatja számunkra az eredmény, mivel például a turizmus kutatásban a „kirándulók” számának mérése a mai napig még megoldatlan, így az éjszakázásokat véve alapul főként a turisták számára támaszkodhatunk. A vizsgált települések turisztikai funkcióit a következő táblázatban (12. táblázat) határoztam meg:

12. táblázat: A Velencei-tó településeinek turisztikai funkció indexe, 2011

	Település						
	Gárdony	Pákozd	Pázmánd	Sukoró	Velence	Kápolnásnyék	Nadap
Indikátor:							
vendégéjszakák száma	95308	772	259	1883	105040	1810	167
turisták/lakosság aránya	394,2	8,29	4,42	83,2	832,9	20,71	4,2
szálláshelyek száma	258	10	1	31	170	18	2
szállásférőhelyek száma	4960	47	6	205	4070	195	8
szálláshely-kihasználtság	18,99	22,22	8,45	39,73	14,14	39,32	17,48
vendéglátóhelyek száma	145	15	3	7	111	17	3
külföldi vendégek száma	3817	8	7	42	3541	52	5
átlagos tartózkodási idő	2,38	2,94	2,84	1,72	2,24	2,37	7,26
Indikátorok szerinti rangsor:							
vendégéjszakák száma	2	5	6	3	1	4	7
turisták/lakosság aránya	2	5	6	3	1	4	7
szálláshelyek száma	1	5	7	3	2	4	6
szállásférőhelyek száma	1	5	7	3	2	4	6
szálláshely-kihasználtság	4	3	7	1	6	2	5
vendéglátóhelyek száma	1	4	6	5	2	3	6
külföldi vendégek száma	1	5	6	4	2	3	7
átlagos tartózkodási idő	4	2	3	7	6	5	1
Indikátorok szerinti pozíciók átlaga:	2	4,25	6	3,625	2,75	3,625	5,625
Turisztikai funkció szerinti rangsor:	1	4	6	3	2	3	5

Forrás: saját számítás és szerkesztés a TeIR adatai alapján.

A Velencei-tó háttértelepüléseinek településmorfológiai szerkezetét, gazdaságát és társadalmát a falu tóparttól való nagyobb távolsága miatt nem alakította át döntően a turizmus, mint ahogy Gárdony, Velence, Pákozd és Sukoró esetében történt. A Velencei-tó partjától távolabb fekvő települések ma csak kevésbé töltnek be turisztikai funkciót, mivel ezeken a településeken nem úgy ment végbe az a mezőgazdaságból a terciér szektorba történő struktúraváltás, mint ahogyan például Gárdony és Velence gazdasági szerkezetében, településstruktúrájában és társadalmában is tapasztalható. A turisztikai attrakcióktól való nagyobb földrajzi távolság tehát konzerválta a háttértelepülések falusias arculatát és tradicionálisan mezőgazdasági jellegét.

A külföldi vendégeket, akik fajlagosan többet költenek a hazaiaknál, szintén a Velencei-tó „fővárosa” vonzza a legjobban. Szálláshelyekkel jelenleg nem ajánlatos bővíteni a város kínálatát, ehelyett inkább a szálláshely-kihasználtságot kellene növelni. A turisztikai funkció vizsgálat eredménye némileg ellent mond Gárdony városvezetésének törekvéseivel, akik a

jövőben több minőségi szálláshellyel szeretnék bővíteni a kínálatot (TÓTH 2013), illetve Velence jelenlegi vezetésének terveivel is: „Az előző városvezetéssel szemben mi úgy gondoljuk, hogy a szálláshelyek bővítése nélkül mi nem fogjuk tudni növelni az idegenforgalmi bevételeinket. Ehhez pedig olyan vállalkozók kellene, akik szálláshelyet bővítenek.” (KOSZTI 2015)

Kiderült az is, hogy a körülbelül csak feleakkora népességgel rendelkező Velence több kategóriában is megelőzi Gárdonyt (vendégéjszakák száma, turisták és lakosság aránya), a város legmeghatározóbb funkciója itt is a turizmus.

A kevesebb szálláshellyel, de jobb szálláshely-kihasználtsággal büszkélkedhető Sukoró és Kápolnásnyék csak közepes turisztikai funkciót töltenek be, ezeken a településeken nem a turisztikai fejlesztéseket kellene előtérbe helyezni, hanem a többi gazdasági ágazatban rejlő lehetőségeket is ajánlatos lenne vizsgálni.

A rangsorra pillantva kissé meglepő, hogy a Velencei-tó északi partján fekvő, nemzeti emlékhellyel is rendelkező Pákozd csak a negyedik helyen szerepel, hiszen a település a több természeti és történelmi turisztikai attrakcióval is rendelkezik. A település polgármestere a vele készített interjúban maga is utalt rá, hogy Pákozdon ma kevés szálláshely működik, és ezek nem érik el azt a szintet, amit ma a felső középosztály elvárna, Pákozd hátránya tehát a minőségi szálláshelyszolgáltatás hiányából is adódik. (TAKÁCS 2015)

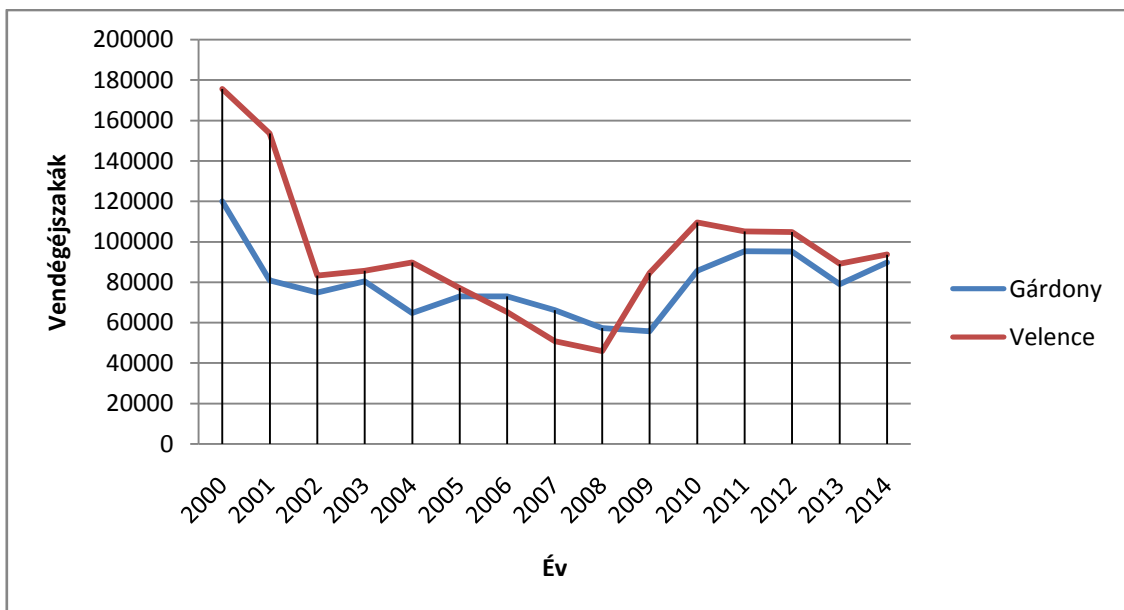
A Velencei-tó partjától távolabb fekvő Nadap és Pázmánd csak kevésbé töltenek be turisztikai funkciót, ezeken a településeken nem ment végbe az a mezőgazdaságból a terciér szektorba történő struktúraváltás, ami Gárdony és Velence gazdasági szerkezetét, településstruktúráját és társadalmát is átalakította. Szálláshelyeiket tekintve a tóhoz közeli kisebb települések főleg a falusi és az ökoturizmusban találhatják meg a lehetséges turisztikai fejlesztések irányvonalát.

Az átlagos tartózkodási idő rövidege (2 vagy 3 éjszaka) jelzi, hogy a Velencei-tóhoz látogatók többsége hétvégéjét, esetleg „hosszú hétvégéjét” tölti el előszeretettel az adott desztináción. Ez a rövid tartózkodási időtartam visszavezethető az utazási szokások megváltozására, a kedvezőtlen gazdasági helyzetre, de magyarázható Budapest és Székesfehérvár földrajzi közelségével is.

A településeken működő turizmusban és vendéglátásban dolgozó cégek döntő többségének is szembesülnie kell a turisztika egyik alapproblémájával, a szezonális kérdéssel. A Vital Hotel Nautis és a Velence Resort & Spa wellness-szállodák kivételével az év téli időszakában szinte az összes turisztikai vállalkozás „tengődik”. Az erős szezonálisitást nem szabad figyelmen kívül hagyni a tóparti települések fejlesztési koncepciójának megfogalmazásakor.

A Velencei-tó térsége kiválóan alkalmas mezőgazdasági termelésre, de feltételezhetően csak kevés olyan helyi termék, helyi „márka” van a köztudatban, mint például az Agárdi Pálinka. A mezőgazdaság és a turizmus összekapcsolódásában nélkülözhetetlen szerepet játszó helyi termékek ismertségének kutatását online kérdőíves kutatásomban vizsgáltam, melynek eredményeit az 5.2.5. fejezetben ismertetem.

A Velencei-tó turizmusában a XXI. század első éveit is jelentős visszaesést jelentettek. 2000-től 2001-ig a vendégéjszakák száma Gárdonyban és Velencén látványos csökkenésnek indult, ami a 2008-2009-es években éri el mélypontját, amiben az ekkor kibontakozó világgazdasági válság is jelentős szerepet játszhatott. (30. ábra)

30. ábra: A vendégéjszakák számának változása Gárdonyban és Velencén 2000–2014 között. Forrás: Saját szerkesztés TeIR adatai alapján

A Széchenyi-terv keretein belül felújított és kibővített Agárdi Termál- és Gyógyfürdő 2005-ben újra megnyitotta kapuit, 2008-ra egy fedett wellness-részleggel is kibővült. (VITEK 2009) A vendégkör döntő többsége Székesfehérvárról és vonzásokörzetéből, illetve Budapestről és vonzásokörzetéből érkezik. Gárdony egyik legmeghatározóbb vállalkozása, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő 2012-ben 176574, egy évvel később pedig 179637 jegyet adott el, így valamivel több mint 1 százalékkal növelte népszerűségét.

A következő években megfigyelhető növekedésben statisztikailag is kimutatható érdeme volt a turisztikai paletta tudatos bővítésének, amit az időközben létesült wellness-szállodák, a Hotel Vital Nautis és Velence Resort & Spa vendégéjszakáira vonatkozó adatok is alátámasztanak.

A Velence Resort & Spa jelentős vendégforgalmának magyarázataként fontos megemlítenünk, hogy a cégalapítás alapötlete a termálvíz és a természetes víz közelségének kombinációja volt, ami a környéken kuriózumnak számított. A cégalapítók először egy apartman-komplexumban gondolkodtak, és csak ezután döntöttek egy szálloda nyitása mellett, ami 2008. november 7-én valósult meg. (SÍVÓ 2015) A telephelyválasztás a termálvíz és a természetes víz közelsége, a termálkúttól való távolság, az összefüggő terület nagysága miatt meglehetősen adott volt. A Velence Resort & Spa célcsoportjai jól behatárolhatók: első sorban a belföldi leisure szegmenst és az egyéni utazókat igyekeznek megszólítani. A szálloda célcsoportjait ezen belül a következőképp különíthetjük el: 1. kisgyermekes családok, akik szolgáltatásaik és marketingkommunikációjuk középpontjában állnak 2. az üzleti turizmusban érintett cégek 3. a helyi, környékbeli valamint a budapesti lakosság, akik „egynapos fürdözést” terveznek. (SÍVÓ 2015)

A vendégkör nagy része (95-97%) belföldi vendégekből áll, külföldi turisták csak nagyon mérsékelt arányban fordulnak meg a szállodában és a fürdőben (3-5%). A vendégéjszakák számának adatai alapján a Velence Resort & Spa első számú küldő területe Budapest. A fürdő napi vendégeit tekintve a helyből érkezők aránya nagyon magas, mivel ők

egy kedvezménykártyára jogosultak. A napi strandolók közül még érdemes kiemelni a Budapestről, Budaörsről és Érdről érkezőket is.

Velence turizmusában fordulópontot jelentett a Velence Resort & Spa wellness-szálloda megnyitása. A wellness-turizmus egy piaci rés volt a Velencei-tó idegenforgalmában, más tóparti szállodákban ugyanis nem nyújtottak széles körű wellness-szolgáltatásokat. Wellness-szálloda létesítése mellett szólhatott az az érv is, hogy a XXI. században az országban és Európában gombamód szaporodtak a wellness-szállodák, felismerve az egyre növekvő igényt az egészség fenntartására, javítására és a regenerálódásra. Az egészségturizmushoz tartozó turisztikai ajánlatok igénybe vételekor az utazás fő motivációja az egészség megőrzése és javítása. A gyógyturizmus mellett a wellness-turizmus is egyre jobban előtérbe kerül a turisztikai ajánlatok folyamatosan bővülő piacán, ami már egy életformát is jelent, „amelyben az egyén a test, a lélek és a szellem optimális, harmonikus állapotára törekszik.” A wellness szállodák ezt az állapotot térben és időben koncentráltan igyekeznek vendégeik számára biztosítani. (MICHALKÓ 2004: 105).

A Gárdonyban működő vállalkozások közül a legjelentősebb az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő, ami önkormányzati tulajdonban van, de az önkormányzat alkalmazásában álló vezetője, Kovacsics Imre nem gárdonyi illetőségű. Gárdony polgármesterének, Tóth Istvánnak a véleménye szerint „egy település akkor erős, ha kitermeli, kiképzí a saját vezetőit. Mi most azon az úton járunk, hogy többé-kevésbé ki tudjuk őket termelni, de még vannak személyek, akiket ide kell hoznunk, mint például a jelenlegi a fürdőigazgató. Az 1980-as években épített Agárdi Gyógy- és Termálfürdőnek már helyi üzemeltetője is volt, de az önkormányzati vállalkozás ekkor majdnem a csőd szélére került. A fürdőkultúra Gárdonyban nem régi, hiszen a '80-as évek közepén épült a városban az első fedett medence, de ezt még nem nevezhetjük fürdőkultúrának.” (TÓTH 2013)

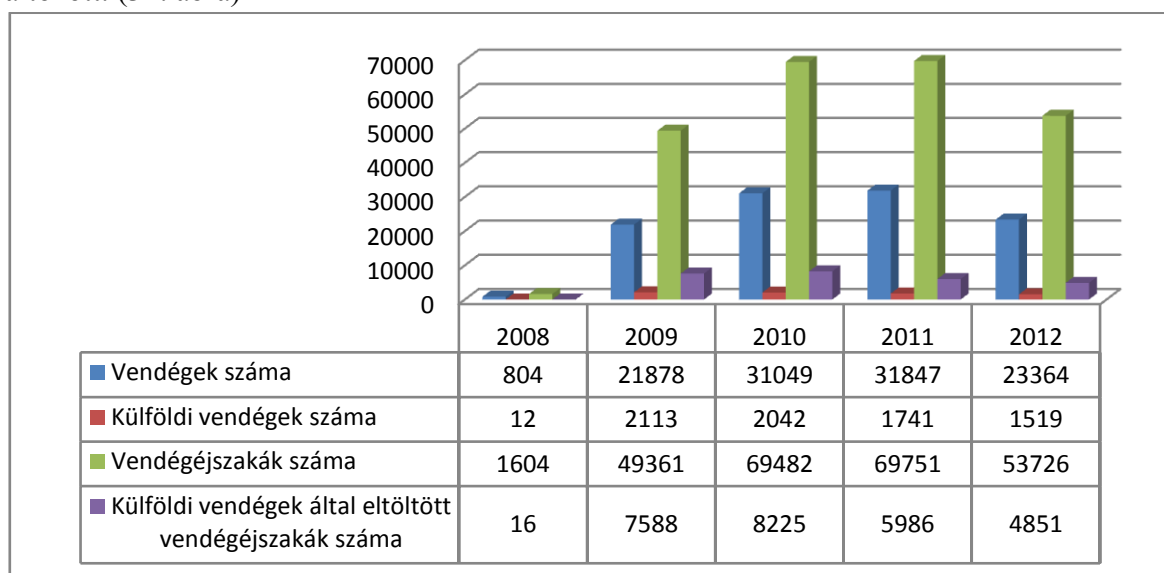
Az 1984-ben megnyitott fürdő a 2000-es években az I. Széchenyi tervből újult meg. Látogatóit két csoportra lehet osztani: a gyógyászati és a szabadpiaci látogatókra. A gyógyászat hétköznap 8-tól 16:30-ig vehető igénybe, ami a társadalombiztosítás által támogatott kezeléseket, fizio- és balneoterápiás kezeléseket foglal magában. Éves szinten összesen 400-500 ezer látogatója van a fürdőnek. Ebből közel 300 ezer a szabadpiaci és 180-200 ezer a gyógyászati látogató. A külföldi vendégek száma nagyon kevés, inkább a belföldi turizmus dominál, ennek az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő Marketing és értékesítési vezetője szerint Gárdony kis szállodai kapacitása az oka. Ez alól kivételt jelentenek a wellness-szállodák, amelyek más vendégkörre specializálódtak, éppen ezért inkább belföldi és egynapos látogatóik vannak. A termálfürdő időközben egy akkora létesítménnyé nőtte ki magát, amelynek az üzemeltetése már nagy szakértelmet igényel. Az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő létesítményei és szolgáltatásai közül a medencét, a szaunát, a balneoterápiát a fürdő managementje üzemelteti, a fizikoterápia szintén a fürdő épületében kap helyet, de a büféhez hasonlóan külön alvállalkozók működtetik. Szigetvári Orsolya, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő Marketing és értékesítési vezetője elmondta, hogy a termálfürdőt más településekről látogató vendégek fejében a Velencei-tó még mindig csak egy napos kirándulási lehetőséget jelent. (SZIGETVÁRI 2013) Gárdony kedvező földrajzi helyzete és a megfelelő telephelyválasztás egyaránt meghatározta, hogy az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő Magyarország egyik legjobban működő fürdője lett. Budapest és Székesfehérvár közelsége a

fürdő látogatói körének a kialakulásának és összetételének a legfőbb meghatározó tényezője, a Velencei-tó közelsége pedig számos egyéb programlehetőséget is kínál.

A Vital Hotel Nautis és a Velence Resort & Spa wellness-szállodák jelentősen meghatározhatják a Velencei-tó turizmusának jövőjét. A szakirodalom is kiemeli, hogy a wellness-szállodák célcsoportja kész az átlagnál többet költeni szállásra és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokra, életkorukat tekintve a fiatal munkavállalóktól a szenior korosztályig minden generáció megszólítható wellness - ajánlatokkal. A wellness ajánlatok célcsoportjának tartózkodási ideje is meghaladja az átlagot (MICHALKÓ 2004). A turizmus, és ezen belül a wellness-turizmus célcsoportjára általánosan jellemző az utazási döntés előtti minél alaposabb tájékozódás a különböző turisztikai ajánlatokról, egyre felkészültebben vállalják tehát az utazást, a tájékozódás legfontosabb eszköze a virtuális tér, az internet, ezért a turisztikai szolgáltatók internetes megjelenésének szerepe az elmúlt években jelentősen felértékelődött. Az Európa egészére, ezen belül a Magyarországra jellemző demográfiai folyamatok is erős hatást gyakorolnak a turisztikai piacra: az idősebb korosztály számának folyamatos növekedése felerősítette az egészségturizmus iránti keresletet, a piac ugyanakkor nagyon telített, így a szolgáltatók között nagyon éles versenyt figyelhetünk meg.

Velencén a Velence Resort & Spa szálloda az egyik legjelentősebb foglalkoztató. Munkavállalói jelentős része helyből, illetve a környékbeli településekről jár be dolgozni. A helyi munkaerő minél nagyobb arányú foglalkoztatását a menedzsment már a szálloda megnyitása előtt kitűzte céljául. A Velencei-tó környéki meghatározó vállalkozások a térség két legjelentősebb, városi ranggal is rendelkező településén, Gárdonyban és Velencén működnek.

A 2008-ban megnyitott Velence Resort & Spa szálloda a 2011-es népszámlálás évéig egyre növekvő vendégforgalommal büszkélkedhetett, emellett a külföldi vendégek száma is folyamatos növekedést mutatott, habár arányuk az összes vendég számához viszonyítva nem változott. (31. ábra)

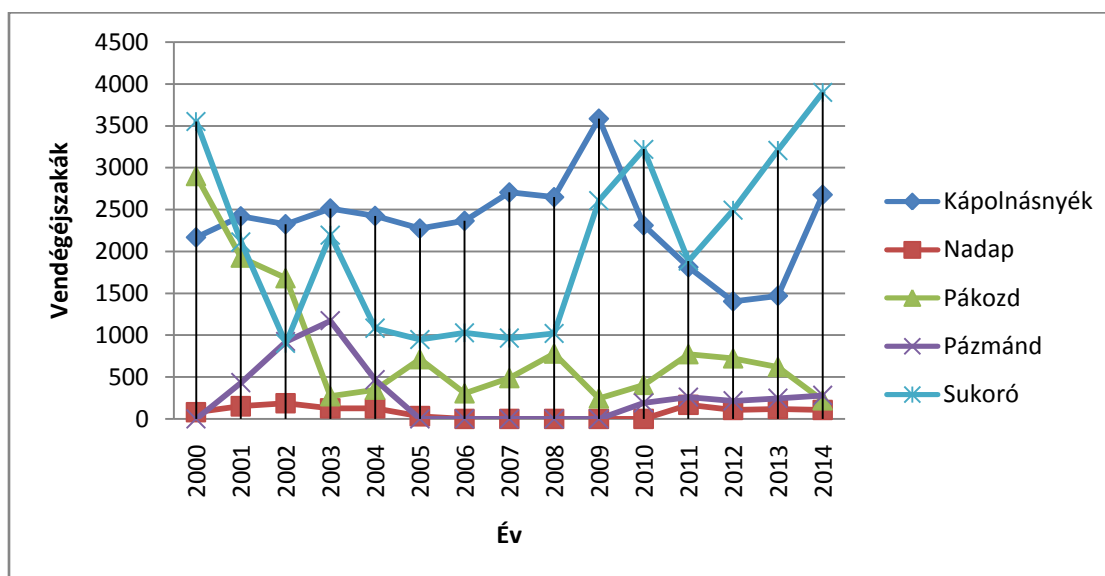
31. ábra: A Velence Resort & Spa szálloda főbb vendégforgalmi adatai (2008-2012)

Forrás: Saját szerkesztés a TeIR adatai alapján.

A Velence Resort & Spa szállodában a vendégéjszakák száma 2012-ig folyamatosan emelkedett. Időközben szálloda egy újabb növekedést élhetett meg 2013-tól a vendég- és vendégéjszakák számát tekintve. (SÍVÓ 2015)

A wellness-turizmus szerepét a Velencei-tó turizmusában a tó partján található két wellness-szálloda, a Nautis Hotel Vital és a Velence Resort & Spa vendégforgalmának néhány balatonparti vagy Balatonhoz közeli wellness-szálloda vendégforgalmával történő összehasonlításával is vizsgáltam. A külföldi vendégek aránya 2012-ben a Balatonfüreden található Flamingó szállodában 16,9%, a Residence Balaton szállodában Balatonalmádiban 13,74%, az alsópáhoki Kolping szállodában 11,35%, ezzel szemben a Velence Resort & Spa esetében 6,5% és a Hotel Vital Nautisban is csak 5,9%. A balatonfüredi Flamingó Hotel vendégszáma 52571 vendéggel a Velence Resort & Spa vendégszámának (23364) csak nem kétszerese, de az alsópáhoki Kolping szállodában is több vendég fordult meg (28641), mint a Velence Resort & Spa-ban. 2012-ben a két Velencei-tónál található wellness-szálloda csak a Balatonalmádiban fekvő Hotel Residence Balaton-t előzte meg vendégszámban. Az átlagos tartózkodási időt vizsgálva nincsenek akkora különbségek a két régió között, habár az alsópáhoki szálloda 3,77 éjszakája jóval megelőzi a Hotel Vital Nautis 1,65 vendégéjszakáját. A Velence Resort & Spa legtöbb vendége általában egy wellness-hétvégét tölt el a szállodában. (SÍVÓ 2015) Wellness-szállodák esetében a szezonális hatás csak kevésbé érezhető, mivel ezeknek a létesítményeknek a vonzerejét a strandok helyett a termálvíz és a minőségi szolgáltatások jelentik. (MICHALKÓ 2012)

A Velencei-tó településeinek turisztikai funkciójában hatalmas különbségek mutathatók ki, ami természetesen alapjaiban határozza meg a turizmus településfejlesztésben betöltött szerepét is. A két városi ranggal rendelkező település, Gárdony és Velence képes jelentősebb vendégforgalom generálására, amit a vendégéjszakák és a vendégek száma is alátámaszt. A Velencei-tó többi tó parti illetve még turisztikai funkcióval is rendelkező háttértelepülése láthatóan csekély szerepet tölt be a térség idegenforgalmában. (32. ábra)

32. ábra: A vendégéjszakák számának változása Kápolnásnyéken, Nadapon, Pákozdon, Pázmándon és Sukorón 2000–2014 között. Forrás: Saját szerkesztés TeIR adatai alapján

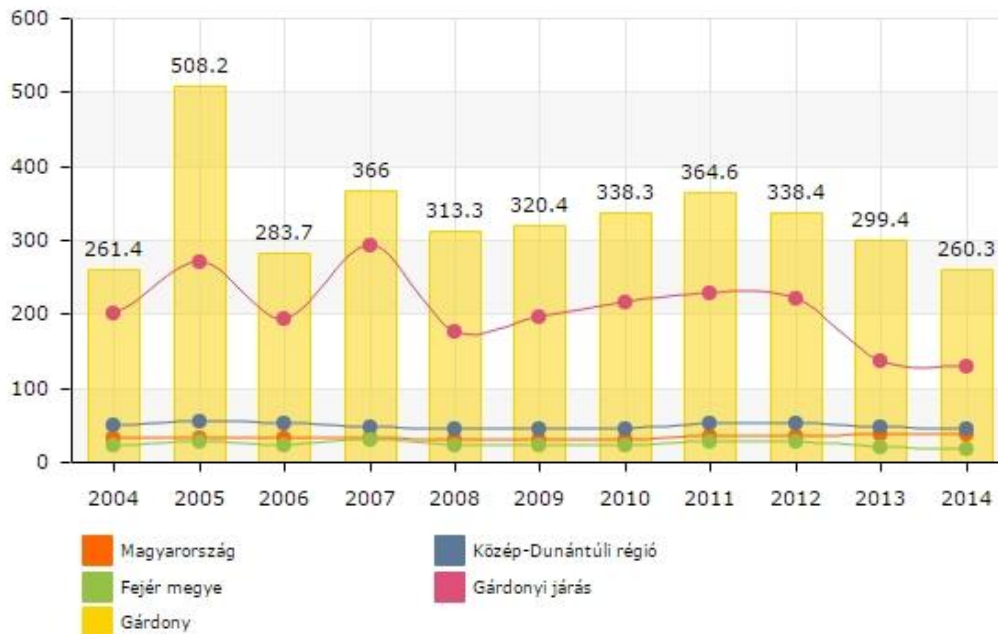
A Velencével már lényegében összeépült Kápolnásnyéken a legforgalmasabb, 2009-es évben számolt 3585 vendégéjszaka az abban az évben nem túl jónak mondható velencei 84559 és a gárdonyi 55693 vendégéjszakához viszonyítva is nagyon „szerénynek” nevezhető. Nadap és Pázmánd turizmusában alapvető problémát jelentett a szálláslehetőség több éves hiánya: Nadapon 2006-tól 2011-ig, Pázmádon pedig 2005-től 2010-ig nem állt rendelkezésre egyetlen kereskedelmi illetve magánszálláshely sem. A vendégéjszakák száma az északi parton fekvő Pákozdon 2000-től 2014-ig 2901-ről 220-ra csökkent, ami szintén a turisztikai fejlesztések szükségességét mutatja. A polgármester elmondása alapján a településnek kb. 40%-án van üdülő, üdülőtellek és hozzá kapcsolódó épületek, és ezeknek a területeknek az infrastrukturális ellátottsága egyelőre rendkívül alacsony, tehát ott a következő időszakban mindenképpen szükségessé válik ott egy nagyobb mérvű fejlesztés. Az üdülőterületek vízellátási problémáinak megoldását követően a településen egy nemzetközi versenyek lebonyolítására is alkalmas horgásparadicsomot terveznek kialakítani. (TAKÁCS 2015)

A XX. században a fürdővárosi jelleg a tóra mint legfontosabb attrakcióra és a tóparti strandokra, vikendházakra épült. A XXI. század első évtizedének végére a térség kínálati palettája különböző termál- és a wellness-szolgáltatásokkal bővül, amelyeket egyéb szolgáltatásokkal (pl. helyi gasztronómia) próbálnak kiegészíteni.

A kerékpárút kiépítése és a nagy nehézségek között megvalósult Velencei-tó Kapuja projekt, a Velencei Korzó és szabad strand létrejötte is jelentős számú látogatót vonz a Velencei-tó partjára, ami azonban nem jelenik meg kimutathatóan a vendégéjszakák és a vendégek adatsoraiban. Ez a Velencei-tó kedvező közlekedésszolgálati fekvésére is visszavezethető, ami első sorban a Budapestről, másod sorban a Székesfehérvárról érkező egy napos látogatók, főként strandolók illetve fürdőzők nagy számú jelenlétét eredményezi a tó partján fekvő településeken, jellemzően Gárdonyban és Velencén.

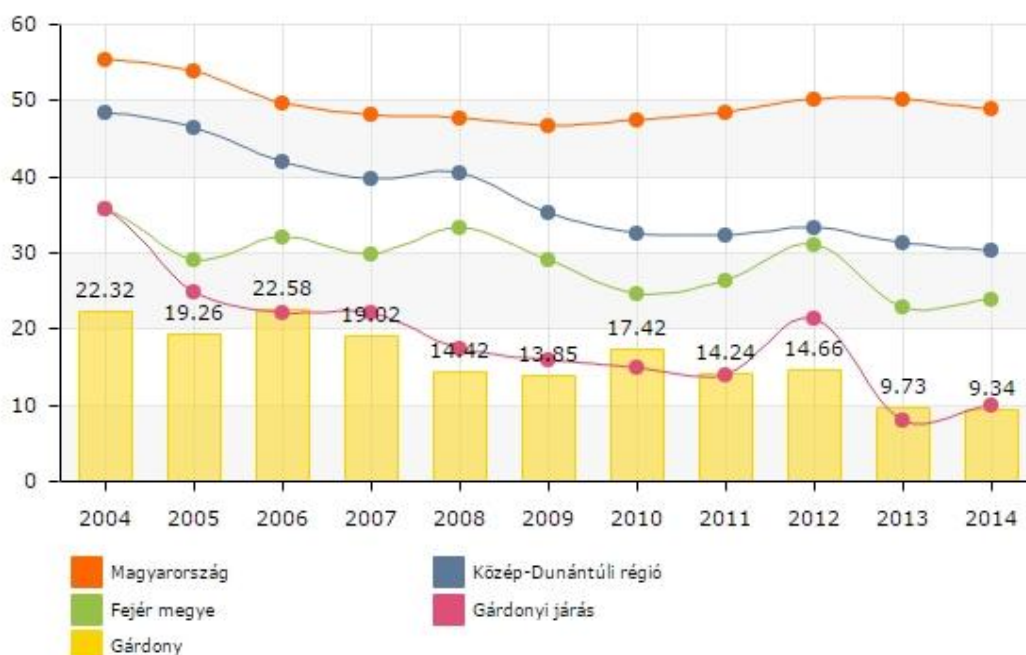
A helyi turizmusfejlesztési elképzeléseknek sarkalatos pontja a tartózkodási idő meghosszabbításának gondolata. Az átlagos tartózkodási idővel a velencei TDM szervezet sincs megelégedve. A TDM vezetője szerint a jövő legfontosabb feladata „a szezon megnyújtása előre-hátra”, amivel kapcsolatban azt is elmondta, hogy „szálláshely nélkül nehéz növelni az átlagos tartózkodási időt.” A TDM-szervezet a kapacitás-kihasználtságra még pontos számításokat nem végzett, de a Tourinform irodába érkező érdeklődők beszámolóai alapján a magánszállások jól kihasználtak, a TDM-vezető véleménye szerint „telített a szállás piac”. Arday Ágnes úgy véli, hogy a szálláshelyek mellett még a minőségi programok hiányoznak a térség kínálatából. (ARDAY 2015)

Ha azonban figyelembe vesszük a Velencei-tó turizmusának eddigi történetét - a hetvenes évektől robbanásszerű csúcsok jellemzik a strandok látogatottságát - , a térség kiváló megközelíthetőségét Budapestről és Székesfehérvárról, ami a folyamatos vasúti fejlesztések következtében egyre inkább javul, tehát az utazási idő rövidül, akkor világossá válik, hogy ez a jövőben sem lesz lényegesen növelhető. A 2014-es év adatai ezt a feltételezést szintén alátámasztják, ezek alapján az átlagos tartózkodási idő Gárdonyban 2,12, Velencén 2,20 nap. A tó partjától távolabb fekvő, a falusi turizmus szempontjából is érdekes háttértelepülésen, Pázmádon 2,56 nap, a tóparti, de szintén falusias jellegű Sukorón 2,68 nap. A kereskedelmi szállásférőhelyek száma ezer lakosra vetítve Gárdonyt vizsgálva 2005-ben a legmagasabb, 2011-től pedig folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. (33. ábra)

33.ábra: Magyarország, Fejér megye, Gárdony, a Közép-Dunántúli régió és a Gárdonyi járás kereskedelmi szálláshely szállásférőhelyeinek száma, ezer lakosra, 2004-2014. Forrás: TeIR, Helyzet-Tér-Kép

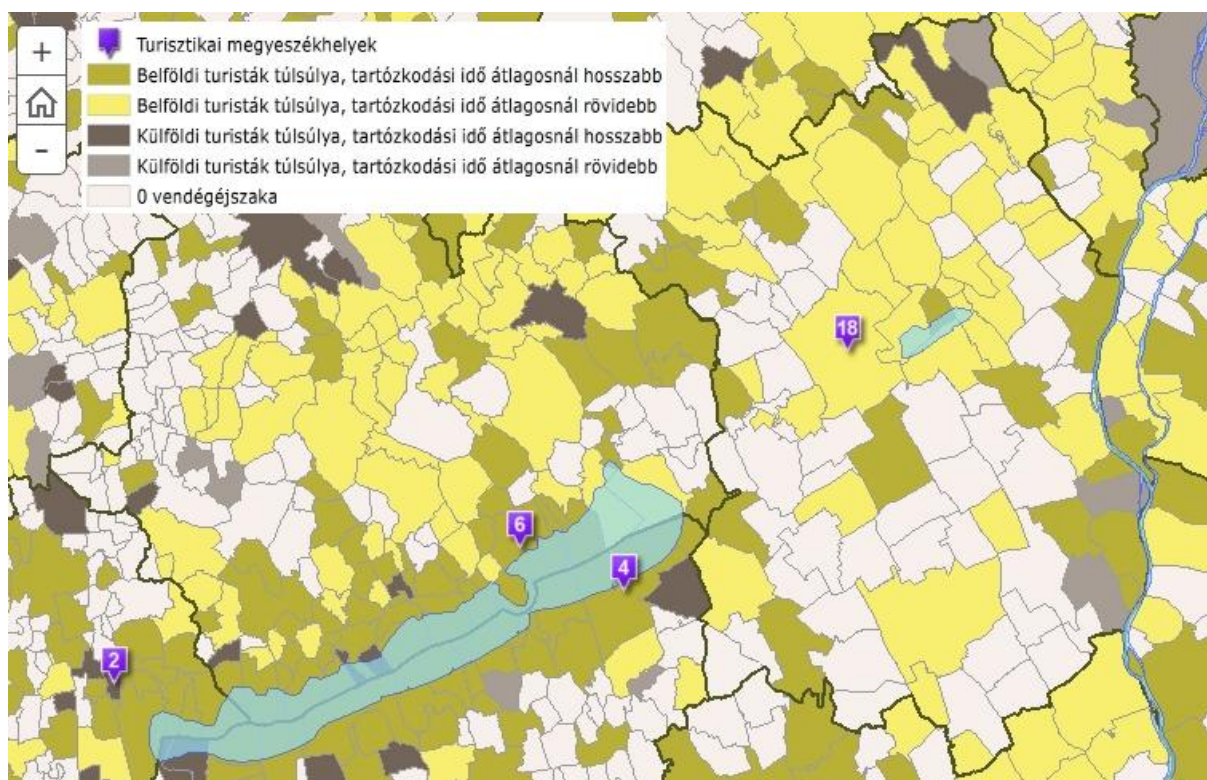
A Gárdonyi járáson belül a legmagasabb értéket a 2007-es évben, a legalacsonyabbat pedig 2014-ben láthatjuk. Ha ezeket az adatokat a megyei, regionális és országos szinttel összevetjük, Gárdony és a Gárdonyi járás tekintetében erős turisztikai funkciót állapíthatunk meg. A 2010-es évek csökkenő trendje a Velencei-tó kereskedelmi szálláshelyeit nézve arra is utal, hogy a kereskedelmi szállásférőhelyekre nem növekedett, hanem csökkent a kereslet, így jelenleg a nagy arányú kapacitásbővítést a piaci igények nem indokolják.

34.ábra: Külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák aránya Magyarországon, Fejér megyében, Gárdonyban, a Közép-Dunántúli régióban és a Gárdonyi járásban (%), 2004-2014 Forrás:TeIR, Helyzet-Tér-Kép

A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya az összes vendégéjszakához viszonyítva a Gárdonyi járás, valamint Gárdony a nemzetközi turizmusban betöltött szerepét érzékelteti. (34. ábra) A külföldi turisták aránya 2004-től egyértelműen csökkenő tendenciát mutat. Annak ellenére, hogy a 2012-es év növekedést hozott, a 2013-as és 2014-es év mind települési, mind járási szinten is mélypontot jelentett a külföldi turisták arányát tekintve. A nemzetközi érdeklődés nem csak Gárdony és a Velencei-tó települései, hanem a Közép-Dunántúli régió iránt is folyamatosan csökken, ami arra utal, hogy nem csupán helyi szinten megjelentő tendenciáról van szó. A külföldi turisták arányának csökkenése mögött minden bizonnyal több tényező is állhat. A turisztikai régiók közötti kieleződő versenyen kívül a még mindig hiányos infrastrukturális fejlesztések, valamint az egységes nemzetközi szinten is jelentős marketingtevékenység és egységes arculat hiánya együttesen vezethettek a külföldről érkező turisták arányának csökkenéséhez. A több kulturális és történelmi emlékekkel is rendelkező, a Gárdonyi járásnál nagyobb területi egységet, Fejér megyét is hullámzó, csökkenő arányszámok jellemeznek.

A Velencei-tó országos és nemzetközi szerepét tovább árnyalja a Lechner Tudásközpont által készített tematikus térkép, ami a belföldi illetve külföldi turisták túlsúlyát és a turisták tartózkodási idejét vizsgálja. (35. ábra)

35.ábra: Belföldi és külföldi turisták országos eloszlása és tartózkodási ideje (2014)

Forrás: lechnerkozpont.hu

Mindezek alapján a Velencei-tó jellemzően belföldi turisztikai célpont, a belföldi turisták tartózkodási ideje pedig rövidebb az országos 2,63 átlagnál. A térkép adatai megerősítik kutatásaim eddigi eredményét, miszerint a kedvező földrajzi fekvés és a gyors közlekedési lehetőségek a Velencei-tó esetén negatívan hatnak a tartózkodási időre. A

Velencei-tó északi partján fekvő Sukoró kapcsán érdekes megemlítenünk, hogy itt a belföldi turisták tartózkodási ideje meghaladja az országos átlagot. Ez a meglepő érték feltehetően a település természeti értékeivel és a falusi turizmus helyi fejlesztésével magyarázható. Mindezzel együtt a Velencei-tó turisztikai súlya nem hasonlítható össze a Balatonéval, hiszen legnagyobb tavunk nagyobb volumenű kül- és belföldi turistaérkezés kiváltására is képes, ami az átlagosnál hosszabb tartózkodási idővel jár.

5.2.5. A turizmus rendszerszemléletű fejlesztésének lehetőségei a Velencei-tó településein

Az előző fejezetekben ismertetett kutatási eredményeimből kiderült, hogy a Velencei-tó településeinek helyi gazdasága nem fejleszthető hatékonyan a turizmus fejlesztése nélkül, mivel a térség településeinek helyi gazdaságát, társadalmát és morfológiai szerkezetét és tér- illetve környezethasználatát jelentősen meghatározza a turisztikai szerepkör. Ebből következően kutatásaim során kiemelten vizsgáltam a helyi turizmusfejlesztés rendszerszemléletű fejlesztését, amelynek kiindulópontját a turizmus és a többi gazdasági ágazat találkozási pontjainak és kapcsolatrendszerének feltérképezése jelentette. A Velencei-tó településein működő kisvállalkozások vezetőivel készített kérdőíves kutatásom egyik legfontosabb célja a helyi gazdaságfejlesztési elképzelések és lehetőségek felmérése volt. A megkérdezett vállalkozók 46,34%-a a turizmus segítségével fejlesztené a helyi gazdaságot, 9,75% pedig a jobb reklámban illetve marketingben, szintén 9,75% pedig a multinacionális cégek korlátozásában látja a fejlődés lehetőségét. Mindezek mellett a szakirodalom is hangsúlyozza, hogy nem szabad beleesnünk abba a vidéki területek fejlesztésekor gyakran előforduló hibába, hogy a turizmust a egyoldalúan előtérbe helyezzük olyan más intézkedésekkel szemben, amelyek a térség fenntarthatóságához járulnak hozzá. A megállapítás abból is következik, hogy a turizmus fejlesztése „csupán egy alrendszere a vidéki területek fejlesztésének teljes problémakörének” (GODA 2013: 77.), ami a Velencei-tó térségében azért is kiemelt kérdés, mert a lokális gazdaság az 1970-es évektől egyértelműen a turizmusra épült.

A turisztikai fejlesztések tervezése és az ágazat a gazdaság más területeihez történő kapcsolódása csak akkor valósulhat meg eredményesen, ha pontosan feltérképezzük és megismerjük az adott desztináció értékeit és turisztikai vonzerejét, tekintettel arra, hogy a vonzerő meghatározza az adott turisztikai desztináció iránti keresletet.

A Szent István Egyetem által szervezett falukutató tábor keretén belül kitöltött kérdőívek, a kvalitatív interjúk és online kérdőíves kutatásom segítségével elkészítettem a Velencei-tó vonzerőleltárát (13. táblázat), ami a turizmusfejlesztési lehetőségek feltérképezésének jelentheti az alapját. A szakirodalom alapján a vonzerőket két nagy csoportba soroltam, természeti és ember alkotta vonzerőket különböztettem meg, ez utóbbin belül több kategória szerint csoportosítottam Velencei-tó értékeit. (MICHALKÓ 2004)

A Velencei-tó attrakcióit vizsgálva elmondhatjuk, hogy a térség több típusú vonzerővel büszkélkedhet, a felsorolt vonzerők között egyaránt jelentős a természeti illetve az épített vonzerők száma is.

13. táblázat: A Velencei-tó vonzerő-leltára.

Természeti vonzerők	Ember alkotta vonzerők
a Velencei-tó	kerékpárút a tó körül
a Velencei-hegység közelsége	építészeti értékek
Úszóláp	jó közlekedési infrastruktúra
Madárrezervátum	Vörösmarty szülőháza (Kápolnásnyék)
Vadállomány	Gárdonyi Géza Emlékház (Gárdonyi szülőháza, Agárd)
Ingókövek	Nemzeti emlékhely Pákozd
halban gazdag vizek	Wellness-szállodák
Dinnyési Fertő	Gárdonyi rönkvár
Természetvédelmi terület	Várpark-Dinnyés
Zsidókő-hegy	Kálvária-domb
Csúcsos-hegy	Velencei korzó
Bence-hegy	
Erdő	Vízimalom
	Lyka Döme kastélya (=iskola)
	Templomok, Dinnyési Templomkert Hagyományörző
	Turisztikai Központ
	Sport Beach ökostrand
	Borárium
	Agárdi Pálinkafőzde
	Tájházak
	Lovastanya
	kulturális értékek
	hagyományörzés, szürettek, egyesületek
	kulináris értékek
	Agárdi Pálinka; helyben előállított élelmiszerek, borászat
	Rendezvények
	Agárdi popstrand, Aratóünnep, Hősök napja, Biobor
	Fesztivál,
	Pázmándi Veterán Autós Motoros Túra

Forrás: saját szerkesztés, A Szent István Egyetem által szervezett Falukutató Tábor kérdőívei, a szakirodalom és saját kutatásaim alapján.

A Velencei-tó természeti értékekben meglehetősen gazdag, ami több fejlesztéssel foglalkozó szervezet számára felvetette az ökoturizmus fejlesztésének gondolatát.

Történelmi értékekkel a térség szintén rendelkezik, számuk azonban nem kiugróan magas. A vonzerőleltár alapján a borászat és a gasztronómia szintén fontossá válhat a turizmus és a többi gazdasági ágazat közötti szorosabb kapcsolatok kialakításában.

Tekintve, hogy a Velencei-tó településein a primer szektor még mindig nagyon karakteresen jelen van, úgy vélem, hogy a turisztikai funkció bővítése is a helyi mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódva lehetséges igazán. A helyi bortermelő vállalkozások például már most felismerték Pázmánd és a Velencei-tó borturizmusában rejlő lehetőségeket, az ajánlatok nagy részében szerepet kap a borkóstolás, előtérbe helyezve a helyi és a környékbéli pincészetek borait. A szőlő- és bortermeléshez kiváló talaj és éghajlati adottságokat az is bizonyítja, hogy a közismert Törley nagy területű földdel rendelkezik a

Szőlőhegyen. Pázmánd az Etyek-Budai borvidék része, ami a borászat régi hagyományát is jelzi.

A vállalkozások egy része már megtette az első lépéseket az ágazatok közötti együttműködés irányában, a hatékonyan működő struktúra kiépítése azonban még várat magára. A helyi boron kívül a többi mezőgazdasági terméket is lehetséges bevonni a turizmus rendszerébe. A Velencei-tó térsége kiválóan alkalmas mezőgazdasági termelésre, de ismert helyi termékek, helyi „márkák” nincsenek a köztudatban. Alsó-Ausztriában például a helyi mezőgazdaság fejlesztése a helyi „márkák” kialakításával szorosan összefügg a turizmus rendszerével, hiszen nem csak közvetlenül a turistákat, hanem a helyi szállás- és vendéglátóhelyeket is helyi termékekkel látják el, megvalósítva ezzel a „regionális értékteremtést.” (NIEDERÖSTERREICHISCHE)

A Pázmádon megnyitott Borárium működése a helyi borok védelmének egy szép példáját mutatja, azaz hosszú távon szolgálhatja egy helyi márka kialakulását. A Velencei-tó borturizmusát tekintve pedig a Borárium megnyitása előtt nem létezett olyan vendéglátóegység, ahol a legjobb tó környéki pincészetek borait szolgálják fel: a Csóbor pincészet borai, köztük az aranyérmes rosé, az L. Simon pincészet, Nagy Gábor híres pázmándi pincészet, a Dancsó, a Lics és a Fekete pincészet egyaránt képviselteti magát a felkínált borok előállítói között, sőt kis mennyiségben a tulajdonos helyi szőlőjéből készült házi dzsemet is megvásárolhatják a vendégek. (CSILLAG 2013) A Bőjte Csaba atya által felszentelt Boráriumot egy XVIII. századi, az idők folyamán beomlott jezsuita dézsmapincéből alakították ki, az alapötlet szerint az eredeti állapotot akarták visszaállítani, emellett kifejezetten vonzóvá teszi a létesítményt kedvező fekvése (M7-es autópályához közel) és a teraszról a vendégek elé táruló egyedi panoráma. (BÁLINT 2013)

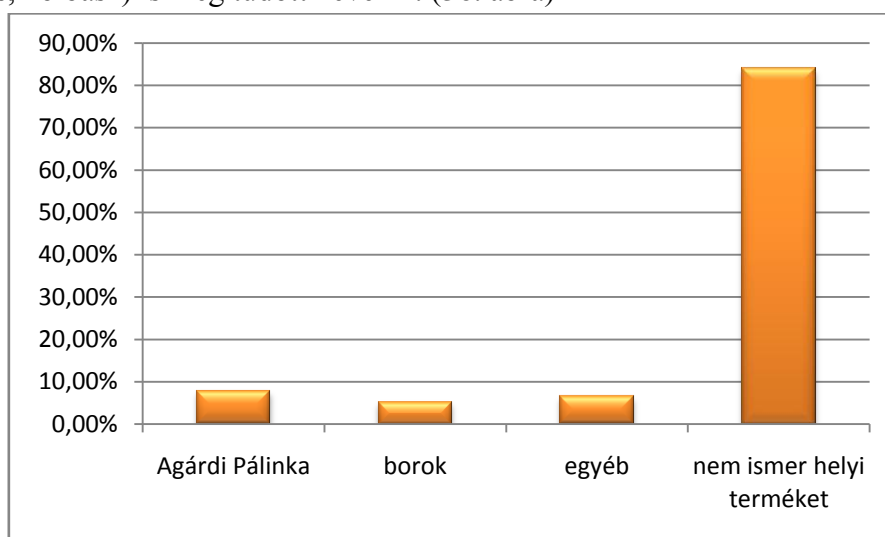
A helyi márka kialakítása azonban csak egy nagyon hosszú folyamat eredményeképpen lehetséges, amire egy jó kezdeményezés lehet, ha például a szállásadó a vendégeket helyi termékekkel kínálja, amivel kellemesebbé teheti ott tartózkodásukat és növelheti kötődésüket az adott desztinációhoz. Kerkuska Csaba, a Manó vendégház tulajdonosa vendégeit a helyi termelőkhez „küldi” vásárolni. (KERKUSKA 2013)

Az ehhez hasonló elgondolások megeremthetik a kapcsolatot a helyi turizmus és mezőgazdaság között, támaszkodva arra, hogy a helyi lakosok konyhakertjeikben feleslegük is termelődnek, az egészséges életmód iránti növekvő igényt látva pedig a megfelelő felvevőpiac megtalálásával meg lehetett teremteni az értékesítés lehetőségét, mondta el Szabó Hédy, az Okos Régió Klaszter elnöke. (SZABÓ 2013) A helyi turizmusfejlesztésben a következő lépés tehát az lehetne, hogy helyben, a Pázmádra látogató turisták körében kellene kiépíteni a mezőgazdasági termékek értékesítési rendszerét, aminek a településen belül már megvannak a gyökerei: a Szatyorközösségből levált Natúrkosár a megbízható forrásból származó, háznál/ termelőnél előállított termékek kereskedelmén alapul, a gyakorlati működés során hatalmas szerepe van a bizalomnak. A „csere” általában meghatározott időpontban, Budapest területén történik, így szorosabbá fűzi Pázmánd kapcsolatát Dél-Budával, Budaörsrel, Budafokkal, Érddel, Diósddal és még néhány Pest megyei településsel is. (SZABÓ 2013) A helyi felvevőpiac növeléséhez azonban a Pázmádra látogatók számának növelése is szükséges. Pázmádon a horvát testvértelepülés, Tar-Vabriga példáját is igyekeznek alkalmazni, az Okos Régió Klaszter a helyi termékek segítségével a horvát őstermelők és a gasztroturisták megszólítását tűzte ki céljává, aminek a helyi márkák

kialakítása a legfontosabb feltétele. A bodza és csipkebogyó mellett olyan speciális helyi termékek létrehozását is tervezik, mint a „Pázmándi Pesto” (bazzsalikom, paradicsom) és a horvát olívaolaj házasításából létrehozott új olívaolaj márka, ami azért is jelenthet kitörési pontot, mert a nagyon kedvező élettani hatású olívaolaj fogyasztásának Magyarországon még nem alakult ki a kultúrája. (SÁRKÁNY 2013)

A helyi termékek kedvező értékesítése és a vásárlóerő helyben tartása komoly kihívások elé állítja az Okos Régió Klasztert, mivel az emberek meggyőzésének nehézségei mellett a globális tőke érdekeit is sérti. A helyi pénz kialakítása is beilleszthető ebbe a fejlesztéssorozatba, ami további új lehetőségeket teremthet. A mezőgazdasági termékek exportlehetőségeinek megteremtésének fontos feltétele a nemzetközi kapcsolatok élénkítése és kiszélesítése: a horvát együttműködés miatt az egészséges életmód iránt elkötelezett skandináv országok és a hazánkkal tradicionálisan jó kapcsolatokat ápoló Lengyelország új felvevőpiacot jelenthetnének a térség számára. (SÁRKÁNY 2013)

Az egyik legkedveltebb közösségi portálon végzett kérdőíves kutatásom során a helyi termékek ismertségét is vizsgáltam a Velencei-tó célközönségének körében. A válaszadók között bár legtöbben rendszeresen keresik fel a Velencei-tavat, meglepően csekély volt a helyi termékek ismertsége (16 %). A legtöbben (7,8 %) az agárdi pálinkát, illetve a helyi borokat (5,2 %) ismerték, bár számos válaszadó (6,5 %) egyéb, más terméket (szörp, lekvár, mézeskalács, kolbász) is meg tudott nevezni. (36. ábra)

36.ábra: A Velencei-tó helyi termékeinek ismertsége, 2016-2017

Forrás: saját szerkesztés saját kérdőíves kutatás alapján (2016-2017, n=308)

A kérdőíves kutatás eredményeit az általam készített kvalitatív interjúk adatai is megerősítik. A velencei-tavi termékek ismertségi foka nagyon alacsony, a lokális termékek közül az Agárdi Pálinka talán a legismertebb, ami a több rangos díjjal kitüntetett Agárdi Pálinkafőzde elmúlt évtizedes munkájának eredményét tükrözi. (TOLLAS 2014) Az Agárdi Pálinkafőzde rendszeresen együttműködik a gárdonyi önkormányzattal, a helyi TDM szervezettel, a Vital Hotel Nautis és a Velence Resort & Spa szállodákkal. Mindemellett székesfehérvári és budapesti cégek is szerveznek náluk rendezvényeket és ajánlják a pálinkafőzde termékeit és szolgáltatásait. A Vital Hotel Nautis és a Velence Resort & Spa szállodák a náluk időző baráti társaságoknak ajánlják az Agárdi Pálinkafőzde által nyújtott

„pálínkavezetést”, a megfelelő helyi buszjáratok és a helyben igénybe vehető taxi hiánya azonban jelentősen megnehezíti a program megvalósítását. (TOLLAS 2014) Az imént említett vállalkozások természetesen tisztában vannak vele, hogy a helyi közlekedés fejlesztése egyre nagyobb összefogást igényel. Vizsgálataim azt mutatják, hogy a Velencei-tavat csak egységes térségként lehet értelmezni.

A Velencei-tó és Térsége, Váli-völgy, Vértes Térség középtávú stratégiai cselekvési program című dokumentum jelentős gasztrokulturális vonzerőt tulajdonít a Velencei-tónak és többször is kiemeli a helyi termékekben rejlő lehetőségeket. (BENDI et al. 2013) Kutatásom alapján kiderült, hogy a helyi termékek egy kivételével nem rendelkeznek számottevő ismertséggel, ami mindenképpen nehezíti a helyi termékekre támaszkodó fejlesztéseket.

Annak ellenére, hogy a Velencei-tó és a Velencei-hegység klímájának és termőtalajának köszönhetően is ideális feltételeket kínál a bortermeléshez és régi borkultúrával rendelkezik, a helyi borok és borászatok csak viszonylag szűkebb körben ismertek. (SÁRKÁNY 2013) A helyi közösségek tagjai között népszerű, mezőgazdasághoz köthető helyi termékek, mint a pákozdi paradicsom (TAKÁCS 2015), a helyi borászatok borai (L. Simon, Lics, Csóbor és egyéb pincészetek), vagy a helyi gyümölcszörpök és gyümölcslekvárok eddig még nem váltak a Velencei-tóra látogatók széles tömegei számára ismertté. (SZIGETVÁRI 2013) A turizmus és a mezőgazdasági szektor közötti kapcsolódási pontok hatékonyabb kiaknázása a jövő fejlesztéseinek egyik legfontosabb feladatát jelenti.

A hazai gazdaságfejlesztési elképzelésekben egyre nagyobb szerepet kapnak a különböző együttműködési hálózatok. Ezek a hálózatok a gazdasági szektoron belül a turizmusban is egyre nagyobb súllyal vannak jelen, az ágazaton belül „a két legtipikusabb szerveződési forma a klaszter és a komplex turisztikai desztináció menedzsment.” (SZTE 2014: 86) A klasztert olyan hálózatnak definiálhatjuk, „amely a résztvevő szereplők közötti ésszerű, kölcsönös együttműködésen nyugvó együttműködés gondolatát és gyakorlati megvalósítását jelenti.” (SZTE 2014: 87) A klaszterbe való szerveződés segítségével a cégek növelhetik területi hatékonyságukat, a nagyobb nyilvánosság pedig érdekérvényesítő képességük és versenyképességük erősödését is eredményezheti. (SZTE 2014) A Velencei-tó térségében az Okos Régió Klaszter fejti ki tevékenységét, mellette még Gárdony és Velence is rendelkezik saját TDM - szervezettel.

A kisvállalkozások körében végzett kérdőíves kutatás eredményei rámutatnak, hogy a Velencei-tó térségében még nem igazán ismert és megfelelően támogatott ez a több helyen már bevált elképzelés. A vizsgált kisvállalkozások nagy része, 52 százalékuk nem rendelkezik információval a klaszterekről, de nem is tartják fontosnak az azonos ágazatban működő kisvállalkozásokkal történő együttműködést, ezzel szemben a kérdőívet kitöltött vállalkozások csupán 3 százaléka tagja valamelyik klaszternek.

A horvátországi tar-vabrigai testvérvárosi kapcsolatok fejlesztése során Pázmánd önkormányzata és az Okos Régió Klaszter részéről már több új fejlesztési elképzelés is született: a nyugdíjasok szeptember-októberi utaztatása mellett a gasztroturizmus élénkítése egy sikeres út lehetne, amit a Márton-naptól karácsonyig tartó rendezvénysorozatok és a minőségi helyi termékek kombinálásával lehetne megvalósítani. A főzőversenyek és egyéb gasztronómiai bemutatók mellett a klasztermenedzser a lovas turizmusban és a golfturizmusban is lát fantáziát. (SÁRKÁNY 2013) A helyi turizmusfejlesztést erősítheti a település civil szervezeteinek nagyon erős jelenléte: Pázmánd csaknem 2050 lakosára 17 civil

szervezet jut, és ezen egyesületek szinte valamennyije kiemelt szerepet szán a hagyományörzésnek és a település múltjának, kultúrájának ápolásának, ami a falu mindennapi életében többféle hagyományörző rendezvény formájában jelenik meg, ezzel új lehetséges kapcsolódási pontokat teremtve meg a falusi turizmusnak.

A falusi turizmus számára a kerékpáros turizmus is egy lehetséges kapcsolódási pontot jelenthet. Magyarország kerékpáros turizmusban betöltött növekvő szerepét az is jelzi, hogy az egyik legismertebb német kerékpáros oldalon, a fahrrad.de honlapon a magyar biciklitúra lehetőségek hatalmas látogatottságnak örvendenek. (SÁRKÁNY 2013) A kerékpáros turizmus több már turizmusfajtaival is kombinálható, ami a az aktív programokat és a természet közelségét helyezi előtérbe, emellett kialakíthatók olyan biciklis útvonalak is, ahol a helyi gasztronómia is állandóan jelen van.

A TDM keretein belül elkezdődött egy térségi fejlesztésben történő gondolkodás, aminek az értelmében térségi, tavi stratégiát kell létrehozni. A velencei TDM szervezet működését jelentősen nehezíti, hogy tagjai a szervezet felé - vélhetőleg üzleti adataik védelme miatt - nem hozzák nyilvánosságra látogatottságukkal és ügyfélkörükkel kapcsolatos adataikat. A velencei TDM szervezet tagjait vizsgálva megállapítható, hogy Velencén kívül a többi tagtelepülésen csak kevés szálláshely áll rendelkezésre. A velencei és a gárdonyi TDM összevonására már történt kísérlet, de néhány szervezeti kérdésben nem tudtak megegyezni, így a kísérlet sikertelen volt. (ARDAY 2015)

A velencei TDM vezetője a Velencei-tó települései, mint fejlesztési egységet érintő kérdésekre a fejlesztési kívánt térséget úgy határolta le, hogy „Kizárólagosan a part, a tó legyen a központ, a terület a tó 7-10 kilométeres körzetét foglalja magában, mivel a fürdőzés mellett a természeti értékek és köztük a madárvilág is meghatározó vonzereje a Velencei-tónak, geológiai múzeumnak tekintjük a pákozdi és sukorói ingóköveket és a Madárdal-tanösvényt.” (ARDAY 2015) A velencei TDM vezetője kérdésekre elmondta, hogy „az agglomerációs hatások turisztikai összefüggéseivel még nem foglalkoztak.” (ARDAY 2015) A helyi TDM-szervezetek tevékenységéről megállapítható, hogy kizárólag a Velencei-tó ismertségének növelése áll tevékenységük középpontjában. A tagtelepülések imázsán és ismertségén kizárólag a szűkebb értelemben vett turisztikai programajánlatokra támaszkodva, a többi gazdasági ágazattól kissé elkülönülten, a helyi sajátosságokat és specifikumokat gyakran figyelmen kívül hagyva próbálnak javítani. A velencei TDM-szervezet leginkább kiadványaival és a Magyarországon legjelentősebb közösségi portálon történő rendszeres megjelenéssel próbálja növelni a térség ismertségét. A Velencei TDM nem támaszkodik a mindennapi munkában a hasonló céllal létrejött dél-tiroli és fertő-tavi szervezetek tapasztalataira. (ARDAY 2015)

A Velencei-tó gazdaságának rendszerszemléletű fejlesztésével szorosan összefügg a háttértelepülések intenzívebb bevonása a térség turizmusába. A háttértelepülések fejlesztését és bekapcsolását a Velencei-tó turizmusába a VIB már az 1980-as években célul tűzte ennek ellenére még nem áll rendelkezésére a turisták gondtalan kikapcsolódásának feltételét jelentő közlekedési, kereskedelmi és vendéglátóipari infrastruktúra. Habár a XXI. században a turisztikai attrakciók és programlehetőségek területén nagyszabású fejlesztések kezdődtek, de a háttértelepülésekre látogatók megfelelő ellátásának biztosítása nélkül ezek a kísérletek nem válhatnak ki jelentősebb számú turistaérkezést. A vendégek ellátásában Pázmádon nehézségeket okozott, hogy nincs a faluban állandó étterem, a legközelebbi Óvelencén

található, a régebben Pázmádon működő Hegyalja étterem az Európai Unió előírásainak nem tudott megfelelni, az étterem méretéhez viszonyítva ugyanis túl kicsi volt a konyha. Ezt a hiányt pótolja némileg a 2013-ban megnyílt Borárium, ami a Velencei-tó egyik meghatározó vállalkozásává vált.

További aktuális problémát jelent Pázmánd turizmusában, hogy a Manó vendégház jelenleg az egyedüli ténylegesen működő szálláshely a faluban, így nagyobb társaságokat nem tudnak elszállásolni. Kerkuska Csaba ezért örülne, ha Pázmádon még 2-3 cég foglalkozna turizmussal, és olyan országos rendezvénnyel rukkolna elő, mint Velem község a Gesztenye - Fesztivállal. Az átlagos tartózkodási idő rövidege (2 és 3 éjszaka között) jelzi, hogy a vendégházba látogatók többsége hétvégéjét, esetleg „hosszú hétvégéjét” tölti el előszeretettel Pázmádon. (KERKUSKA 2013)

Az önkormányzat honlapján, a www.pazmand.hu oldalon találhatjuk még a Pintér Győzőné által hirdetett szálláslehetőséget is. A 3 napraforgós minősített szálláshely a tulajdonos elmondása szerint eleinte egy 3 fő befogadására alkalmas szobát jelentett, de egy házfelújítással járó komolyabb bővítés eredményeképp ma már Fecskefészek Vendégház néven várja vendégeit. (PINTÉR 2013) A vendégház szobáinak kiadását azonban nehezíti, hogy a szálláshely nem rendelkezik saját weboldallal. A tulajdonos elmondása alapján a vendégek két éjszakánál többet csak nagyon ritkán töltenek el Pázmádon. (PINTÉR 2013) Ez a rövid tartózkodási időtartam visszavezethető az utazási szokások megváltozására a kedvezőtlen gazdasági helyzet miatt (hosszú hétvégék), Pázmánd gyors megközelíthetőségére az M7-es autópályán keresztül, de magyarázható Budapest és Székesfehérvár földrajzi közelségével is. Kerkuska Csaba szerint mindenekelőtt a Velencei-tó közelsége és az árak motiválják a Pázmádra látogatókat. (KERKUSKA 2013) A gárdonyi és a velencei szálláshelyek jóval magasabb áron kínálják szobáikat, és mivel a Manó vendégház távolsága a tótól csak 6 km, az autóval érkező vendégeknek jobban megéri ezt a pázmándi szálláslehetőséget igénybe venni. A tömegközlekedéssel érkező vendégek esetében megoldják a szállítást is. Az árak mellett sokakat a Velencei-hegység szépségei vonzanak, a budapesti vendégek nagy része pedig nem a zsúfolt tópartra, hanem nyugodt, falusias környezetet vágyik.

A turisztikai és a vendéglátóipari vállalkozások csekély száma mellett a tömegközlekedés gyengeségei szintén nehezítik a település turizmusának fejlesztését. Székesfehérvárra naponta két közvetlen járat indul, Budapestre szintén kápolnásnyéki átszállással lehet eljutni. (VIRÁNYINÉ 2015)

A Borárium eddigi vendégei nagyrészt pázmándiak, többségük Budapestről költözött ki, rendezvényeiken pedig több „tősgyökeres pázmándi” is részt vesz. (CSILLAG 2013) A vinotéka célcsoportját a székesfehérváriak, budapestiek, a Velencei-tó környékiek, borkedvelők és borászok, és nem utolsósorban az egészséges életmód iránt elkötelezett családok alkotják. (BÁLINT 2013)

A vonzerőleltárban feltüntetett természeti vonzerők mellett a rendezvények szerepének fontosságát kell kiemelnünk, a helyi programok ugyanis feltehetően nem csak a helyi társadalom jelentős részét, hanem más települések lakói számára is vonzóak lehetnek. (13. táblázat)

13. táblázat: Kulturális rendezvények látogatottsága, 2011**Kulturális
rendezvények**

	Gárdonyi Pákozdi	Pázmánd	Sukoró	Velence	
Kulturális rendezvények száma 2011 (db)	142	48	45	60	8
Kulturális rendezvényeken résztvevők száma 2011 (fő)	8089	8008	9090	3300	2450

Forrás: Saját szerkesztés a TeIR adatai alapján

A helyben élőkön kívül kialakult a helyi rendezvényeknek egy új célcsoportja is. A hétfégi házak tulajdonosai és vendégei számára is vonzó lehetnek a megfelelően megszervezett, kulturális értékeket és helyi termékeket egyaránt bemutató rendezvények. A polgármesteri hivatal becslése szerint Pázmádon 130-140 családnak van hétfégi háza (130-140 ház), ebből Szőlőhegyen 60-70 hétfégi ház található. (VIRÁNYINÉ 2015) A TeIR 2011-es adatai szerint Pázmánd lakásállománya 893, aminek a hétfégi házak körülbelül a 15%-át teszik ki. (TeIR)

A helyi turizmusfejlesztési stratégia kidolgozásakor mindenképp figyelembe kell venni egy adott település fekvéséből, földrajzi helyzetéből következő előnyöket és hátrányokat. A tóparti településekkel szemben a térség legfontosabb turisztikai attrakciójától, a Velencei-tótól való távolság ugyan korlátozza a fejlesztési lehetőségeket, ennek ellenére mégis lehetnek olyan (helyi és helyzeti) energiák, amelyek egyediséget kölcsönözhetnek a távolabb fekvőknek is, például Pázmándnak. Az M7-es autópálya és Budapest közelsége a falusi turizmus célcsoportját is Pázmádra vonzhatja, hiszen a „falusi nyugalom” csak egy karnyújtásnyira található Budapesttől, a szőlőtermesztéshez kiváló talaj a borászat és a borturizmus lehetőségét teremti meg.

A fejlesztési elképzelések kialakításakor az adottságok felvázolását végezve nem lehet elégszer hangsúlyozni a turizmus és a közlekedési infrastruktúra kapcsolatának fontosságát. A megfelelően kiépített úthálózat az alapját képezi a turizmusfejlesztéseknek, kedvező és kényelmes megközelíthetőség hiányában egyetlen desztináció sem válhat igazán vonzóvá. A szabadidő felértékelődésével párhuzamosan a desztinációk közötti verseny is egyre jobban kiéleződik, következésképp a turisztikai attrakciók és az ebből kialakított kínálatok mellett már olyan „részletek” is meghatározhatják a turisták utazási döntéseit, mint például a megközelíthetőség. A kerékpáros és az ökoturizmus fejlesztéséhez szintén meg kell teremteni az alapokat, a hiányzó turisztikai infra- és szuprastruktúrát. Az ökoturizmus fogalmát a fejlesztések egyértelmű meghatározása céljából ajánlott pontosabban definiálni. A magyar szakirodalomban a természeti és környezeti értékeinkre irányuló turizmust gyakran már ökoturizmusnak nevezik, ezzel szemben a német szakirodalom markáns különbséget tesz a „természeti turizmus” és az ökoturizmus között (GYURICZA 2008), ami azért fontos, mert az Országos Területfejlesztési Konceptióban is említett „helyi értékek megőrzése és a vidéki közösség gazdasági előnyökhöz jutása” csak több gazdasági és társadalmi funkció összehangolásával valósítható meg a gyakorlatban, ezeket a kapcsolódási pontokat pedig

szintén fontos lenne kiemelni. A német és osztrák szakirodalomban és turizmusfejlesztési gyakorlatban a mezőgazdaság, a gasztronómia és a turizmus az ökoturizmus rendszerén belül kiegészítik egymást, az ökoszállodák helyi mezőgazdaságból származó gasztronómiai termékeket kínáló éttermeiken át az adott desztináció látogatóinak számának optimalizálásáig.

Gárdonyi ökoturisztikai célpontjai közül a Dinnyési fertő és a Chernel István Madárvárta egyaránt növekvő látogatószámúknak örvend: előbbit 2012-ben 871, 2013-ban már 4919 fő, az utóbbit 2012-ben 1500, 2013-ban pedig 2500 fő látogatta. Ezek az adatok azt mutatják, hogy Gárdonyi aktív ökoturisztikai potenciállal rendelkezik, természeti vonzerőire tehát a jövőben is érdemes lesz építeni.

A gárdonyi TDM-szervezet 2012-2013. évi adatai alapján a strandok közül még mindig a Napsugár Strand volt a legnépszerűbb, 60100 és 68000 eladott jeggyel. A Sport Beachet 2012-ben 41000, 2013-ban pedig 39800 fő látogatta, majdnem háromszor annyian, mint a jóval kisebb népszerűségnek örvendő Park Strand és Kempinget.¹

A gárdonyi Sport Beach ökostrand vendégköre nagyrészt kisgyermekes családokból áll, akiknek többségét a strand sekély vize, a gyermek-centrikus aktivitások, a füstmentes sziget, és a parkosított környezet vonzanak. A strand vendégeinek 85-90 százalékát a belföldi látogatók teszik ki. A Sport Beach nyaranként átlagosan 30-40 000 látogatóval büszkélkedhet, de a látogatottságot természetesen nagy mértékben befolyásolja az időjárás. Habár a helyi lakosok 50 százalékkal olcsóbban vehetnék igénybe a strand szolgáltatásait, számuk mégsem jelentős, mivel többségük a szabad strandokat részesíti előnyben. (BÁLINT 2013)

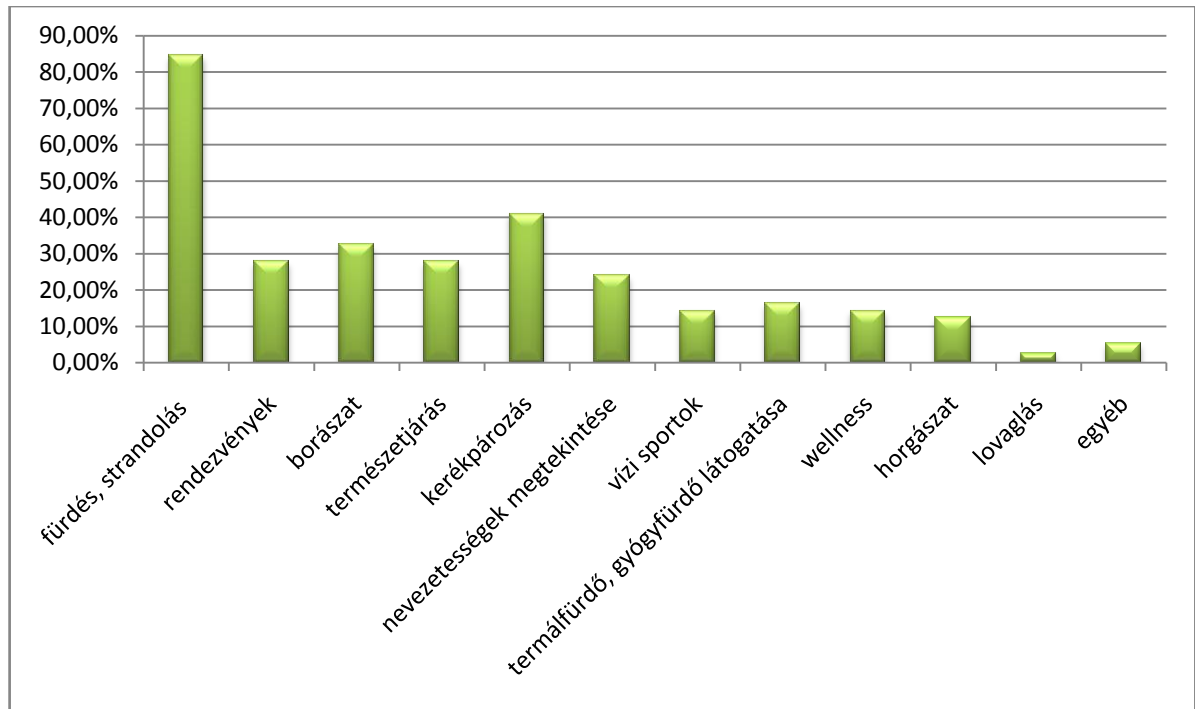
A lovas turizmus szintén kitörési pontot jelenthet a településnek. A hagyományok és a kedvező adottságok mellett még ennek a turizmusfajtának a fejlesztése mellett szól az az érv is, hogy a lovassport számos más turizmusfajtaival is kiválóan kombinálható, mint például a falusi turizmus, sportturizmus vagy az ökoturizmus. A 2009. évi XXXVII. számú, az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény 2013. június 11-i módosítása új lehetőségeket teremt a lovas turizmus fejlesztésében. A hazai szabályozás egyedülállónak számít, mivel Európában a lovas közlekedés korlátozott, lovasok csak meghatározott útvonalakon, illetve külön engedéllyel mehetnek. (2009. évi XXXVII. számú törvény) Ezzel a módosítással a lovasok a gyalogos turistákkal egyenlő jogokat kaptak, ami a lovas közlekedés korlátozásának feloldásával a hazai lovas turizmus fejlődését hozhatja.

A jövő fejlesztéseit tehát úgy kell megvalósítani, hogy a háttértelepülések is részévé válhassanak a Velencei-tó turisztikai rendszerének, viszont falusias jellegüket és hagyományaikat továbbra is megőrizték, amit a budapesti agglomeráció kiterjedésének előbb említett hatásai is nehezítenek. Szálláshelyeiket tekintve a tóhoz közeli kisebb települések, köztük Pázmánd főleg a falusi és az ökoturizmusban találhatják meg a lehetséges turisztikai fejlesztések irányvonalát.

A válaszadók zöme (234-en) főiskolai vagy magasabb iskolai végzettséggel rendelkezett, jelentős hányada (70 fő) pedig érettségizett volt. Mindössze négyen bírtak alacsonyabb végzettséggel, ám szakmunkás bizonyítvánnyal ők is rendelkeztek. A válaszadók mindössze 17 %-a tekinthető a Velencei-tó rendszeres, 42,2 % nyári, alkalmi látogatójának. A tavat több évente egyszer felkeresők aránya 46,75 %. A válaszadók zömének (84,41 %)

¹Gárdonyi Város és Térsége Turisztikai Egyesület (a gárdonyi TDM-szervezet) által 2017. január 30-án küldött adatok alapján. Adatközlő: Csögör Mónika

elsődleges preferenciája továbbra is a strandolás, fürdés maradt (32. ábra), ugyanakkor a másodlagos preferencia nem a wellness (14,3 %) vagy a vízi sportok (14,3 %), esetleg a gyógyturizmus (16,2 %), hanem a kerékpározás (41 %) volt. (36. ábra) A rendezvények és a természetjárás a válaszadók csaknem 28-28%-ának volt vonzó, ugyanakkor kevésbé volt népszerű a borászatok felkeresése (13,63 %), a horgászat (12,3%), a lovaglás (2,6 %) és az egyéb tevékenységek. (5,2 %) (37. ábra)

37.ábra: A Velencei-tónál végzett szabadidei tevékenységek, 2016-2017.. Forrás: saját szerkesztés saját kérdőíves kutatás alapján (2016-2017, n=308)

A Velencei-tó legnagyobb vonzerejét a statisztikai elemzések, a tóhoz látogatók körében végzett kérdőíves kutatás, valamint a kvalitatív interjúk (BÁLINT 2013; KUPI 2015; SÍVÓ 2015; SZABÓ 2015; TÓTH 2013; URBÁN 2015) eredményeire támaszkodva ma még mindig a tóhoz és strandoláshoz köthető tevékenységek alkotják

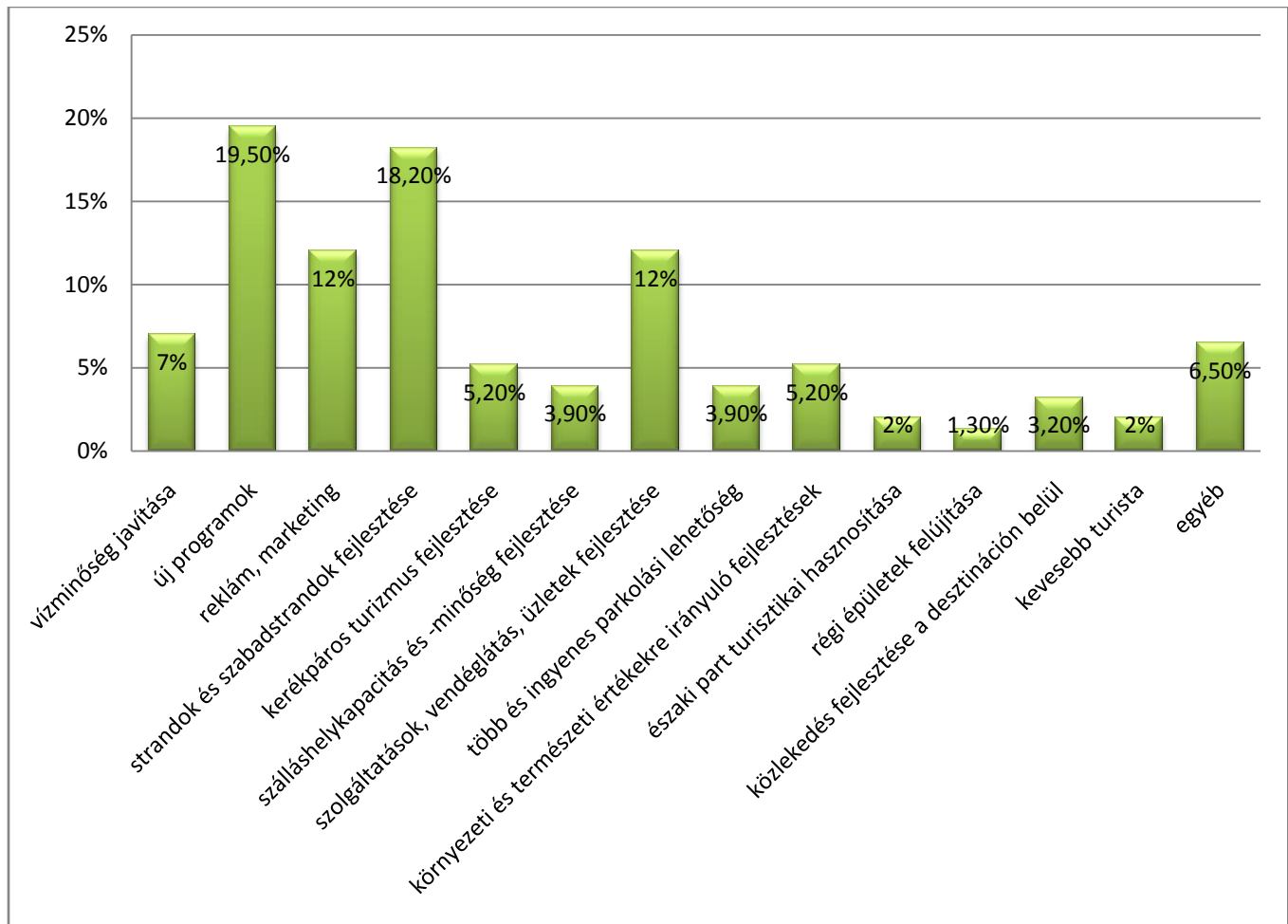
A Velencei-tó magyarországi tavaink közötti turisztikai pozícióját hűen tükrözi, hogy a megkérdezettek 58 százaléka a Balatont részesíti előnyben, aminek a jóval kisebb kiterjedésű és szerényebb vonzerővel bíró Fejér megyei nyaralóhely (18%) nem lehet igazi versenytársa.

Magyarország tavainak eddig turisztikai preferenciái fényében meglepő eredmény, hogy a válaszadók között a Fertő-tó állt (12,3 %) a harmadik helyen, nem pedig a Tisza-tó (9,7 %), ahogy erre számítani lehetett volna. Ennek lehetséges magyarázatát a válaszadók lakóhelyének vizsgálata során sikerült megállapítani. A válaszadók mintegy 47,5 %-a érkezett a fővárosból, 15,6 % az agglomerációból és mindössze 9 % az ország keleti feléből. Annak dacára, hogy e felmérés természetesen nem tekinthető reprezentatívnak, a válaszadók származási hely szerinti megoszlása szinkronban volt a szakemberek tapasztalataival (SZABÓ 2015; URBÁN 2015) és a településvezetők becslésével. (TÓTH 2013; KOSZTI 2015)

A kérdőíves kutatás során többek között az elmúlt években történt jelentősebb fejlesztési projektek turistákra illetve egy napos látogatókra gyakorolt hatását is vizsgáltam. A tó körüli kerékpárút, a Velencei Korzó, a Velence Resort & Spa, illetve a Hotel Vital Nautis

létesítésének kimutatható a helyi turizmusra és ezáltal a gazdaságra gyakorolt élénkítő hatása, viszont az is elgondolkodtató tény, hogy a megkérdezettek mintegy háromnegyedének Velencei-tónál tett látogatásainak gyakoriságát nem befolyásolták ezek a nagyobb volumenű beruházások. A fejlesztések óta a korábbival azonos gyakorisággal látogatta a tavat a válaszadók 75,32%-a, gyakrabban 19,48%, kevesebbszer 5,2%.

A kérdőíves felmérés válaszadói szerint a Velencei-tónál új programok szervezésére, a strandok, a vendéglátás és a kiskereskedelem fejlesztésére, hatékonyabb reklámra, valamint jobb vízminőségre lenne szükség. (38.ábra)

38.ábra: Fogyasztói javaslatok a Velencei-tó fejlesztésével kapcsolatban, 2016-2017

Forrás: saját szerkesztés saját kérdőíves kutatás alapján (2016-2017, n=308)

A nagyberuházások azonban nem maradtak gazdaságélénkítő eredmény nélkül, mivel a hotelek kapacitásának kihasználtsága megfelelt az előzetes várakozásoknak. (SÍVÓ 2015)

A fogyasztói kérdőíveket elemezve megállapítottam, hogy a Velencei-tó települései a jövőben még jelentősebb fejlesztésekre szorulnak, az oda látogatók 56 százalékának pihenése ugyanis különböző nehézségekbe ütközik, amelyek közül ki kell emelnünk a strandok zsúfoltságát és felszereltségük hiányosságait, a parkolóhelyek nem kielégítő mennyiségét, valamint a boltok, üzletek és minőségi szolgáltatások hiányát. A kérdőíves felmérés igazolta azt is, hogy Nadapra a válaszadók nem tekintenek desztinációként.

5.2.6. A lokális társadalmi közösségek szerepe a Velencei-tó településeinek fejlesztésében

A falukutatás során kitöltött kérdőívek alapján kiderült, hogy a helyi társadalom döntő többségét nem zavarják a turisták (97%), következésképp nincs ellenükre a turizmusfejlesztés. A megkérdezettek 52,75%-a azt is el tudja képzelni, hogy valamilyen formában részt vegyen Pázmánd turizmusában. Azt az állítást, hogy Pázmánd jövője a turizmusban van, a megkérdezettek 1-5-ig terjedő skálán értékelhették, és az eredmények átlaga 3,557,² tehát Pázmánd jövője a helyi társadalom szerint valamennyire a turizmusfejlesztésben is lehet. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy Pázmánd turizmusfejlesztésének van társadalmi támogatottsága.

Ami a Velencei-tó többi települését illeti, a kisvállalkozásokkal készített kérdőíves kutatás eredményeire visszautalva megemlítem, hogy a turizmusfejlesztés támogatottsága a Velencei-tó partján fekvő településeken is magasnak mondható, mivel a megkérdezett vállalkozók 46,34%-a a turizmusfejlesztésben látja a helyi gazdaságfejlesztés jövőjét.

A település - és területfejlesztéssel kapcsolatos szakirodalom hangsúlyozza a helyi közösség bevonásának szükségességét a fejlesztések tervezésébe és megvalósításába. (CSER J. –TÓTH T. 2007; TÓTH T. – KÁPOSZTA J. 2010; TÓTH 2014) A helyi társadalom bevonása a tervezési folyamatokba azonban a Velencei-tó települései esetében sem könnyű feladat, amit a nagyarányú beköltözések következtében a helyi társadalmak összetett jellege is tovább nehezít.

Velence esetében a Velencei-tó kapuja projekt kapcsán kialakult társadalmi - politikai feszültségek a polgármesterváltás dacára a jelenlegi vezetés számára is megnehezítik az ott élők fejlesztésekben történő aktívabb közreműködésének elérését. A Velencei-tó Kapuja projektet a velencei önkormányzat kezdeményezte. Társadalmi vita sem a tervezés előtt sem a pályázati nyertesség óta nem folyt, tehát a helyi lakosokat nem kérdezték meg, szüksége van-e szerintük a városnak erre a típusú fejlesztésre, és hogy mennyire támogatnák. A velencei önkormányzat 2008-ban a térség eddigi legnagyobb turisztikai fejlesztésére írta ki a közbeszerzést: a több mint kétmilliárd forintos beruházás egy nyolchektáros, addig szabad strandként funkcionáló terület megújítását célozta meg, ami a gyakorlatban egy homokos partszakasz és részben fedett, fűtött, illetve klimatizált korzót kialakítását jelentette. A beruházást az Európai Unió és Velence városa közös finanszírozásából tervezték megvalósítani, az önkormányzat azonban anélkül előlegezett meg 550 millió forintot az építkezéseket vállaló cégnek, hogy attól bármilyen garanciát kért volna. A helyi lakosság ekkor szükségtelen rosszként élte meg a kudarcba fulladt fejlesztést. A lerombolt partszakasz nem csak esztétikailag rombolta a tájat, rányomva a bélyegét a város turisztikai miliójére is, hanem számos a vendéglátóiparban és turizmusban tevékenykedő vállalkozás került lehetetlen helyzetbe, ami nagyon sok munkahely megszűnéséhez vezetett. A projekt körüli problémák addig súlyosbodtak, hogy a helyi társadalom teljesen megosztottá vált. (KUPI 2015)

Miután a súlyos likviditási gondokkal küzdő vállalkozás csődöt jelentett, az önkormányzat 2011. október 11-én felbontotta az említett céggel a szerződést és feljelentést tett ismeretlen tettes ellen. A helyi lakosság ekkor szükségtelen rosszként élte meg a kudarcba

² A Szent István Egyetem által szervezett Falukutató Tábor kérdőívei alapján.

fulladt fejlesztést. (KUPI 2015) A projekt számtalan probléma utáni, sikeresnek mondható megvalósulása egy állami beavatkozásnak, „segítségnyújtásnak” köszönhető, ami egy megfelelően szakszerű projekttervezéssel elkerülhető lett volna.

Egy új létesítményben megvalósuló nagyszabású fejlesztéstől önmagában még nem várhatjuk, hogy fellendíti a térség turizmusát. A térség turisztikai kínálata csak rendszerszemléletű gondolkodás mentén, a gazdaság, szolgáltatások, mezőgazdaság, sport, oktatás és a természeti vonzerők hálózatba történő integrálásával bővíthető hatékonyan.

Pákozdi polgármestere interjújában elmondta, hogy „a helyi társadalmat elég nehéz bevonni a tervezésbe, a közösségi szellem eléggé ki van irtva, az egyén csak a saját boldogulására koncentrál, és az, hogy az egyén is akkor boldogul, ha a közösség is erősödik, meg hozzá teszem, hogy a nemzettudat és a hazafias érzés, meg sok minden más, amire szükség volna arra, hogy erős ország legyünk a világ forgatagában. A helyi társadalmon belül még van kis feszültség „gyűttment” és helyi között, de ez már kezd lecsengeni. Ehhez az is hozzá tartozik, hogy ott van a régi mag, ahol uram - bátyám - sógor koma viszony van a családok nagy része között.” (TAKÁCS 2015)

Pákozdihoz hasonlóan Gárdonyi vezetéséről is elmondható, hogy a település gazdaságának fejlesztéséért a vállalkozásokkal dolgoznak együtt, akiknek újabb és újabb lehetőségeket kínálnak. Emellett a megyei önkormányzattal és az országgyűlési képviselővel is tartják a kapcsolatot. Kifejezetten gazdaság illetve- településfejlesztési célból létrehozott szervezet nem működik Gárdonyiban. Az önkormányzat a hivatal szakembereivel is együtt dolgozik, építészekkel, közgazdászokkal és civil szervezetekkel szintén tartják a kapcsolatot. (TÓTH 2013)

Velence polgármesterének véleménye szerint a városban jelenleg két meghatározó vállalkozás működik, az egyik a Velence Resort & Spa, a másik a Velence Korzó illetve az ehhez kapcsolódó két szálloda, a Juventus illetve a Helios üzemeltetője. Mindkét vállalkozással szorosan együttműködnek, mivel mindkettő komoly fejlesztéseket szeretne. (KOSZTI 2015)

Gárdonyra és a Velencei-tó többi településére egyaránt jellemző, hogy a lokális gazdaságot meghatározó vállalkozások döntő többsége nem helyi lakosok tulajdonában van, különös tekintettel a nyári időszakban nyitva tartó vállalkozások. A legnagyobb vállalkozás, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő önkormányzati tulajdonban van, de az önkormányzat alkalmazásában álló vezetője nem gárdonyi illetőségű. Gárdony polgármesterének megállapítása véleményem szerint is helytálló a településfejlesztés vonatkozásában: „Ha egy település erős, akkor kitermeli, kiképzzi a saját vezetőit. Mi most azon az úton járunk, hogy többé-kevésbé ki tudjuk őket termelni, de még vannak személyek, akiket „ide kell hoznunk”, „importálnunk” kell „légiósokat”, mint a fürdőigazgató, aki kiváló szakember, és láttuk, hogy egy szakember nagyon sokat tud tenni, ezt a 80'-as években épített fürdőt már üzemeltette helyi ember is, és majdnem a csőd szélére kerültünk. A fürdőkultúra ebben a városban nem régi, hiszen az 1980-as évek közepén épült a városban az első fedett medence, de ez nem volt még fürdőkultúra. Azóta már egy akkora létesítménnyé nőtte ki magát, ami már nagy szakértelmet igényel. Az önkormányzat még rendelkezik két kft-vel, a Gárdonyi Kft-vel és a Zöld Kft-vel.

Gárdony gazdaságának az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy az önkormányzati nagyobb vállalkozásokon kívül alig van legalább 50 főt foglalkoztató

középvállalkozás. Eddig még nem alakult ki az a módosabb vállalkozói réteg, akikre az önkormányzat is támaszkodhat.

A helyi társadalmat Velencén és Kápolnásnyéken is elég nehézkes bevonni a tervezésbe, de a volt alpolgármester szerint „be lehet, mert vannak nyugdíjasok, akiket rendszeresen mozgattam és segítettek a különböző programok és rendezvények lebonyolításában. Mindig csináljuk a Szent Mihály napi rendezvényt, a településnapot, ezeknek a rendezvényeknek a szervezésében a nyugdíjasokra mindig számítottam. Velencén is nagyon aktív ez a korosztály.” (KUPI 2015)

Pázmádon a Velencei-tó többi településéhez hasonlóan egyre többen költöznek be, így a helyi társadalom itt is egyre összetettebbé válik. Ennek ellenére a helybeliek jelentős része aktívan a kiveszi a részét a település életéből és fejlesztéséből. A helyi rendezvényeken való magas részvételi arány mellett több olyan kezdeményezés is működik a kis településen, melyek segítségével a vezetés be tudja vonni a lakosság jelentős részét a fejlesztési projektekbe is. A település vezetése számos a faluban működő egyesülettel és civil szervezetekkel is együttműködik, köztük a az Okos Régió Klaszterrel is. A helyi társadalom és a településvezetés kapcsolattartásának azonban a leghatékonyabban működő formája az utcabizalmi rendszer. Mivel minden utca rendelkezik utcabizalmival, így a lakosság problémái a lehető leggyorsabban jutnak el a polgármesteri hivatalhoz. (VIRÁNYINÉ 2015) Külön ki kell emelnem, hogy a településen egy úgynevezett értéktérkép formájában gyűjtik össze és rendszerezik a helyi lakosok foglalkozását és szakterületét, hogy szükség esetén könnyebben fel lehessen venni a kapcsolatot a fejleszteni kívánt szakterületen dolgozókkal illetve szakértőkkel. (VIRÁNYINÉ 2015) Véleményem szerint ez a kezdeményezés azt tükrözi, hogy a helyi vezetés a fejlesztési tervek kidolgozásában partnernek tekinti a lakosságot.

A polgármesterekkel és a jelentősebb helyi cégek vezetőivel készített interjúkból kiderült, hogy a Velencei-tónál működő vállalkozások keresik a kapcsolatokat a települések vezetőségével, de a fejlesztési kérdésekben történő együttműködést a jövőben még szorosabbá kellene tenni. Kétségtelenül nehezíti az együttműködést, hogy számos vállalkozás tulajdonosa nem helyi illetőségű, viszont nagyon jó irányba mutat, hogy a legtöbb cég vezetése törekszik a helyi munkaerő alkalmazására. A helyi lakosság aktívabb közösségi életbe, ezáltal a település fejlesztésébe történő bevonásába a rendezvények mellett a helyi médiumok - köztük a nyomtatott sajtó és az online illetve közösségi oldalak - hatékonyabb kihasználása is további lehetőségeket teremthet.

5.2.7. A Velencei-tó gazdaságfejlesztési lehetőségeinek SWOT-mátrixa

Az összegyűjtött adatok alapján SWOT-analízist készítettem a Velencei-tó településeinek lehetséges gazdaságfejlesztési lehetőségeinek feltérképezése céljából. (14. táblázat) A SWOT-analízis alapján egyértelművé vált, hogy a Velencei-tó térségének helyzeti energiái egyszerre jelentkeznek az erősségek, lehetőségek és a veszélyek között is. Megállapíthatjuk, hogy Gárdonyinak nem a hagyományos fürdővárosokkal kell felvenni a versenyt a turisztikai piacon, hanem adottságát és infrastruktúráját kihasználva saját turisztikai márkát kell kialakítania. A tömegturizmus és a strandok egyoldalú fejlesztése nem nyújthat

fenntartható alternatívát a jövőre nézve. A település fejlesztési tervében is szerepet kap a turizmus, de az ágazaton belüli pontosabb fejlesztési irányok nem szerepelnek.

A térség természeti, infrastrukturális adottságait és gazdasági adottságait az ökoturizmus célirányos fejlesztésére érdemes összpontosítani. Az ökoturizmus a Velencei-tó már bemutatott természeti értékein alapszik, ami nem elszigetelt településekben, hanem településhálózatban történő gondolkodást igényel, tehát nem egy külön, elszigetelt irányvonalként kezelendő, hanem a helyi mezőgazdasági termékek előtérbe helyezésével összekapcsolódva működőképes rendszert kell alkotnia. A térség turisztikai kínálata csak a rendszerszemléletű gondolkodás mentén, a mezőgazdaság, sport, oktatás és a többi már említett tényező hálózatba történő integrálásával bővíthető hatékonyan. A tematikus útvonalak kialakításával és az ehhez szükséges turisztikai infrastruktúra alkalmazásával a helyi közösségeket is gazdasági előnyöket juttathatjuk, az ökoturizmus és a természetjárás közé tehát nem tehetünk egyenlőségjelet.

14. táblázat:SWOT-analízis a Velencei-tó településeinek gazdaságfejlesztési lehetőségeire vonatkozóan

Strenghts - Erősségek: *belső, pozitív tényezők*

Budapest közelsége,
Székesfehérvár szomszédsága
Velencei-tó vize kiválóan alkalmas fürdésre
turisztikai infrastruktúra újra fejlődésnek indult
talaj alkalmas szántóföldi termelésre: kukorica, búza, gyümölcs, szőlő
kiépített kerékpárút vezet a tó körül
természeti értékekben gazdag a környék: aktív turisztikai potenciál
elkezdődött az összefogás a különböző gazdasági ágazatok között

Opportunities - Lehetőségek: *külső, pozitív tényezők*

A Velencei-tó települései egy közigazgatási egységben (járásban) találhatóak
a város az ország területének azon 20%-os részén fekszik, ahol a külföldi tőke 80%-a összpontosul
EU-s pályázatok, Külső befektetők
térségi, regionális együttműködés
távolabb fekvő településekkel együttműködés, kapcsolat,
klaszterek kiépítése, ágazatok közötti együttműködés
az agglomerációs hatásnak köszönhetően a szolgáltatások kínálata bővíülhet
a mezőgazdaság fejlesztése a kiváló szállítási, lehetőségek (M7, vasúti fővonal), illetve a főváros és a megyeszékhely közelsége révén a térség exportlehetőségeit teremtené meg

Weaknesses - Gyengeségek: *belső, negatív tényezők*

hiányosságok városi funkciók terén
a húzó helyi vállalkozások többsége nem helyiek tulajdonában van
hiányzik, vagy csak kevéssé van jelen a tehetősebb vállalkozói réteg
forgalom szezonális hullámzása
hiányzik az erős helyi "márka", internetes megjelenés gyengeségei
túl sok szervezet és szereplő foglalkozik a fejlesztésekkel és kevésbé hangozzák össze munkájukat
a megújuló energiaforrások kihasználatlansága
gyenge ipari potenciál
a háttértelepülések megfelelő fejlesztések hiányában leszakadhatnak

Threats - Veszélyek: *külső, negatív tényezők*

Folyamatosan növekvő
gépjárműforgalom→környezetszennyezés (lég, zaj, rezgés),
a fejlesztési források elapadása
a külső pénzügyi fejlesztési forrásoktól való függés
függő helyzet kialakulása Budapesttől és Székesfehérvártól (ingázás – helyi munkalehetőség korlátozottan áll rendelkezésre)
az agglomerációs hatás az árak növekedését okozhatják, ami a szolgáltatások és áruk keresletének visszaesését okozhatja
agglomerációs hatásként jelentkezhet a közbiztonság romlása is
állandó probléma a tó vízszintje

Forrás: Saját szerkesztés saját kutatások alapján

A kutatási eredmények rámutatnak, hogy megfelelő turisztikai attrakciók, minőségi szálláshelyek és az aktív illetve ökoturizmus feltételeinek biztosítása mellett a Velencei-tó településeire látogatók száma tovább növelhető. Tekintve, hogy az átlagos tartózkodási idő az utóbbi évtizedekben csökkenő trendet mutat, gyakorivá váltak a látogatások és az egy-két napos szállásfoglalások. A fővároshoz való közelség lehetőséget biztosítana az ezen potenciál még jobb kihasználására, hiszen sem földrajzi távolság nem akadályozza ennek a kibontakozását, sem a tömegközlekedés korszerűtlensége, hiszen jelenleg is újítás alatt van a Székesfehérvár-Budapest vasútvonal, és az elmúlt években a menetidő is jelentősen csökkent.

Az ökoturisztikai célpontok, mint már a belépőjegyek adataira utalva leírtam, egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek, azonban a potenciális látogatók körében elvégzett kérdőíves kutatás is rámutatott, hogy az ökoturizmus önmagában nem lenne képes a térség gazdaságának fellendítésére, ezért egyéb, részint hasonló célcsoportokat vonzó aktív turisztikai programajánlatokkal és attrakciókkal, illetve a helyi termékek folyamatos jelenlétével lehetne hatékonyan kombinálni. A kérdőíves kutatás arra is rámutatott, hogy a Velencei-tó körül létesített kerékpárút komoly vonzerővel rendelkezik, tehát mindenképpen jó befektetés volt. A kerékpárút bővítése még több település irányába és a kerékpáros turizmussal kapcsolatos szolgáltatások fejlesztése szintén hasznos oszlopává válhatna a tó turizmusának.

Az aktuális fejlesztési koncepciókban fontos célként szerepel a kínálati paletta bővítése új szálláshelyekkel, illetve ebből adódóan a tartózkodási idő meghosszabbítása. A fejlesztéssel foglalkozó szervezetek egyszerre nagyon sok turizmusfajtát szeretnének fejleszteni, ami az emberi és anyagi erőforrások végeessége miatt aligha valósítható meg, ehelyett inkább olyan prioritásokat, súlypontokat kellene kijelölni, amelyek kutatási eredményekkel is alátámaszthatók. Emellett még további problémát jelent, hogy ennek kicsi, de komplex területnek a fejlesztésével túl sok szervezet és egyesület foglalkozik, gyakran egymástól függetlenül. Az utóbbi időkben már találunk példát sikeres projektekre, de ezek a kerékpárút kivételével csupán pontszerűen, a településeket összefogó fejlesztési elképzelések komoly érvényesítése nélkül valósultak meg.

A Velencei-tó fejlesztéséhez ma még hiányzik egy olyan szervezet, ami megfelelő hatáskörrel rendelkezve átfogó fejlesztéseket valósítana meg. A komplex turisztikai termékek csekély száma, illetve hiánya – amit a szakirodalom országos jelenségként ír le (CSER–TÓTH 2007) alapjaiban csökkenti a Velencei-tó turizmusának esélyeit sikeres desztinációvá váláshoz. Az itt leírt tényezők ahhoz is hozzájárulhattak, hogy a Velencei-tó térségének az igazi áttörésre még várni kell. A jövő fejlesztéseinek kidolgozásában és megvalósításában gazdasági súlyánál fogva a térség két városi ranggal rendelkező településének, Gárdonyinak és Velencének a legnagyobb a felelőssége. A SWOT - analízisből azt is megállapíthatjuk, hogy a térség erősségeit nem használják ki optimálisan. A természeti értékekre, a kedvező közlekedés-földrajzi helyzetre és a sikeresen működő wellness- és fürdőlétesítményekre a fejlesztésben tevékenykedőknek a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetniük. Az elkövetkező évek legnagyobb kérdése az lesz, hogy a szerény lehetőségekkel rendelkező TDM-szervezetek, illetve a térség többi fejlesztéssel foglalkozó szervezete mennyiben lesznek képesek egy rendszerszemléletű, egységes, megfelelően megtervezett koncepció kivitelezésére.

A fejlesztéspolitikai feladatok felsorolásánál figyelembe kell vennünk Budapest gravitációs zónájának, ezen belül a budapesti agglomeráció kiterjedésének növekedését is, mivel az agglomerációs folyamatok a szóban forgó zónában fekvő települések gazdaságára, társadalmára, környezeti állapotára, és ezekből következően a turizmusra is jelentős hatásokat gyakorolnak. A jövő fejlesztéseit tehát úgy kell megvalósítani, hogy a Velencei-tó háttértelepülései is részévé válhassanak a Velencei-tó turisztikai rendszerének, viszont falusias jellegüket és hagyományait továbbra is megőrizték, amit a budapesti agglomeráció kiterjedésének előbb említett hatásai is nehezítenek. Ezeknek a céloknak a megvalósításában olyan, már a szakirodalom által is ajánlott eszközök is a segítségünkre lehetnek, mint a helyi termékfejlesztés, helyi csereeszközök vagy pénz bevezetése, helyben kiaknázható alternatív energiák használata, helyi autonóm energia-ellátás, helyi vállalkozások fejlesztése, „méltányos turizmus”, helyi rendezvények és fesztiválok, valamint a közösség és a szociális gazdaság fejlesztése. (RAPKAY et al. 2013) A gazdaság egyik legdinamikusabb és legszezonálisabb ágazata, a turizmus fejlesztése is csak a többi funkció fejlesztésével együttesen képzelhető el. A mezőgazdasági szektor a helyi termékek előtérbe helyezésével kapcsolódhat a turizmushoz és a vendéglátó szektorhoz. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a Velencei-tó, illetve a Gárdonyi járás települései csak egy tervezett, hosszú távú fejlesztési koncepcióval, a fenntartható turizmusra és gazdaságra épülő termékpalettával, egységes márkával és nem utolsó sorban egy arra alkalmas cég vagy szervezet a jelenlévő gazdasági ágazatokat átfogó koordinálásával lehetnek piacképesek.

5.2.8. Főbb ellentmondások az aktuális fejlesztési tervek és a kutatási eredmények között

A már ismertetett aktuális fejlesztési tervek és kutatási eredményeim között számos ellentmondást fedeztem fel. A fejlesztési dokumentumok és a térség két legnagyobb településének vezetése a turisták tartózkodási idejét a Velencei-tónál új szálláshelyek létesítésével terveznek megvalósítani. A turisztikai funkció-vizsgálat azonban kimutatta, hogy a rendelkezésre álló szálláshelyek kapacitás-kihasználtsága sem mondható optimálisnak, ami arra a tényezőre is visszavezethető, hogy a kedvező közlekedés és az agglomerációs folyamatok determinálják a térséget. Az egy napos látogatók számának növekedése a közlekedés folyamatos fejlődésének szükséges velejárója volt, mivel a Velencei-tóra történő utazás ideje Budapestről és Székesfehérvárról egyre rövidebbé vált. Ebből kifolyólag szükséges fejlesztési feladattá vált a kínált szolgáltatások és programok bővítése a Velencei-tóhoz csak egy napra látogatók számára is. A Velence Resort & Spa illetve a Hotel Vital Nautis wellness-szállodák is első sorban a hosszú hétvégéjüket kellemes körülmények között eltölteni vágyó családok illetve párok számára bizonyultak kedvelt szálláshelynek.

Az aktuális fejlesztési tervek számos, célcsoportja és térhasználata szempontjából teljesen különböző turizmusfajttával szeretnék bővíteni a szabadidei kínálatot, ami anyagi és egyéb erőforrások hiányában nem valósítható meg. Ehelyett a jövőben mindenképp javasolt a prioritások meghatározása, valamint az ajánlatok egymást kiegészítő, egységes márkaként történő értékesítése (pl. a kerékpár-, wellness-, illetve ökoturizmus fejlesztése).

A Velencei-tó gazdag természeti kincseinek kiaknázása az ökoturizmus fejlesztésének formájában nagyon fontos és megbecsülendő törekvésnek értékelhető a fejlesztés szereplői

részéről, azonban a fogyasztói kérdőívek eredményei, a kisvállalkozásokkal végzett kérdőíves kutatás, a kvalitatív interjúk illetve a statisztikai adatok elemzése egyaránt arra enged következtetni, hogy a Velencei-tó ökoturizmusa a leghatékonyabban csak a hozzá kapcsolódó, egyéb aktív kikapcsolódást nyújtó, a természet értékeit szem előtt tartó turizmusfajtákkal egységes rendszert alkotva fejleszthető hatékonyan.

A fejlesztési tervek kidolgozását és megvalósítását tovább nehezíti, hogy a térségben kiterjedéséhez, településhálózatához és népességéhez viszonyítva túl sok szervezet foglalkozik turizmus- illetve gazdaságfejlesztéssel. A Velencei-tó turizmusának történeti vizsgálata ezzel ellentétben azt bizonyította, hogy az üdülőkörzet turizmusának sikereihez a II. világháború előtt a VETOSZ és azt követően a VIB tevékenységének köszönhetően döntően hozzájárult a térség koncentrált, egy arra megfelelő feltételekkel és hatáskörrel rendelkező szervezet általi fejlesztése, ami a jövőben akár egy erre a célra létrehozott cég tevékenységével is megvalósulhatna, mint azt a Fertő-tó példáján is láttuk.

Az eddigi fejlesztési kísérletek során az is kimutathatóvá vált, hogy csupán turisztikai attrakciók fejlesztésére irányuló pontszerű projektek segítségével nem lehet sikeresen fejleszteni a Velencei-tó turizmusát és helyi gazdaságát, ehelyett inkább átfogó fejlesztések, a gazdasági ágazatok közötti hatékony együttműködés megteremtése és értékesítési hálózatok kialakítása hozhatják meg a várva várt áttörést a térség települései számára.

5.2.9. Lehetőségek a Velencei-tó desztinációs márkázására

A Velencei-tó településeinek egységes desztinációként történő márkázásához ismerni kell a szóban forgó települések erősségeit, amelyeket már a vonzerőleltár és a SWOT-analízis alapján pontosan meghatároztunk. A vizsgált települések épített és természeti környezetének adottságait szintén figyelembe kell vennünk a térség imázsának és márkájának kialakításakor.

A Velence Resort & Spa igazgatója úgy véli, hogy Velence és Velencei-tó imázsa egy feltörekvő desztináció képe, ami egyaránt építhető Budapest közelségére és a tó környéki természeti értékekre. A tó parti aktív turizmus, ezen belül a kerékpáros turizmus szerepét és a családi desztináció jellegét a szállodaigazgató szerint aktívabb marketingkommunikációval szükséges lenne erősíteni. (SÍVÓ 2015)

A Velencei-tó jelenlegi szlogenje: „Természetesen közel”. A szlogen többek között azért is született meg, mivel az itt található településeknek nagyobb történelmi városainkkal összehasonlítva nincs akkora jelentőséggel bíró történelmi múltjuk. A Velencei-tónál természetesen találunk történelmi és kulturális emlékeket, mint például a Gárdonyi Géza emlékházat. Gárdonyi polgármestere elmondta, hogy Gárdony és a Velencei-tó települései „soha nem voltak gazdag települések, ezért a jövőben a természet, a természet közeli állapot teheti őket egyedivé.” (TÓTH 2013)

Az Integrált Településfejlesztési Stratégiában Gárdonyra vonatkozóan a következő jövőkép jelenik meg: „A város tartsa meg és fejlessze tovább a térségben turisztikai célpont státuszát, amely a társadalmi és természeti környezetével összhangban folyamatosan fejlődik és a lakói számára kiváló életminőséget biztosít.” (KD-ITS 2015: 42)

A szocialista korszak öröksége azonban még mindig nyomon követhető Gárdony épületeinek és közintézményeinek vizsgálatakor. Az emeletes házak a szocialista érából,

amelyek lebontott régebbi házak helyén épültek, az önkormányzat és a lakosság szerint sem a város jövője. A település múltbéli, jelenlegi és a jövőben elképzelt épített környezete (és ebből adódóan imázsja) között tehát nagyon élesen elválnak a határok. Gárdonyban és Velencén jelentősen meghatározzák a települések képét a kis parcellákon található vikendházak. A Velencei-tó telekosztása az ötvenes hatvanas években alakult ki, eben az időben az volt a kormányzat célja, hogy minél több munkásnak adhassanak kiskertet. A kis telekméret azonban magában hordozta a problémákat: szomszédsági konfliktusok sora alakult ki, ezen kívül a települések jelentős részén nem épülhettek nagyobb, meghatározóbb épületek, amelyek esetlegesen különböző vállalkozásoknak adhatnának otthont.

Az egyre szélesedő turisztikai piacon a desztinációk közötti verseny is egyre erősebb lesz, ezért a települések márkaépítése fokozottan felértékelődik, aminek elengedhetetlen része a márkaépítés. A település potenciális látogatói –ha nem is mindig kimondva– de keresik az adott desztinációra jellemző USP-t, tehát azt az élményt vagy szolgáltatást, amit csak az adott helyen kaphatnak meg. (KREUTZER 2012)

A Fertő-tó partján megvalósított márkafejlesztés és imázsépítés a Velencei-tó települései számára is több adaptálható elemet kínál. Az egyedi szolgáltatásokra és arculatra kiváló például szolgál a Fertő-tó települései által létrehozott márka. A www.neusiedler-see.at és a www.neusiedlersee.com jól és áttekinthetően felépített weboldalakon az érdeklődők egy klikkeléssel elérhetik a foglalás menüpontot, ahol a szálláskeresés több kritérium alapján, mégis egyszerűen történik, csakúgy, mint a foglalás. A portál segítségével a térség szinte valamennyi szálláshelyén foglalhatunk szobát, az üdülőhelyeket jó minőségű panorámakamerás képeken is megnézhetik a látogatók. A hatékonyan működő online desztinációs management rendszert, ami a térség összes turisztikai szolgáltatását egy óriási adatbank segítségével kezeli, képes csatlakozni az összes turisztikai értékesítési csatorna adatbázisához és lehetővé teszi az összes munkafolyamat online lebonyolítását, a Neusiedler-See Tourismus GmbH egy feratel nevű cég bevonásával dolgozta ki. A vendégek adatait és foglalásait a hagyományos reklámtevékenységen kívül folyamatosan felhasználják kínálatuk és szolgáltatásaik fejlesztéséhez is. A rendszer segítségével az érdeklődő ajánlatkérésétől foglalásig tartó tevékenységének minden lépését figyelemmel kísérik, amit a nagyon pontos és részletes statisztikákon át a termékfejlesztésig számos területen hasznosítanak.

A cég üzletvezetője, Michaela Puser a cég működéséről elmondta, hogy „A mi kft-nk profilja a marketing és a reklám, ezen belül definiáltunk különböző üzleti területeket. Konceptiókat a külső és belső marketingre, reklámeszközökre, szakmai kiállításokon való részvételre, prezentációkra, vendéginformációkra, foglalásra, kínálatfejlesztésre, stratégiára és kooperációra építettük. Ezeknek az elemeknek a mixe (megfelelő kombinációja) alkotja a kft. koncepcióját.” (PUSER 2014) Mindezekkel az újításokkal a Neusiedler-See Tourismus GmbH egy erős márkát hozott létre és felélénkítette a szolgáltatók kínálatai közötti versenyt. A Fertő-tó turisztikai közösségéhez tartozó települések vendégei számára számos szabadidei kínálat korlátlan igénybe vételét teszi lehetővé a Fertő-tó kártya. A májustól októberig kedvezmények egész csoportját kínáló all-inclusive kártya az elő- és utószezon felélénkítésére, a tartózkodási idő meghosszabbítására, hosszú távon pedig az ügyfélkötődés kialakítására, megerősítésére is alkalmas. Javíthatja a régió imázsát, valamint hozzájárul a régió pozicionálásához a piacon. (PUSER 2014)

A Velencei-tó hivatalos imázsának vitathatatlanul fontos elemét jelenti a települések hivatalos honlapja jelenti. A virtuális megjelenésnél az informatív tartalom mellett a látvány is kiemelt szerepet játszik. Annak ellenére, hogy a tartalom és a funkcionalitás után csak a harmadik szempont (PERJÉS 2001), a weboldal designjának szorosan illeszkednie kell az adott termék, jelen esetben település arculatához. A nem megfelelően megtervezett honlap sokat ronthat az adott település megítélésén, különösen abban az esetben, ha a település távoli vagy akár külföldi imázsát vesszük példának.

A Velencei-tó látogatói körében végzett online kutatásom eredményei alapján a válaszadók 62 %-a az interneten, 27 %-a barátoktól értesült a Velencei-tavi lehetőségekről és csak kevesen a turisztikai szóróanyagok (5,2 %), illetve újságok, turisztikai magazinok (1,3 %) révén. Ez utóbbiaknál még a rádió is jobban szerepelt (1,94 %) mint információs forrás. Ezek az adatok szintén alátámasztják a települések weblapjainak és online marketingjük fejlesztésének szükségességét. A szóróanyagok csekély hatékonysága feltehetően a Velencei-tó esetében sem áll arányban a befektetett anyagi erőforrások mennyiségével.

A desztinációról történő online tájékozódás egyértelmű dominanciájának köszönhetően a települések honlapjai a cégek weboldalaihoz hasonlóan ma már kiindulópontját képezik a közösségi portálokon és egyéb weblapokon történő hatékony és gyors megjelenésnek. A települések honlapjai, a www.gardony.hu, a www.sukoro.hu, www.pakozd.hu, www.kapolnasnyek.hu, www.nadap.hu és a www.pazmand.hu már első ránézésre sem keltik bennünk egy korszerű honlap benyomását, az érdeklődők csak magyar nyelven olvashatnak a településről a saját, hivatalos honlapján.

A velence.hu egy új, modern megjelenésű weboldal, aminek a létrejöttét a városvezetés nagyon fontosnak tartotta (KOSZTI 2015), ennek ellenére Velence oldalát is csak magyar nyelven olvashatják az esetleges érdeklődők. Az idegen nyelvi megjelenés, és különösen az angol nyelvi megjelenés fontosságára a szakirodalom is rámutat: egy angol nyelven is üzemeltetett webdallal egy világméretű piacra is beléphetünk (PERJÉS 2001), ami Gárdony és a Velencei-tó esetében a külföldről érkező turisták hatékonyabb megszólítását jelenthetné.

A természetközeli helyszín a jó közlekedési infrastruktúrával kellemes lakóhelyet kínálhat, a vonzó turisztikai ajánlatok pedig a Velencei-tó gyógyvizére és a környék természeti attrakcióira épülő wellness-, öko-, kerékpáros-, és falusi turizmus fejlesztésével teremthetők meg. A helyben működő egyéb vállalkozások fejlesztésénél viszont fokozottan figyelembe kell venni az agglomerációs hatásokat, melyek a népesség folyamatos növekedésével egyenes arányban csökkenthetik a Velencei-tó vonzó környezetének és nyugalmanak varázsát. A térség kutatási eredményeim, illetve az azokat összegző és rendszerező SWOT - elemzésem alapján feltérképezett erősségeit kihasználva meg kell határozni azokat a tematikákat, amelyek mentén a Velencei-tó településeinek gazdaságát, ezen belül turizmusát fejleszthetjük.

A már említett helyi erőforrások és erősségek alapján a tömegturizmus helyett a következő turizmusfajtákra, tematikákra érdemes a jövőben nagy hangsúlyt fektetni:

- I. Ökoturizmus és természet: a térség természeti értékeinek megismertetése és bemutatása, a turistáknak, ami megfelelő turisztikai infrastruktúrát feltételez.
- II. Kerékpár és sport: a tó körül már kiépített kerékpárút önmagában még kevés, a turisták ellátását ellátó turisztikai és kereskedelmi egységek tudatos fejlesztése szükséges.

III. Egészség, wellness, pihenés falusias környezetben: ennek az irányvonalnak a már meglévő turisztikai egységeken kívül a kedvező földrajzi fekvés és a Gárdonyt alkotó eltérő karakterű városrészek biztosíthatnák az alapját.

Az új arculat nagyon fontos elemeit képezik a modern internetes megjelenés, a turisztikai és gazdasági vállalkozások hálózatba tömörülése, ami az egységes kedvezmények rendszerében is megjelenne. Ebből kifolyólag indokolt volt a Fertő-tó kártyához hasonló „Velencei-tó” kártya bevezetése. A kedvezménykártya azonban önmagában még nem teremti meg az eredményesen működő turisztikai desztináció menedzsment rendszer alapját. A www.neusiedler-see.at és a www.neusiedlersee.com jól és áttekinthetően felépített weboldalakon az érdeklődők egy klikkeléssel elérhetik a foglalás menüpontot, ahol a szálláskeresés több kritérium alapján, mégis egyszerűen történik, csakúgy, mint a foglalás. A portál segítségével a térség szinte valamennyi szálláshelyén foglalhatunk szobát, az üdülőhelyeket jó minőségű panorámakamerás képeken is megnézhetik a látogatók.

A hatékonyan működő online desztinációs management rendszert, ami a térség összes turisztikai szolgáltatását egy óriási adatbank segítségével kezeli, képes csatlakozni az összes turisztikai értékesítési csatorna adatbázisához és lehetővé teszi az összes munkafolyamat online lebonyolítását, a Neusiedler-See Tourismus GmbH egy feratel nevű cég bevonásával dolgozta ki. (www.feratel.at) A vendégek adatait és foglalásait a hagyományos reklámtevékenységen kívül folyamatosan felhasználják kínálatuk és szolgáltatásaik fejlesztéséhez is. A rendszer segítségével az érdeklődő ajánlatkéréstől foglalásig tartó tevékenységének minden lépését figyelemmel kísérik, amit a nagyon pontos és részletes statisztikákon át a termékfejlesztésig számos területen hasznosítanak. Az említett online szolgáltatásokat mobil segítségével is igénybe lehet venni, ezen kívül a Fertő-tó településein ún. infóterminálok is rendelkezésre állnak a turistáknak. (PUSER 2015)

Mindezekkel az újításokkal a Neusiedler-See Tourismus GmbH egy erős márkát hozott létre és felélénkítette a szolgáltatók kínálatai közötti versenyt. A Fertő tó turisztikai közösségéhez tartozó települések vendégei számára bizonyos szabadidei kínálatok korlátlan igénybe vételét teszi lehetővé a Fertő-tó kártya, tóparti fürdőhelyek, szabad- és fedett fürdők, múzeumok, koncertek ingyenes látogatást, ingyenes utazást tömegközlekedési eszközökön. A májustól októberig kedvezmények egész csoportját kínáló all-inclusive kártya az elő- és utószezon felélénkítésére, a tartózkodási idő meghosszabbítására, hosszú távon pedig az ügyfélkötődés kialakítására, megerősítésére is alkalmas. Javíthatja a régió imázsát, valamint hozzájárul a régió pozícionálásához a piacon.

A Velencei-tó fejlesztésével kapcsolatban további kérdéseket vet fel, hogy kutatásaim alapján Gárdony, Velence, Kápolnásnyék, Sukoró, Pákozd, Pázmánd és Nadap alkotnak egy olyan területi egységet, ahol minden település rendelkezik turisztikai funkcióval és amit egyre erősebb agglomerációs hatások érnek.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

6.1. A hipotézisek értékelése

A Velencei-tó településeinek történeti vizsgálata bebizonyította, hogy a történeti összefüggések a jelenleg zajló fejlesztésekre és a jelenlegi településfejlesztési lehetőségekre is nagyon jelentős hatást gyakorolnak. Ezenkívül számos olyan problémával, felvetéssel is találkozunk, melyek a Velencei-tó településfejlesztésének legújabb, XXI századi szakaszában is jelen vannak. A tó vízének minősége, a legnépszerűbb déli partszakaszok a főszezonban tapasztalható zsúfoltsága, a víz- és közellátás biztosításának kérdése, a parkolóhelyek problémái, a tartózkodási idő folyamatos csökkenése és az északi partszakasz turisztikai célú hasznosításának lehetőségei már a korábbi fejlesztési dokumentumokban is a legfontosabb fejlesztési kérdések közé tartoztak.

H1:Közigazgatási, jogi értelemben a Velencei-tó települései nem sorolhatók Budapest agglomerációs övezetébe, ám a gazdasági, népességmozgási adatok alapján az agglomerációs hatás olyan erős, hogy gazdasági értelemben a Velencei-tó térségét már agglomerációnak tekinthetjük. **Igazolva.**

Budapest a Velencei-tó településeire gyakorolt agglomerációs hatásaival már az 1980-as évek fejlesztési dokumentumaiban is foglalkoztak, ennek ellenére mégsem kapnak megfelelő hangsúlyt a jelenlegi fejlesztési koncepciókban.

A népesség és a lakásállomány növekedése a Velencei-tó több településen az ország más térségeihez viszonyítva teljesen ellentétes tendenciákat mutat. 2004-től 2013-ig Sukoró lakossága 27,53 százalékkal, Gárdony és Nadap népessége pedig több mint 17, Velence népessége több mint 15 százalékkal növekedett, Pákozd és Pázmánd népessége körülbelül 15 és csaknem 5 százalékkal mutatott növekedést, a szintén a Gárdonyi járáshoz tartozó Zichyújfalu és Szabadegyháza népességcsökkenésével szemben. Kutatásaimból kiderült, hogy a Velencei-tó településeinek **népességgyarapodását** országon belüli, többségében Budapestről történő **migráció** idézi elő, ami az épített három- és többszobás lakások számának folyamatos növekedése mellett az **intenzív ingázási kapcsolatokkal** is bizonyítható. A folyamatos beköltözések következtében a vizsgált települések **társadalmi összetétele átalakulóban van**, és részint már is alakult. A polgármesterekkel és az ingatlanosokkal készített kvalitatív interjúk szintén alátámasztották hipotézisemet, miszerint **Budapest agglomerációs zónája már több a Velencei-tónál található településre is kiterjed**, nevezetesen Gárdony, Velence, Kápolnásnyék, Sukoró már nagyon erős agglomerációs hatásokat mutat, Pákozd esetében pedig Székesfehérvár után Budapest jelenti a legaktívabb településhálózati kapcsolatot. A háttértelepülések közül Pázmánd és Nadap is egyre jobban Budapest vonzásába kerül. A tó partján fekvő településeken egyre jobban erősödik a városi szolgáltatásokkal való ellátottság, ami lassanként új térbeli struktúra létrejöttét eredményezi.

A kérdőíves felmérés arra is rámutatott, hogy **a főváros lakossága többségében** (a válaszadók 47,5 százaléka) **úgy tekint a tóra, mint Budapest külső tására**, néhány napos, többnyire hétvégi kirándulóhelyére. A kiskereskedelmi üzletek tulajdonosai, illetve üzletvezetői körében végzett kérdőíves vizsgálat azt is világossá tette, hogy **az üzletek**

tekintélyes részét fővárosi lakosok birtokolják. A Velencei-tó viszonylagos közelsége Budapesthez ugyanis lehetővé teszi, hogy a vállalkozás vagy egyik telephelye a tónál működjön úgy, hogy a tulajdonosok el tudják látni a vállalkozással járó irányítási és egyéb feladatokat. A legújabb fejlesztési tervek kidolgozásakor tehát számításba kell venni az agglomerációs folyamatok nagyon összetett hatásait.

Budapest agglomerációjának újraértelmezése a Velencei-tó fejlesztését is új megvilágításba helyezi. A közlekedési és szolgáltatói infrastruktúra és a földrajzi távolság egyaránt kiemelt szerepet játszott a térség fejlődésében, de Budapest hatása a földrajzilag közelebb fekvő Székesfehérvárnál erősebbnek bizonyult. A tó környéke a főváros felé gravitált, aminek szemmel látható jele, hogy a déli part épült ki jobban. A hagyományos agglomerációval ellentétben itt egy „termelői agglomerációról” beszélhetünk, ahol a logisztikai és kereskedelmi funkciók mellett a termelői funkciók is meghatározóvá válhatnak. Az ebből a speciális helyzetből adó termelői funkciók turisztikai és vendéglátóipari funkciókkal történő rendszerbe állítása a jövő egyik nagy kihívását jelentheti.

H2: Igazolva. A kronologikus vizsgálatok azt a hipotézisemet is megerősítették, hogy **a Velencei-tónál erős összefüggés figyelhető meg a turisztikai infra- és szuprastruktúra állapota és fejlesztése, a térség gazdasági teljesítőképessége és az agglomerációs hatásként is azonosítható egyre növekvő beköltözések között.** A Velencei-tó turizmusának az 1990-es évek után elhatalmasodó válságában a magyarországi turizmus trendjeinek teljes átalakulása mellett döntő szerepet játszott az infrastrukturális fejlesztések hiánya, ami a Velencei-tó gazdasági potenciáljára is rányomta a bélyegét. A turisztikai szuprastruktúrához tartozó vendéglátóhelyek és kereskedelmi egységek területének változása, a szálláskapacitás bővülése egybe esett az 1970-es évektől egyre erősebben kimutatható beköltözésekkel. Az 1990-es évek statisztikai adatai már jelentős visszaesésről árulkodnak. A vendéglátóipari, kereskedelmi és szállásszolgáltatással foglalkozó létesítmények számának csökkenése, a partszakaszok egyre inkább romló állapota és az addig sikeres **kempingturizmus drasztikus hanyatlása** egy olyan mértékű **láncreakciót indított el**, aminek a negatív hatásai még napjainkban is érezhetők. Az utazási szokások érzékelhető megváltozása, a minőségi turizmus irányába történő elmozdulás, az átlagos tartózkodási idő tapasztalható csökkenése komoly befolyással bírt a térségben zajló gazdasági folyamatokra. **A XXI. században elinduló jelentősebb fejlesztések** hatására a vizsgált települések már a Budapestről illetve Székesfehérvárról kiköltözni vágyók számára is vonzó alternatívát jelentettek. A közlekedési fejlesztések összetett hatást gyakoroltak a Velencei-tó településeire. Az utazási idő rövidülése az ingázási kapcsolatok intenzitását növeli, ezzel párhuzamosan tovább folytatódott a tartózkodási idő csökkenése. A statisztikai adatok elemzése, a kérdőíves kutatások és a kvalitatív interjúk eredményei alapján a turisztikai funkció a tó parti települések gazdasági szerkezetét alapvetően meghatározza, aminek köszönhetően **a helyi gazdaságfejlesztés szoros összefüggést mutat az idegenforgalmi szerepkör fejlődésével** és alakításával, amelynek egyik legmeghatározóbb elemét a turisztikai infra- és szuprastruktúra mindenkori állapota jelenti. A főkomponens elemzés és a klaszteranalízis megerősítették a turisztikai infra- és szuprastruktúra állapota és a település gazdasági potenciálja közötti összefüggést.

H3: A Velencei-tó településeinek turizmusfejlesztési sikerét nem befolyásolja nagy mértékben Gárdony és Velence városi funkcióinak bővítése. **Cáfolva.**

A Velencei-tó településeinek turisztikai funkcióvizsgálata, a kisvállalkozói illetve a potenciális látogatók körében elvégzett kérdőíves kutatások, a főkomponens illetve klaszterelemzés megmutatták, hogy a Velencei-tó turizmusfejlesztésének sikerét alapvetően meghatározza Gárdony és Velence városi funkcióinak bővítése, tehát a 3. hipotézisem megdőlt.

H4: Igazolva. A XXI. század nagyobb szabású fejlesztési projektjei ellenére kijelenthetjük, hogy **a Velencei-tó turizmusa még nagyarányú fejlesztésekkel sem volt képes áttörni a térség földrajzi és gazdasági adottságaiból származó korlátokat.** A legújabb létesítmények, köztük a tavat megkerülő kerékpárút, az új wellness-szállodák és egyéb attrakciók fejlesztése ellenére a statisztikai adatok elemzése során azt láthattuk, hogy a kedvező földrajzi és közlekedési helyzetből adódóan **az egyik alapvető fejlesztési célkitűzés, a turisták tartózkodási idejének sikeres megnövelése nem valósult meg.** Az utazási szokások változása szükségessé teszi az egynapos és hétvégi látogatók igényeinek figyelembevételét a Velencei-tavat érintő fejlesztési tervek kidolgozásában, ebből következően a szálláskapacitás jelentős bővítése sem indokolt a Velencei-tó partján.

A kutatás eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy a Velencei-tónál végbement turisztikai fejlesztések a tó vízminőségének javítása mellett leginkább a turisztikai infrastruktúra és a turisztikai szuprastruktúra megteremtésére illetve bővítésére koncentráltak. Mivel a fejlesztések leginkább Gárdonyra és Velencére összpontosultak, a tó települései közötti infrastrukturális és gazdasági különbségek is egyre nagyobbakká váltak. Az északi parton fekvő települések ennek köszönhetően nem oldhatták meg Gárdony és Velence tehermentesítését a turisztikai főszezonban, mivel itt még a lakossági alapszolgáltatásokat sem tudták maradéktalanul biztosítani. A Velencei-tó településeinek fejlesztése tehát kizárólagosan turisztikai beruházásokkal nem biztosítható hatékonyan, hanem csak egy olyan komplex területfejlesztési koncepció segítségével, ami a turizmust a többi gazdasági szektorral együttesen, a rendszerszemléletű gondolkodás mentén fejleszti.

A turisztikai funkció mellett a Velencei-tó településeinek fejlődését és gazdasági struktúráját Budapest egyre erősödő agglomerációs hatása is döntően befolyásolja, amelyet a jövő településfejlesztési koncepcióinak kidolgozásakor is figyelembe kell venni.

A Velencei-tó turizmusfejlesztésének legfőbb problémáját ma az jelenti, hogy a sokféle, különböző keretek között és eltérő kapcsolódási pontokkal és kapcsolatrendszerrel rendelkező szervezet nem alkalmas egy egységes, rendszerszemléletű fejlesztési koncepció kidolgozására. Az elkövetkező évek legnagyobb kérdése az lesz, hogy sikerül-e véget vetni ennek a szétforgácsolt struktúrának, és akár a régi VIB, akár a Fertő-tó környéki Neusiedlersee Kft. mintájára egy összehangolt, működőképes struktúrát teremteni a térség turizmusának. A turizmusfejlesztés működőképes gyakorlatának kialakításához egy lehetőleg hasonló, sikeres külföldi desztináció fejlesztéséből érdemes ötleteket meríteni. A gazdasági, társadalmi, történelmi különbségeket szem előtt tartva, a természeti adottságok hasonlósága és a Fertő-tónál már bevált desztináció - fejlesztési gyakorlat kiváló alapot teremthet számunkra a működőképes módszerek, fejlesztések adaptálására.

6.2. Új tudományos eredmények

1. Egyedülálló módon elvégeztem a **Velencei-tó településeinek átfogó és rendszerszemléletű elemzését** a területfejlesztés széles történelmi távlatából, melyre korábban nem volt példa. Habár a Velencei-tó településeinek történetét külön-külön már több monográfia keretén belül is feldolgozták, még egy olyan átfogó, rendszerszemléletű munka sem született, ami az egész térség területfejlesztését **széles történelmi távlatban** dolgozta volna fel, éppen ezért disszertációm egyfajta hiánypótlás céljából is készült. A kutatás során feldolgoztam és elemeztem a korabeli településfejlesztési koncepciókat és térképeket, melyek során számos olyan problémakörrel is foglalkoznom kellett, ami a mai napig is aktuális fejlesztési kérdést jelent. A munkám során létrehozott régi és új adatbázis feldolgozása **korszerű módszerekkel és térképi ábrázolással** történt, amiben nagy segítséget nyújtott a Geomarket szoftver. Az így elkészült tematikus térképek lehetővé teszik a fejlesztések eredményeinek és a térségben lezajló gazdasági-társadalmi folyamatok kronologikus összehasonlítását, emellett megtörténhetett a hasonló adottságokkal és fejlődési trendekkel rendelkező települések meghatározása is.

2. Vizsgálataim alapján meghatároztam **Budapest agglomerációjának „tágabb” (újabb) értelmezését**, ami már a Velencei-tó térségét is magában foglalja. Budapest a Velencei-tóra gyakorolt vonzása már VOTISKY 1934-es munkájában is külön fejezetet érdemelt, az azóta eltelt évtizedekben pedig a két terület közötti kölcsönhatások még erősebbé váltak. A közlekedés folyamatos fejlesztése és ebből adódóan az utazási idő állandó rövidülése lehetővé tette a más településeken - köztük Budapesten vagy Székesfehérváron történő - kényelmes munkavállalást is, emellett a dezurbanizációs folyamat következtében egyre többen költöztek ki a zajos és zsúfolt fővárosból a nyugodtabb életet kínáló, mégis nagyon gyorsan elérhető Velencei-tó településeire. Az agglomerációs folyamat sokrétű, a helyi gazdaság és társadalom szinte minden szegmensére kiterjedő hatásait is ebben a disszertációban elemzik először, ami azért is érdemel külön említést, mert a jövő település- illetve területfejlesztési koncepciói csak akkor lehetnek eredményesek, ha számításba veszik ezeknek a bonyolult és összetett folyamatoknak a hatásait. **Az agglomerációs hatások vizsgálata** és a demográfiára, gazdaságra, ingatlanpiacra, infrastruktúrára és a mezőgazdasági szerepkörre vonatkozó mutatók meghatározása és vizsgálata nemcsak a rendszert érő külső határok megállapításában, hanem magának a Velencei-tónak, mint egységes gazdasági térségnek a pontos lehatárolásában is segítenek.

3. A turisztikai tevékenység erősségének meghatározásához új módszert dolgoztam ki, a **turisztikai funkció vizsgálatot**, ami olyan mutatórendszer, amely lehetővé teszi több település megbízható turisztikai rangsorolását. Tekintve, hogy a Velencei-tavi Intézőbizottság 1958-as megalakulásától a Velencei-tó településeinek legfőbb fejlesztési irányát a turizmus jelentette, a vizsgált települések turisztikai funkcióját szükséges volt kiemelten vizsgálnom. Ehhez egy viszonylag objektív, a vizsgált funkciót megbízhatóan mérő és települési rangsorok felállítására alkalmas mutatórendszer megalkotása volt a céлом, még akkor is, ha a valóságot csak némi torzítással mutathatja számunkra az eredmény, mivel például a turizmuskutatásban a „kirándulók” számának mérése a mai napig még megoldatlan, így az éjszakázásokat véve alapul főként a turisták számára támaszkodhatunk.

A kutatás eredményei több helyen túlmutatnak a Velencei-tó térségén. A budapesti agglomerációs zóna kiterjedése a Velencei-tó településeire szükségessé teszi Budapest agglomerációs zónájának az újraértelmezését is. A Velencei-tó településeinek idegenforgalmi szerepkörét mérő turisztikai funkció index vizsgálat **bármely más térségre is alkalmazható.**

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1980-as években még Magyarország legsikeresebben fejlesztett üdülőhelyei közé tartozott Velencei-tó turizmusában az 1990-es évektől nagy visszaesés figyelhető meg, ami a vendégéjszakák és az átlagos tartózkodási idő csökkenésében, az 1960-as évektől sikeresen fejlesztett kempingturizmus hanyatlásában és a turisztikai infrastruktúra folyamatosan romló állapotában nyilvánult meg. Az elmúlt néhány évben számos olyan fejlesztés történt a Velencei-tó településein, ami a jövőben megalapozhatja a település turizmusát, ennek ellenére a várva várt siker még mindig várat magára.

Disszertációm fontos célja volt feltárni a Velencei-tó településeiben lezajlott társadalmi és gazdasági folyamatokat, és választ kapni arra a kérdésre, hogy milyen típusú fejlesztések jelenthetik a térség jövőjét. Disszertációmban a Velencei-tó településeinek fejlesztési lehetőségeit a rendszerszemlélet szerint, egységes gazdasági térként vizsgáltam.

Az értekezés további célja abban állt, hogy összefoglalja és áttekinse a vizsgált térség fejlesztésével és fejlődésével kapcsolatos dokumentumokat, aminek a segítségével nem csupán a Velencei-tó településeinek történetébe és funkcióinak változásába nyerhetünk bepillantást, hanem kronologikusan is áttekinthetjük a helyi gazdaságfejlesztési elképzeléseket, megvalósulásukat és gyakorlati eredményeiket. Ebből következően tehát a disszertáció egyfajta hiánypótlás céljából is készült, mivel eddig még egy monográfia vagy publikáció keretein belül sem vizsgálták a Velencei-tó térségének gazdaság- illetve turizmusfejlesztését illetve fejlődését interdiszciplináris megközelítésben. Mivel a turizmust a gazdaság többi ágazata nélkül nem lehet hatékonyan fejleszteni, meg kell találni a kapcsolódási pontokat. A térség történetének vizsgálata során több olyan problémakörrel is találkozhatunk, ami a Velencei-tó településeinek fejlesztésekor a mai napig aktuális kérdés. A szezonális problémája, a térséget érő agglomerációs hatások, a kirándulóforgalom növekedése, és ezzel párhuzamosan az éjszakázások csökkenése éppen annyira meghatározták és a mai napig is meghatározzák a térség fejlesztését, mint például a tó vízminőségének és vízszintjének kérdése, vagy a térség több a tótól távolabb eső településére is jellemző közlekedési problémák.

Gárdonyi és a Velencei-tó gazdaságának a helyi munkahelyteremtés szempontjából az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy az önkormányzati nagyobb vállalkozásokon kívül alig van legalább 50 főt foglalkoztató középvállalkozás. A Velencei-tó településein működő kisvállalkozások rendkívül érzékenyen reagálnak a gazdasági folyamatokra, ezért az ő tapasztalataikra és benyomásaikra támaszkodva alkottam képet a Velencei-tó helyi gazdaságának működéséről, helyzetéről és lehetséges fejlődési irányairól. A helyi társadalomra nézve ebből a gazdasági struktúrából az következik, hogy eddig még nem alakult ki az a módosabb vállalkozói réteg, amire az önkormányzatok is támaszkodhatnának településfejlesztési politikájuk kidolgozásában és megvalósításában. Terepmunkám során azokkal a személyekkel és vállalkozásokkal készítettem strukturált interjút, amelyek meghatározzák a Velencei-tó településeinek gazdasági fejlődését. A szezonális helyi vállalkozásokra gyakorolt hatása szintén kérdőíves vizsgálatom részét képezte, melynek során a turizmus és a helyi gazdaság kapcsolatának mértékéről is képet alkothattunk.

Az elvégzett főkomponens- és klaszteranalízis segítségével árnyaltabb képet kaptam a térség településeinek gazdasági potenciáljáról, emellett a klaszterelemzés Sukoró gazdasági -

infrastrukturális helyzete kapcsán egy nem várt eredményhez is vezetett. Sukorót egyik klaszterbe sem lehetett besorolni, mivel az alacsony infrastruktúra ellenére a legjobb foglalkoztatással rendelkezik. A működő vállalkozások aránya a lakossághoz képes magas, viszont Sukoró nagyon erős „alvótelepülés” funkcióval rendelkezik, a foglalkoztatottak több mint 73 százaléka napi szinten ingázik. Az elemzés eredményéből következik, hogy megfelelő infrastrukturális fejlesztésekkel a kis településben sokkal nagyobb gazdasági potenciál rejlik.

A Velencei-tó gazdasági szerkezetének vizsgálatakor a terciér szektoron belül külön kell foglalkoznunk a turizmussal, tekintve, hogy ez az ágazat az összes gazdasági szektorhoz kapcsolódik, nélkülözhetetlen kiindulópontját jelentve a helyi és térségi gazdaságfejlesztési koncepciók kidolgozásának. A tóparti és a tóhoz közeli településeken – ahol természetesen a tó számít a legfőbb turisztikai attrakciónak – a szezonális nem csak a turizmusra gyakorol erősebb hatást, hanem a vele kapcsolatban lévő ágazatokra is.

A Velencei-tó településeinek gazdasági helyzetét speciálissá teszi a budapesti agglomeráció, aminek a vizsgált településekre gyakorolt hatásait szintén fontos vizsgálnunk. A Velencei-tó térségének, mint egységes gazdasági térnek a lehatárolásában kiemelt szerepe van az agglomerációs hatások vizsgálatának. Budapest agglomerációs zónájának folyamatos növekedése eredményeképp ma már a vizsgált térség is az agglomeráció részének tekinthető: A Velencei-tó tóparti településeire a 21. század első éveitől nagyon látványos beköltözés jellemző. A Velencei-tó településeiről gazdasági szerkezetük részletesebb elemzése során azt is megállapíthatjuk, hogy funkciójukat tekintve az alvótelepülések szerepkörét is betöltik, feltehetőleg azért is, mert a budapesti agglomeráció állandó növekedése miatt itt már egyre jobban érezhető a főváros vonzása.

A szuburbanizáció folyamata és a turisztikai szerepkör felértékelődése döntően megváltoztatta a Velencei-tó partján fekvő települések kiterjedését és szerkezetét, ezért szintén nagy hangsúlyt fektettem a gazdasági szektoron belül a vizsgált települések turisztikai funkciójának vizsgálatára, amit egy turisztikai mutatórendszer segítségével végeztem el. A mutatókat a KSH és TeIR rendszerekben gyűjtött adatokból határoztam meg. A kijelölt indikátorokból egy viszonylag objektív, a vizsgált funkciót megbízhatóan mérő és települési rangsorok felállítására alkalmas mutatórendszer megalkotása volt a céloom, még akkor is, ha a valóságot csak némi torzítással mutathatja számunkra az eredmény, mivel például a turizmuskutatóban a „kirándulók” számának mérése a mai napig még megoldatlan, így az éjszakázásokat véve alapul főként a turisták számára támaszkodhatunk.

Amellett, hogy a zajos fővárosból sokan költöznek ki a nyugodtabb Gárdonyba, Velencére, Kápolnásnyékre, Pákozdra, Sukoróra, Nadapra vagy Pázmándra, létezik ezekben a falvakban egy nem klasszikus turista tömeg, a „víkendházások”, akik a hétvégét vagy szabadidejüket töltik el a településeken, szálláshelyeiken számos vendég megfordul. Habár a rokonok, barátok természetesen nem fizetnek a szállásért, de vendéglátóikkal együtt pihenésre szánt költségeik egy részét helyben költik el, idejük egy részét pedig a helyi látóivalókra fordítják. A Velencei-tó háttértelepüléseinek településmorfológiai szerkezetét, gazdaságát és társadalmát a falu tóparttól való nagyobb távolsága miatt nem formálta át a turizmus, mint ahogy Gárdony, Velence, Pákoz és Sukoró esetében történt.

A Velencei-tó partjától távolabb fekvő települések ma csak kevésbé töltenek be turisztikai funkciót, mivel ezeken a településeken nem úgy ment végbe az a mezőgazdaságból

a terciér szektorba történő struktúraváltás, mint ahogyan például Gárdony és Velence gazdasági szerkezetében, településstruktúrájában és társadalmában is tapasztalható.

Dolgozatomban a turizmus és területfejlesztés összefüggéseit kiemelten vizsgálom ebben a kicsi, de mégis komplex területi egységben. A kutatási eredmények alapján kiderült, hogy az eddig első sorban kedvelt turisztikai desztinációként ismert tóparti települések és a vonzáskörzetükben található községek fejlesztése csak egységes stratégia alapján lehet sikeres, ami nem csupán a turizmus, hanem a mezőgazdaság és a többi gazdasági szektor egységes gazdasági rendszerként történő értelmezésével és egységes fejlesztési rendszerbe történő szervezésével valósulhat meg. A települések gazdasági szerkezetének elemzése során azt is megállapítottuk, hogy a legmeghatározóbb számban a terciér-szektorban tevékenykedő vállalkozások mellett a tradicionális mezőgazdasági funkció még mai is több vizsgált település életében is meghatározó jelentőségű, de egyelőre azonban csak kevés olyan helyi termék, helyi „márka” van a köztudatban, mint például az Agárdi Pálinka. A térség nagyon kedvező éghajlati adottsága és mezőgazdasági termeléshez alkalmas talaja a jó minőségű mezőgazdasági termékek előállítására révén fontos elemévé válhat a jövő fejlesztési elképzeléseinek.

A kutatás azt a megállapítást is alátámasztotta, hogy a Velencei-tó mint turisztikai termék nem településekként, hanem csak egészként, egységes gazdasági térként, ebből következően pedig egységes arculattal, egy arra megfelelő cég vagy szervezet által összehangolt értékesítési és marketinghálózattal lehet piacképes. A Velencei-tó településeinek gazdasági-társadalmi szempontok szerinti vizsgálata azt támasztja alá, hogy egy csak a tóparti településeket összefogó kezdeményezés önmagában még nem alkalmas a térség egészének fejlesztésére, mivel a háttértelepüléseket és azok teljes kapcsolatrendszerét a tóparti településekkel teljesen figyelmen kívül hagyja. Az aktuális fejlesztési koncepciókban fontos célként szerepel a kínálati paletta bővítése új szálláshelyekkel, illetve ebből adódóan a tartózkodási idő meghosszabbítása. A fejlesztéssel foglalkozó szervezetek egyszerre nagyon sok turizmusfajtát szeretnének fejleszteni, ami az emberi és anyagi erőforrások végelessége miatt aligha valósítható meg, ehelyett inkább olyan prioritásokat, súlypontokat kellene kijelölni, amelyek kutatási eredményekkel is alátámaszthatók. Emellett még további problémát jelent, hogy ennek kicsi, de komplex területnek a fejlesztésével túl sok szervezet és egyesület foglalkozik, gyakran egymástól függetlenül. Az utóbbi időkben már találunk példát sikeres projektekre, de ezek a kerékpárút kivételével csupán pontszerűen, a településeket összefogó fejlesztési elképzelések komoly érvényesítése nélkül valósultak meg. A Velencei-tó fejlesztéséhez ma még hiányzik egy olyan szervezet, ami megfelelő hatáskörrel rendelkező átfogó fejlesztéseket valósítana meg.

A jövő fejlesztéseinek kidolgozásában és megvalósításában gazdasági súlyánál fogva a térség két városi ranggal rendelkező településének, Gárdonynak és Velencének a legnagyobb a felelőssége. A SWOT-analízisből azt is megállapíthatjuk, hogy a térség erősségeit nem használják ki optimálisan. A természeti értékekre, a kedvező közlekedés-földrajzi helyzetre és a sikeresen működő wellness- és fürdőlétesítményekre a fejlesztésben tevékenykedőknek a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetniük. Az elkövetkező évek legnagyobb kérdése az lesz, hogy a szerény lehetőségekkel rendelkező TDM-szervezetek, illetve a térség többi fejlesztéssel foglalkozó szervezete mennyiben lesznek képesek egy rendszerszemléletű, egységes, megfelelően megtervezett koncepció kivitelezésére. A fejlesztéspolitikai feladatok

felsorolásánál figyelembe kell vennünk Budapest gravitációs zónájának, ezen belül a budapesti agglomeráció kiterjedésének növekedését is, mivel az agglomerációs folyamatok a szóban forgó zónában fekvő települések gazdaságára, társadalmára, környezeti állapotára, és ezekből következően a turizmusra is jelentős hatásokat gyakorolnak. A jövő fejlesztéseit tehát úgy kell megvalósítani, hogy a Velencei-tó háttértelepülései is részévé válhassanak a Velencei-tó turisztikai rendszerének, viszont falusias jellegüket és hagyományaikat továbbra is megőrizték, amit a budapesti agglomeráció kiterjedésének előbb említett hatásai is nehezítenek.

A kutatási eredmények hozzájárulhatnak a jövő fejlesztési elképzeléseinek kialakításához, gyakorlati hasznosíthatóságukat a vizsgált települések fejlesztésében érintett valamennyi cég, szervezet, vagy döntéshozó szempontjából is fontosnak tartom.

A térség hatékonyabb és folyamatos fejlesztése érdekében a jövőben még további, jelentősebb anyagi erőforrásokkal is támogatott kutatásokra van szükség. A Velencei-tó jövőbeli fejlesztését elősegítő meghatározó kutatási kérdések lesznek az agglomeráció hatásainak a táj- és térszerkezetre, valamint a környezetre gyakorolt hatásainak részletesebb vizsgálata. Emellett szintén nagyon fontos lenne egy a Velencei-tóra érkező egynapos látogatók számának és tartózkodási illetve költési szokásainak pontosabb meghatározását lehetővé tevő módszertan kidolgozása, mivel ezek a térségben csak kevesebb időt eltöltő kirándulók, strandolók illetve egyéb látogatók a térség turizmusa mellett a helyi gazdaság működését is nagyban meghatározzák.

A jövőbeli fejlesztési tervek elkészítésénél kétségkívül hasznos lesz meghatározni, hogy milyen sikeres nyugat-európai minták elemei alkalmazhatók a Velence-tó környéki települések fejlesztésére.

8. SUMMARY

Lake Velence was one of the best developed tourist area of Hungary. in the 1980s. Later on, there was a steep decline in the 1990s. Decline appeared in the nights spent in hotels, in length of time spent in the area. Camping tourism improved from the 1960s was set back. Quality of touristic infrastructure became second rate. Last few years have witnessed several improvements in the area of Lake Velence, which may provide a firm base to the town's tourism, success is yet to come.

Main goals of this thesis are twofold. First one is to reveal social and economic progress in the settlement of Lake Velence. Second one is to seek solution for the type of improvement, which may provide the future for this area. Growth potential of the area's settlements has been examined by system analysis. Settlements were viewed as an integral area.

This thesis summarizes documents pertaining growth of this area. The summary is not just only giving a view on history and function changes of the area's settlements but there is an ample opportunity to encounter local plans improving economy, their implementation and tangible results. This thesis fills a groundwork gap since no monograph or publication has ever scrutinized the development of economy and tourism in the area of Lake Velence. This thesis also applies inter-disciplinarian methods. Since tourism cannot be developed effectively without other branches of economy junctions must be found. Examiner of local history will find still relevant issues in developing the area's economy. These issues are: tourism blooms only in summer, town development issues, and increased trip traffic, which reduces number of nights spent at local hotels. These matters have defined the development of the area. Local authorities and business are concerned with the level and quality of the lake. Traffic issues of settlements are concern as well.

One of the greatest troubles in the labor market and economy of Gárdony and Velence, that there are few firms of middle size. Middle size means 50 employees. Only municipal firms qualify, who cannot solve all the problems of labor redundancy. Small firms are extremely sensitive to economical changes. Thus their experience was the foundation of which I reconstructed how local economy works and possible directions. There is a negative consequence of the lack of middle sized firms that local society lacks the middle class entrepreneurs. They could aid municipal authorities when it comes to settlement development. I made structured interviews with local people and entrepreneurs who define the development of Lake Velence. Interviews focused on seasonality and how it affects local firms. These interviews helped to understand the connection between tourism and local businesses.

Main component and cluster analysis helped me to refine the economical potential of local settlements. During the cluster analysis of Sukoró, an unexpected result emerged. Sukoró could be put into any of the clusters since She has the bet labor rate despite having one of the lowest level of infrastructure. Rate of working firms compared to the number of her inhabitants are high. Despite the aforementioned facts Sukoró has a strong sleeping settlement function. 73 percent of employees commute daily. Analysis leads to the conclusion that settlements have major economical potential given the proper infrastructural developments.

During the economical analysis of Lake Velence tourism has a special role in the tertiary sector. Tourism has connection to all economical sectors and tourism is the base of all

economic development. Seasons have effect not just only on tourism but all branches of economy connected to tourism at settlements near the lake.

Agglomeration of Budapest, the capital of Hungary makes situation of Lake Velence special. Effect of the agglomeration must be considered as well. Economical boundaries of Lake Velence are especially influenced by affect of agglomeration. Since Budapest is growing the examined area belongs to Budapest agglomeration. Moving in from Budapest to the area of Lake Velence is very significant. While the economical structure of settlements is examined the sleeping function of settlements can be easily detected. One of the reasons is the growing Budapest Her attraction can be felt more and more.

Process of suburbanization and highly ranked role of tourism altered the extent and structure of settlements decisively around Lake Velence. Examination of touristic functions of settlements was emphasized in the economic sector. A touristic indicator system helped me as it follows. Indicators were defined from the data collected from KSH, the Hungarian Statistic Office, and TeIR. I wanted to create a relatively objective and reliable indicator system, which is able to create a hierarchy of settlements. Of course, there is some distortion while results are displayed since it has not been figured out how to measure people on trips. Thus the number of spent nights only involves just tourists.

Two types of people increase the numbers in the area of Lake Velence. Plenty of people move out from the noisy capital to the calmer Gárdony, Velence, Kápolnásnyék, Pákozd, Sukoró, Nadap or Pázmánd. There are special, non classic tourists, who rent a house for a weekend or their holiday. Many people visit them. Although relatives and friends do not pay for using the house, their expenditure of holidays is spent in the area. Some of their time is spent by visiting local famous places. Tourism has not transformed society, economy and morphological structure of background settlements. Quite the opposite happened to Gárdony, Velence, Pákozd and Sukoró.

Settlements further from Lake Velence do not have such a great touristic function today. The reason is that these settlements had different way in changing from agricultural sector to services compared to Gárdony and Velence. In the latter cases, structure alteration of economic, society and settlement is visible.

In this thesis, correlation between tourism and area development in this small but complex region are emphasized. Results reveal that development of the two different settlements i.e. the touristy lake settlements and their agglomeration can be possible if they happen simultaneously. Their development must be based on united strategy. This strategy must involve tourism, agriculture and other sectors of economy. All these sectors must be viewed as one system and must be developed as a unite structure. Economical analysis of the settlements found that the most important sector of economy is services, where most of the firms work. Traditional agricultural sector is also definitive in many settlements. Sadly, there are few local trademarks know by wider public like the pálinka or brandy of Agárd. The area has very favorable climate soil is superb for agriculture. Creating quality agricultural products may be part of future developments.

Studies found that the area will be better tourist destination, if settlements appear as one region not individually. This involves united image, which is advertised and distributed by an apt firm or organization. Inquiry reviewing economy and society of settlements around Lake Velence suggested that an initiative focusing only on the settlements around the lake may not

be able to improve the whole area since background settlements and their connection to the settlements around the lake were left out. Main goal in actual plans for development is to increase the supply by new hotels and the average time a tourist spends in the area. Developing organizations want to improve many types of tourism at the same time, which may not be achieved due to finite human and material resources. Priorities must be set up which are endorsed by enquiries. Another obstacle may be that there are many organizations compared to the size and complexity of the area whose aim is to develop the region. They do so independently in most of the cases. There are successful projects like the bicycle road but most of them stand alone without plan that looks this region as an unity. There is no such organization that has the authority to improve Lake Velence and acts upon a comprehensive plan

Gárdony and Velence have the greatest responsibility to create and execute future developments since they are towns and have the economical weight. SWOT analysis reveals that strength of the area has not been used optimally. People dealing with development must focus on natural assets, favorable transport-geography situation wellness and bath firms who operate successfully. The question of the future will be that whether the tourist organization having limited abilities and the other organizations developing the area are capable of execute a well-planned synchronized conception. While planning it must be taken into consideration the gravity of Budapest and her growing agglomeration since processes of agglomeration influence society, economy, and state of nature thus tourism of settlements in area of Lake Velence heavily. Future developments must be executed that background settlements of Lake Velence could be part of the touristic systems while preserving their rural nature and traditions. Preservation is made more difficult because of the effect of growing Budapest agglomeration.

Result of this research may contribute to shape the plans of future development. Their practical usefulness in the eyes of those organizations whose task is to improve examined settlements was in consideration.

More research supported by significant resources is needed to improve settlements efficiently and continuously. Key points of the definitive researches aiding future improvement of Lake Velence are examination of examination on the effect of agglomeration on nature, environmental and area structure. It would be very important to create a method which allow to determine more precisely the number of one day tourists and their spending and staying habits. Because these people spending less time, visiting beaches and other visitors define not only local tourism but the economy of the region.

When it comes to future improvements of the area it will be very useful to define what kind of successful Western-European patterns could be implemented to improve the settlements around Lake Velence.

9. MELLÉKLETEK

9.1. Irodalomjegyzék (M1)

Szakirodalmi és levéltári hivatkozások

A 1117/2003. (XI. 28.) Korm. határozat a Velencei-tó - Vértes Kiemelt Üdülőkörzet Területfejlesztési Konceptiójáról.

Forrás: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A03H1117.KOR&txtreferer=A0900124.FVM (Letöltés időpontja: 2017.02.26.)

A 2009. évi XXXVII. számú törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról. Forrás: http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=124614.243461 (Letöltés időpontja: 2013.06.26.)

AMBRUS L. et al. (2005): Édes szőlő, tüzes bor. A Velencei-tó környékének szőlő- és borkultúrája. Budapest–Pázmánd: Ráció Kiadó–Velencei-tó Környékéért Alapítvány. 263 p.

AUBERT A. (2011): A turizmus területi lehatárolásának kérdései. 28-40. p. In: Dávid L. (Szerk.): *Magyarország idegenforgalmi régiói*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 216 p.

BARABÁS J. (1950): Nádvagás a Velencei-tavon. In: *Ethnographia*, 66 (1-2.) 81-90. p.

BELUSZKY P. (1974): Nyíregyháza vonzáskörzete: A város-falu közötti kapcsolatok jellege és mennyiségi jellemzői Szabolcs-Szatmár Megyében. Budapest: Akadémiai Kiadó. 87 p.

BELUSZKY P. (2003): Magyarország településföldrajza. Budapest-Pécs: Dialóg Campus. 568 p.

BELUSZKY P. – GYŐRI R. (2006): Ez a falu város. (Avagy a városi rang adományozásának gyakorlata s következményei 1990 után). In: *Tér és Társadalom*, 20 (2) 65–81. p.

BELUSZKY P. – SIKOS T. T. (2007): Változó falvaink. Magyarország falutípusai. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ. 459 p.

BENDI L. - MOLNÁR H. - STADLER K. (2013) Velencei-tó és Térsége, Váli-völgy, Vértes Térség középtávú stratégiai cselekvési program. Módszertani és gyakorlati szakmai anyag a Velencei-tó és Térsége, Váli-völgy, Vértes Térség egységes fejlesztési stratégiájának kialakítása érdekében. Velence: Velencei-tó Térségfejlesztő Közhasznú Egyesület. 110 p.

BENCSIK P. (2007): A kisebb határszéli forgalom Magyarország és a szomszédos államok között 1898–1941. In: *Rendvédelem* 2007 (16) 14-24. p.

BIES K. – HABLICSEK L. – L: RÉDEI M. – SZABÓ K. (1987): Magyarország népessége 1986-2021. Országos népességelőreszámítás. Budapest: Statisztikai Kiadó – MTA. 333 p.

BOÓR F. – HANTOS L. (Szerk.) (1970): Fejér–Megye negyedszázados fejlődése. Adatok a felszabadulás utáni társadalmi és gazdasági változásokról. Székesfehérvár: Fejér megyei Nyomdaipari Vállalat. 100 p.

BOROMISZA ZS. (2012): Tájváltozás a Velencei-tó partján. In: *Tájvédelmi füzetek*, 1(2) 89-99.p.

BStU (1986) Archiv der Zentralstelle MfS HA VI Nr. 44 Hauptabteilung VI Bereich Auslandstourismus. Berlin 29. Mai 1986 Berichterstattung zur Auswertung der Beratungen mit den Bruderorganen der CSSR, VRB und UVR zur Sicherung des Tourismusverkehrs von Bürgern der DDR in diese Länder. 14 (BStU 210).

BUDAPESTI: A BUDAPESTI agglomeráció területrendezési terve. Forrás: http://www.terport.hu/webfm_send/3197 (Letöltés időpontja: 2013.05.28.)

BUDAY L. – KOVÁCS A. – BUD J. (Szerk.) (1909): A Magyar Szent Korona országainak 1900. évi népszámlálása. Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 587. p.

BULKAI P. (Szerk.) (1986): A Velencei-tó térségének regionális vízellátása. Fejlesztési koncepció [s.l.] Országos Vízügyi Hivatal Vízellátási és Csatornázási Főosztálya. 10 p.

CSER J. –TÓTH T. (Szerk.) (2007): Területi és projekttervezési ismeretek. Debrecen: Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma. 188. p.

CSATH M. (2001) Kiút a globalizációs zsákutcából. Budapest: Kairosz.. 302 p.

CSIMA P. (1996) A Velencei-tavi térség üdülési alkalmasságának és terhelhetőségének vizsgálata. Budapest: Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tájvédelmi Tanszéke. 24 p.

CSURGÓ B. (2008): Városi nők vidéken. Családi élet a budapesti agglomeráció falvaiban. In: BAKÓ B. – TÓTH E. Zs. (Szerk.): *Határtalan nők. Kizártak és befogadottak a női társadalomban*. Budapest: Nyitott Könyvműhely. 226–244.p.

DÁVID L. (Szerk.) (2011): *Magyarország idegenforgalmi régiói*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. 216.p.

Az ELSŐ katonai felmérés. A Magyar Királyság teljes területe 965 nagyfelbontású színes térképszelvényen 1782-1785 (DVD-ROM). [2004.] Budapest: Arcanum Adatbázis Kft.

ELŐTERJESZTÉS (1990): Előterjesztés a Minisztertanács részére a Velencei-tavi Üdülőkörzet hosszú távú központi fejlesztési programjáról és regionális rendezési tervéről. Budapest: Belügyminisztérium.

ENYEDI GY. (1996): Regionális folyamatok Magyarországon. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület. 138 p.

ERDŐS F. – HÁRI GY. – KELEMEN K. (2001): Pákozd. Budapest: Száz magyar falu könyvesháza Kht. 188 p.

ERFURT-COOPER P. - COOPER M. (2009): Health and Wellness Tourism: Spas and Hot Springs. Bristol - Buffalo - Toronto: Channel View Publications. 361 p.

FML (1930): Fejér Megyei Levéltár IV. B 417/c XVII. k. Községek közigazgatása. 6. d. 461. t. Gárdony. 7159. sz. 1930. július 16.

FML (1971): Fejér Megyei Levéltár. FML VIB 9. d. 1. köt. Velencei-tavi fejlesztési program. 7-8- 1971.

FÉNYES E. (1851: 1984): Magyarország geographiai szótára. [reprint] Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése – Állami Könyvterjesztő Vállalat. 597p.

FISCHER, E. (2009): Das kompetenzorientierte Management der touristischen Destination. Identifikation und Entwicklung kooperativer Kernkompetenzen. Wiesbaden: Gabler.379 p.

GALAMBOS I. – TÖRZSÖK A. (2012): Turizmusfejlesztési koncepciók Keszthelyen a századfordulón, különös tekintettel a civil egyesületek és kezdeményezések szerepére. In: *Földrajzi Közlemények*,136(2) 218-227. p.

GALAMBOS I. – TÖRZSÖK A. (2013): A kempingturizmus virágkora. Adalékok a keszthelyi kempingturizmus történetéhez. In: *Földrajzi Közlemények*, 137 (2) 182–199.

GALAMBOS I. – TÖRZSÖK A. (2015): Keszthely fürdőváros turizmusa a két világháború között. 77-94. p. In: GALAMBOS et al. (Szerk.): *Fürdővárosok*. Budapest: TITE. 292 p.

GÁRDONY (2011): Gárdony 2010-2014. évi gazdasági programja. http://www.gardony.hu/_user/browser/File/gazdasagi_program_2010_2014.pdf Letöltés dátuma: 2017.02.04.

GODA P. (2013): Fenntarthatóság a vidéki területek fejlesztésében. 76-78. p. In: TÓTH T. - GODA P. (Szerk.): *Tervezési módszerek a térségi programozásban*. Debrecen: Debreceni Egyetem, AGTC. Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0029_de_tervezesi_modszerek_a_tersegi_progr_gyakorlat/index.html Letöltés dátuma: 2017.02.04.

GYURICZA L. (2008): A turizmus nemzetközi földrajza. Budapest-Pécs: Dialóg Campus. 319 p.

HANUSZ Á. - PRISTYÁK E: (2007): A turizmus szerepe egy vidéki térség szerkezet- és funkcióváltásában. In: *Földrajzi Közlemények*, 131 (3) 203–215. p.

HUBA L. (1966): Budapest - Velencei-tó - Székesfehérvár. Budapest: Panoráma. 131 p.

ILLÉS I. (1993): A város és falufejlesztés dichotómiája. 35–48. p. In: KOVÁCS K. (Szerk.): *Település, gazdaság, igazgatás a térben*. Pécs: MTA RKK. 327 p.

IZSÁK É. (1999): A települési sorrend megváltozása a szuburbanizációs index alapján a budapesti agglomerációban. In: *Földrajzi Értesítő* 1999. XLVIII. (1-2.). p. 83-92.

JANSEN-VERBEKE, M. (2013): The Mutation of Cultural Landscapes: The „Unplanned” Tourism Map of Europe. 15-32 In: Costa C. - Panyik E. - Buhalis D. *Trends in European Tourism Planning and Organisation*. Bristol-Buffalo-Toronto: Channel View Publications. 366 p.

- KD-ITS KONZORCIUM (2015): Gárdony város integrált településfejlesztési stratégiája. I. Megalapozó Vizsgálat BM jóváhagyási változat. Gárdony - Budapest - Székesfehérvár: KD-ITS 190 p.
- KOVÁCS M. et. al. (Szerk.) (1958): Velencei tó. Székesfehérvár: Fejér Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala. 79 p.
- KOVÁCS S. (2010): Kézben tartott dizájn: Nautis Vital Hotel, Gárdony. In: *Alaprajz*, 17 (6) 88-93. p.
- KŐSZEGFALVI GY. (1997): Településrendszerünk fejlődésének tendenciái. In: *Tér és társadalom*, 11 (4) 118-130 p.
- KREUTZER, R. T. (2012): Praxisorientiertes Online-Marketing. Konzepte-Instrumente-Checklisten. Wiesbaden: Gabler. 568 p.
- KSH (1967): Fejér megye statisztikai évkönyve, 1966. (1967) Budapest: Statisztikai Kiadó Vállalat. 315 p.
- KSH (2012): Statisztikai tükör 2012/85, 4p.
- KUPI L. (2000): Kápolnásnyék története. Kápolnásnyék: Kápolnásnyék Önkormányzata. 113 p.
- KUPI L. (2004): Város volt, város lett. Velence története. Velence-Budapest: Kornétás. 222 p.
- LACZKA É (Szerk.) (2009): Mezőgazdaság 2008. Internetes kiadvány -www.ksh.hu. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo08.pdf> (Letöltés időpontja: 2017.01.28.)
- LENGYEL M. (2004): A turizmus általános elmélete. Budapest: Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft. 525. p
- L. RÉDEI M. (2001): Demográfia. Budapest: Eötvös. 191. p.
- L. RÉDEI M. (2009): A tanulmányi célú mozgás. Budapest: Reg-Info. 160. p.
- LUKÁCS L. (1997): A Velencei-tó néprajza. In: *Honismeret*, 25 (3) 80-81 p.
- LUX G. (2013): Kritikus tömeg alatt: a fejlesztési együttműködés lehetőségei a kisebb nagyvárosokban. In: *Tér és Társadalom*, 27 (4) 52–74.p.
- A MÁSODIK katonai felmérés. A Magyar Királyság és a Temesi Bánság nagyfelbontású, színes térképei 1819-1865 (DVD-ROM) [2005] Budapest: Arcanum Adatbázis Kft.
- MICHALKÓ G. (2004): A turizmuselmélet alapjai. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 218 p.
- MICHALKÓ G. (2005): A turisztikai miliő. In: *Tér és Társadalom*, 19 (1) 43-63.p.
- MICHALKÓ G. (2007): Magyarország modern turizmusföldrajza. Pécs: Dialóg Campus Kiadó. 288 p.

- MICHALKÓ G. et al. (2007): Az új turisták feltételezett niche-jeinek területi különbségei Magyarországon. In: *Földrajzi Értesítő* 56 (3-4) 271-289. p.
- MICHALKÓ G. (2012): Turizmológia. Elméleti alapok. Budapest: Akadémiai. 266 p.
- MICHALKÓ G. (2014): Városimázs és versenyképesség: a turizmusorientált településmarketing néhány aspektusa. 37-46. p. In: TÓZSA I. (Szerk.): *Turizmus és településmarketing*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz és Jövőkutatás Tanszék. 195 p.
- MICHALKÓ G.–RÁCZ T. (2011): Egészségturizmus és életminőség Magyarországon: Fejezetek az egészség, utazás és jól(l)ét magyarországi összefüggéseiről. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet. 179 p.
- MOLNÁR A. - SASI NAGY I. - VELKER D. - KORBONITS D. (2002): Velencei - tó - Vértes kiemelt üdülőkörzet területfejlesztési koncepciója. Budapest: VÁTI. 149 p.
- MOLNÁR A. - NAGY Á. - GYŐRI I. (2006): A Velencei-tó Vértes kiemelt üdülőkörzet területfejlesztési programjának a Velencei-tó Környéki Többcélú Kistérségi Társulás településeire vonatkozó elhatározásai. Velencei-tó Környéki Többcélú Kistérségi Társulás által jóváhagyott dokumentáció. 2006. augusztus hó. 174 p. Forrás: http://www.velenceikisterseg.hu/images/uploaded/File/ter_fej_prog_2006_aug.pdf (Letöltés időpontja: 2017.01.30.)
- MOT (1936): *Magyar Országos Tudósító* 1936. november 18. 18 (264) 70.
- MOZOLOVSZKY S. (Szerk.) (1938): *Magyarország üdülő-, fürdő - és szállóhelyei az 1937. évben.*[Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal.] (Magyar Statisztikai Közlemények) 45 p.
- NAGY B. (Szerk.) (2005): A település, az épített világ. Budapest: B+V Lap- és Könyvkiadó Kft. 492p.
- NAGY L. (2012): A Velencei-tó más szemmel – a turizmusfejlesztés tükrében. 277-290.p. In: AUBERT A. et al. (Szerk.): *A kultúra turizmusa: a turizmus kultúrája*. Pécs: ID Research Kft. 678 p.
- NAGY L. (2013): A Velencei-tó a változás (ellen)szelében, avagy ki lesz a turisztikai célú fejlesztések fő nyertese?, In: Michalkó, G. – Rátz, T. (szerk.): *Jól(l)ét és turizmus: Utazók, termékek és desztinációk a boldogság és a boldogulás kontextusában*. Székesfehérvár – Budapest: Kodolányi János Főiskola – MTA CSFK Földrajztudományi Intézet – Magyar Földrajzi Társaság, 229-237 p.
- PAPP-VÁRY Á. (2005): Magyarország története térképeken. Budapest: Kossuth - Cartographia. 279. p.
- PERJÉS L. (2001): Internet marketing magyar szemmel. Budapest: Bagolyvár. 300 p.
- PETYKÓ CS. (2010): Kempingturizmus Magyarországon. Budapest: (s.n.). 193. p.

POLGÁR I. (1914): A Velencei tó. Közgazdasági tanulmány. Székesfehérvár: Debreczenyi István Könyvnyomdája. 23 p.

PROBÁLD Á. (Szerk.) (2009): A lakossági közösségi és egyéni közlekedés jellemzői, 2009. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lakossagikozlekedes09.pdf> (Letöltés időpontja: 2013.05.30.)

PUCZKÓ L. – RÁCZ T. (1998): A turizmus hatásai. Budapest – Székesfehérvár: Aula. 491. p.

PUPOS T. (2007): A projekttervezés lényege, alkalmazásának fontossága és sajátosságai. 69–129. p. In: CSER J. – TÓTH T. (Szerk.): Területi és projekttervezési ismeretek. Debrecen: Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma. 188 p.

RAPKAY B.- ILLÉS S.-STÁRICS R.. (2013): A helyi gazdaságfejlesztés egyes gondolati előzményei és következményei. In: *Földrajzi Közlemények*, 137 (1) 28-39 p.

REHÁK G. (2011): Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz évére.[PhD disszertáció.] Debrecen: Debreceni Egyetem

RÉVAI (1911) Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. [reprint] Budapest: 1991

RUZSÁNYI T. (2005): A stratégiai tervezésről. 145-168 p. In: NAGY B. (Szerk.) (2005): *A település, az épített világ*. Budapest: B+V Lap- és Könyvkiadó Kft. 492 p.

RVA (2001): Fejér megyei kistérségek összehangolt stratégiai programja. Székesfehérvár: Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány. 146. p.

SCHERER, I. – TOBLER, G.(2009): Konzept zur Siedlungsentwicklung nach innen. Arbeitshilfe zur Erarbeitung der Agglomerationsprogramme Verkehr und Siedlung. Bern: Bundesamt für Raumentwicklung ARE.-Eidg. Departement für Umwelt, Verkehr, Energie und Kommunikation (UVEK) Forrás: <https://www.aren.admin.ch/are/de/home/medien-und-publikationen/publikationen/staedte-und-agglomerationen/konzept-zur-siedlungsentwicklung-nach-innen.html> (Letöltés időpontja: 2014.03.19.)

SÉDI K. (1944): Velencei-tó. Budapest: Velencei-tavi Országos Szövetség. 110. p.

SÉV (1919–1922): Statisztikai évkönyv. Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. 22 p.

SIKOS T. – BELUSZY P. (2007): Változó falvaink. Magyarország falutípusai. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ. 459. p.

SPRINGER F. (Szerk.) (1989): A központi fejlesztési program és regionális rendezési terv összefoglaló kivonata. Budapest: Velencei-tavi Tárcaközi Operatív Bizottság. 62 p.

SPRINGER F. – SIKI K. (2000): Területfejlesztés a Velencei-tó – Vértes Kiemelt Térségben. In: *Magyar Építőipar 2000*. (7-8) 205-207.p.

SULYOK J. (2012): Víz, amiért érdemes útra kelni. A táj szerepe a vízparti utazás során. In: *Tér és Társadalom* 26 (4) 54-72.p.

- SZABÓ M. (1997): A Velencei-tó vízháztartása. In: *Vízügyi közlemények*, 79 (2) 173-190 p.
- SZABÓ SZ. (1998): Velencei-tavi Vízgazdálkodási Fejlesztési Program 1998. 1998-2010 között végrehajtandó fejlesztések összefoglalása. Székesfehérvár: Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság. 40 p.
- SZAUER R. (1964): *Camping Magyarországon*. Budapest: Kossuth Nyomda. 208 p.
- SZEGMENS Piackutató (2009): Velencei-tó területfejlesztési program stratégiai tervezés alapjainak vizsgálata. Általános összefoglaló. (letöltés időpontja: 2017.02.08.) Forrás: http://www.terport.hu/webfm_send/679
- SZÉKELYI M.– BARNA I. (2008): Túlélőkészlet az SPSS-hez - Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára. Budapest: Typotex Kiadó. 453 p.
- SZTE (2014): Integrált fürdőfejlesztési stratégia a magyar-szerb határmenti régión átmenő fő közlekedési útvonal térségében elhelyezkedő fürdőhelyek számára. Cooling Cubes projekt 2014. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. 172 p.
- TAMÁSKA M. (2006): Hagyományos és modern falusi lakóházak örökségszociológiai vizsgálata. In: *Szociológiai Szemle*, 16 (4) 36–62. p.
- TeIR. Települési Statisztikai Adatok Rendszere, Településfejlesztési Információs Rendszer: www.teir.hu (Letöltés időpontja: 2015.02.20.)
- TÓTH J. (1981): A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése. In: *Földrajzi Értesítő*, 30. (2-3.) 267- 291. p.
- TÓTH T. (2014): Helyzetfeltárás és stratégia. 21-29 p. In: TÓTH T. – KÁPOSZTA J. (Szerk.) *Tervezési módszerek és eljárások a vidékfejlesztésben*. Gödöllő: SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar. 163 p.
- TÓTH T. – KÁPOSZTA J. (2010): Térségi tervezés és programozás. Gödöllő: SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar. 181 p.
- TÓTH T. – GODA P. (2014): Tervezési módszerek a térségi programozásban. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft. 185 p.
- TIHANYI J. (1986): Idegenforgalmunk történetéből. A vizek vonzása. In: *Élet és Tudomány* 1986 (12) 361–363.p.
- TOMBÁ CZ E.- RESS S. (1993): Velence-tavi fejlesztés értékelése, program javaslat. Budapest: Öko Rt. 62 p.
- VASZÓCSIK V. – SÁRDI A. – HAJBA A. (2014): Fejér Megye Területfejlesztési Konceptiója. Budapest: Lechner Lajos Tudásközpont Nonprofit Kft. Területi és Építésügyi Szakértői osztálya – National Development Consulting Projektfejlesztő Zrt. 324 p. Forrás: http://www.fejer.hu/_user/browser/File/Ter%C3%BCletfejleszt%C3%A9s/Fej%C3%A9r%20Megyei%20Ter%C3%BCletfejleszt%C3%A9si%20Program/Program%20dokumentumai/FM_TFP_k%C3%B6zgy%C5%B1l%C3%A9s_2014_06_26.pdf (Letöltés időpontja: 2017.02.08)

VÁTI (1980): Velencei-tavi üdülőtáj Gárdony, Pákozd, Velence, Kápolnásnyék, Sukoró, Nadap, Pázmánd, Vereb, Lovasberény, Pátka általános rendezési terve, városépítési koncepció. Budapest: VÁTI. 290 p.

VÁTI (1986): A Velencei-tavi üdülőtáj regionális rendezési terve. Vizsgálatok szintézise. Budapest: VÁTI. 49 p.

VÁTI (1987): A központi fejlesztési program és regionális rendezési terv koncepciója. Tárcaközi egyeztetési anyag. Budapest: VÁTI. 109 p.

VÁTI 2009 *Fejér megye területrendezési terve* (2009). Budapest: VÁTI Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht. Forrás: <http://www.e-epites.com/anyagok/fejer.pdf> (Letöltés időpontja: 2017.02.10)

VITEK G. (2009): Gárdony. Agárd, Dinnyés és Gárdony története a kezdetektől napjainkig. Dinnyés-Gárdony 326 p.

VOTISKY A. (1934): A Velencei-tó problémái. Budapest: Bethlen Gábor irodalmi és nyomdai rt. 26.p.

VTE (2011): Velencei-tó Térségfejlesztő Egyesület LEADER Helyi Akciócsoport Helyi vidékfejlesztési stratégiája. (Letöltés időpontja: 2017.02.07) Forrás: http://velenceitoleader.eu/files/HVS/HVS_2011-uj.pdf

ZÁHONYI F. (1964): A fizetővendég szolgálat, a campingek és motelek a szálláskapacitás tartalékai. In: *Idegenforgalom* 10 (23-24) p. 20-21.

Interjúk

ARDAY Á (2015): Interjú Arday Ágnessel, a Velencei-TDM vezetőjével, Velence, Tourinform Iroda. Készítette: Wirth G. 2015.06.10.

BÁLINT GY. (2013): Interjú Bálint Györggyel, a Sport Beach üzemeltetőjével. Készítette: Wirth G. 2013.11.19.

CSILLAG J. (2013): Interjú Csillag Józseffel, a Borárium főpincérével. Készítette: Wirth G. 2013.06.29.

DORNYI S. (2015): Interjú Dornyi Sándorral, Nadap és Kápolnásnyék jegyzőjével. Készítette: Wirth G. 2015.09.04.

KERKUSKA CS. (2013): Interjú Kerkuska Csabával, a Manó Vendégház tulajdonosával. Készítette: Wirth G. 2013.06.30.

KOSZTI A. (2015) Interjú Koszti Andrással, Velence polgármesterével. Készítette: Wirth G. 2015.06.29.

KUPI L. (2015): Interjú Kupi Lászlóval, Kápolnásnyék volt alpolgármesterével. Készítette: Wirth G. 2015.06.10.

NAGY M. (2015): Interjú Nagy Miklóssal, a Otthon ingatlanközvetítő iroda gárdonyi irodavezetőjével. Készítette: Wirth G. 2015.08.19.

PINTÉR GY. (2013): Interjú Pintér Győzőnével, szálláshely-tulajdonossal. Készítette: Wirth G. 2013.08.10.

PUSER, M. (2014): Interjú Michaela Puserrel, a Neusiedlersee Tourismus GmbH üzletvezetőjével. Készítette: Wirth Gábor 2014.10.23, Neusiedl am See

SEBESTYÉN S. (2015): Interjú Ifj. Sebestyén Sándorral, a Jobb, mint Otthon Halsütő és Borozó üzletvezetőjével. Készítette: Wirth G. 2015.07.19.

SÁRKÁNY M. (2013): Interjú Sárkány Mártával, az Okos Régió Klaszter klasztermenedzserével. Készítette: Wirth G. 2013.06.30.

SÍVÓ R. (2015): Interjú Sívó Rolanddal, a Velence Resort & Spa szálloda igazgatójával. Készítette: Wirth G. 2015.07.17.

SZABÓ B. (2015): Interjú Szabó Bélával, az agárdi Park Strand Kemping és Túrafalu Kempingvezetőjével. Készítette: Wirth G. 2015.08.17.

SZABÓ H. (2013): Interjú Szabó Hédyvel, az Okos Régió Klaszter elnökével, a Vertika Kft. Ügyvezető igazgatójával. Készítette: Wirth G. 2013.06.29.

SZIGETVÁRI O. (2013): Interjú Szigetvári Orsolyával, az Agárdi Gyógy- és Termálfürdő marketing- és értékesítési vezetőjével. Készítette: Wirth G. 2013.11.12.

TAKÁCS J. (2015): Interjú Takács Jánossal, Pákozd polgármesterével. Készítette: Wirth G. 2015.06.10.

TOLLAS CS. (2014): Interjú Tollas Csillával, az Agárdi pálinkafőzde marketing vezetőjével. Készítette: Wirth G. 2014.07.15.

TÓTH I. (2013): Interjú Tóth Istvánnal, Gárdony polgármesterével. Készítette: Wirth G. 2013.11.19.

URBÁN T. (2015): Interjú Urbán Tamással, az agárdi Napsugár Strand Strandvezetőjével. Készítette: Wirth G. 2015.08.17.

VIRÁNYINÉ (2015): Interjú dr. Virányiné dr. Reichenbach Mónikával, Pázmánd polgármesterével. Készítette: Wirth G. 2015.08.17.

VITKÓCZI É. (2010): Springer Ferenc – a tómentő. Készült a szerző dr. Richvalszky Évával, Springer Ferenc özvegyével, dr. Springer Miklóssal, Springer Ferenc öccsével és Szaniszló Elemérrrel, a VIB Titkárságának egykori munkatársával készített interjúi alapján. www.regioregia.hu/index.php?hir_id=4400 (Letöltés időpontja: 2014.01.28.)

Internetes források, vizsgált honlapok:

A feratelmediatechnologies AG honlapja. www.feratel.at (Letöltés időpontja: 2014.05.21.)

Az Agárdi Pálinka honlapja (www.agardipalinka.hu)

A Fertő-tó információs portálja. www.neusiedler-see.at, www.neusiedlersee.com (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)

A Velencei-tó információs portálja: <http://velenceito.info/strandok/sport-beach-strand-gardony/> (Letöltés időpontja: 2013.08.08.)

Arbeitshilfe zur Erarbeitung der Agglomerationsprogramme Verkehr und Siedlung. Bundesamt für Raumentwicklung ARE. www.are.admin.ch (Letöltés időpontja: 2014.03.19.)

Az Okos Régió Klaszter honlapja: okosregio.hu (Letöltés időpontja: 2013.07.10.)

Duna-Ipoly Nemzeti Park. www.dinpi.hu/madardal-tanosveny Letöltés időpontja: 2016.12.19.

Gárdony város honlapja. www.gardony.hu (Letöltés időpontja: 2014.01.18.)

Geomarket GIS térinformatikai szoftver. Forrás: www.geomarket.hu

Központi Statisztikai Hivatal honlapja. www.ksh.hu (Letöltés időpontja: 2014.06.12.)

Niederösterreichische Charta für ländlichen Raum honlapja. Forrás: www.noe-laendlicher-raum.at (Letöltés időpontja: 2013.05.20.)

Pázmánd község honlapja. www.pazmand.hu Letöltés: 2013.07.10.

SZABÓ M. (2011): Mai áron 60 milliárdot hozott a tónak. Gárdonyi Újság. [online] http://www.gardony.hu/uj/uploaded_files/hirek/1226_Grdonyi_jsg_9_szm.pdf (Letöltés időpontja: 2014.01.19.)

VELENCE SPA: Velence Resort & SPA Wellness-szálloda honlapja: <http://www.velencespa.com> (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)

Velence város honlapja. www.velence.hu (Letöltés időpontja: 2014.06.21.)

9.2. (M2) Ábrajegyzék

- 1 ábra:** A budapesti agglomeráció térképe (2013)
- 2. ábra:** A turizmus rendszere
- 3. ábra:** Agárd puszta és Gárdony puszta az I. katonai felmérés térképén (1785)
- 4. ábra:** A Velencei-tó balneológiai térképe
- 5. ábra:** A Velencei-tavi Üdülőkörzet a regionális rendezési tervbe bevont területei
- 6. ábra:** A Velencei-tó üdülő- és háttértelepüléseinek vízellátása.
- 7. ábra:** Székesfehérvár és a Velencei-tó lehetséges együttműködése az 1995-ös Budapest-Bécs világkiállításon
- 8. ábra:** Vendégéjszakák száma a Gárdonyi kistérségben 1990, 2000, 2009
- 9. ábra:** Szállóvendégek száma a Gárdonyi kistérségben 1990, 2000,2009
- 10. ábra:** Az I. és a II. katonai felmérések összehasonlítása. Agárd és Gárdony
- 11. ábra:** A jelenlevő összes népesség számának változása a Velencei-tó településein 1870 és 1970 között
- 12. ábra:** Az aktív keresők megoszlásának változása a Velencei tó településein az 1960-as és az 1980-as népszámlálás alapján.
- 13. ábra:** A Velencei-tó lakó- üdülő- és kiránduló népességének változása ,1971-1985
- 14. ábra:** Vendégéjszakák számának alakulása a gárdonyi és velencei kempingekben 1990-2014.
- 15. ábra:** az állandó népesség számának változása a Velencei-tó településein,1970-2011.
- 16. ábra:** Népsűrűség a Közép-Dunántúl városaiban és a községek átlagában, 2012. január 1.
- 17. ábra:** Ezer lakosra jutó tényleges szaporodás vagy fogyás a Közép-Dunántúl városaiban és a községek átlagában, 2012. január
- 18. ábra:** A népességváltozás százalékos aránya a Gárdonyi járás településein, 2004 és 2013 között.
- 19. ábra:** Az ingázások iránya Gárdonyból, 2011
- 20. ábra:** A más településeken dolgozó foglalkoztatottak százalékos aránya a Gárdonyi járás településein, 2011
- 21. ábra:** A foglalkoztatottak és a más településeken foglalkoztatottak aránya a Velencei-tó településein, 2001, 2011.
- 22. ábra:** A Velencei-tó tóparti és háttértelepüléseinek domborzati viszonyai.
- 23. ábra:** Gárdony funkcionális településrészei, 2015
- 24. ábra:**a foglalkoztatottak gazdasági szektoronkénti aránya a Gárdonyi járás településein, 2013. (%)
- 25. ábra:** A Velencei-tó településeire vonatkozó klaszterek dendrogramja.

- 26. ábra:** A nagyobb üzletek vasárnapi zárvatartásának hatása a Velencei-tó partján fekvő településeken működő kiskereskedelemben, illetve vendéglátásban tevékenykedő kisvállalkozások forgalmára, 2015
- 27. ábra:** A szezonális hatása a Velencei-tó kisvállalkozásaira, 2015
- 28. ábra:** Gárdony önkormányzatának helyi adóbevételei és az idegenforgalmi adóból származó bevételek, 2006-2011
- 29. ábra:** Velence önkormányzatának helyi adóbevételei és az idegenforgalmi adóból származó bevételek, 2006-2011
- 30. ábra:** A vendégéjszakák számának változása Gárdonyban és Velencén 2000–2014 között.
- 31. ábra:** A Velence Resort & Spa szálloda főbb vendégforgalmi adatai (2008-2012)
- 32. ábra:** A vendégéjszakák számának változása Kápolnásnyéken, Nadapon, Pákozdon, Pázmándon és Sukorón 2000–2014 között
- 33. ábra:** Magyarország, Fejér megye, Gárdony, a Közép-Dunántúli régió és a Gárdonyi járás kereskedelmi szálláshely szállásférőhelyeinek száma, ezer lakosra, 2004-2014
- 34. ábra:** Külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák aránya Magyarországon, Fejér megyében, Gárdonyban, a Közép-Dunántúli régióban és a Gárdonyi járásban (%), 2004-2014
- 35. ábra:** Belföldi és külföldi turisták országos eloszlása és tartózkodási ideje (2014)
- 36. ábra:** A Velencei-tó helyi termékeinek ismertsége, 2016-2017
- 37. ábra:** A Velencei-tónál végzett szabadidei tevékenységek, 2016-2017
- 38. ábra:** Fogyasztói javaslatok a Velencei-tó fejlesztésével kapcsolatban, 2016-2017

9.3 (M3) Táblázatjegyzék

- 1. táblázat:** Szállásférőhelyek számának változása a Velencei-tó - Vértes üdülőkörzetben 1971 és 1985 között
- 2. táblázat:** A vizsgált kiskereskedelmi egységek típusa és száma a Velencei-tó partján fekvő településeken, 2013
- 3. táblázat:** A kutatáshoz elvégzett strukturált kvalitatív interjúk listája az interjúalanyok tevékenységi köre szerint.
- 4. táblázat:** A Velencei-tó települései 1851-ben
- 5. táblázat:** A Velencei-tó települései és a Balaton legjelentősebb idegenforgalmi központjainak összehasonlítása a szállodák, vendégfogadók és panziók száma ill. férőhelyei alapján, 1937
- 6. táblázat:** A vendéglátóhelyek alapterületének változása a Velencei-tó településein, 1970, 1980, 1985, 1990
- 7. táblázat:** A kiskereskedelmi boltok alapterületének változása a Velencei-tónál.(1970, 1980, 1985, 1990)
- 8. táblázat:** Az épített négy és többszobás lakások száma 2005 és 2013 között a Gárdonyi járás településein.
- 9. táblázat:** Mutatók a Velencei-tó településeinek főkomponens-elemzéséhez.
- 10. táblázat:** A Velencei-tó településeinek klaszter-besorolása.
- 11.táblázat:** A klaszterek elkülönülése infrastruktúra és foglalkoztatottság szerint
- 12. táblázat:** A Velencei-tó településeinek turisztikai funkció indexe, 2011
- 13. táblázat:** Kulturális rendezvények látogatottsága, 2011
- 14. táblázat:** SWOT-analízis a Velencei-tó településeinek gazdaságfejlesztési lehetőségeire vonatkozóan

9.4 (M4) Kérdőív kisvállalkozások részére

Kérjük, szíveskedjék megadni néhány a kutatás szempontjából érdekes adatát! A kitöltő...			
lakóhelye:	foglalkozása / Fő tevékenységi köre:	életkora	neme: férfi vagy nő
Kérjük, válassza ki az alábbi lehetőségek közül melyik megállapítás áll leginkább közel a véleményéhez! A megfelelő betűjel alatti oszlopban kérjük, tegyen egy x-et!			
			A B C D
1. Az üzlet vevőköre/ vállalkozás ügyfélköre nagyrészt honnan érkezik?			
A) helyből	C) a járás többi településéről vagy Székesfehérvárról		
B) a fővárosból	D) külföldről	☐	☐
2. A munkavállalók zöme...			
A) teljes állásban van és helyből kerül ki.	C) alkalmi munkavállaló vagy diák más településről		
B) teljes állásban van és nem helyből kerül ki.	D) alkalmi /diák munkavállaló helyből	☐	☐
3. Az árukat/ alapanyagokat jellemzően honnan szerzik be?			
A) a településről	C) a fővárosból		
B) Székesfehérvárról vagy a környékről	D) más településekről a járáson kívül	☐	☐
4. Milyen ágazatban dolgozó cégekkel gyakori és fontos az együttműködésük?			
A) mezőgazdasági cégekkel	C) turizmusban érdekelt szolgáltatókkal		
B) ipari cégekkel	D) szolgáltató cégekkel	☐	☐
5. Milyen a járásban / térségben működő klaszterekkel a viszonya?			
A) van információm, de nem vagyok tagja	C) nincs információm, de nem is tartom fontosnak		
B) nincs információm, de érdekelne	D) van információm és tagja vagyok, a neve:	☐	☐
6. Véleménye / tapasztalata szerint a helyi kiskereskedelmi forgalmat hogyan befolyásolja a közelben működő bevásárlóközpontok, illetve a multinacionális hálózathoz tartozó szupermarketek?			
A) a kiskereskedelmi forgalom nő	C) a kiskereskedelmi forgalmat nem érinti		
B) a kiskereskedelmi forgalom csökken	D) nem vagyok érintett, nem tudom	☐	☐
7. A Velencei-tó turizmusára jellemző szezonálisitás ...			
A) alapjaiban határozza meg vállalkozásom működését.	C) kis mértékben gyakorol hatást vállalkozásomra.		
B) jelentősen meghatározza vállalkozásom működését.	D) nem befolyásolja vállalkozásomat.	☐	☐
8. A vállalkozás működését mi nehezíti? (Több válasz is lehetséges!)			
A) a magas iparűzési adó	C) a nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartása		
B) a településen jelenlévő konkurencia	D) egyéb.....	☐	☐
9. A nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartása óta az Ön vállalkozásának forgalma / árbevétele ...			
A) csökkent.	C) nem változott.		
B) növekedett.	D) növekedett, de csak vasárnap.	☐	☐
10. Tervezi-e vállalkozása olyan bővítést / fejlesztését a közeljövőben, ami legalább egy új munkahelyet teremt?			
A) Tervezem saját forrásból	C) Nem tervezem pályázati forrás / támogatás hiányában		
B) Tervezem, ha pályázati forrást / támogatást kapok.	D) Nem tervezem.	☐	☐
11. Milyen a kapcsolata a helyi TDM-mel?			
A) nem ismerem	C) ismerem, nem jó kapcsolatban állok vele		
B) ismerem, de nincs kapcsolatom	D) ismerem, jó kapcsolatban állok vele	☐	☐
12. Véleménye szerint hogyan lehetne a vállalkozói/ gazdasági környezetet még kedvezőbbé tenni a településen?			

9.5 (M5) Fogyasztói kérdőív

1. Ha nyerne egy ingyenes tóparti hétvégét, melyik hazai tavunkat részesítené előnyben?

- A) Balaton
- B) Tisza-tó
- C) Velencei-tó
- D) Fertő-tó
- E) Egyéb: _____

2. Mi jut Önnek elsőként eszébe a Velencei-tó kapcsán?

3. A Velencei-tó települései közül hol tartózkodik a legszívesebben és miért pont ott?

Hely neve: _____

Amiért szeretek ott lenni: _____

4. Ön az év melyik időszakában látogat el a Velencei-tóra? Több válasz is lehetséges. is lehetséges.

- A) nyári hónapokban
- B) téli hónapokban
- C) tavaszi hónapokban
- D) őszi hónapokban

5. Milyen gyakran látogat el a Velencei-tóra?

- A) hetente vagy sűrűbben
- B) minden hónapban
- C) csak nyáron, 1-2 alkalommal
- D) csak nyáron, rendszeresen
- E) alkalmanként több évszakban, de főleg nyáron
- F) évente / több évente egyszer

6. A Velencei-tónál _____ tartózkodom.

- A) egy délutánt vagy napot
- B) egy hétvégét
- C) 1-6 napot
- D) egy hetet
- E) több hetet

7. Kivel utazik a Velencei-tóra?

- A) egyedül
- B) barátokkal, ismerősökkel
- C) párommal/ házastársammal
- D) családommal

8. Véleménye szerint elég szolgáltatást találnak a Velencei-tónál a kisgyerekes családok?

- A) igen
- B) nem
- C) nem tudom

9. Hogyan jut el a Velencei-tóhoz?

- A) Autóbusszal

- B) Vonattal
- C) Autóval
- D) egyéb: _____

10. Milyen típusú programlehetőségek jellemzik ott tartózkodását?

- A) Fürdéssel, strandolással kapcsolatos program
- B) Vízi sportok
- C) Horgászat
- D) Termálfürdő, gyógyfürdő
- E) Rendezvényeken való részvétel
- F) Borászathoz köthető programok
- G) Wellness
- H) Kerékpározás
- I) Nevezetességek, történelmi emlékek megtekintése
- J) Természetjárás, túrák
- K) Lovaglás
- L) Egyéb: _____

11. Mi nehezíti meg a Velencei-tó településein történő tartózkodását?

- A) Ott tartózkodásom nem ütközik nehézségekbe.
- B) A helyi járatok nehézségeket okoznak/ a helyi közlekedés nehézségeket okoz.
- C) A parkolóhelyek hiánya
- D) A vízminőség
- E) a strandok felszereltsége ill. állapota
- F) A tópart zsúfoltsága / túl sok turista
- G) A szálláslehetőségek hiánya
- H) Boltok, üzletek, szolgáltatások hiánya
- I) Egyéb: _____

12. Amennyiben több napot tartózkodik a Velencei-tónál, mely településen éjszakázik és miért pont ott?

(Aki csak egy napot tartózkodik a Velencei-tónál, arra természetesen nem vonatkozik.)

13. Amennyiben több napot tartózkodik a Velencei-tónál, milyen típusú szálláshelyen éjszakázik?

- A) camping
- B) vendégszoba
- C) panzió
- D) 3 csillagos szálloda
- E) 4 csillagos szálloda
- F) nyaraló
- G) saját nyaraló/ családtag v. barát nyaralója

14. A Velencei Korzó, a Hotel Resort & SPA, a Hotel Nautis és a kerékpárút kiépítése óta

- A) gyakrabban járok a Velencei-tónál
- B) ugyanannyit tartózkodom ott, mint régebben
- C) kevesebb időt töltök ott.

15. Véleménye szerint hogyan lehetne vonzóbbá tenni a Velencei-tavat?

16. Ön leginkább milyen kommunikációs csatornán keresztül kap információt a Velencei-tóról?

- A) TV
- B) rádió
- C) turisztikai szóróanyagok
- D) internet
- E) barátok, ismerősök ajánlása
- F) újságok, magazinok
- G) egyéb: _____

17. Ismer-e a Velencei-tóhoz köthető terméket?

- A) Igen, megnevezés: _____
- B) Nem

18. Az Ön lakóhelye (település):

19. Életkora:

20. Legmagasabb iskolai végzettsége:

- A) 8 általános alatti
- B) 8 általános
- C) szakmunkásképző
- D) szakközépiskola, gimnázium, technikum
- E) felsőfokú szakképzés
- F) főiskola, egyetem
- G) posztgraduális

21. Foglalkozása:

22. Neme:

- férfi
- nő

9.6 (M6) A polgármesterekkel készített interjú kérdései.

Település sajátosságai, helyi (tó) és helyzeti energiák (fekvés), demográfia

Hogyan látja a település és a térség helyzetét?

A KSH adatok szerint a település népessége növekszik. Ön szerint kik költöznek a településre?

Ön szerint mennyien ingáznak más településekre? Hová?

Miben látja a település legfőbb vonzerejét?

Hogyan írná le a település településhálózati kapcsolatrendszerét?

Agglomeráció

Agglomerációs településként tekint-e településére? Miért/miért nem?

Reagálnak-e illetve hogyan reagálnak a település fejlesztése során az agglomerációs hatásokra?

Gazdaság

Melyek a vezető vállalatok/ vállalkozások a településen és hogyan dolgoznak együtt? Milyen vállalkozások határozzák meg a Velencei-tó turizmusát?

Az Ön véleménye szerint kik a tulajdonosai ezeknek a cégeknek? Helyiek vagy más településeken/ régióban élők?

Kiket foglalkoztatnak ezek a vállalkozások? Milyen arányban foglalkoztatnak helyieket?

A turisztikai/ gazdasági vállalkozások dolgozói helyiek? Milyen az arány?

Sikerült az elmúlt években új munkahelyeket teremteni?

Miben és mennyire okoz nehézségeket a település életében a szezonális? Hogyan kezelik?

Településfejlesztési elképzelések/ turizmus

Milyen vállalkozások határozzák meg a Velencei-tó turizmusát?

Mi az Ön véleménye, a turizmusnak milyen ágai honosodhatnak meg a településen?

Milyen mutatók és adatok jelentik a kiindulást a fejlesztések illetve projektek kidolgozásakor?

Melyek voltak a legfőbb tapasztalatai a már lezárult fejlesztési programoknak?

Melyek az aktuális fejlesztési elképzelések? Vannak kulcsprojektek vagy kulcsszereplők a további fejlesztések szempontjából? Hogyan vonják be ezeket a szereplőket a tervezésbe?

Mennyire és miben lehet együttműködni a járás többi településével?

Honnan szerzik a fejlesztésekhez az erőforrásokat?

Hogyan jellemezné települése imázsát?

Hogyan képzelel el települése jövőjét?

Hogyan vonják be a helyi társadalmat a tervezésbe?

Mely településekkel gondolja Ön fontosnak az összefogást? Ezen a kérdésen belül milyen szempontokat mérlegelnek?

Hogyan határolná le azt a térséget, amelyet az Önök településével együtt kellene fejleszteni?

Mi kell ahhoz, hogy a turizmus fejlődjön? Szálláshely? Vendéglátás? Kisker? Jobb marketing?

Emeletes házakat vagy kertvárosi jelleget szeretnének? (Népességgyarapodást mutat a terület, kell a lakóhely. Hogyan készülnek erre? Sűrű beépítés? Vagy az arculat megőrzése a fontos? Vagy társasházak? Vagy külterület rovására a belterület nagyságát növelik?)

Tőkevonzás? Akarják-e hogy betelepüljenek nagyobb vállalkozások? Vagy Székesfehérvárral és Budapesttel nem kívánnak versenyezni, mert az ingázásra rendezkednek be?
Hogyan lehet még több munkahelyet teremteni településén vagy környékén? Milyen szektortól várja a település új munkahelyek teremtését régiék fenntartását?

9.7. (M7) Interjú ingatlanirodák vezetőivel, kérdések

Kik és milyen típusú ingatlanokat vásárolnak a Velencei-tó partján?

Mi vonzza őket ide?

Honnan jönnek?

Milyen célból vásárolják az ingatlant? Lakás, nyaraló?

Milyen értékben vásárolnak ingatlanokat?

Hol helyezkednek el a településen belül a megvásárolt ingatlanok?

Általában telket vagy házat vásárolnak?

A külföldiek milyen arányban vannak itt jelen?

Mi vonzza őket ide?

Hogyan változtak az ingatlanárak az elmúlt években?

Milyen tendenciát mutatnak a lakásvásárlások?

Mely települések lakásállománya növekszik a legdinamikusabban?

Mi az összefüggés a lakás- ill. ingatlanvásárlók vagyoni-társadalmi helyzete és az adott ingatlanok településen belüli elhelyezkedése között?

9.8 (M8)Főkomponens-elemzés

Főkomponens_2011_infrastruktúra

Communalities

Főkomponenst alkotó változók	Initial	Extraction
Népesség - 2011	1,000	,981
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2011	1,000	,969
Kiskereskedelmi üzletek száma 2011	1,000	,959
Épített négy és többszobás lakások száma 2011	1,000	,923
Működő vállalkozások száma (vállalkozási demográfia szerint) - GFO'11 (db) 2011. év	1,000	,990

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,822	96,444	96,444	4,822	96,444	96,444
2	,128	2,554	98,998			
3	,036	,726	99,725			
4	,007	,146	99,871			
5	,006	,129	100,000			

Component Matrixa

	Component
	1
Népesség - 2011	,990
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km) 2011	,984
Kiskereskedelmi üzletek száma 2011	,980
Épített négy és többszobás lakások száma 2011	,961
Működő vállalkozások száma (vállalkozási demográfia szerint) - GFO'11 (db) 2011. év	,995

Főkomponens_2011_foglalkoztatottság**Communalities**

Főkomponenst alkotó változók	Initial	Extraction
Aktív kereső korúak aránya (18-59) - 2011	1,000	,590
Nyilvántartott állás keresők aránya - 2011	1,000	,706
A helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya a népességben belül	1,000	,769
A helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül	1,000	,777

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,842	71,044	71,044	2,842	71,044	71,044
2	1,001	25,017	96,061			
3	,154	3,849	99,910			
4	,004	,090	100,000			

Component Matrixa

	Component
	1
Aktív kereső korúak aránya (18-59) - 2011	-,768
Nyilvántartott állás keresők aránya - 2011	-,840
A helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya a népességben belül	,877
A helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül	,881

Két év összehasonlítása (csak infrastruktúra)

Főkomponens_2006		Főkomponens_2012		Változás (%)	
1	Gárdony	2,323	Gárdony	2,345	1,0
2	Velence	0,923	Velence	1,004	8,8
3	Kápolnásnyék	0,492	Kápolnásnyék	0,342	-30,6
4	Pákozd	-0,142	Pákozd	-0,102	27,8
5	Pázmánd	-0,172	Pázmánd	-0,422	-146,2
6	Szabadegyháza	-0,401	Szabadegyháza	-0,336	16,2
7	Nadap	-0,688	Nadap	-0,783	-13,8
8	Sukoró	-0,702	Sukoró	-0,475	32,3
9	Zichyújfalu	-0,781	Zichyújfalu	-0,789	-1,0
10	Vereb	-0,851	Vereb	-0,782	8,1

Cell Meansb

Csoportok		Infrastruktúra fők.	Foglalkoztatottság fők.
	N	Főkomponens- szkór átlaga	Főkomponens- szkór átlaga
1	2	1,679	,618
2	1	-,402	2,308
3	7	-,422	-,506
Total	10	,000	,000

9.9. (M9)

Interjú Arday Ágnessel, a Velencei-TDM vezetőjével, Velence, Tourinform Iroda, 2015.06.10.

Milyen körülmények között hozták létre a TDM-szervezetet?

Mit érdemes megemlíteni a szervezet tagjairól? Kik alkotják a tagságot?

Milyen a kapcsolatuk a gárdonyi TDM szervezettel?

Mit tartanak az eddigi legnagyobb eredményüknek?

Milyen aktuális kutatásokat végeznek?

Mi nehezíti működésüket?

Kikkel dolgoznak együtt?

Támaszkodnak-e a mindennapi munkában a hasonló céllal létrejött külföldi szervezetek tapasztalataira?

Vizsgálják-e az agglomerációs folyamatok hatásait a Velencei-tó településeinek turizmusára?

Hogyan határolják le térben a Velencei-tavat, mint fejlesztési egységet?

Van-e kapcsolatuk más gazdasági szektorokkal?

Milyen terveik vannak? Melyek lennének a legfontosabb turizmusfejlesztési feladatok?

Ön szerint mi hiányzik a Velencei-tó turisztikai kínálatából?

9.10. (M10)**Interview mit Michaela Puser (Geschäftsführerin der Neusiedlersee Tourismus GmbH)
über die touristische Entwicklung am Neusiedlersee****Interview-Fragebogen**

1. Wie sind Sie auf die Idee gekommen, eine GmbH für Regionalentwicklung zu gründen?
2. Wie wurde die Firmengründung vorbereitet?
3. Wie würden Sie Ihr Konzept zusammenfassen?
4. Wie konnten Sie die verschiedenen Interessen der Mitglieder in Einklang bringen?
5. Wie wird die örtliche Gesellschaft in die Planung einbezogen?
6. Welche Konflikte sind bezüglich der Flächenbenutzung aufgetreten und wie wurden sie gelöst?
7. Welche sind die führenden Unternehmen in der Region und wie können Sie mit ihnen zusammenarbeiten?
8. Wer sind die Besitzer? Sind Sie Ortsansässige oder kommen sie aus anderen Gemeinden?
9. Sind die Angestellten der Tourismusbetriebe Ortsansässige? Wie ist der Anteil?
10. Ist es Ihnen in den vorigen Jahren gelungen, neue Arbeitsplätze zu schaffen?
11. Ihre Entwicklungsideen basieren auf konkreten Daten. Welche Indikatoren und Fakten bilden die Basis beim Ausarbeiten Ihrer Entwicklungen bzw. Ihrer Projekte?
12. Wie funktioniert das Zusammenspiel der verschiedenen Gesetze und Instrumente? Welche Gesetze und Instrumente sind zu beachten?
13. Wie konnten die bisherigen Entwicklungsmassnahmen umgesetzt werden? Welche Probleme sind aufgetaucht und wie konnten sie gelöst werden?
14. Was sind die aktuellen Entwicklungsabsichten am See? Gibt es Schlüssel-Projekte oder Schlüsselakteure für die weitere Entwicklung? Sind diese Akteure in die Planung einbezogen?

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném megköszönni professzoraimnak, tanárainak, különösen a témavezetőmnek a disszertáció elkészítéséhez nyújtott szakmai támogatást, javaslatokat, kiegészítéseket és pontosításokat, melyek nélkül az értekezés szegényebb lenne. Feleségemnek, fiamnak és szüleimnek pedig köszönöm a sok türelmet és a biztos háttérrel, valamint az inspirációt, ami lehetővé tette a kutatómunkát és a disszertáció megírását.